

SITUAČNÍ ZPRÁVA

KE STRATEGICKÉMU RÁMCI
UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj
Ministerstvo životního prostředí

Praha 2012

Recenzovali: Doc. Ing. Iva Ritschelová, CSc. a Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

Text neprošel jazykovou korekturou.

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Ministerstvo životního prostředí

Editoři: Jan Kovanda a Tomáš Hák

Vydalo Ministerstvo životního prostředí, Praha 2012

Typografie: EnviTypo® Vít Gajdůšek, Magdalena Seifová

ISBN 978-80-7212-573-9

OBSAH

Seznam grafů a obrázků	5
Seznam tabulek	8
ÚVOD	9
SOUHRNNÉ HODNOCENÍ	10
PRIORITNÍ OSA I: POPULACE, ČLOVĚK A ZDRAVÍ	23
I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	25
I.B Standardizovaná míra úmrtnosti	27
I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu	29
I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností	31
I.E Zadlužení domácností	34
I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků	36
I.G Index stáří a index závislosti	38
PRIORITNÍ OSA II: EKONOMIKA A INOVACE	41
II.A HDP na osobu	43
II.B Produktivita práce	46
II.C Obecná míra nezaměstnanosti	48
II.D Převážná náročnost v dopravě	50
II.E Energetická náročnost HDP	54
II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů	57
II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů	60
II.H Materiálová spotřeba	63
II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	66
II.J Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	69
II.K Nejvyšší dosažené vzdělání	72
II.L Výdaje na výzkum a vývoj	76
II.M Přístup k internetu	79
PRIORITNÍ OSA III: ROZVOJ ÚZEMÍ	83
III.A HDP na osobu v krajích	85
III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	88
III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	91
III.D Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21	94
III.E Migrační saldo venkovských obcí	97
III.F Celková výše příjmů na 1 obyvatele a dluhová služba v krajích	100
III.G Převážná cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	102
III.H Přístup k internetu v krajích	104
III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	107
III.J Výdaje na kulturu v krajích	110
III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	114

PRIORITNÍ OSA IV: KRAJINA, EKOSYSTÉMY A BIODIVERZITA	117
IV.A Ekologická stopa	119
IV.B Indikátor změn území a ekosystémů	121
IV.C Indikátor běžných druhů volně žijících ptáků	123
IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	125
IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	128
IV.F Podíl ekologického zemědělství	130
IV.G Defoliace	132
IV.H Intenzita těžby dřeva	134
PRIORITNÍ OSA V: STABILNÍ A BEZPEČNÁ SPOLEČNOST	137
V.A Index vnímání korupce	139
V.B Účast ve volbách	141
V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	143
V.D Deficit a dluh vládního sektoru	146
V.E Průměrná délka soudního řízení	149
V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce	151
V.G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP	153
V.H Přímé zahraniční investice	156
Přehled indikátorů s gestory	158
Adresy autorů	160
Seznam zkratk	162

SEZNAM GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Graf I.A.1:	Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989–2009	26
Graf I.A.2:	Naděje dožití podle úrovně omezení běžných aktivit ve věku 65, ČR, 2005 a 2009	26
Graf I.B.1:	Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990–2009	28
Graf I.B.2:	Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary, mezinárodní srovnání, 2008–2009	28
Graf I.C.1:	Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM ₁₀ , ČR, 2001–2010	29
Graf I.C.2:	Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM ₁₀ (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2008	30
Graf I.D.1:	Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999–2008	31
Graf I.D.2:	Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2008	32
Graf I.D.3:	Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2008 a 1999	32
Graf I.E.1:	Zadluženost domácností v Kč a cizí měně (včetně živnosti), ČR, 1999–2011	34
Graf I.E.2:	Nové úvěry obyvatelstvu celkem a na bydlení [mld. Kč, rezidenti], ČR, 1999–2011	35
Graf I.E.3:	Míra hrubé zadluženosti domácností [stavy půjček/HDD, %], ČR, 2000–2009	35
Graf I.F.1:	Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55–64 let, ČR, 2000–2010	36
Graf I.F.2:	Míra zaměstnanosti 55–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2010	37
Graf I.G.1:	Index stárí a index ekonomické závislosti, ČR, 1945–2010	38
Graf I.G.2:	Index stárí a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2010	39
Graf II.A.1:	HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995–2010	44
Graf II.A.2:	HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1995–2009	45
Graf II.B.1:	Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996–2010	46
Graf II.B.2:	HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995–2009	47
Graf II.C.1:	Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15–64 let, ČR, 2000–2010	48
Graf II.C.2:	Míra nezaměstnanosti 15–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2010	49
Graf II.D.1:	Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995–2010	51
Graf II.D.2:	Přepravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995–2010	51
Graf II.D.3:	Přepravní náročnost v osobní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2008/2000	52
Graf II.D.4:	Přepravní náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2009/2000	52
Graf II.E.1:	Energetická náročnost HDP, ČR, 1995–2009	55
Graf II.E.2:	Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2008	55
Graf II.F.1:	Primární energetické zdroje, Česká republika, 1995–2010	58
Graf II.F.2:	Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2008	58
Graf II.G.1:	Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2010	60
Graf II.G.2:	Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2008	61
Graf II.H.1:	DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990–2009	63
Graf II.H.2:	DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2009	64
Graf II.H.3:	DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2007	65
Graf II.I.1:	Odběry povrchových vod, ČR, 1989–2010	67
Graf II.I.2:	Odběry podzemních vod, ČR, 1989–2010	67
Graf II.I.3:	Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2007	68
Graf II.J.1:	Nakládání s odpady dle vybraných způsobů nakládání, ČR, 2002–2010	70
Graf II.J.2:	Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání, 2008	70
Graf II.K.1:	Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998–2009	73

Graf II.K.2:	Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000–2009	73
Graf II.K.3:	Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998–2009	74
Graf II.K.4:	Podíl obyvatel ve věku 25–34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000–2009	74
Graf II.L.1:	Celkové výdaje na VaV podle zdrojů jejich financování, ČR, 1995–2010	77
Graf II.L.2:	Veřejné výdaje na VaV podle zdrojů jejich užití, ČR, 1995–2010	77
Graf II.L.3:	Intenzita celkových výdajů na výzkum a vývoj [GERD jako % HDP], mezinárodní srovnání, 1999, 2008, 2009	78
Graf II.M.1:	Využívání internetu [% celkového počtu organizací/podniků/domácností či jednotlivců], ČR, 2005, 2010	79
Graf II.M.2:	Uživatelé internetu [% celkového počtu jednotlivců], ČR, 2005, 2010	80
Graf II.M.3:	Domácnosti s připojením k internetu, mezinárodní srovnání, 2005, 2010	81
Obr. III.A.1:	HDP na obyvatele podle regionů NUTS3, ČR, 2009	86
Graf III.A.2:	Rozptyl regionálního HDP na obyvatele za regiony NUTS3, mezinárodní srovnání, 2007	87
Graf III.B.1:	Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2010	88
Graf III.B.2:	Podíl dlouhodobě nezaměstnaných v krajích, ČR, 2008, 2009 a 2010	89
Graf III.B.3:	Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000–2010	89
Graf III.C.1:	VaV v krajích [% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců], ČR, 2010	92
Graf III.C.2:	Výdaje na VaV v podnikatelském sektoru v krajích [% celkových výdajů na VaV], ČR, 2001, 2010	92
Graf III.D.1:	Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2010	95
Obr. III.D.2:	Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2010	95
Obr. III.D.3:	Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2010	96
Graf III.E.1:	Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, ČR, 2000–2010	97
Graf III.E.2:	Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkovských obcích krajů, ČR, 2009–2010	98
Graf III.F.1:	Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2010	101
Graf III.F.2:	Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2010	101
Graf III.G.1:	Přeprava cestujících v železniční dopravě, mezinárodní srovnání, 2007	103
Graf III.H.1:	Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2005, 2009	105
Graf III.H.2:	Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2005, 2009	105
Graf III.H.3:	Obecní úřady s vysokorychlostním připojením k internetu v krajích, ČR, 2005, 2009	106
Graf III.I.1:	Počty hostů v HUZ, ČR, 2000–2010	108
Obr. III.I.2:	Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích, ČR, 2010	108
Graf III.J.1:	Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001–2010	111
Graf III.J.2:	Podíl výdajů domácností na kulturu a rekreaci dle velikosti obce a regionu, ČR, 2010	111
Graf III.K.1:	Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2010	115
Obr. III.K.2:	Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2011	116
Graf IV.A.1:	Ekologická stopa, biokapacita a ekologický deficit, ČR, 1993–2007	120
Graf IV.A.2:	Bilance složek ekologické stopy spotřeby (rozdíl biokapacity a ekologické stopy), mezinárodní srovnání, 2007	120
Graf IV.B.1:	Intenzita změny území a ekosystémů dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990–2000 a 2000–2006	122
Graf IV.B.2:	Ztráta zemědělské půdy z důvodu urbanizace, mezinárodní srovnání, 1990–2000	122
Graf IV.C.1:	Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2009	123
Graf IV.C.2:	Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 2000, 2005, 2007	124
Graf IV.D.1:	Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003–2010	126
Graf IV.D.2:	Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000–2010	127

Graf IV.D.3: Investiční výdaje podnikového a veřejného sektoru na ochranu životního prostředí, mezinárodní srovnání, 2000, 2005 a poslední dostupný rok (resp. nejbližší dostupné roky)	127
Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986–2010	128
Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990–2010	130
Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2010	131
Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (nad 59 let) podle tříd, ČR, 2000–2009	133
Obr. IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin, mezinárodní srovnání, 1998–2009	133
Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990–2009	134
Obr. IV.H.2: Intenzita těžby dřeva, mezinárodní srovnání, 2010	135
Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997–2010	139
Graf V.B.1: Volební účast, ČR, 1990–2010	141
Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009	142
Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005–2009	144
Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech, ČR, 2005–2009	144
Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997–2011	147
Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997–2011	147
Graf V.E.1: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními a krajskými soudy, ČR, 1995–2010	149
Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními soudy, mezinárodní srovnání, 2008	150
Graf V.F.1: Úroveň podílu ODA/HND, mezinárodní srovnání, 2010	152
Graf V.G.1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na obyvatele, ČR, 1990–2009	154
Graf V.G.2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na jednotku HDP, ČR, 1995–2009	154
Graf V.G.3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2008 . . .	155
Graf V.G.4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP, mezinárodní srovnání, 2000, 2009 . . .	155
Graf V.H.1: Podíl toků přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 1995–2010	157
Graf V.H.2: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000–2009	157

SEZNAM TABULEK

Tabulka I.	Souhrnné hodnocení indikátorů	20
Tabulka II.A.1:	Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001–2010	44
Tabulka II.I.1:	Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE	66
Tabulka III.B.1:	Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony NUTS 3, mezinárodní srovnání, 2001–2009	90
Tabulka III.E.1:	Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí dle krajů a geografické polohy, ČR, 2000–2010.	99
Tabulka III.G.1:	Přeprava cestujících veřejnou železniční a autobusovou dopravou [počet cest na 1 obyvatele], ČR, 2005–2009.	103
Tabulka III.J.1:	Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005–2010	112
Tabulka III.K.1:	Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2010	115
Tabulka IV.E.1:	Spotřeba minerálních hnojiv [kg čistých živin na ha], mezinárodní srovnání, 2000 a 2007	129
Tabulka V.A.1:	Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2010	140
Tabulka V.C.1:	Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech podle věkových skupin [%], mezinárodní srovnání (státy EU27), 2009	145
Tabulka V.D.1:	Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2007–2011	148
Tabulka V.D.1:	Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2007–2011.	148
Tabulka V.F.1:	Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005–2010 (výhled 2011–2014)	152

ÚVOD

Dne 11. ledna 2010 schválila vláda svým usnesením č. 37 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky. Jeho obsahem je vytýčení strategické vize udržitelného rozvoje, která se opírá o pět prioritních os:

- Společnost, člověk a zdraví;
- Ekonomika a inovace;
- Rozvoj území;
- Krajina, ekosystémy a biodiverzita;
- Stabilní a bezpečná společnost.

Pro každou prioritní osu byly stanoveny cíle a určeny indikátory, na základě kterých je možno sledovat naplňování Strategického rámce. Tyto indikátory se podle uvedeného Usnesení vlády mají stát základem Situačních zpráv. Situační zprávy obsahující vyhodnocení stavu a trendu udržitelného rozvoje v České republice mají být zpracovány každé dva roky, první taková zpráva má být předložena vládě do 31. 12. 2011. Navazuje se tak na tradici, která byla zavedena v souvislosti s přijetím Strategie udržitelného rozvoje ČR, která byla schválena vládou dne 8. 12. 2004 usnesením č. 1242 a ke které byly postupně zpracovány 3 Situační zprávy založené na indikátorech.

Soubor indikátorů využitý v předchozích Situačních zprávách byl v souvislosti s přijetím nového Strategického rámce poněkud pozměněn, avšak základní sestava zůstala totožná, takže je možno představit delší časové řady. Předložená Situační zpráva nejdříve podává souhrnné hodnocení celého indikátorového souboru včetně přehledné tabulky charakterizující vývoj a mezinárodní srovnání jednotlivých indikátorů. Každému z nich je poté věnována podrobnější indikátorová kapitola.

SOUHRNNÉ HODNOCENÍ

Prioritní osa 1: Populace, člověk a zdraví

Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život

Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace

Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost

Vývoj v rámci prioritní osy 1 je charakterizován celkem sedmi indikátory.

- I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví
- I.B Standardizovaná míra úmrtnosti

V posledních 20 letech dochází k nepřetržitému zlepšování úrovně úmrtnosti v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození mezi lety 1989 a 2009 o 6,7 let (na hodnotu 74,2 let) a u žen o 4,9 let (na hodnotu 80,3 let). K tomuto růstu přispěl zejména pokles intenzity úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy. Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace však tyto indikátory stále nedosahují hodnot průměru Evropské unie.

- I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu

Znečištění ovzduší pevnými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí v globálním měřítku, platí to také pro Českou republiku. V posledních letech se systematicky sledují suspendované částice frakce PM₁₀ (jemná frakce aerosolu s průměrem pod 10 µm). V budoucnu bude hodnocení více soustředěno na jemné částice PM_{2,5}, které pronikají přímo do plic a pro lidské zdraví představují větší riziko. Nepříznivému vlivu částic je každoročně vystavena velká část české populace. I přes pokračující pokles emisí většiny škodlivin do atmosféry, znečištění ovzduší suspendovanými částicemi od roku 2000 neklesá. Relativně příznivou situaci v roce 2008 je možno především vysvětlit celkovou nižší úrovní znečištění ovzduší v souvislosti s ekonomickou krizí a útlumem některých odvětví výrazně emitujících částice do ovzduší. V hodnoceném období bylo nadlimitním koncentracím prašného aerosolu vystaveno 15–67 % obyvatel. Ve skutečnosti však podíl obyvatelstva vystavených vysokým koncentracím bude ještě vyšší v důsledku zhoršení kvality ovzduší v malých sídlech plynoucích z vytápění tuhými palivy. Zde však chybí dostatečné informace. V mezinárodním srovnání se Česká republika přes určité zlepšení situace stále řadí k evropským státům s relativně vysokou úrovní znečištění ovzduší.

- I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností

Domácnosti jsou jedním z hlavních hnacích sil spotřeby a výroby. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na konečné produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, mezi něž patří i emise skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály a emise mobilizované v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky České republiky.

V posledním období je materiálová a uhlíková stopa domácností (vyjadřovaná v milionech tun respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů) víceméně konstantní, zatímco stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou České republiky stoupá. To je možné přičítat zejména produkci výrobků na vývoz. Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což ztěžuje jeho mezinárodní srovnání.

- I.E Zadlužení domácností

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002–2007 s významnou převahou úvěrů na bydlení. Tento vývoj doprovázelo velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesající podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a také relativně nízký podíl problémových úvěrů. Přes rychlý růst zadluženosti českých domácností je její míra ve srovnání s průměrem zemí eurozóny zhruba poloviční.

- I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků

Vývoj míry zaměstnanosti 55–64letých osob poznamenalo období krize v letech 2008–2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000–2008 byla zaznamenán jak u mužů, tak u žen. Zaměstnanost žen v celém sledovaném období dále rostla, zatímco u mužů je na konci dekády zaznamenán propad. V rámci EU je požadována 50% hranice, které však většina zemí nedosahuje. V ČR se míra zaměstnanosti této věkové skupiny pohybovala mírně nad úrovní EU27 a dosahovala 46,5 %, daný cíl tedy rovněž nenaplnila.

- I.G Index stáří a index závislosti

Indikátory hodnotí vzájemný poměr mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány skupiny ve věku 0–14 let, 15–64 let, 65 a více let. Vzhledem k blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také jako skupiny produktivního/neproduktivního věku.

Od poloviny 80. let 20. století se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Zatímco v první polovině 20. století byl index stáří okolo 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), na konci roku 2006 překročil hranici 100. V ČR je tedy početnost věkové skupiny 65+ let větší než skupiny 0–14 let. V budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stáří. V rámci zemí EU se hodnoty indexu stáří pohybují v širokém rozmezí od 53 do 153, ČR se hodnotou 108 blíží průměru.

Index ekonomické závislosti, udávající počet osob ve věku 0–14 let na 65+ let s počtem osob ve věku 15–64 let, se během uplynulých 65 let výrazně neměnil. Z hlediska mezinárodního srovnání připadá České republice třetí nejnížší hodnota ze zemí EU (na 100 osob ekonomicky aktivního věku připadá 42 osob ekonomicky neaktivního věku).

Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace

Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb)

Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství

Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, výzkumu a vývoje

Tato prioritní osa je charakterizována 13 indikátory. Údaje o této oblasti jsou ovlivněny globální ekonomickou krizí, která v mnoha ohledech postihla i Českou republiku. V současné době zaznamenáváme v řadě ukazatelů, ne však ve všech, návrat k předkrizové situaci.

- II.A Hrubý domácí produkt na osobu

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky (s výjimkou let 1997–1998), zejména vy-

soký objem přímých zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 se tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. V roce 2010 byl růst obnoven. V mezinárodním srovnání si Česká republika vedla dlouhodobě lépe než ostatní země, což se projevilo v postupném přibližování ekonomické úrovni EU27.

- II.B Produktivita práce

V období 1995–2010 rostla produktivita práce měřená jako HDP na jednoho zaměstnaného v ročním průměru o 2,6 %, avšak v tempech růstu byly zaznamenány četné výkyvy. Úroveň produktivity práce se postupně přibližovala průměru EU27, avšak přesto zůstává nízká, nižší než v ČR je v rámci zemí EU jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Polsku a Rumunsku.

- II.C Obecná míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti byla v roce 2010 v ČR (7,4 %) nižší než průměrná míra EU27 (9,7 %). Úroveň nezaměstnanosti v Evropě i v ČR se v posledním roce až dvou snižuje, avšak stále je vysoká.

- II.D Přepavní náročnost v dopravě

Je uveden indikátor přepravní náročnosti osobní dopravy [oskm/tis. Kč HDP] a přepravní náročnosti nákladní dopravy [tkm/tis. Kč HDP]. Vývoj obou indikátorů do velké míry kopíruje vývoj přepravních výkonů. Ve sledovaném období dochází jen v malé míře k oddělení křivek přepravních výkonů spojených se zátěží prostředí od křivek ekonomického výkonu. Co se týče skladby výkonů, nadále převažuje růst automobilové dopravy, zatímco výkony veřejné dopravy klesají. Mezinárodní srovnání je obtížné pro nízkou harmonizaci používané metodiky.

- II.E Energetická náročnost HDP

Mezi lety 1995 a 2009 poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,86 GJ/tis. Kč na 0,61 GJ/tis. Kč, což je pokles zhruba o 30 % (průměrně cca 2 % ročně). V posledním roce se pokles energetické náročnosti zastavil a dochází k mírnému růstu. V mezinárodním srovnání mezi zeměmi OECD zaujímá ČR jedno z nejhorších míst, její energetická náročnost je cca o 50 % vyšší než je průměr EU15. Dlouhodobým cílem je snižování energetické náročnosti o 3–3,5 % ročně. Avšak zpomalení ekonomiky v posledních letech se projevilo nárůstem energetické náročnosti.

- II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ)

Indikátor ukazuje celkový vstup energie, kterého je zapotřebí k zabezpečení chodu celé společnosti. Spotřeba PEZ v letech 1996–1999 klesala tempem 3,8 % ročně, naopak v letech 2000–2005 dochází k ročnímu nárůstu okolo 2,5 %, od roku 2006 zaznamenáváme stagnaci a v roce 2008 dochází v důsledku ekonomické krize k poklesu. Předběžná data za rok 2010 naznačují mírné ekonomické oživení a s tím stoupající spotřebu PEZ. V mezinárodním srovnání se nachází ČR přibližně na úrovni EU15 a průměru OECD (při výrazně nižší hodnotě HDP to zároveň znamená vysokou energetickou náročnost, viz předchozí indikátor).

- II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů

Obnovitelné zdroje energie (OZE) jsou definovány zákonem (180/2005 Sb.): „Nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, slunečního záření, geotermální, vody, půdy, vzduchu, biomasy, skládkového plynu, kalového plynu a bioplynu“. Indikátor uvádí obnovitelné zdroje energie celkem (na rozdíl od zdrojů na výrobu elektřiny vykazované v předchozích situačních zprávách). V ČR je dlouhodobě a extenzivně využívána zejména vodní energie a energie biomasy, největší roli hraje

biomasa. V roce 2003 (od tohoto data jsou OZE systematicky sledovány) dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby PEZ, v roce 2009 stoupla spotřeba na 5,8 %. V posledních letech se rostoucí trend projevuje zejména v kategorii biopaliv (bioplynu). Dlouhodobým cílem ČR do roku 2030 je dosáhnout 15 % PEZ z obnovitelných zdrojů, současný mírně rostoucí trend (méně než 2 % ročně) na splnění tohoto cíle nestačí. V porovnání s průměrem EU27 dosahuje Česká republika nízkých hodnot a to i ve srovnání se zeměmi, které mají podobné geografické a klimatické podmínky jako ČR (např. Německo, Maďarsko, Polsko, Slovensko).

- II.H Materiálová spotřeba

Materiálová spotřeba je sledována pomocí indikátorů domácí materiálové spotřeby (DMC), která je sumou fyzického množství vytěžených surovin a vyprodukované biomasy, které byly získány na území daného státu. K tomu jsou přičítány dovozy a odečítány vývozy. Za celé sledované období od roku 1990 do roku 2009 klesla DMC o 40,3 % (z 295,7 mil. tun na 176,5 mil. tun). Od roku 2002 se však klesající trend víceméně zastavil. Materiálová náročnost je vypočtena jako podíl DMC a HDP. Tento indikátor více méně trvale klesá. Znamená to, že za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí a ekonomické výkonnosti. DMC na osobu v ČR je o 17 % vyšší než je průměr EU27, což je především dáno vysokou spotřebou fosilních paliv. Naopak spotřeba biomasy je třetí nejnižší za Maďarskem a Bulharskem. Materiálová náročnost ČR je o cca 50 % vyšší než je průměr EU27, vyšší materiálovou náročnost než ČR mají některé další nové země EU (Polsko, Slovinsko, Estonsko, Bulharsko).

- II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody. U odběrů povrchové vody pro veřejné vodovody došlo k celkovému snížení o více než 50 %, v průmyslu a zemědělství o cca 70 %. Odběry povrchové vody výrazně převažují nad odběry vod podzemních. V mezinárodním srovnání ČR vykazuje nižší odběry vod na obyvatele než většina evropských států.

- II.J Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání

Od roku 2002 dochází k pozitivnímu trendu, kdy se snižuje podíl odstraněných odpadů a zvyšuje se podíl energeticky a materiálově využitých odpadů. Z hlediska struktury dle jednotlivých způsobů nakládání s odpady převažuje v rámci materiálově využitých odpadů jejich využití na rekultivace a terénní úpravy, příp. recyklace a znovuvyužívání kovů. Nejčastějším způsobem odstraňování odpadů i nadále zůstává skládkování odpadů, které má významné negativní dopady zejména z hlediska krajinného rázu, příp. i dopady na lidské zdraví.

- II.K Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v ČR se naše země tradičně řadí mezi státy s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním. Podíl obyvatel ve věku 20–24 s vyšším sekundárním vzděláním převyšuje evropský průměr o 12,3 procentního bodu. V současné době výrazně roste význam terciárního vzdělávání. Podíl obyvatel s terciárním vzděláním narůstá pomalu. V této oblasti zaostáváme za průměrem EU.

- II.L Výdaje na výzkum a vývoj

Celkové výdaje na výzkum a vývoj (VaV) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný na území státu. V ČR v roce 2010 dosáhly hodnoty 58,5 mld. Kč, což je o 120 %

více než v roce 2000. Po mírném poklesu v roce 2008 došlo v letech 2009 a 2010 opět k nárůstu výdajů. V roce 2010 dosáhl podíl výdajů na VaV svého maxima hodnotou 1,61 % HDP. V mezinárodním srovnání je ČR výrazně pod průměrem EU27, avšak s výjimkou Slovinska je na tom nejlépe z nových zemí EU.

- II.M Přístup k internetu

V mnoha oblastech společnosti je používání internetu téměř 100% (organizace veřejné správy, podniky). I přes prudký nárůst počtu domácností a jednotlivců s připojením k internetu dosahuje podíl připojených přibližně 60 %. V tomto směru nedosahuje ČR průměru úrovně EU27, zaostáváme nejen za zeměmi EU15, ale i řadou nových zemí EU.

Prioritní osa 3: Rozvoj území

Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti

Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území

Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické územní plánování

Prioritní osa 3 je charakterizována 12 indikátory:

- III.A HDP na osobu v krajích
- III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích
- III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích

Uvedené tři indikátory jsou zpracovány stejnou metodikou, jak bylo uvedeno u prioritní osy 2 pouze v rozčlenění na jednotlivé kraje. Regionální rozdíly v rámci ČR jsou relativně malé s výjimkou Prahy, kde indikátory dosahují výrazně nadprůměrných výsledků. Ve všech třech indikátorech nacházíme podobné rozdíly. Snad nejvýraznější jsou rozdíly u indikátoru III.C, který se týká výzkumu a vývoje. K úspěšné Praze se v případě tohoto indikátoru do jisté míry blíží také kraje Středočeský a Jihomoravský.

- III.D Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21

Místní Agenda 21 (MA21) sleduje a popisuje nastavení klíčových procesů veřejné správy, které jsou nezbytné pro realizaci Agendy 21 na úrovni municipalit (obcí a regionů). Dokument Agenda 21 byl přijat na summitu OSN v Rio de Janeiro v roce 1992, stanovuje konkrétní kroky směrem k udržitelnému rozvoji. Dle Agendy jsou municipality tou úrovní veřejné správy, která je nejbližší lidem. Fungující MA21 zahrnuje především průběžnou a aktivní komunikaci s veřejností: budování partnerství, kvalitní strategické plánování a řízení včetně systému financování.

Od roku 2006 byl zaznamenán růst počtu municipalit realizujících MA21. Podle schválených oficiálních Kritérií MA21 je v současné době registrováno v Databázi MA21 108 jednotek (města, obce, mikroregiony, kraje).

- III.E Migrační saldo venkovských obcí

Venkovské obce v ČR zaznamenávají zvyšující se migrační přírůstky pravidelně již od poloviny 90. let. Počet obyvatel zde roste hlavně vlivem stěhování osob z velkých měst ČR (suburbanizace), přílivem cizinců ze zahraničí a od roku 2007 i přirozenou měnou. Do migrační aktivity se promítá i nabídka dostupných pracovních míst, proto stále nacházíme téměř třetinu venkovských obcí s migračními úbytky. Suburbanizace přispívá ke zlepšení věkové struktury obyvatel venkova především v zázemí větších měst.

- III.F Celková výše příjmů na jednoho obyvatele a dluhová služba v krajích

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji, které se s výjimkou Prahy od sebe příliš neliší. V oblasti dluhové služby, která byla před rokem 2009 na relativně stabilní úrovni, došlo během roku 2009 u většiny krajů k výraznému posunu směrem vzhůru. I přes odeznívající krizi není vývoj v roce 2010 o mnoho lepší.

- III.G Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích

V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně. Jediným regionem, kde v meziročním srovnání lze pozorovat nárůst, je Jihomoravský kraj, což poukazuje na úspěšnost při zavádění plnohodnotného integrovaného dopravního systému. Pokud jde o různé typy dopravy, po železnici cestují nejméně obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, nejvyšších hodnot dosahuje okolí Prahy a Jihomoravský kraj.

- III.H Přístup k internetu v krajích

Nejvyšší podíl domácností s přístupem k internetu je zaznamenán v Praze, kde bylo v roce 2009 připojeno k internetu 59 % domácností. Nejméně domácností s internetem se nacházelo v Libereckém kraji (40 %).

- III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích

V roce 2010 dosáhl počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (minimálně 5 pokojů nebo 10 lůžek sloužících pro účely cestovního ruchu, HUZ) v ČR 12,2 mil., což bylo o 1,9 % více než v roce 2009. V regionálním pohledu návštěvnosti dlouhodobě dominuje Praha, jejíž podíl činil 38,8 % hostů, na druhém místě byl Jihomoravský kraj (8,5 %). Nejméně hostů přijelo do kraje Ústeckého (2,4 %). Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kterých přijelo meziročně více o 5 % a jejich počet přenocování se zvýšil o 3,5 %.

- III.J Výdaje na kulturu v krajích

Nominální výše veřejných výdajů na kulturu v ČR dlouhodobě roste, v roce 2010 dosáhla 26,7 mld. Kč. I přes tento růst podíl veřejných výdajů na kulturu na celkových rozpočtech dlouhodobě stagnuje. V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,59 % (rok 2001) na 0,71 % (v roce 2010). V přepočtu na obyvatele vydává od roku 2005 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů na kulturu Praha, Karlovarsko a Zlínsko, Královéhradecko a kraj Jihomoravský (o 10–20 % nad úroveň ČR). Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úroveň ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti uspokojit v Praze. Domácnosti vydávají na kulturu a rekreaci 10 % spotřebních výdajů (na převážně kulturní aktivity 4,7 %), územní rozdíly jsou malé, procento výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony je vyšší jen v Praze.

- III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) zahrnuje územní plány sídelních útvarů pořizované v letech 1976–1998 (mnohé prošly řadou změn), územní plány obcí z let 1998–2006 a územní plány pořizované od roku 2007. Indikátor vyjadřuje míru koncepčního, plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí (na krajské úrovni je zpracování a periodická aktualizace ÚPD již obligátní). Pokrytí území ČR platnou ÚPD má trvale rostoucí trend, 84,6 % k 31. 12. 2010.

Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity

Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví

Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu

Prioritní osa 4 je charakterizována celkem 8 indikátory.

• IV.A Ekologická stopa

Ekologická stopa je agregovaným ukazatelem závislosti lidské společnosti na přírodních zdrojích a službách. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovné kapacity prostředí jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí a lidskými nároky na biokapacitu (stopou). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézá se země v ekologickém dluhu. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti na ekosystémy, přičemž za bioproduktivní plochy jsou považovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště a půda pro vázání uhlíku. Ekologická stopa se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha). Jednou z dominantních složek ekologické stopy bývá tak zvaná uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂. Hodnota ekologické stopy ČR v roce 2010 činila 60 mil. gha, což je 5,85 gha na obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 27 mil. gha (2,67 gha/obyv.), ekologický dluh tedy dosahuje 32,65 mil. gha (3,18 gha/obyv.). Ekologická stopa ČR trvale narůstá, ekologický deficit se za posledních 15 let téměř zdvojnásobil. ČR patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního hodnocení pro rok 2010 (data za rok 2007) byla ČR zemí se 14. nejvyšší ekologickou stopou na světě.

• IV.B Indikátor změn území a ekosystémů

Rychlost a rozsah přeměn území se mezi obdobími 1990–2000 a 2000–2006 výrazně zpomalily, z 0,81 % území ročně na 0,33 % území ročně. K nejvýznamnějším přeměnám patří rozpínání urbanizovaných oblastí, které v posledním období 2000–2006 narostlo proti předchozímu období na intenzitě o 56 %. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním. Nicméně prudký růst ploch pastvin z období 1990–2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se v letech 2000–2006 výrazně zpomalil. Znepokojivým trendem je trvalý pokles rozlohy přírodě blízké vegetace.

Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000–2006 v měřítku Evropy více než 686 tis. ha. Největší podíl nově urbanizovaných ploch vzniká na zemědělské půdě. V České republice bylo v letech 1990–2000 zastavěno více než 11 tis. ha zemědělské půdy, patří však stále ke státům s nižším podílem zastavěných ploch na zemědělské půdě.

• IV.C Index běžných druhů volně žijících ptáků

Evropská unie stanovila závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, který se nepodařilo naplnit. Nicméně snížení poklesu biodiverzity zůstává jedním z hlavních cílů environmentální politiky EU i ČR. Změny početnosti vybraných druhů slouží jako důležitý indikátor biodiverzity. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci. Početnost běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles. Na tomto poklesu mají především podíl ptáci zemědělské krajiny, zatímco početnost běžných druhů lesních ptáků je

po sledované období víceméně stabilní. Mezi lety 1982 a 2009 klesl počet ptáků v zemědělské krajině přibližně o 60 %. Hlavní příčinou je intenzifikace zemědělství a úbytek zemědělské půdy.

- IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí

Výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny součtem investičních a neinvestičních nákladů, které vydávají všechny ekonomické subjekty. Veřejné výdaje jsou tvořeny výdaji z centrálních zdrojů a z územních rozpočtů. V roce 2010 celkové výdaje na ochranu životního prostředí činily 76,1 mld. Kč, v roce 2009 téměř 72,3 mld. Kč, tj. při meziročním srovnání došlo k patrnému nárůstu o 3,8 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách se v roce 2010 přiblížil 2,1 %. Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů, lze konstatovat, že podíl veřejných výdajů na HDP vykazoval v letech 2000–2010 stabilní či mírně rostoucí trend. Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR od roku 2000 (společně s dalšími postkomunistickými zeměmi) do ochrany životního prostředí podstatně více prostředků než činil průměr EU.

- IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech

Spotřeba základních živin (NPK) v průmyslových hnojivech je považován za jeden z nejdůležitějších indikátorů zátěže prostředí v důsledku zemědělské činnosti. Udává množství aplikovaných hnojiv na jednotku zemědělské půdy. Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání průmyslových hnojiv především v důsledku zvýšení jejich ceny. Postupně se však množství spotřebovaných hnojiv opět zvyšuje. V roce 2007 jsme aplikovali o něco méně živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU15.

- IV.F Podíl ekologického zemědělství

Podíl ekologického zemědělství definovaného jednoznačně stanovenými parametry je základním indikátorem vlivu zemědělství na životní prostředí. V ČR se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Jejich počet rostl jen mírně, avšak od roku 2006 došlo k prudkému nárůstu na současných 10 % podílu na celkovém zemědělském půdním fondu. V porovnání s ostatními státy EU je podíl ekologického zemědělství v ČR vysoký, vyšších hodnot dosahuje pouze Rakousko, Švédsko a Estonsko.

- IV.G Defoliace

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu a její stupeň charakterizuje zdravotní stav stromů. Odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů zejména v důsledku dlouhodobého znečištění ovzduší. Příznivá změna imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích měla nepochybně vliv na celkové zlepšení situace, avšak toto zlepšování má jen velmi mírně stoupající trend, ukazující na značné časové zpoždění, s jakými lesní porosty na pozitivní změny reagují. Z hlediska mezinárodního srovnání zůstává stav českých lesů nadále špatný, dokonce nejhorší v Evropě.

- IV.H Intenzita těžby dřeva

Indikátor je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstku dřevní hmoty [%]. Intenzita těžby dřeva v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006–2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých těžeb v důsledku kalamit (2006 námraza, 2007 orkán Kyrill, 2008 vichřice Emma). V mezinárodním srovnání je intenzita těžeb v ČR mírně vyšší než je průměr EU, avšak zůstává hluboko pod hodnotou 100 % definovanou jako limit udržitelnosti.

Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti

Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru

Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládnutí dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb

Tato prioritní osa je charakterizována 8 indikátory.

- V.A Index vnímání korupce

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI) představuje mezinárodní srovnání, které dlouhodobě provádí organizace Transparency International. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Index nabývá hodnoty 0–10, kde 10 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Vývoj CPI v ČR v letech 1997–2010 nebyl zvláště výrazný. V první fázi bylo pozorováno mírné zhoršení, posléze zlepšení a v posledních několika letech opět mírné zhoršování. Žebříček vnímání korupce CPI v roce 2010 hodnotí 178 zemí. ČR je na 53. místě s hodnocením 4,6, což je v rámci EU velmi špatné postavení. ČR se v EU umístila na 21. místě a zaostává za západními státy i za svými sousedy.

- V.B Účast ve volbách

Volební účast je podílem počtu hlasujících a registrovaných voličů vyjádřený v procentech. Registrovaní voliči jsou osoby zapsané v seznamu voličů, tj. osoby, které splňují zákonné podmínky pro výkon aktivního volebního práva. V 90. letech byl zaznamenán výrazný pokles volební účasti a to jak ve volbách parlamentních, tak ve volbách komunálních. Po roce 2000 byla volební účast v jednotlivých typech voleb poměrně stabilní. Největší zájem měli voliči o volby do Sněmovny Parlamentu (kolem 60 %), v komunálních volbách byla účast nižší (kolem 50 %) a nejmenší přízvi voličů se těšily volby do Senátu (kolem 30 %, pro druhé kolo ještě méně). Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla v ČR i ve většině členských států EU klesající tendenci.

- V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu obyvatel nebo v příslušné (např. věkové) skupině před a po působení sociálních transferů (důchody a sociální dávky). Hranice příjmové chudoby je stanovena jednotnou metodikou EU (60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku, včetně příjmu v naturáliích). V ČR se v letech 2005–2009 podíl populace pod hranicí chudoby postupně snižoval, v roce 2005 činil 10,4 %, v roce 2009 8,6 %. Tato míra chudoby byla nejnižší ze všech zemí EU (průměr EU27 představoval 16,3 %). Celkovou míru chudoby v ČR významně ovlivnily sociální transfery. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by žilo v roce 2009 pod hranicí ohrožení chudobou 36 % osob. Po zahrnutí těchto transferů se míra ohrožení chudobou snížila o 27,4 p. b. Přitom podíl vynaložených prostředků na sociální ochranu ve vztahu k HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký, což svědčí o efektivitě sociálních systémů v ČR.

- V.D Deficit a dluh vládního sektoru

Dluh v dlouhodobějším horizontu z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se jednou ze základních ekonomických veličin charakterizujících situaci dané země. Vládní sektor je v systému národního účetnictví představován ústředními vládními institucemi, místními veřejnými správami

a fondy sociálního zabezpečení. Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let nad hodnotou tzv. Maastrichtského konvergenčního kritéria (3 % HDP). V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize propadl až na 5,9 HDP. V následujícím roce se začal postupně zlepšovat. Ve sledovaném období rovněž docházelo (s drobnou výjimkou v roce 2007) k neustálému růstu podílu vládního dluhu na HDP. K výraznější akceleraci došlo v posledních několika letech, a to především díky působení ekonomické krize. Koncem roku 2011 se očekává překročení hranice 40 % HDP. Ve výhledu lze očekávat postupný nárůst vládního dluhu až na maximální hodnotu 42,8 % HDP v roce 2013 a v následujících letech by mělo docházet k mírnému poklesu. Tento vývoj ovšem předpokládá prosazení celé řady reforem. V mezinárodním srovnání se Česká republika nachází přibližně na polovině dluhu zemí EU27.

- V.E Průměrná délka soudního řízení

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občansko-právních řízení. Od roku 1990 přibližně do roku 2006 se délka soudního řízení v civilních věcech zvyšovala, v posledních letech se výrazně snižuje. V mezinárodním srovnání je délka soudního řízení v ČR relativně krátká.

- V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce

Indikátor udává hodnotu zahraniční rozvojové pomoci (ZRS) podle metodiky pro stanovení „oficiální rozvojové pomoci/official development assistance“ ve vztahu k hrubému národnímu důchodu (HND). Jsou zde zahrnuty rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací. Úroveň ZRS České republiky vykazovala v posledních letech trvalý růst. V roce 2005 vykazovala hodnotu 0,11 % HND, v roce 2010 0,13 % HND. Podle závěrů rady EU by měla dosáhnout hodnoty 0,17 % v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015. Přestože tento závazek není plněn, patří ČR mezi nejlepší z nových zemí EU (před námi je pouze Slovinsko).

- V.G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných národních emisí skleníkových plynů za rok přepočtený na střední stav obyvatel a na jednotku HDP. Vývoj celkových emisí skleníkových plynů v ČR po roce 1990 vykazoval prudký pokles do roku 1994, posléze mírný nárůst a po roce 2007 výrazný pokles, který zřejmě odráží vliv ekonomické krize.

Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele poklesly v období 1990–2009 přibližně o 33 % na 12,7 t CO₂ ekv./obyv. V roce 2008 byly emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR o 27 % vyšší než představuje průměr EU27. Vyšší měrné emise mají některé velké mimoevropské ekonomiky (Austrálie, USA, Rusko) a některé menší evropské země (Lucembursko, Estonsko). Měrné emise skleníkových plynů na jednotku HDP poklesly nejvíce po roce 2000 a to o 32,6 % do roku 2009. Vývoj emisní náročnosti má znaky absolutního decouplingu (ekonomika roste a emise klesají) pokud vezmeme období jako celek. I přesto byly emise skleníkových plynů na HDP v roce 2008 o 39,6 % nad průměrem zemí EU. Z evropských zemí mělo vyšší emisní náročnost Polsko a Estonsko.

- V.H Přímé zahraniční investice v České republice

Indikátor je kalkulován jako poměr přílivu přímých zahraničních investic do ČR a hrubého domácího produktu v běžných cenách. Ve sledovaném období se indikátor vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,5–11,3 % s průměrem 5,6 %. Výše indikátoru byla ovlivněna zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu. V mezinárodním srovnání nejsou mezi jednotlivými zeměmi OECD příliš velké rozdíly. Česká republika patří k průměrným zemím.

Tabulka I. Souhrnné hodnocení indikátorů

	Název indikátoru	Hodnocení trendu (dosažení cíle)			Mezi-národní srovnání ⁽²⁾
		Za celé období ⁽¹⁾	Poslední tři roky	Poslední meziroční změna	
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví					
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	😊	😊	😊	😊
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	😊	😊	😞	😊
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	😞	😞	😞	😊
d	Materiálová a uhlíková stopa domácností	😊	😊	😊	n.a.
e	Zadlužení domácností	😞	😞	😊	😊
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	😊	😊	😞	😊
g	Index stáří a index závislosti	😞	😞	😊	😊
		😊	😞	😞	😊
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace					
a	HDP na osobu	😊	😊	😊	😞
b	Produktivita práce	😊	😊	😊	😞
c	Obecná míra nezaměstnanosti	😊	😊	😞	😊
d	Přepravní náročnost v dopravě	😊	😊	😞	😞
e	Energetická náročnost HDP	😊	😊	😞	😞
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	😞	😊	😊	😊
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	😊	😊	😞	😞
h	Materiálová spotřeba	😊	😊	😊	😞
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	😊	😊	😊	😊
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	😊	😞	😞	😊
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	😊	😊	😊	😊
l	Výdaje na výzkum a vývoj	😊	😊	😊	😊
m	Přístup k internetu	😊	n.a.	n.a.	😊
Prioritní osa III: Rozvoj území					
a	HDP na osobu v krajích	😊	😊	😊	😊
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	😊	😊	😊	😊
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	😊	n.a.	n.a.	😞
d	Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21	😊	😊	😞	😊
e	Migrační saldo venkovských obcí	😊	😞	😊	😊
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích Dluhová služba v krajích	😊	😊	😊	😊
		😞	😞	😞	😊
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	😞	😞	😞	😊
h	Přístup k internetu v krajích	😊	n.a.	n.a.	😊
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	😊	😞	😊	😊
j	Výdaje na kulturu v krajích	😊	😊	😊	😊
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	😊	😊	😊	😊
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita					
a	Ekologická stopa	😞	😞	😞	😞
b	Indikátor změn území a ekosystémů	😞	n.a.	n.a.	😊
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	😞	😊	😞	😞

	Název indikátoru	Hodnocení trendu (dosažení cíle)			Mezi-národní srovnání ²⁾
		Za celé období ¹⁾	Poslední tři roky	Poslední meziroční změna	
d	Výdaje na ochranu životního prostředí Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	😊 😊	😊 😐	😊 😊	😊
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	😊	😊	😞	😐
f	Podíl ekologického zemědělství	😊	😊	😊	😊
g	Defoliace	😞	😞	😞	😞
h	Intenzita těžby dřeva	😐	😊	😊	😐
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost					
a	Index vnímání korupce	😞	😞	😞	😞
b	Účast ve volbách	😞	😐	😐	😞
c	Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	😊	😊	😊	😊
d	Deficit vládního sektoru Dluh vládního sektoru	😐 😞	😞 😞	😊 😞	😐 😊
e	Průměrná délka soudního řízení	😐	😊	😊	😊
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	😊	😊	😊	😞
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele Emise skleníkových plynů na jednotku HDP	😊 😊	😊 😊	😊 😊	😐 😞
h	Přímé zahraniční investice	😐	😞	😊	😐

Vysvětlivky:

- 😊 pozitivní trend (přiblížení k cíli); hodnoty na úrovni předních států
- 😐 kolísavé hodnoty nebo hodnoty stabilní ale bez vývoje směrem k cíli; hodnoty na průměrné úrovni srovnávaných států
- 😞 negativní trend (vzdalování od cíle); hodnoty blízké posledním státům

n.a. chybí údaje

¹⁾ Hodnocení je prováděno nejčastěji pro období 1995–2009, v řadě případů je však časová řada delší nebo kratší.

²⁾ V případě indikátorů v Prioritní ose III jsou v této kolonce hodnoceny regionální disparity. Nízké disparity jsou hodnoceny pozitivně, vysoké disparity negativně.

Autor kapitoly: Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

PRIORITNÍ OSA I:

POPULACE, ČLOVĚK A ZDRAVÍ

I.A NADĚJE DOŽITÍ A NADĚJE DOŽITÍ VE ZDRAVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Naděje dožití je jedním z ukazatelů úmrtnosti, který vypovídá o zdravotním stavu populace a v širších souvislostech je používán jako ukazatel vyspělosti či socio-kulturního stupně vývoje společnosti. Naděje dožití ve zdraví je indikátor, který se snaží zachytit kvalitativní stránku prodloužování lidského života a zodpovědět otázku zda jsou roky prodlouženého života prožity ve zdraví a zda dochází k naplnění tzv. úspěšného stárnutí, které předpokládá odvrácení nesoběstačnosti a zachování odpovídající úrovně kognitivních a fyzických funkcí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel naděje dožití vychází z úmrtnostních tabulek, charakterizujících pomocí specifických funkcí řád vymírání populace. Dá se interpretovat jako průměrný počet let, který připadá na jednotlivce v určitém věku k prožití, v případě zachování stávajících úmrtnostních poměrů. Naděje dožití se dá vyjádřit pro jakýkoliv věk. Vzhledem k významným rozdílům v naději dožití mezi muži a ženami, je ukazatel hodnocen zvlášť pro každé pohlaví. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné Human Mortality Database, <http://www.mortality.org/>.

Naděje dožití ve zdraví je ukazatelem, který kombinováním informací o úmrtnosti a zdravotním stavu jednoduchou formou popisuje zdraví populace. Ukazatel vyjadřuje počet let, které v průměru zbývají osobě v určitém věku k prožití ve zdraví, popř. v různých úrovních zdravotního postižení. Pro hodnocení indikátoru bylo použito rozdělení podle disability, tzn. naděje dožití bez omezení běžných činností, popř. naděje dožití s mírným nebo závažným omezením. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze EHEMU – European Health Expectancy Monitoring Unit, <http://www.ehemu.eu/>. V ČR jsou data o zdravotním stavu každoročně zjišťována v šetření SILC, které probíhá až od roku 2005; vzhledem k tomu není možné sledovat vývoj ukazatele v posledních dvaceti letech.

Srovnatelnost indikátorů není závislá na velikosti populace a její věkové struktuře, indikátory jsou dobře srovnatelné jak mezi populacemi, tak z hlediska vývoje/času.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V posledních dvaceti letech dochází k nepřetržitému růstu hodnot naděje dožití v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození o 6,7 let a u žen o 4,9 let a dosáhla tak hodnot 74,2 let, resp. 80,3 let (graf I.A.1). To řadí Česko k zemím s nejrychlejším poklesem intenzity úmrtnosti. Samozřejmě část tohoto zlepšení mělo kompenzační charakter nahromaděného potenciálu v období 1960–1990, kdy naděje dožití u české populace stagnovala, stejně tak jako u většiny populací střední a východní Evropy. K růstu naděje dožití při narození mezi lety 1990 a 2009 přispěl zejména pokles úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy (u obou pohlaví více jak 50 %) ve středním a vyšším věku.

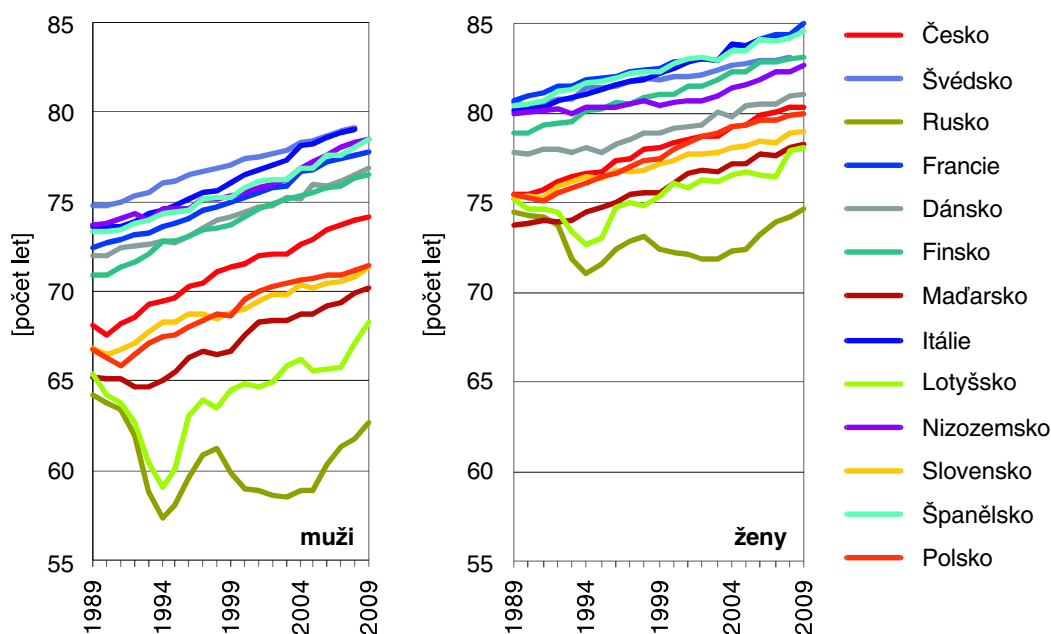
Naděje dožití ve věku 65 let byla v roce 2009 15,2 roky pro muže a 18,6 let pro ženy. Naděje dožití ve zdraví ve věku 65 let vzrostla v posledních pěti letech na 8 let u mužů a představuje 53 % zbývajících života a na 8,3 let u žen, kde představuje 45 %. Vzhledem k celkově nižší naději dožití ve věku 65 let u mužů a zhruba stejné době prožité ve zdraví, stráví ženy větší podíl života v horším zdravotním stavu než muži. U obou pohlaví nedošlo pouze k růstu naděje dožití ve zdraví, ale i podílu let prožity ve zdraví. Prodloužování průměrné délky lidského života je tak provázáno kompresí morbidity.

b) Mezinárodní srovnání

Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace, naděje dožití při narození stále nedosahuje hodnot průměru EU27 (76,6 let pro muže a 82,6 let pro ženy). V roce 2009 se naděje dožití při narození v EU27 pohybovala od 67,5 v Litvě do 79,4 let ve Švédsku u mužů a od 77,4 let v Bulharsku a Rumunsku po 85,0 let ve Francii u žen. Rozdíl mezi zeměmi s nejnižší a nejvyšší hodnotou naděje dožití byl 12 let v případě mužů a necelých 8 let v případě žen.

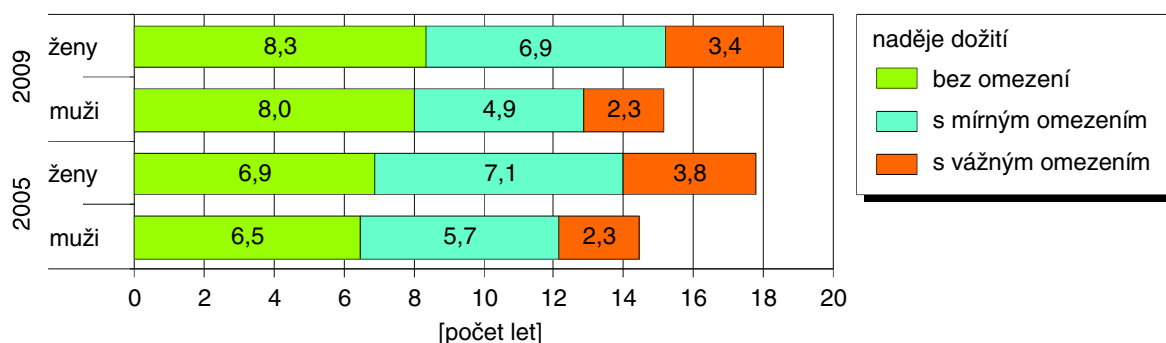
Naděje dožití ve zdraví ve věku 65 let se v EU v roce 2008 pohybovala kolem 8,2 let u mužů a 8,5 let u žen. Nejvyšší naděje dožití ve zdraví ve věku 65 let pro muže i ženy v roce 2009 byla ve Švédsku (13,6, resp. 14,6 let), kde představovala 75 % zbývajících života u mužů a 69 % u žen. Na druhou stranu nejnižší hodnoty vykazovalo Slovensko (3,4 let pro muže, 2,8 let pro ženy), kde naděje dožití ve zdraví představovala pouze 24 %, resp. 16 % zbývajících života. Ani v případě naděje dožití ve zdraví nedosahují hodnoty pro českou populaci průměru EU27.

Graf I.A.1: Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989–2009

Zdroj: Human Mortality Database

Graf I.A.2: Naděje dožití podle úrovně omezení běžných aktivit ve věku 65, ČR, 2005 a 2009

Zdroj: European Health Expectancy Monitoring Unit (EHEMU)

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.B STANDARDIZOVANÁ MÍRA ÚMRTNOSTI

1. Význam a souvislosti indikátoru

Úmrtnost podle příčin smrti odráží epidemiologickou situaci v populaci, danou jak vyspělostí regionu, úrovní zdravotní péče, tak životním stylem dané populace. Indikátor poukazuje na rozšíření nemocí v populaci a jejich závažnost. Neodráží však výskyt nemocí, které bezprostředně nevedou ke smrti, jako jsou např. duševní nemoci, onemocnění páteře a kloubů, které ale výrazně snižují kvalitu života.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Standardizovaná míra úmrtnosti (dále SDR z anglického *standardized death rate*) je ukazatelem intenzity/úrovně úmrtnosti v populaci. Výpočet je prováděn metodou přímé standardizace, kdy věkové specifické míry úmrtnosti reálné populace jsou aplikovány na populaci standardní, tzv. Evropský standard (modelová populace stanovená WHO). Tato metoda eliminuje vliv věkové struktury a umožňuje srovnatelnost jak mezi populacemi, tak sledování vývojových trendů v rámci jedné populace. Standardizovaná míra úmrtnosti je nejčastěji uváděna na 100 000 obyvatel a může být počítána jak pro všechna úmrtí najednou, tzv. celková míra úmrtnosti, tak pro jednotlivé příčiny smrti. Celková míra úmrtnosti je pak součtem jednotlivých měr úmrtnosti podle příčin smrti.

Data k hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze WHO HFA DB (European Health for All Database).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru ČR

V posledních dvaceti letech došlo k výraznému zlepšení úmrtnostních poměrů v ČR. Z hlediska příčin úmrtí lze nejvýraznější pokles pozorovat u intenzity kardiovaskulární úmrtnosti (KVO). Úroveň KVO úmrtnosti se od roku 1990 snížila o 48 % u mužů a o 42 % u žen. Standardizovaná míra úmrtnosti v důsledku KVO dosáhla v roce 2009 hodnot 436 zemřelých na 100 000 mužů a 296 zemřelých na 100 000 žen. V posledních letech je však pokles míry úmrtnosti na KVO dán především dalším snižováním úmrtnosti na cévní onemocnění mozku, u ischemické choroby srdeční dochází k pozastavení pozitivního trendu a to jak u mužů, tak u žen, blíže graf I.B.1.

Výrazný pokles úmrtnosti (SDR) lze dále pozorovat u úmrtnosti na vnější příčiny, intenzita úmrtnosti v tomto případě klesla ve sledovaném období 1990–2009 o 36 % u mužů a 56 % u žen.

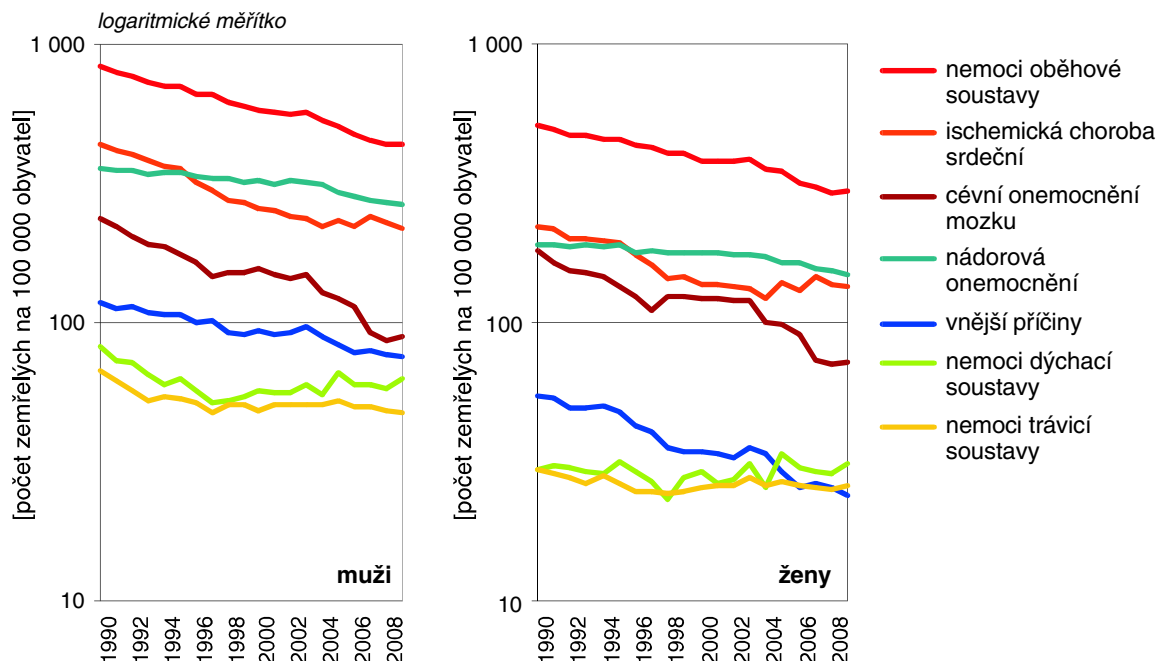
Závažný zdravotní problém v české populaci představují také nádorová onemocnění, které jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí. Přestože stále přibývá počet nově diagnostikovaných nádorových onemocnění, a standardizovaná míra incidence (počet nově vzniklých onemocnění na 100 000 obyvatel) neustále roste, není tento trend provázen rostoucí mírou úmrtnosti na nádorová onemocnění. I když v posledních dvaceti letech klesla intenzita úmrtnosti (SDR) na nádorová onemocnění o 26 % u mužů a 22 % u žen, představuje jednu z nejvyšších v Evropě.

b) Mezinárodní srovnání

Nemoci oběhové soustavy jsou hlavní příčinou úmrtí ve většině zemí EU a v tomto regionu představují zhruba 40 % úmrtí. Přesto existují výrazné rozdíly v intenzitě úmrtnosti na tato onemocnění především mezi „západní“ a „východní“ Evropou. Zatímco v „západní“ Evropě se daří redukovat nemocnost a úmrtnost na KVO od počátku 70. let, v některých populacích „východní“ Evropy dochází k poklesu až v průběhu 90. let. Přes výrazný pokles KVO úmrtnosti v ČR, připisovaný spíše zlepšení zdravotní péče než změnám životního stylu, existuje stále výrazný potenciál k pozitivní změně kardio-

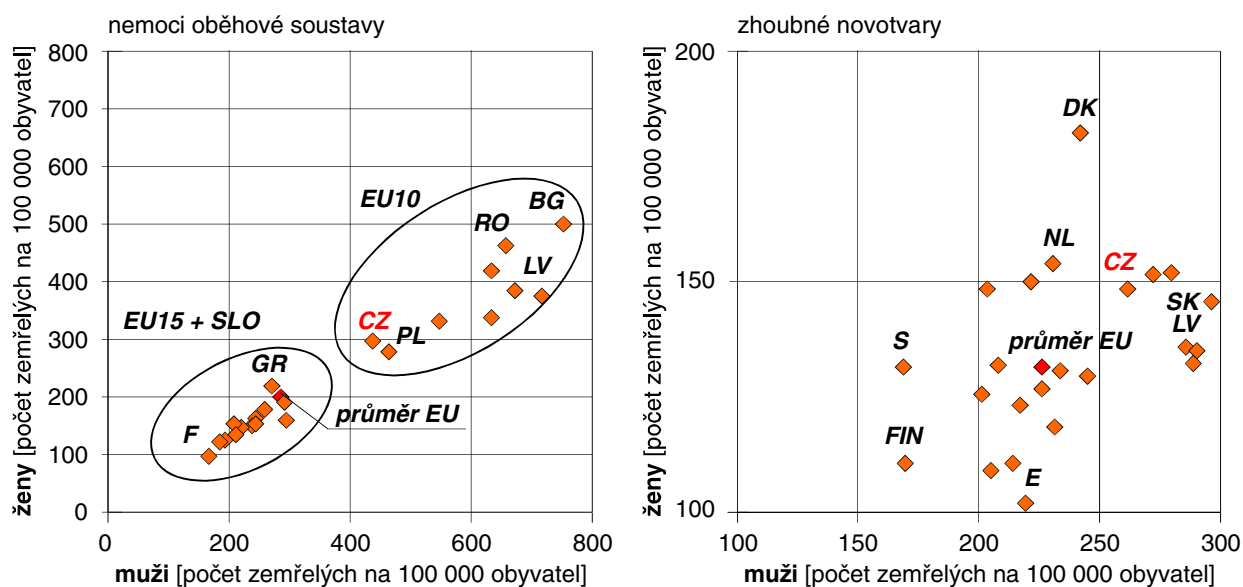
vaskulární situace. Hodnoty SDR v důsledku kardiovaskulárních onemocnění v ČR zdaleka nedosahují hodnot průměru EU. Zhoubné novotvary jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí v EU – přestávají zhruba 25 % všech úmrtí. Úmrtnost na tato onemocnění (SDR) byla v letech 2008–2009 nejvyšší ve střední a východní Evropě, včetně ČR, a Dánsku (graf I.B.2).

Graf I.B.1: Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990–2009

Zdroj: WHO – Health for All Database

Graf I.B.2: Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary, mezinárodní srovnání, 2008–2009

Poznámka: EU15 – členské státy EU do 2004, EU10 nové členské státy EU, bez Malty a Kypru, BG – Bulharsko, DK – Dánsko, E – Španělsko, F – Francie, FIN – Finsko, GR – Řecko, LV – Lotyšsko, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, S – Švédsko, SK – Slovensko, SLO – Slovinsko

Zdroj: WHO – Health for All Database

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.C EXPOZICE OBYVATEL PRAŠNÉMU AEROSOLU

1. Význam a souvislost indikátoru

Znečištění ovzduší suspendovanými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí. Částice negativně ovlivňují lidské zdraví, a to již při nízkých koncentracích. Jejich vlivu je každoročně vystavená nezanedbatelná část české populace. I přes pokračující pokles emisí znečištění ovzduší suspendovanými částicemi od roku 2000 neklesá. Kolísání koncentrací částic je výsledkem zejména meteorologických a rozptylových podmínek.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

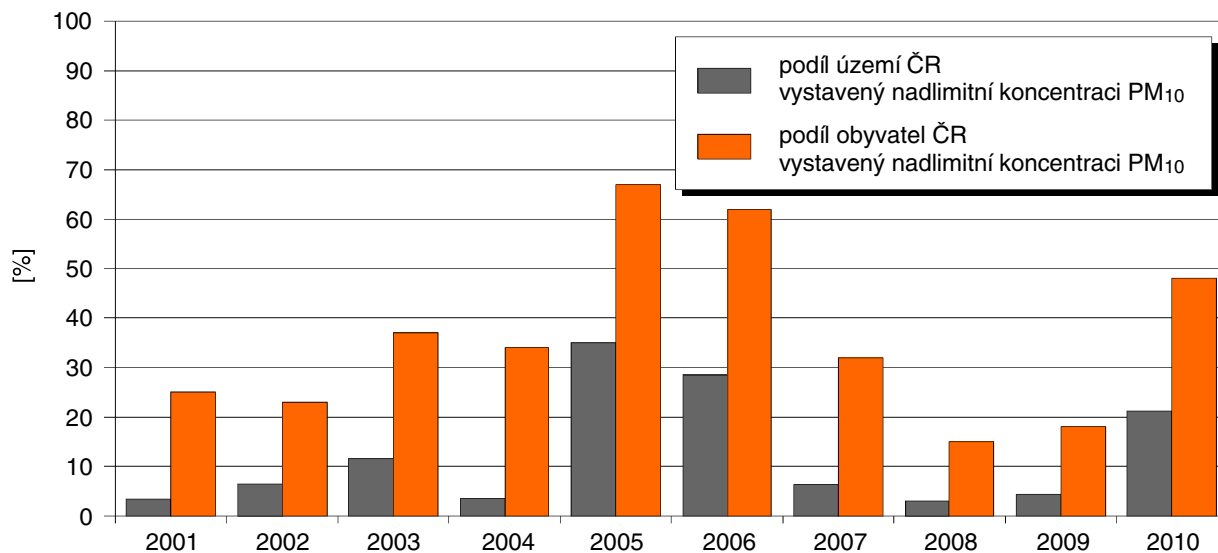
Indikátor podává informaci o expozici obyvatel ČR nadlimitním koncentracím suspendovaných částic hrubé frakce PM₁₀ v posledních 10 letech. Pro koncentrace PM₁₀ je stanoven imisní limit podle nařízení vlády č. 597/2006 Sb. Pro průměrnou 24hodinovou koncentraci PM₁₀, vzhledem ke které je expozice populace hodnocena, je stanoven imisní limit 50 µg.m⁻³ (povolený počet překročení 35krát za kalendářní rok).

Hodnocení je založeno na datech Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ) a na datech Evropského tématického centra pro znečištění ovzduší a mitigaci klimatických změn (ETC/ACM, European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf I.C.1: Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM₁₀, ČR, 2001–2010

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav

Úroveň znečištění ovzduší PM₁₀ vykazuje v posledních letech kolísavý trend. Nadlimitních koncentrací je dosahováno zejména v oblastech zatížených dopravou a průmyslovou činností, tedy v oblastech s vysokou hustotou zalidnění. K expozici nezanedbatelné části populace dochází tedy i za situace, kdy ne příliš velká část ČR je ustanovena jako území s překročením imisního limitu. Příkladem mohou být roky 2003 a 2007, kdy byl imisní limit překročen na 3,5, resp. 6 % území ČR, nadlimitním koncentracím však byla vystavena více než třetina obyvatel ČR (graf I.C.1).

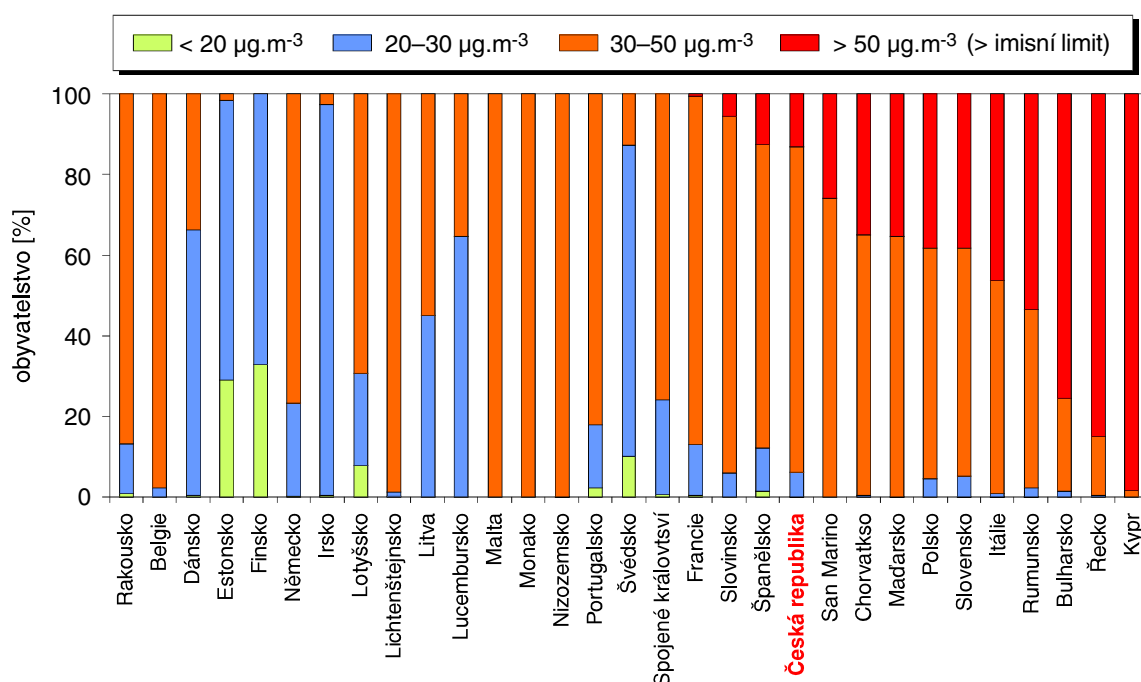
Situaci v roce 2008 (tj. nejméně obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM_{10}) je možné vysvětlit nižším znečištěním ovzduší, a to v důsledku výrazného poklesu celkových emisí částic. Pokles emisí byl v roce 2008 způsoben ekonomickou krizí a útlumem některých odvětví výrazně emitujících částice do ovzduší.

V hodnoceném období bylo nadlimitním koncentracím PM_{10} vystaveno 15–67 % obyvatel. Nicméně je nezbytné upozornit na skutečnost, že podíl obyvatelstva vystavený působení nadlimitních koncentrací PM_{10} bude vyšší, a to v důsledku poloviny obyvatel žijících v malých sídlech ČR. Několik případových studií upozorňuje na zvýšené až nadlimitní koncentrace znečišťujících látek v malých sídlech. Důvodem zhoršené tamější kvality ovzduší jsou emise plynoucí z vytápění tuhými palivy. Dostatečná informace o znečištění ovzduší, vzhledem k umístění měřících stanic dle legislativy, však v těchto sídlech chybí.

b) Mezinárodní srovnání

Na základě vyhodnocení dat z roku 2008 lze konstatovat, že mezi státy s největším podílem obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM_{10} patří státy jižní, východní a střední Evropy. ČR, přes určité zlepšení situace v posledních letech, se stále řadí ke státům, kde je část populace nadlimitním koncentracím exponována. Naopak státy severní a západní Evropy patří k oblastem s nižším zatížením znečištěním ovzduší částicemi PM_{10} (graf I.C.2). Znečištění ovzduší v roce 2008 však bylo ovlivněno útlumem ekonomiky a tedy menší produkcí emisí znečišťujících látek do ovzduší. V letech před rokem 2008 byly nadlimitní koncentrace zaznamenány i ve státech západní Evropy (např. v Rakousku a Belgii).

Graf I.C.2: Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM_{10} (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2008

Zdroj: European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation (ETC/ACM)³⁾

Autor kapitoly: Mgr. Leona Matoušková (Český hydrometeorologický ústav)

³⁾ de Smet P., Horálek J., Čoňková M., Kurfürst P., de Leeuw F., Denby B., 2010. European air quality maps of ozone and PM_{10} for 2008 and their uncertainty analysis. ETC/ACC, Technical Paper 2010/10. http://acm.eionet.europa.eu/reports/ETCACC_TP_2010_10_spatAQmaps_2008.

I.D MATERIÁLOVÁ A UHLÍKOVÁ STOPA DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Domácnosti jsou považovány za jednoho z hlavních hybatelů spotřeby a výroby. Domácnosti spotřebovávají různé skupiny produktů – např. fosilní paliva, potraviny, textilní výrobky, dopravní prostředky apod. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na tyto produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, která souvisí s řadou klíčových environmentálních problémů (viz indikátor Materiálová spotřeba). Jedním z těchto environmentálních problémů je globální změna klimatu, protože při výrobě produktů spotřebovávaných domácnostmi dochází k významným emisím skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály a emise skleníkových plynů spotřebovávané/uvolněné v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky ČR.

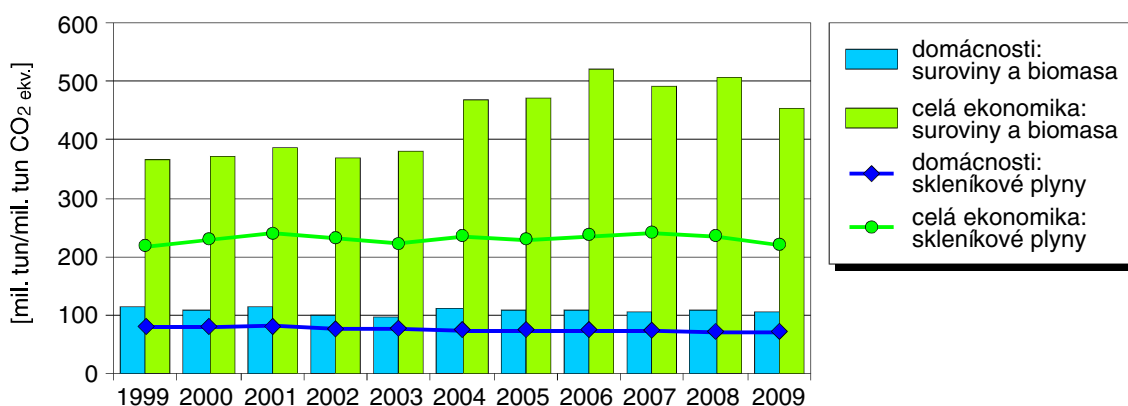
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor kvantifikuje, jaké množství biomasy bylo třeba vyprodukovat a jaké množství surovin bylo třeba vytěžit, aby se vyrobili produkty jdoucí na konečnou spotřebu domácností. Současně kvantifikuje množství emisí skleníkových plynů, které bylo při výrobě těchto produktů vypuštěno do ovzduší. Mimoto indikátor kvantifikuje suroviny a emise skleníkových plynů spojené s výrobky, které se podílí na celkové konečné spotřebě ČR (součet konečné spotřeby domácností, vlády, tvorby hrubého fixního kapitálu, změn zásob a vývozu). Indikátor je vypočítáván na základě hybridního posuzování životního cyklu a kromě surovin a emisí skleníkových plynů vytěžených/uvolněných na území ČR zahrnuje také suroviny a emise spotřebované/uvolněné při výrobě dováženého zboží. V případě emisí skleníkových plynů vstupují do výpočtu údaje z národní inventarizace emisí skleníkových plynů, prováděné dle jednotné metodiky IPCC a reportované Českým hydrometeorologickým ústavem⁴⁾, ke kterým se připočítávají emise spojené s výrobou dováženého zboží. Uhlíková stopa celkové konečné spotřeby je tedy vyšší než agregované emise skleníkových plynů dle národní inventury, která emise vtělené do dováženého zboží nezapočítává. Indikátor je vyjadřován v milionech tun respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů. Zdrojem dat pro tento indikátor je Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf I.D.1: Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999–2009

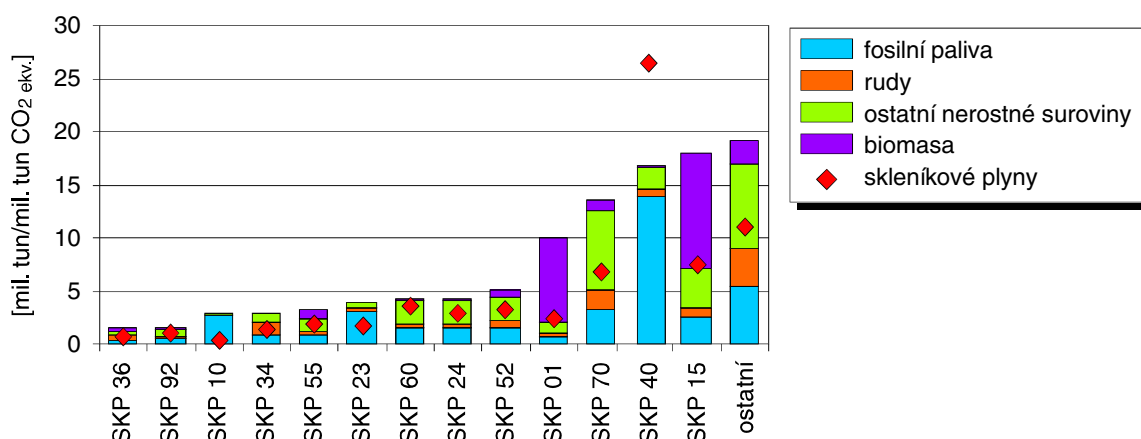
Poznámka: Data za rok 2009 jsou předběžná

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

⁴⁾ Tyto emise nezahrnují emise z přímé spotřeby fosilních paliv v domácnostech, které je obtížné rozpočítat mezi jednotlivé skupiny produktů zobrazené v grafech I.D.2 a I.D.3. Trendy emisí skleníkových plynů, zobrazené v grafu I.D.1, by se při započtení těchto emisí nezměnily.

Materiálová stopa celkové konečné spotřeby mezi roky 1999–2009 výrazně narostla (o cca 25 % z 365 mil. tun na 454 mil. tun), na tomto nárůstu se však nepodílela spotřeba domácností (graf I.D.1). Ta dokonce poklesla o cca 7 % z 114 mil. tun na 106 mil. tun, a to zejména díky snižování materiálové náročnosti spotřebovávaných produktů. Růst materiálové stopy celkové konečné spotřeby je tak možné přičítat ostatním složkám konečné spotřeby, zejména produkci výrobků na vývoz. Uhlíková stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou v letech 1999–2009 fluktovala (její průměrná hodnota činila 230 mil. tun), zatímco u uhlíkové stopy domácností došlo k poklesu o cca 10 % (79 mil. tun na 71 mil. tun). Podíl domácností na celkové konečné spotřebě je u uhlíkové stopy vyšší než u materiálové stopy (32 % oproti 23 % v roce 2009). Snižování uhlíkové stopy domácností tedy výrazně sníží také celkovou hladinu emisí skleníkových plynů.

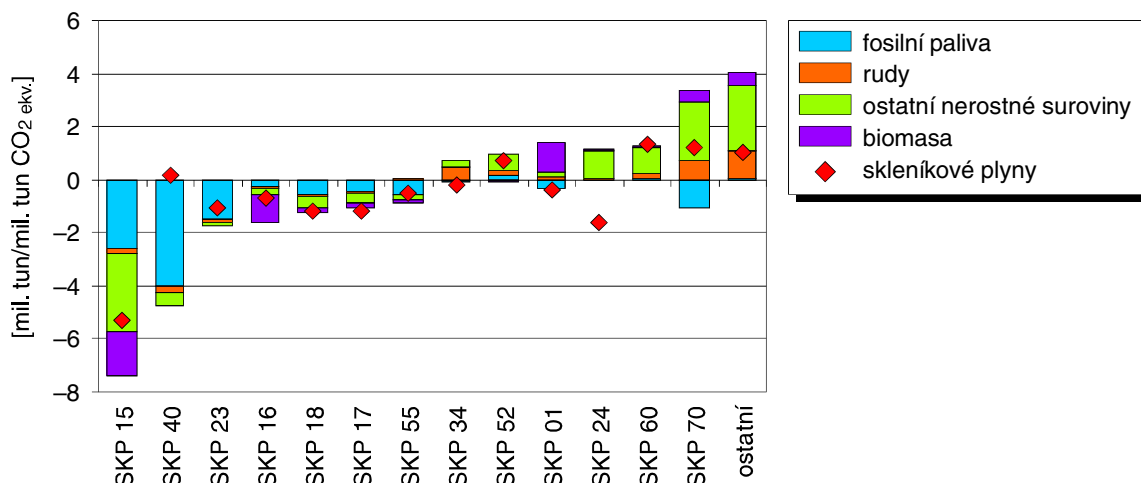
Graf I.D.2: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2008

Poznámka: SKP (standardní klasifikace produktů) 01 – zemědělské produkty, SKP 10 – uhlí a rašelina, SKP 15 – potraviny a nápoje, SKP 23 – ropné produkty, SKP 24 – chemické výrobky, SKP 34 – dvoustopá motorová vozidla, SKP 36 – nábytek, SKP 40 – elektrina a zemní plyn, SKP 52 – maloobchod, SKP 55 – pohostinství a ubytování, SKP 60 – pozemní doprava, SKP 70 – činnosti v oblasti nemovitostí, SKP 92 – rekreační, kulturní a sportovní činnosti

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Graf I.D.3: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2008 a 1999

Poznámka: SKP (standardní klasifikace produktů) 01 – zemědělské produkty, SKP 15 – potraviny a nápoje, SKP 16 – tabákové výrobky, SKP 17 – textilní výrobky, SKP 18 – konfekční výrobky včetně kožešin, SKP 23 – ropné produkty, SKP 24 – chemické výrobky, SKP 34 – dvoustopá motorová vozidla, SKP 40 – elektrina a zemní plyn, SKP 52 – maloobchod, SKP 55 – pohostinství a ubytování, SKP 60 – pozemní doprava, SKP 70 – činnosti v oblasti nemovitostí

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Z produktů spotřebovávaných domácnostmi přispívají k materiálové a uhlíkové stopě nejvíce potraviny a nápoje, elektřina a zemní plyn (tato kategorie s převahou vede u uhlíkové stopy), činnosti v oblasti nemovitostí (které reprezentují nákup nemovitostí domácnostmi), zemědělské produkty, maloobchod, chemické výrobky a pozemní doprava (graf I.D.2). Jak je patrné z grafu I.D.3, zatímco u potravin a nápojů a elektřiny a zemního plynu se dařilo mezi roky 1999 a 2008 materiálovou a uhlíkovou stopu snižovat či stabilizovat, u činností v oblasti nemovitostí, pozemní dopravy a chemických výrobků stále docházelo k nárůstu.

b) Mezinárodní srovnání

Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což sťažuje jeho mezinárodní srovnání. Podobné zahraniční studie (např. studie Eurostatu) však naznačují, že stejně jako v České republice i v ostatních evropských zemích nejvíce přispívají k materiálové a uhlíkové stopě domácností tři skupiny produktů/služeb: potraviny a nápoje, zajištění bydlení (včetně energetických potřeb) a zajištění dopravních potřeb (mobility).

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

I.E ZADLUŽENÍ DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zadluženost domácností souvisí s jejich finančním zdravím a udržitelností jejich finanční pozice. Je spjata s nakládáním s penězi. Domácnosti dělí své disponibilní příjmy na spotřebu a úspory, které investují do hmotných aktiv (domů, bytů, pozemků, cenností) a finančních produktů (různé typy úspor a finančních investic). Chybějící zdroje doplňují domácnosti půjčkami a v ČR jimi financují především pořízení vlastního bydlení. Rizikem vysokých dluhů je pád do „dluhové pasti“ (tj. ztráta schopnosti splácet samotný úvěr a posléze i úroky ústící do dalšího zadlužování) a následné ohrožení chudobou. Vysoká míra zadluženosti je proto riskantní zejména při útlumu ekonomiky, kdy mzdy nerostou a přetrvává vysoká nezaměstnanost. Udržitelnost splácení dluhů ohrožuje i růst úrokových sazeb, který prodražuje zejména hypoteční úvěry. Rizikem je i propad cen realit, kdy objem půjček není kryt hodnotou zastavených nemovitostí. To destabilizuje bankovní systém, jako při krizi hypotečního trhu v USA, která s dalšími vlivy vyústila do globální finanční a hospodářské krize. Varovným signálem bývá rostoucí podíl problémových úvěrů (půjček po termínu splatnosti) na úhrnné zadluženosti domácností, zhoršování poměru celkových úvěrů k celkovým vkladům a enormní podíl dluhů domácností v poměru k HDP.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Zadluženost domácností je úhrnem jejich dluhů u bank a nebankovních institucí (tj. především leasingových společností a společností splátkového prodeje). Sestává z úvěrů na bydlení, půjček na spotřebu a ostatních úvěrů, do nichž patří např. úvěry na vzdělání, na nákup cenných papírů aj. Do sektoru domácností patří nejen obyvatelstvo, ale živnosti, takže úhrnná zadluženost tohoto sektoru obsahuje i úvěry živnostníkům. Zdrojem dat je ČNB, Český statistický úřad a Eurostat.

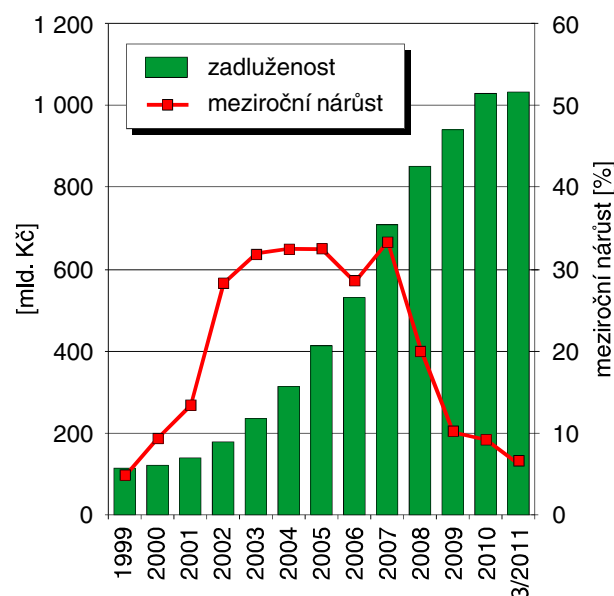
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002–2007 s významnou převahou úvěrů na bydlení. Tento vývoj doprovázelo dlouhodobě velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesající podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a také relativně nízký podíl problémových úvěrů.

Domácnosti dlužily bankám koncem roku 2010 v korunách a cizí měně 1028,2 mld. Kč (v cizí měně však pouze 1,2 mld. Kč). Domácnosti-živnosti měly vypůjčeno 40,2 mld. Kč, obyvatelstvo 960,8 mld. Kč⁵⁾ (z toho v cizích měnách jen 0,9 mld. Kč). Výše dluhů v cizích měnách je zanedbatelná (od roku 2007 ne celé promile celkových úvěrů obyvatelstvu) s nejvyšším podílem během měnové krize v roce 1997 (9 %). Půjčky v cizích měnách

Graf I.E.1: Zadluženost domácností v Kč a cizí měně (včetně živností), ČR, 1999–2011

Zdroj: Česká národní banka

⁵⁾ Včetně úvěrů společenstvím vlastníků jednotek (SVJ), které byly počátkem roku 2010 ČNB ze segmentu obyvatelstva vyčleněny, činil úhrn 987,9 mld. Kč.

neměli lidé za atraktivní proto, že úrokové míry v Kč byly ve srovnání s nimi nižší. ČR se tím neocitla v tak špatné situaci, jako např. Maďarsko, kde si domácnosti půjčovaly ve velkém hlavně ve švýcarských francích a při oslabení domácí měny se jejich schopnost splácet výrazně zhoršila.

Z pohledu úvěrujících bank je riziko zadluženosti obyvatelstva mírněno již od roku 2002 vysokým – zhruba tříčtvrtinovým – podílem úvěrů na bydlení (v závěru roku 2010 činil 75,8 %, koncem prvního čtvrtletí 2011 pak 75,6 %). Pětinu dluhů českých domácností u bank představují úvěry na spotřebu (20,6 %, resp. 20,5 % koncem března 2011), zbytek tvoří ostatní úvěry obyvatelstvu (3,4 %, resp. 3,9 %). Bankovní úrokové sazby úvěrů na spotřebu jsou dlouhodobě téměř třikrát vyšší než u úvěrů na bydlení (14,6 % oproti 5,1 % koncem března 2011), u nových obchodů více než třikrát. Marže bank (jako rozdíl sazeb z úvěrů a vkladů) byly v obchodech s domácnostmi v roce 2010 historicky nejvyšší, 13,6 p. b., v obchodech s firmami stačilo bankám jen 3,5 p. b.

Půjčky nebankovních institucí českým domácnostem – oproti úvěrům od bank – ilustrují názorně dopad hospodářské krize v roce 2009, který pokračoval i v roce 2010. Během pouhých dvou let se objem půjček od nebankovních institucí propadl na téměř polovinu a koncem roku 2010 činil 80,9 mld. Kč. Při použití těchto půjček především na nákupy spotřebního zboží nepřekvapuje, že samotné půjčky na spotřebu od nebankovních institucí klesly z 137,1 mld. Kč koncem roku 2008 na 65,6 mld. Kč v závěru roku 2010.

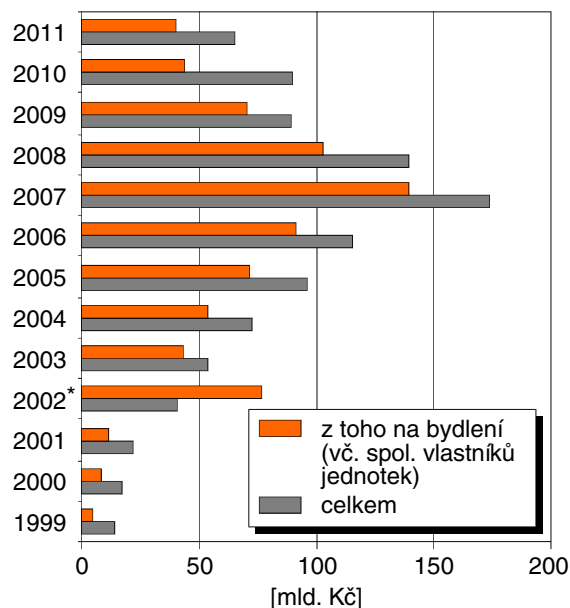
Prudký růst zadluženosti českých domácností vedl ke zvýšení jejího poměru k příjmům (hrubému disponibilnímu důchodu v daném roce), a to z 13 % v roce 2000 na 55 % v roce 2009 (předběžný údaj).

Zatímco krytí dluhů obyvatelstva jejich vklady u bank se zhoršuje jen pomalu (objem úvěrů celkem činil koncem roku 2010 necelých 65 % objemu bankovních vkladů proti 59 % v roce 2007), termínované vklady na krytí úvěrů na bydlení už od října 2010 nepostačovaly. Podíl zadluženosti sektoru domácností na nominálním HDP se za dekádu 2000–2010 zvýšil z 5,6 % na 28 %.

b) Mezinárodní srovnání

Přes rychlý růst zadluženosti českých domácností byla její míra v roce 2009 ve srovnání s průměrem zemí eurozóny zhruba poloviční. Vyšší hodnoty dosahovalo např. také Německo a zejména Dánsko, obdobné hodnoty např. Slovensko.

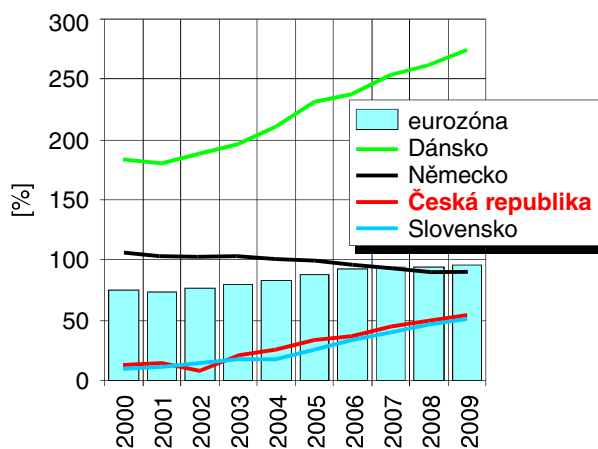
Graf I.E.2: Nové úvěry obyvatelstvu celkem a na bydlení [mld. Kč, rezidenti], ČR, 1999–2011

Poznámka: * Metodická změna

Zdroj: Česká národní banka

Graf I.E.3: Míra hrubé zadluženosti domácností [stavy půjček/HDD, %], ČR, 2000–2009

Poznámka: Data za rok 2009 jsou předběžná

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Drahomíra Dubská, CSc. (Český statistický úřad)

I.F MÍRA ZAMĚSTNANOSTI STARŠÍCH PRACOVNÍKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Na zasedáních Evropské rady v Lisabonu v roce 2000 a ve Stockholmu v roce 2001 byly stanoveny konkrétní cíle a priority pro dosažení míry zaměstnanosti v zemích EU do roku 2010. Jedním z cílů byla i míra zaměstnanosti starších osob (která se zaměřuje na tzv. celoživotní přístup k práci) ve věku 55–64 let, která měla splňovat alespoň 50 %. Od roku 2011 vstupuje v platnost nová strategie Evropa 2020. I když nestanovuje žádné cíle pro tuto věkovou skupinu, Česká republika si v Národním programu reforem stanovila národní dílčí cíl míry zaměstnanosti starších pracovníků 55 %.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Míra zaměstnanosti starších pracovníků vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných ve věkové skupině 55–64 let na počtu všech osob v této věkové skupině. Je vypočtena z údajů Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). VŠPS je celorepublikové statistické šetření Českého statistického úřadu, které zjišťuje informace o obyvatelstvu a vychází z metodiky Eurostatu čímž je zabezpečena mezinárodní srovnatelnost mezi zeměmi EU.

3. Hodnocení indikátoru

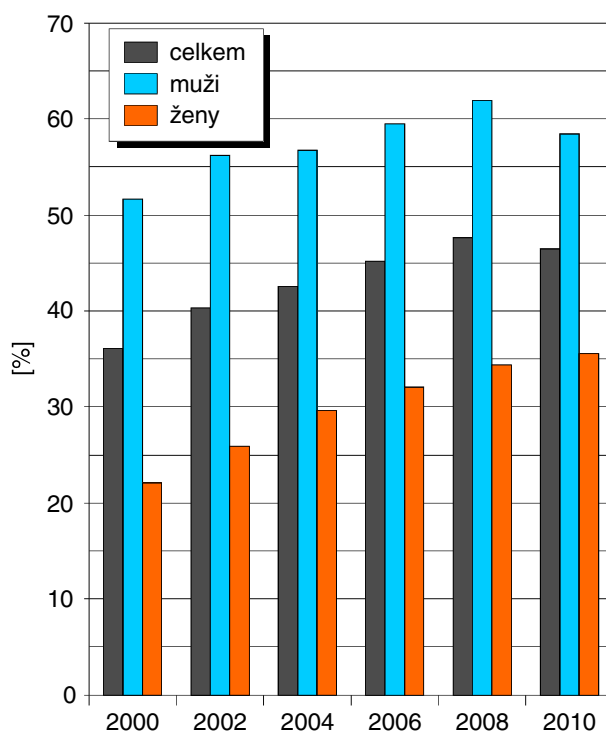
a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj míry zaměstnanosti 55–64letých osob poznamenal období krize v letech 2008 a 2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000–2008 (o 11,5 p. b.) zaznamenáváme jak u mužů (10,3 p. b.), tak u žen (12,3 p. b.). Zatímco zaměstnanost žen v roce 2010 dále rostla, mimo jiné také z důvodu prodlužování věkové hranice pro odchod do důchodu, které bylo u žen rychlejší než u mužů, u celkové zaměstnanosti sledujeme na konci dekády pokles v důsledku propadu zaměstnanosti mužů. Tento propad souvisel s poklesem zaměstnanosti v důsledku krize, který postihl především průmysl s převahou zaměstnanosti mužů.

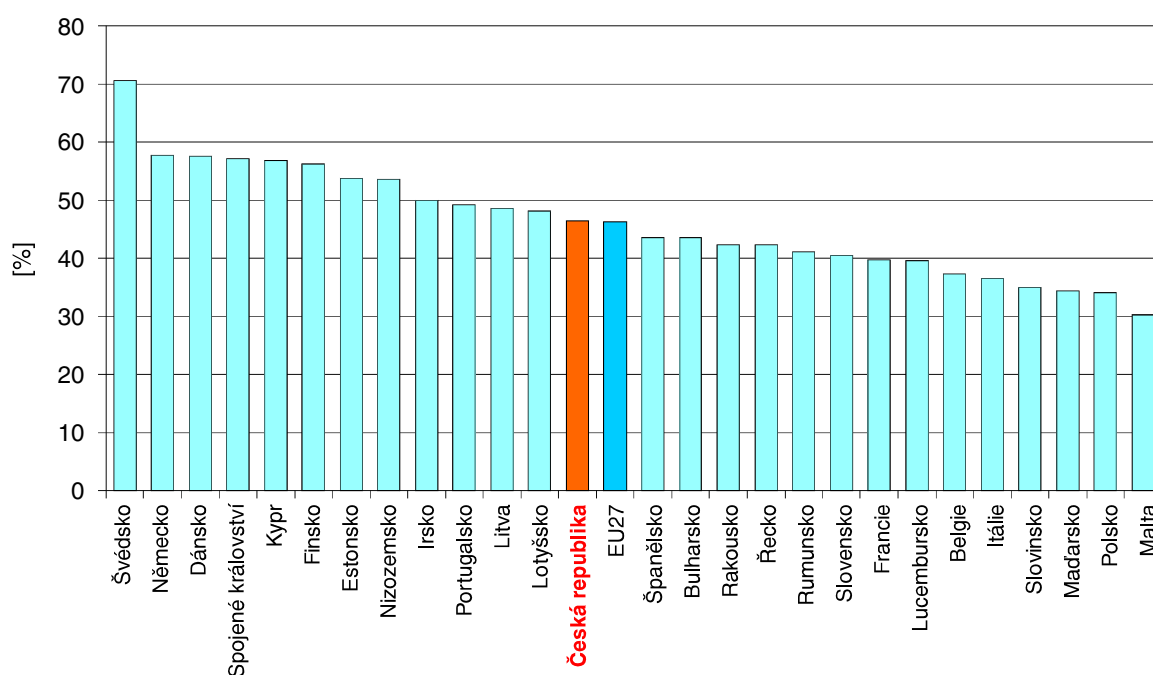
b) Mezinárodní srovnání

V míře zaměstnanosti 55–64letých osob byla v roce 2010 diference mezi zeměmi EU poměrně velká. V Polsku a Maďarsku se pohybovala kolem úrovně 35 %, na Maltě dosahovala ještě nižších hodnot. Naopak 9 zemí překročilo požadovanou padesátiprocentní hranici, kterou stanovila Lisabonská strategie. Pokud jde o ČR, míra zaměstnanosti této desetileté věkové skupiny (46,5 %) se pohybovala sice mírně nad úrovní EU27, požadovanou hranicí a daný cíl však nenaplnila.

Graf I.F.1: Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55–64 let, ČR, 2000–2010

Zdroj: Český statistický úřad

Graf I.F.2: Míra zaměstnanosti 55–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2010

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

I.G INDEX STÁŘÍ A INDEX ZÁVISLOSTI

1. Význam a souvislosti indikátorů

Index stáří a index ekonomické závislosti jsou indikátory aktuálního věkového složení populace daného území. Hodnotí vzájemný poměr mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány tři věkové skupiny, a to skupina osob ve věku 0–14 let, 15–64 let, 65 a více let. Vzhledem k velmi blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také jako skupiny ekonomicky aktivního/neaktivního věku (příp. produktivního/neproduktivního věku). Index ekonomické závislosti pak slouží jako indikátor zatížení ekonomicky aktivní části obyvatelstva. Index stáří je vhodným nástrojem k charakteristice věkového složení a jeho vývoje, ke sledování procesu demografického stárnutí, a to i v mezinárodním srovnání.

2. Definice indikátorů, zdrojová data

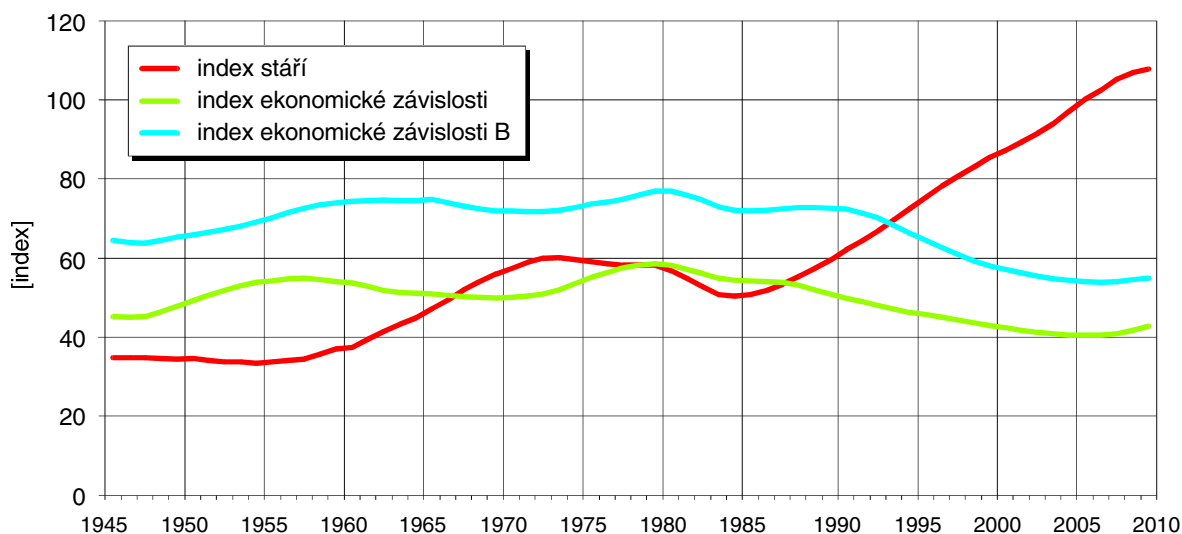
Index stáří udává počet osob ve věku 65 a více let, který připadá na 100 osob ve věku 0–14 let. Index ekonomické závislosti porovnává počet osob ve věku 0–14 let a 65 a více let s počtem osob ve věku 15–64 let (opět většinou ve vyjádření na 100 osob poslední zmíněné věkové skupiny). Oba indexy se počítají pro celkovou populaci bez ohledu na pohlaví a vychází z každoročních stavů obyvatelstva podle věku k 31. 12., které zpracovává Český statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu a následných ročních bilancí demografických událostí (narozených, zemřelých, přistěhovalých, vystěhovalých).

3. Hodnocení indikátorů

a) Vývoj indikátorů v ČR

Od konce 2. světové války do poloviny 50. let 20. století index stáří v ČR stagnoval na hodnotě 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), poté až do počátku 70. let 20. století rostl k hodnotě 60. Následujících patnáct let se index stáří postupně mírně snižoval na úroveň 50. Od poloviny 80. let 20. století, nepřetržitě až dodnes, se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Na konci roku 2006 byl poprvé zaznamenán stav, při kterém byla početnost věkové skupiny 65+ vyšší než skupiny 0–14 let, tedy index stáří překročil hranici 100. Podle posledních údajů o věkovém složení mělo obyvatelstvo ČR k 31. 12. 2010 na 100 dětí do 15 let celkem 108 seniorů nad 65 let. I v budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stáří.

Graf I.G.1: Index stáří a index ekonomické závislosti, ČR, 1945–2010

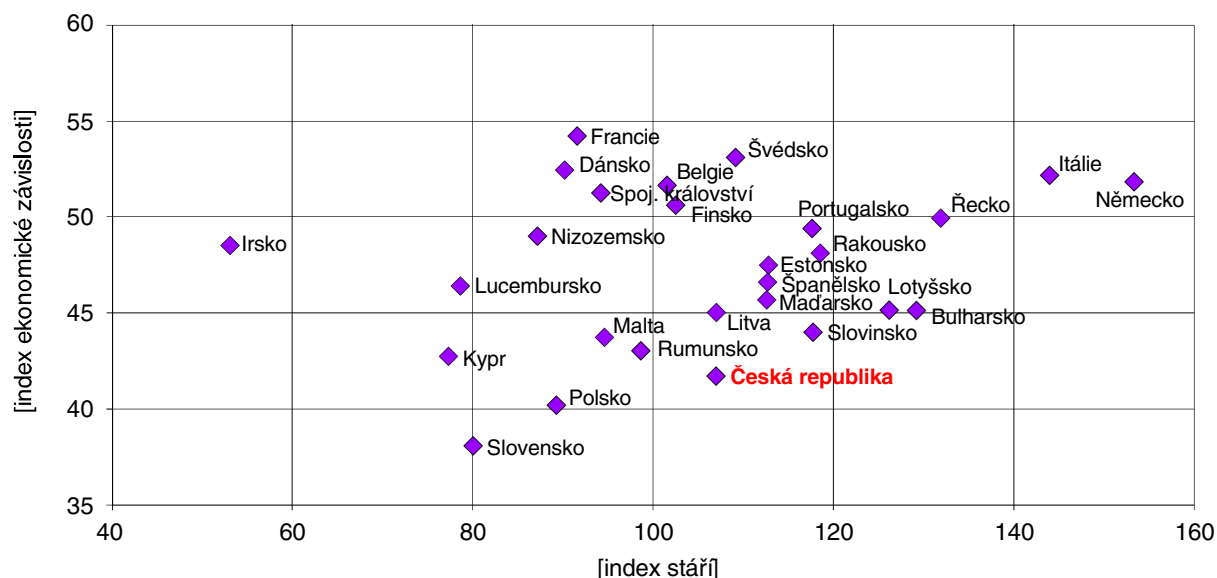
Zdroj: Český statistický úřad

Index ekonomické závislosti se ve srovnání s indexem stárí během uplynulých 65 let tak výrazně neměnil. Od konce 2. světové války až do poloviny 80. let 20. století kolísal v rozmezí 45 až 59 (osob ekonomicky neaktivního věku na 100 osob ekonomicky aktivního věku 15–64 let). V první polovině 80. let se začal index ekonomické závislosti snižovat a klesající trend si zachoval až do roku 2006, kdy byla zaznamenána nejnižší hodnota 40,4. Poslední údaje z let 2007–2010 hovoří o opětovném růstu indexu ekonomické závislosti (42,7 k 31. 12. 2010). Vzhledem k velmi nízké ekonomické aktivitě osob ve věku 15–19 let lze index ekonomické závislosti definovat také pomocí věkové hranice 20 let jako $(0-19, 65+)/ (20-64)$, v grafu je označen jako B.

b) Mezinárodní srovnání

Na počátku roku 2010 se hodnoty indexu stárí v jednotlivých zemích EU pohybovaly v širokém rozpětí od 53 (Irsko) až do 153 (Německo). V 11 z 27 zemí EU stále převažoval počet dětí do 15 let nad seniory ve věku nad 65 let (index stárí byl menší než 100). V dalších 11 zemích EU, včetně ČR, se index stárí nacházel v rozmezí 100 až 120. Více vyhraněná byla pozice ČR z hlediska výše indexu ekonomické závislosti, když k 1. 1. 2010 jí připadla třetí nejnižší hodnota (42) ze zemí EU (za Slovenskem a Polskem). V polovině zemí EU se index ekonomické závislosti nacházel v rozmezí 45 až 50, nejvyšší hodnota patřila Francii, kde na 100 osob ekonomicky aktivního věku připadlo 54 osob ekonomicky neaktivního věku.

Graf I.G.2: Index stárí a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2010

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Michaela Němečková (Český statistický úřad)

PRIORITNÍ OSA II:

EKONOMIKA A INOVACE

II.A HDP NA OSOBU

1. Význam a souvislost indikátoru

Hrubý domácí produkt je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích a činnostech považovaných v systému národního účetnictví za produktivní. Je agregovaným indikátorem ekonomického pilíře udržitelného rozvoje. Poměřováním jeho dynamiky s dynamikou sociálních a environmentálních indikátorů vypovídá o míře vzájemného souladu. Růst HDP je odvislý od míry zaměstnanosti a investiční aktivity, nebo od tempa růstu produktivity práce a kapitálu. Aby byl vyloučen vliv změn cen je vyjadřován ve stálých cenách.

Hrubý domácí produkt v přepočtu na obyvatele se používá při mezinárodním, nebo též mezikrajském srovnání vyspělosti ekonomik, ale i pro jiné účely. Např. v EU při rozdělování příspěvků z evropských fondů. Může sloužit i jako indikátor životní úrovně.

2. Definice indikátorů, zdrojová data

HDP je součtem spotřeby, investic, výsledku zahraničního obchodu a výdajů vlády. Existují tři metody výpočtu HDP – produkční, výdajová a důchodová. Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). Výdajovou metodou se počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb (konečná spotřeba + tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Důchodovou metodou se počítá jako součet náhrad zaměstnancům, daní z výroby a dovozu snížených o dotace a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu.

Hrubý domácí produkt na obyvatele (HDP se vydělí středním stavem obyvatelstva) je v absolutním vyjádření počítán v běžných cenách, v mezinárodním srovnání se vyjadřuje ve standardu kupní síly (PPS) z důvodu vyloučení rozdílů v cenových úrovních. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdroj dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

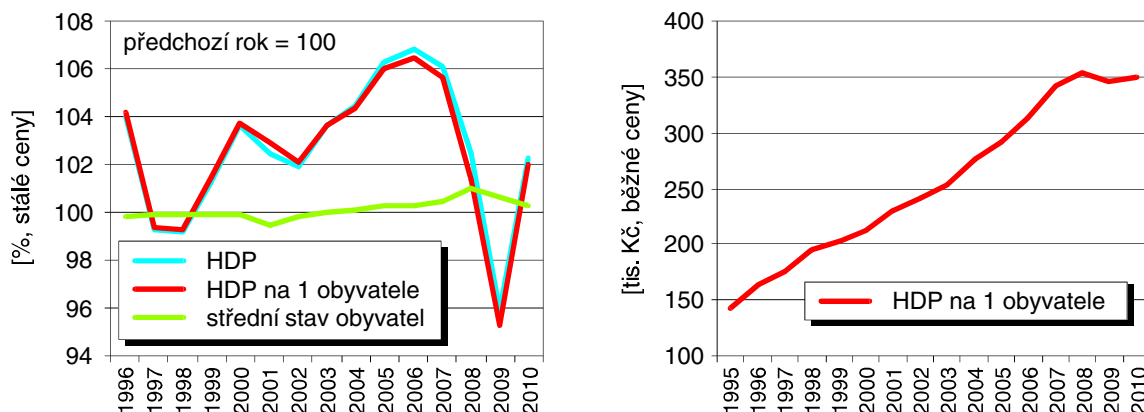
HDP ve srovnatelných cenách od roku 2002 do roku 2007 trvale rostl, zejména v letech 2005 až 2007 byla tempa růstu výrazně vysoká. V roce 2008 začal působit nepříznivý vliv celosvětové ekonomické krize, která měla za následek propad tempa v roce 2009. Tempo růstu HDP na obyvatele bylo do roku 2002 ve srovnání s růstem HDP nepatrně rychlejší, od roku 2004 pomalejší, což souviselo s rozdílným vývojem počtu obyvatel. Mezi roky 1995 až 2003 se střední stav obyvatel snížil o 129,1 tis., v letech 2004 až 2010 se naopak zvýšil o 311,7 tis. Přispělo k tomu zvýšení počtu narozených dětí v letech 2005 až 2009 i vysoké kladné saldo stěhování ve stejném období.

V absolutní hodnotě v běžných cenách se zvýšil HDP na obyvatele meziročně v roce 2010 o 3280 Kč na 348 881 Kč. V roce 2009 meziročně klesl o 8100 Kč. V dlouhodobém vývoji šlo o první meziroční pokles od roku 1995. Nejvyšší hodnota byla dosažena v roce 2008.

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Po dvou letech recese v roce 1997 a 1998 zaviněné finanční nestabilitou se v dalších letech růst obnovil. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky, zejména vysoký objem přímých

zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená investiční aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. V roce 2010 byl růst obnoven.

Graf II.A.1: HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995–2010

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka II.A.1: Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001–2010

Rok	Změna HDP [%]	Příspěvek výdajů na konečnou spotřebu [%]			Příspěvek tvorby hrubého kapitálu [%]		Příspěvek salda zahraničního obchodu [%]
		celkem	z toho		celkem	z toho fixního	
			domácnosti	vlády			
2001	2,4	1,9	1,2	0,8	1,9	1,8	-1,4
2002	1,8	2,5	1,1	1,4	1,3	1,4	-2,0
2003	3,6	4,6	3,0	1,6	-0,4	0,1	-0,6
2004	4,3	0,7	1,4	-0,8	2,3	1,1	1,4
2005	6,4	1,9	1,3	0,6	-0,2	0,5	4,6
2006	7,0	2,8	2,5	0,3	2,6	1,5	1,5
2007	6,1	2,5	2,3	0,1	2,5	2,7	1,1
2008	2,3	1,9	1,6	0,2	-0,9	-0,4	1,3
2009	-4,0	0,5	-0,1	0,5	-3,9	-1,9	-0,6
2010	2,2	0,3	0,2	0,1	0,9	-1,0	1,0

Poznámka: Vypočteno ze sezonně očištěných vstupních výdajů

Zdroj: Český statistický úřad

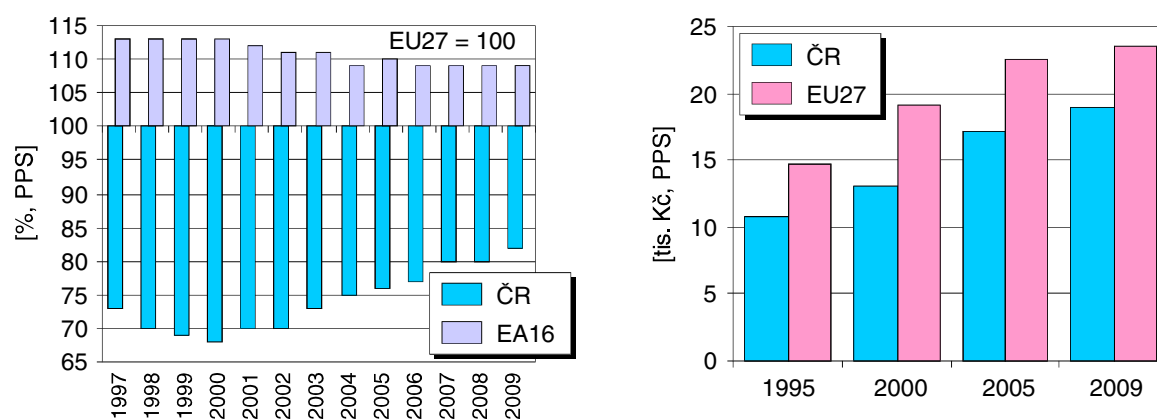
Dokumentují to výkyvy příspěvků komponentů na tvorbu HDP. K nejvyváženějším patřily příspěvky konečných výdajů, zejména výdajů domácností ovlivňované cenovým, mzdovým a úrokovým vývojem. Výrazné snížení obrátu zahraničního obchodu v roce 2009 způsobil pokles vnitřní i vnější poptávky spojený s ekonomickou recesí.

b) Mezinárodní srovnání

Ve srovnání s průměrem evropských zemí si Česká republika vedla dlouhodobě lépe, což se projevilo v postupném přibližování se ekonomické úrovni HDP na 1 obyvatele EU27.

V absolutním objemu HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly dosáhla v roce 2009 Česká republika podle údajů Eurostatu 18 900 PPS. Meziroční pokles činil 1200 PPS. V EU27 činil meziroční pokles 1500 PPS, v eurozóně (EA16) 1600 PPS.

Graf II.A.2: HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1995–2009

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.B PRODUKTIVITA PRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ukazatelem produktivity práce se měří výkonnost některého z výrobních faktorů. Obecně je produktivita vyjadřována jako poměr množství výstupu k množství vstupu. Růst produktivity práce je nutnou podmínkou udržitelného rozvoje, neboť se přímo odráží ve zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a nepřímo na růstu životní úrovně.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Na makroekonomické úrovni produktivitou práce se rozumí poměr produktu k vynaložené práci. Souhrnná produktivita práce je podíl HDP připadající na 1 zaměstnanou osobu. Počet pracovníků je získán podle metodiky národních účtů – zahrnuje zaměstnance i podnikatele, tedy placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku bez rozlišení druhu pracovní aktivity (trvalá, dočasná, příležitostná). Další možností je propočet produktivity práce pomocí odpracovaných hodin. Tento propočet je vhodnější pro mezinárodní porovnání. Vyjadřuje se v běžných cenách za rok, nebo ve stálých cenách za delší časové období, případně v paritě kupní síly v mezinárodním srovnání. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdrojem dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V období 1995–2010 rostla produktivita práce měřená HDP na 1 zaměstnaného v ročním průměru o 2,6 %. V průběhu let však byly v tempech růstu zaznamenány četné výkyvy. Nejvyšší průměrné tempo růstu bylo v letech 2001–2005 (3,5 %), nejnižší naopak v letech 2006–2010 (1,9 %). V porovnání s průměrnými tempy růstu HDP bylo tempo růstu produktivity v obou zmíněných pětiletých obdobích nižší.

Graf II.B.1: Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996–2010

Zdroj: Český statistický úřad

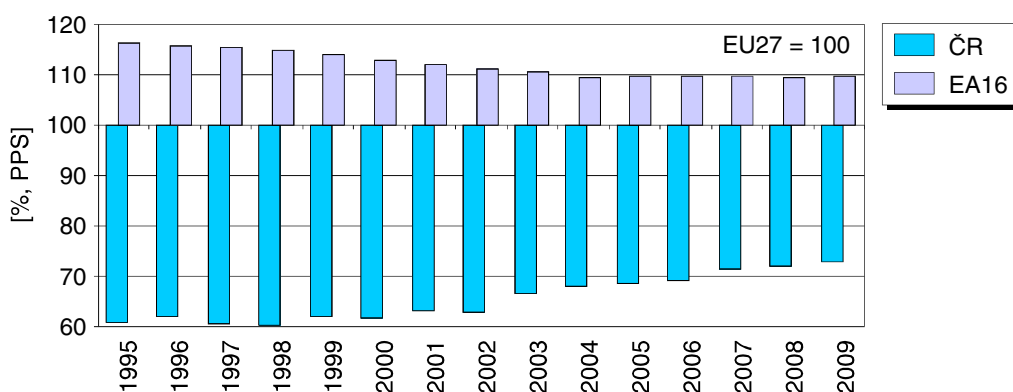
Nejdůležitějším zdrojem růstu produktivity práce byla rostoucí vybavenost práce fixním kapitálem. Předstih tempa tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) před růstem HDP byl zejména v letech 2000 až 2002 a v letech 2007 a 2008. Nejdůležitější vliv měly přímé zahraniční investice, které rozhodujícím způsobem podpořily růst průmyslu a vývozu. Objem přímých zahraničních investic v jednotlivých letech kolísala, což vyvolávalo i výkyvy v úrovni investiční aktivity. Nedostatečný růst produktivity

vity práce se projevil i při porovnání růstu průměrných náhrad zaměstnanců a produktivity. Pomalejší růst náhrad proti růstu produktivity byl zaznamenán pouze v letech 1998 a 1999 a v roce 2004.

b) Mezinárodní srovnání

Úroveň produktivity práce v ČR se postupně sblížovala s průměrnou úrovní EU27, zejména vlivem akcelerace růstu v letech 2001 až 2005 a v roce 2007, částečně též omezením investiční aktivity ve vyspělých zemích EU a přesunem investic do zemí s nižší cenovou a mzdovou hladinou. Přesto stále úroveň produktivity v ČR zůstává nízká. Nižší, než v ČR, je úroveň produktivity v rámci zemí EU jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Polsku, Rumunsku. Ve všech ostatních zemích je úroveň produktivity práce vyšší.

Graf II.B.2: HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995–2009

Zdroj: Eurostat

Při mezinárodním srovnání úrovně produktivity práce na odpracované hodiny, kde je k dispozici poměr k EU15 = 100, dosáhla Česká republika v roce 2009 hodnoty 56,2 %. Pro srovnání v roce 1995 činil tento poměr 44,3 %. A s výjimkou let 1997 a 1998 měl růstový trend. Podobně jako u produktivity práce na pracovníka nižší hodnotu vykazují vedle výše uvedených zemí ještě Estonsko a Maďarsko. Průměr všech zemí EU27 v roce 2009 dosáhl 87,8 % úrovně EU15.

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.C OBECNÁ MÍRA NEZAMĚŠTNANOSTI

1. Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti je základním ukazatelem při charakterizování trhu práce. Slouží nejen jako podklad při rozhodování o podobě domácí politiky zaměstnanosti, ale i při posouzení charakteru trhu práce v mezinárodním měřítku.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Obecná míra nezaměstnanosti podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO) je ukazatel získaný z výsledků Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) prováděného Českým statistickým úřadem, která procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čitatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel). Pracovní síla zahrnuje všechny osoby 15leté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané nebo nezaměstnané.

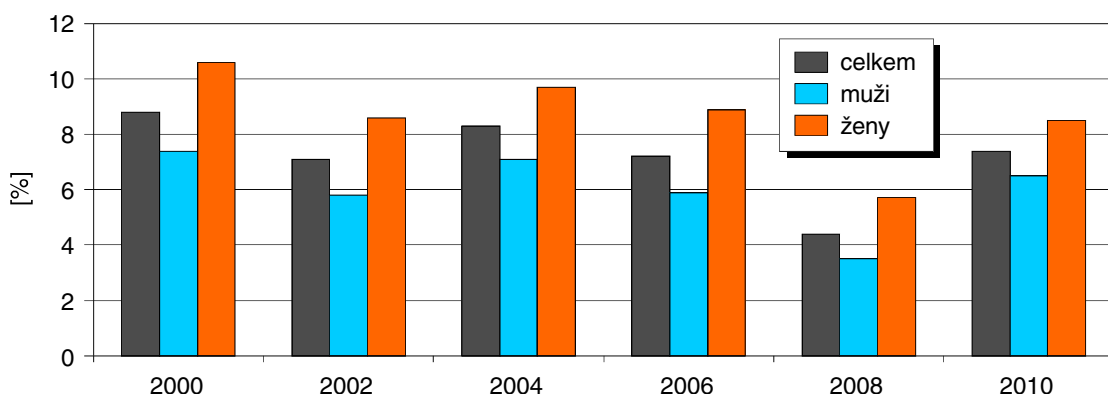
Zaměstnaní jsou podle ILO definice všechny osoby 15leté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku. Pro účely zjišťování je pojem práce interpretován jako práce alespoň po dobu celé 1 hodiny v referenčním týdnu. Nezaměstnaní jsou osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci a byly připravené k nástupu do práce nejpozději do 14 dnů.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2010 dosáhla míra nezaměstnanosti žen v kategorii 15–64letých osob 8,5 % a byla vyšší než míra nezaměstnanosti 15–64letých mužů (6,5 %). Českou republiku lze charakterizovat jako průmyslovou zemi, což dává obecně mužům více příležitostí pro uplatnění na trhu práce. V období krize, kdy docházelo k propouštění v průmyslu, se míra nezaměstnanosti žen a mužů přiblížila. Vyšší míra nezaměstnanosti žen je také daná rozložením rolí z pohledu péče o děti, která je u nás svěřena převážně matkám. Ty pak vyhledávají kratší úvazky, kterých je na trhu práce v porovnání s jinými zeměmi málo (zaměstnavatelé v ČR upřednostňují plné úvazky).

Graf II.C.1: Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15–64 let, ČR, 2000–2010

Zdroj: Český statistický úřad

V roce 2000 dosahovala míra nezaměstnanosti osob ve věku 15–64 let 8,8 %, což byla nejvyšší hodnota mezi lety 2000 a 2010. Po poklesu v roce 2002 (7,1 %) se úroveň míry nezaměstnanosti opět

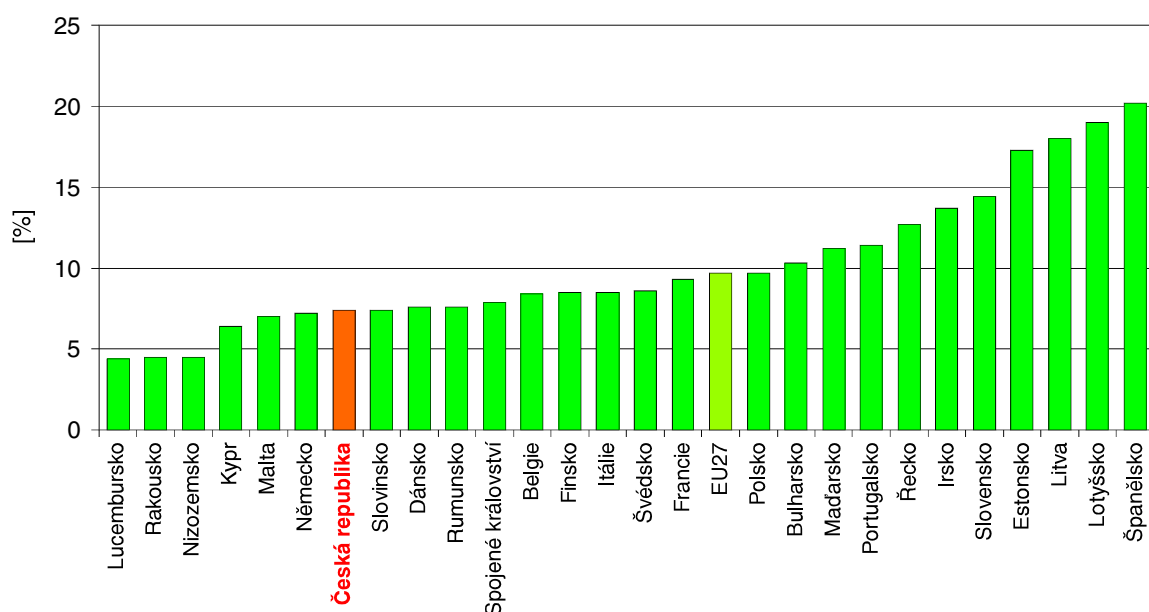
zvýšila v roce 2004 na 8,3 %. Nejnižší byla v roce 2008, kdy představovala pouhých 4,4 %. Nárůst míry nezaměstnanosti mezi lety 2008 a 2010 o 3 p. b. byl důsledkem ekonomické krize, která postihla více muže (nárůst o 3 p. b.) než ženy (nárůst o 2,8 p. b.).

b) Mezinárodní srovnání

Obecná míra nezaměstnanosti byla v roce 2010 v ČR (7,4 %) nižší než průměrná míra za všechny země EU (9,7 %). Nejnižší míra nezaměstnanosti byla v Lucembursku (4,4 %), dále v Rakousku a Nizozemsku, kde dosahovala 4,5 %. V porovnání se sousedními státy byla míra nezaměstnanosti výrazně vyšší na Slovensku, vyšší byla i v Polsku.

Kritická je situace nadále v baltských zemích, dále v Irsku a Španělsku, kde i během minulého roku došlo k dalšímu výraznému růstu míry nezaměstnanosti a poklesu míry zaměstnanosti.

Graf II.C.2: Míra nezaměstnanosti 15–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2010

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

II.D PŘEPRAVNÍ NÁROČNOST V DOPRAVĚ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Navržený indikátor zahrnuje dva subindikátory a to Přepavní náročnost v osobní dopravě a Přepavní náročnost v nákladní dopravě. Oba jsou tvořeny podílem přepravního výkonu a HDP. Indikátor především dává do souvislosti vývoj ekonomiky a dopravy, které spolu úzce souvisejí. Je navržen tak, aby mohl být porovnatelný s jinými evropskými státy při zohlednění rozdílných ekonomik – dobře odráží vývoj z hlediska ekonomického, ale ne plně odráží dopady na životní prostředí a zdraví.

V rámci principů udržitelného rozvoje je žádoucí oddělení vývoje HDP od přepravních výkonů tak, že HDP poroste a přepravní výkony budou stagnovat nebo v lepším případě klesat. Indikátor je součástí tzv. strukturálních indikátorů (SI), které slouží Evropské komisi pro pravidelné vyhodnocování pokroku v naplňování cílů Lisabonské strategie. Přepavní náročnost v nákladní dopravě je také jedním z indikátorů „Dopravní politiky České republiky na léta 2005–2013“.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Přepavní náročnost v osobní dopravě je vyjádřena v oskm/1000 Kč, Přepavní náročnost v nákladní dopravě v tkm/1000 Kč, přičemž HDP je brán ve stálých cenách roku 2000 v tis. Kč. Uvedené hodnoty však nelze porovnávat s intenzitou dopravy na komunikacích, neboť se do přepravního výkonu započítávají pouze čeští dopravci, kteří také ovlivňují výši HDP.

Osobní doprava

Přepavní výkon v osobní dopravě se udává bilančně v osobových kilometrech (oskm) – jednotka udávající přepravu jednoho cestujícího na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu jsou zahrnuty přepravní výkony železniční a veřejné silniční dopravy. Dále je v něm zahrnut odborný odhad přepravního výkonu v rámci individuální automobilové dopravy, vycházející z objemu vozových kilometrů, odhadu průměrného ročního proběhu osobního automobilu a průměrné obsazenosti osobního automobilu.

Nákladní doprava

Přepavní výkon v nákladní dopravě se udává v tunových kilometrech (tkm) – jednotka udávající přepravu jedné tuny věcí na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu je zahrnut přepravní výkon železniční, silniční a vnitrozemské vodní dopravy. Při porovnávání přepravního výkonu jednotlivých druhů dopravy je nutné brát v úvahu i metodiku výpočtu tkm, protože u železniční a vnitrozemské vodní dopravy se používá vzdálenost ujetá na území ČR, kdežto u silniční nákladní dopravy se pro výpočet tkm používá celková přepravní vzdálenost zboží přepravená auty registrovanými v ČR (vozidla zahraničních dopravců nejsou v indikátoru postihnuta).

Zdrojem dat pro HDP je Český statistický úřad, pro přepravní výkony resortní statistika Ministerstva dopravy.

3. Hodnocení indikátoru

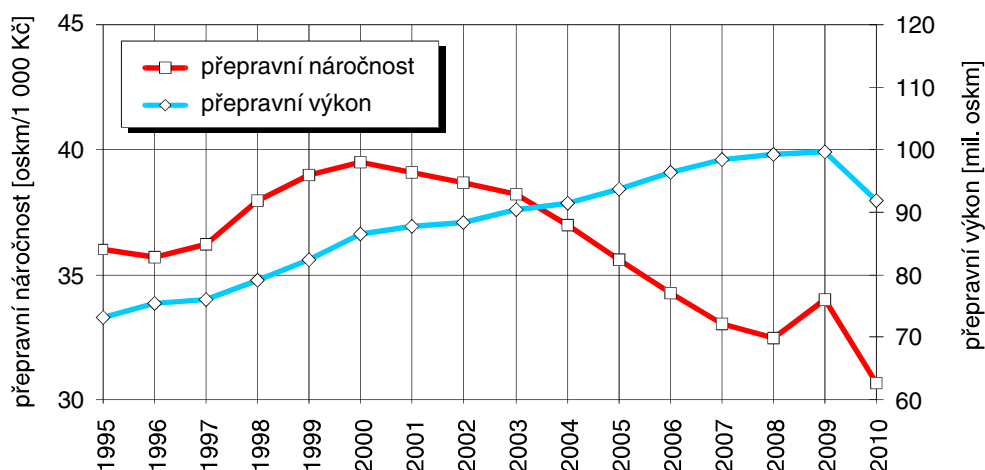
a) Vývoj indikátoru v ČR

Osobní doprava

Vývoj indikátoru ve sledovaném období do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v osobní dopravě. V letech 1995 a 1996 dochází k poklesu hodnot indikátoru v důsledku rozdílného vývoje HDP (rychle roste) a přepravních výkonů (pouze mírný nárůst). Od roku 1998 do 2000 hodnota indikátoru

roste což je způsobeno tím, že přepravní výkony kopírují růst HDP. V období 2000–2003 došlo k mírnému snížení těchto ukazatelů, v následujícím období dochází k poklesu sledovaného indikátoru, neboť růst HDP od roku 2002 akceleroval a převýšil růst přepravních výkonů osobní dopravy. Pokles HDP v souvislosti s ekonomickou krizí (2008–2009) znamenal změnu trendu (prudký pokles HDP při stagnaci výkonů), v roce 2010 došlo k významnému poklesu přepravních výkonů při meziročním růstu HDP a tedy k prudkému poklesu hodnoty indikátoru.

Graf II.D.1: Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995–2010

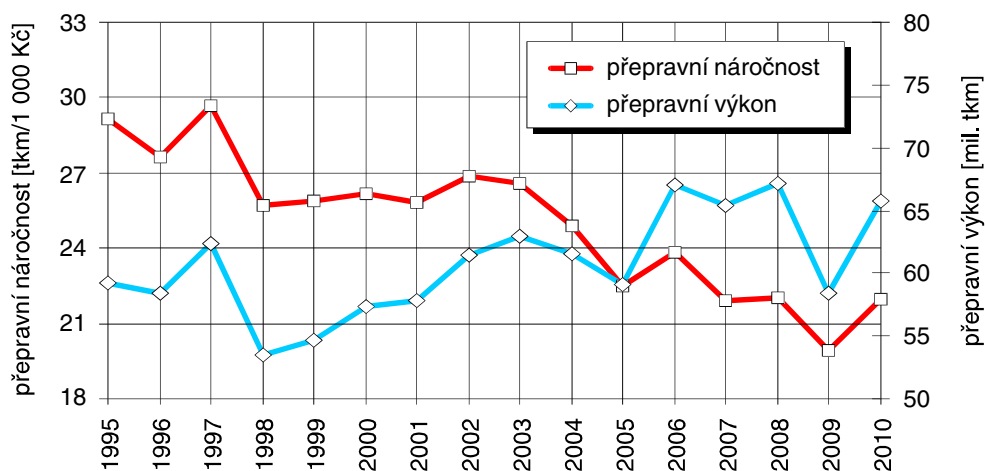

Zdroj: Ministerstvo dopravy, Český statistický úřad

Nákladní doprava

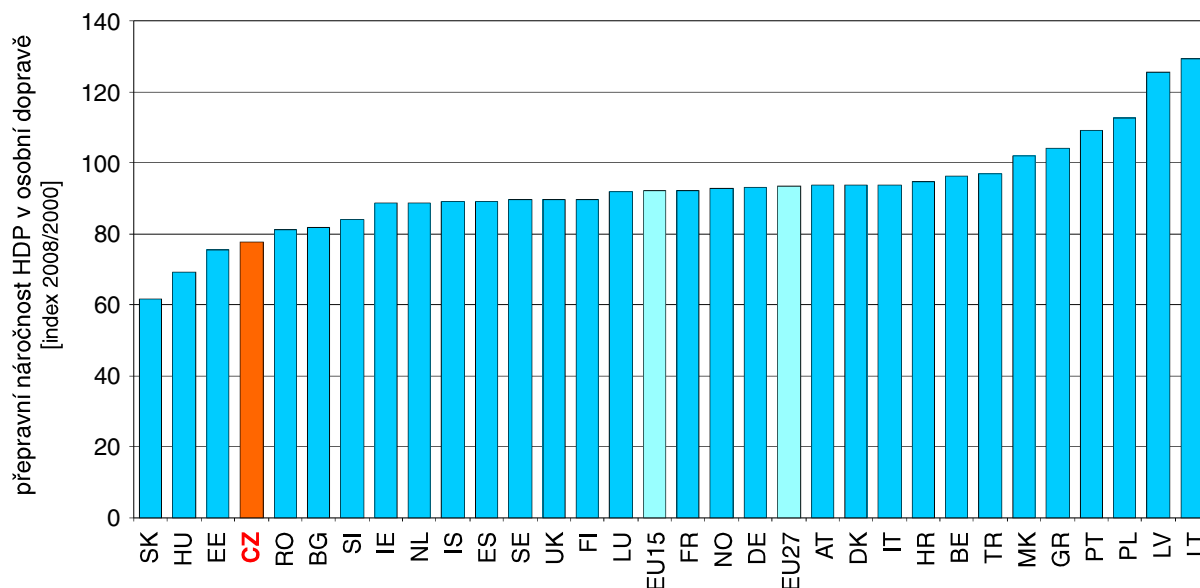
Obdobně jak u osobní přepravy i zde, ve sledovaném období vývoj indikátoru, do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v nákladní dopravě. V roce 1997 byla poprvé použita pro sběr statistických údajů v oblasti silniční dopravy zboží metodika Eurostatu, z čehož vyplývá částečné zkreslení porovnání s předchozími léty. Od roku 1998 do 2003 indikátor stagnuje okolo hodnoty 26 tkm/1000 Kč i přes trvalý růst přepravních výkonů. Od roku 2003 dochází k poklesu přepravní náročnosti v důsledku růstu HDP a poklesu přepravních výkonů. V roce 2009 byl v důsledku ekonomické krize zaznamenán prudký propad přepravních výkonů a i přes určitý pokles HDP došlo k propadu hodnoty indikátoru, v roce 2010 se však tato vrátila k hodnotám roku 2008.

Graf II.D.2: Přepravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995–2010

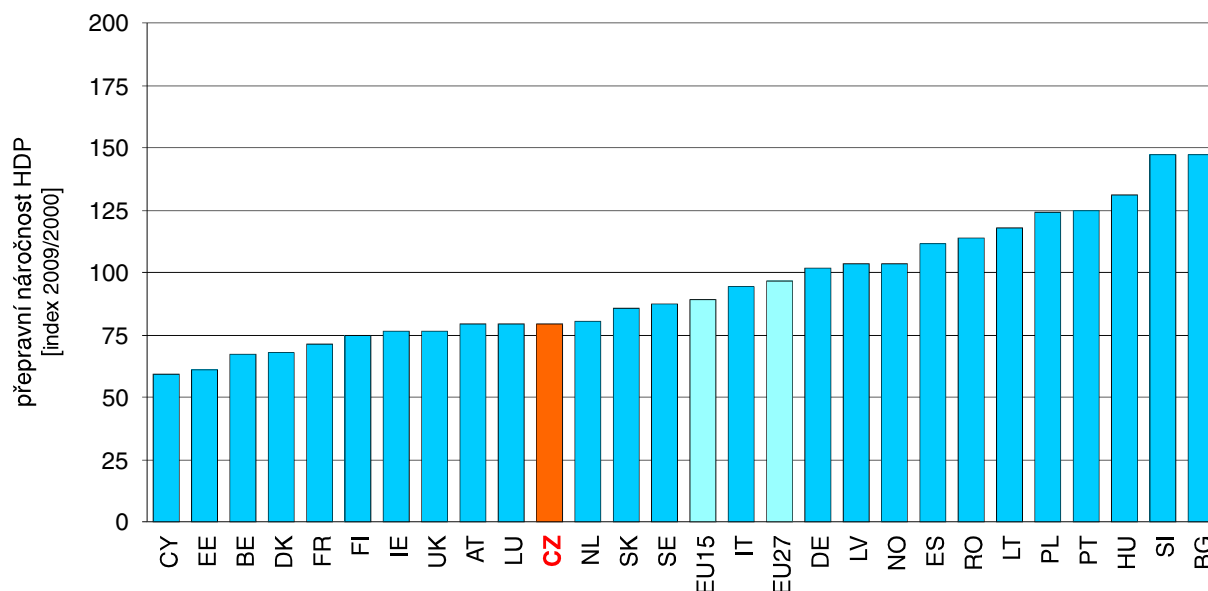
Zdroj: Ministerstvo dopravy, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.D.3: Přepravení náročnost v osobní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2008/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypr; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Graf II.D.4: Přepravení náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2009/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypr; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

V rámci mezinárodního srovnání byl porovnán index vývoje přepravní náročnosti v roce 2008 (osobní), resp. 2009 (nákladní doprava), ve vztahu k výchozímu roku 2000. V tomto porovnání je ČR v obou hodnotách pod hranici indexu 100 což dokumentuje, že oproti roku 2000 došlo k poklesu sledovaného indikátoru a to zejména v důsledku růstu HDP. Stanovení pořadí v rámci Evropy je v tomto případě poněkud složité a to z důvodu odlišných výchozích podmínek (geografické předpoklady, ekonomická situace, kvalita dopravní infrastruktury, vozový park) vybraných států uvedených v grafu II.D.3 a II.D.4. Důležitějším hodnotícím faktorem je trend, tedy zda hodnota ve výpočtovém roce je nižší nebo vyšší než v roce výchozím. Pokud je nižší, dokumentuje to pokles přepravní náročnosti a to buď efektivnějším využíváním dopravy, nebo výrazným růstem HDP. Při mezinárodním srovnání je nutné upozornit na vážný nedostatek – a to, metodika sběru údajů o přepravě není na úrovni EU doposud harmonizována.

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

II.E ENERGETICKÁ NÁROČNOST HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor energetické náročnosti HDP ukazuje s jakou efektivitou je socioekonomický systém schopen transformovat primární energetické zdroje na ekonomický výkon. Jedná se o indikátor s výstupem vyjádřeným v poměrových jednotkách. S poklesem energetické náročnosti všeobecně souvisí zavádění nových technologií, inovace a úspory, přechod ekonomiky z těžkého průmyslu na lehký průmysl a služby a ekonomické oživení. Růst bývá spojen s plýtváním, zastarávajícími technologiemi, hospodářským útlumem či exportem sekundárních energií.

2. Metodika výpočtu indikátoru

Tento indikátor je vytvořen podílem indikátorů Spotřeba primárních energetických zdrojů a indikátoru HDP. HDP je pro výpočet uvažován ve stálých cenách roku 2000. Indikátor je vyjádřen v jednotkách GJ/tis. Kč. Indikátor je možné uvádět také jako meziroční srovnání indexované buď k roku výchozímu, nebo roku předcházejícímu.

Spotřeba PEZ (prvotních energetických zdrojů) se udává bilančně v energetických jednotkách (PJ – petajoule). Bilance je sestavena jako domácí těžba všech energetických surovin plus jejich dovozy a mínus jejich vývozy. Bilanci dále vyvažuje položka skladových zásob a jejich transferů. Energetické zdroje jsou děleny na plynné, kapalně a tuhé a primární elektřinu a teplo (více viz indikátor II.F).

Hrubý domácí produkt (HDP) je makroagregátem, který vyjadřuje ekonomickou hodnotu vytvořenou v národním hospodářství za zvolené období (zpravidla rok). HDP je možné interpretovat jako hodnotu zboží a služeb určených ke konečnému užití. HDP tak vyjadřuje monetární hodnotu tržních činností v daném roce a bývá často považován za ukazatel materiální životní úrovně obyvatel (více viz kapitoly II.A a III.A).

Zdrojem dat pro ČR je energetická bilance ČR a vývoj HDP ČR. Oba tyto indikátory zpracovává Český statistický úřad. Data energetické bilance pak doplňují statistiky Ministerstva průmyslu a obchodu o využívání obnovitelných zdrojů energie. Mezinárodní data pochází z databází OECD.

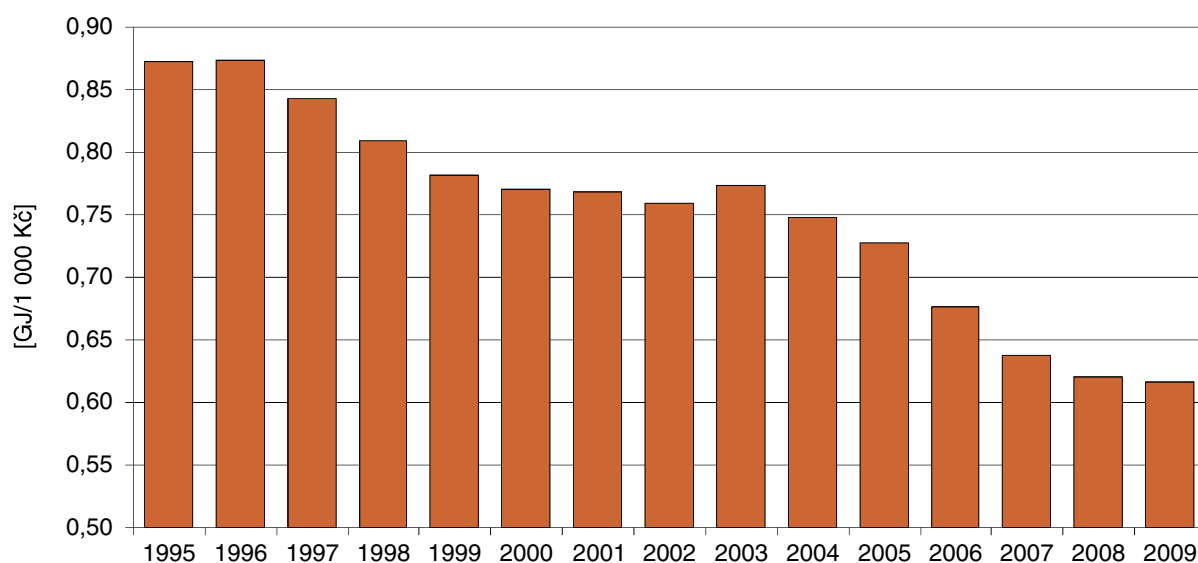
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Za sledované období poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,86 GJ/tis. Kč v roce 1995 na konečných 0,61 GJ/tis. Kč v roce 2009, což je pokles zhruba o 30 %. Průměrný pokles energetické náročnosti v období 1995–2009 je cca 2 % ročně. V posledním roce se pokles energetické náročnosti zastavil a dochází k mírnému nárůstu.

Ke zvýšení energetické náročnosti HDP došlo během sledovaného období dvakrát. Za prvním nárůstem stojí skokový nárůst PEZ díky spuštění JE Temelín. Ekonomický růst v důsledku vyššího exportu elektřiny plně nekompenzoval nárůst PEZ⁶⁾ a proto energetická náročnost HDP rostla. V dalších letech se opět projevuje vliv rostoucího HDP, takže celková náročnost klesá. V posledním roce pak HDP v důsledku pokračující ekonomické krize klesá, spotřeba energie také, ale pomalejším tempem a výsledkem je pak rostoucí energetická náročnost v roce 2009.

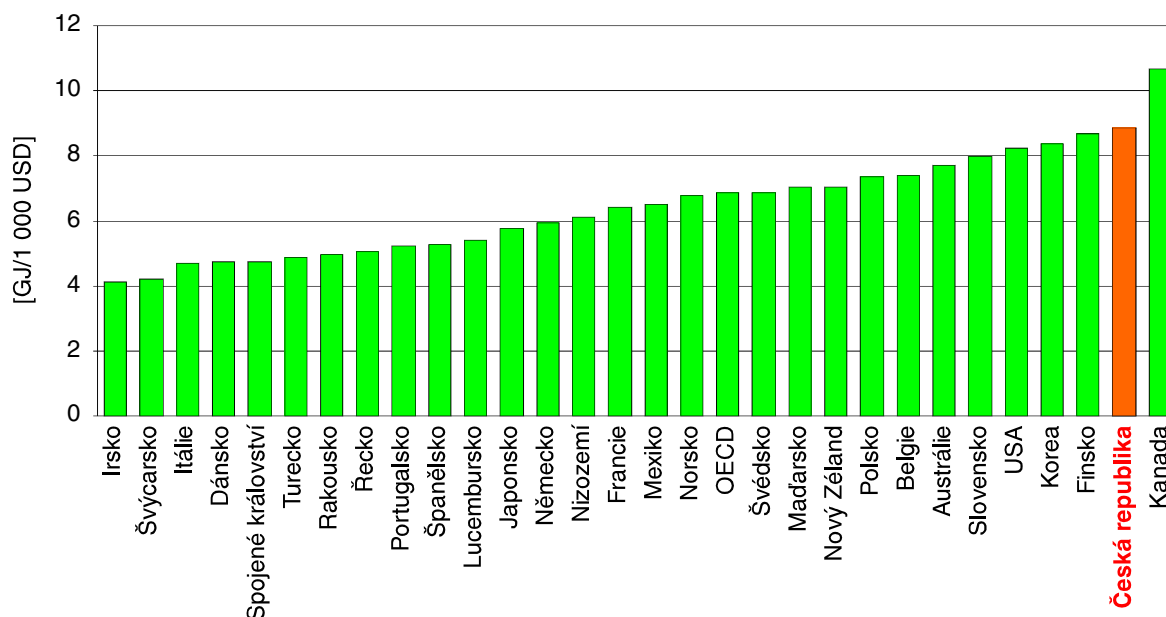
⁶⁾ Konverze primárních zdrojů na elektřinu probíhá zhruba s třetinovou účinností, tedy na kladné straně bilance PEZ zákonitě objeví mnohem více energie než na záporné straně exportu.

Graf II.E.1: Energetická náročnost HDP, ČR, 1995–2009

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo průmyslu a obchodu

b) Mezinárodní srovnání

V mezinárodním srovnání mezi všemi zeměmi OECD zaujímá Česká republika jedno z nejhorších míst a energetickou náročností ekonomiky se blíží spíše rozvojovým zemím nebo zemím s velmi nízkou hustotou zalidnění, nežli zemím západní Evropy. Energetická náročnost HDP ČR je cca o polovinu vyšší než je průměr v EU15 počítáno přes paritu kupní síly (v grafu II.E.2 odpovídá průměru EU15 zhruba hodnota pro Německo). Ve srovnání spotřeby energie na osobu (viz indikátor II.F) se ČR pohybuje okolo evropského průměru. Proto je možno usuzovat, že relativně vysoké hodnoty energetické náročnosti HDP jsou způsobeny spíše nižším výkonem a strukturou ekonomiky ČR, nežli energetikou. Přesto toto srovnání ukazuje jaké rezervy má ČR ve snižování tohoto indikátoru.

Graf II.E.2: Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2008

Poznámka: HDP je ve stálých cenách, přepočet dle standardu kupní síly (PPS)

Zdroj: OECD

Cíle České republiky týkající se tohoto indikátoru jsou vytyčeny ve stávající Státní energetické koncepci (SEK). Dlouhodobým cílem v oblasti energetické náročnosti HDP je zrychlení tempa a následná stabilizace poklesu tohoto indikátoru na 3 až 3,5 % ročně. To se daří od roku 2004 kdy rostoucí HDP a stabilizace PEZ umožňuje dosáhnout průměrně hodnot poklesu 4,8 % ročně. Zde lze jednoznačně hovořit o naplňování cíle SEK. Pokles náročnosti HDP v ČR byl dosud tažen hlavně růstem HDP. Zpomalení ekonomiky se proto velmi rychle projeví nárůstem energetické náročnosti, což je vidět i na příkladu posledního roku.

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.F SPOTŘEBA PRIMÁRNÍCH ENERGETICKÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ) ukazuje celkový vstup energie, který je třeba k zabezpečení chodu společnosti. Velikost PEZ nám dává zprostředkovanou informaci o tlaku, který společnost vyvíjí na geobiosféru při získávání této energie a zároveň velikost PEZ obsahuje informaci o potenciálu působit změny v životním prostředí. Absolutní růst (celková velikost) tohoto indikátoru bývá spojován s ekonomickým rozvojem a s růstem spotřeby. Relativní růst (na jednotku výkonu) pak může znamenat snižování konkurenceschopnosti, plýtvání při spotřebě a vyšší ztráty při energetických konverzích (více viz indikátor Energetická náročnost HDP). Absolutní velikost závisí na mnoha faktorech, jakými jsou například klimatické podmínky, struktura palivového mixu, velikost populace, struktura průmyslu a ekonomická výkonnost hodnoceného území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodicky je spotřeba PEZ jednou ze tří částí energetické bilance (dále do energetické bilance patří energetické procesy a konečná spotřeba energie). Indikátor je sestaven jako domácí těžba všech energetických surovin plus jejich dovozy a mínus jejich vývozy. Bilanci dále vyvažuje položka skladových zásob a jejich transferů. Energetické zdroje jsou děleny na plynné, kapalné a tuhé a primární elektřinu a teplo.

Do tuhých PEZ spadá zejména uhlí, kapalné PEZ tvoří ropa a její deriváty a plynné PEZ jsou tvořeny především zemním plynem. Primární teplo je zejména energie vyrobená jadernými reaktory. Do této kategorie ještě teoreticky spadá energie z tepelných čerpadel a solárního vytápění. Primární elektřina je energie z vodních elektráren, větrných a solárních elektráren. Díky současnému výkaznictví jsou ale obnovitelné zdroje shrnuty do jednotné kategorie OZE (obnovitelné zdroje energie), která zahrnuje energii z větrných a fotovoltaických elektráren, biopaliva a geotermální energii. Nezahrnuje energii z vodních elektráren, která je vykazována v kategorii primární elektřina. Zahrnutí OZE do bilance PEZ je také hlavní rozdíl oproti datům vykazovaným Českým statistickým úřadem v rámci energetických bilancí.

Datový zdroj pro tento indikátor tvoří na úrovni České republiky energetická bilance zpracovávaná Českým statistickým úřadem. Na mezinárodní úrovni jsou to pak energetické bilance vytvářené mezinárodní energetickou agenturou.

3. Hodnocení indikátoru

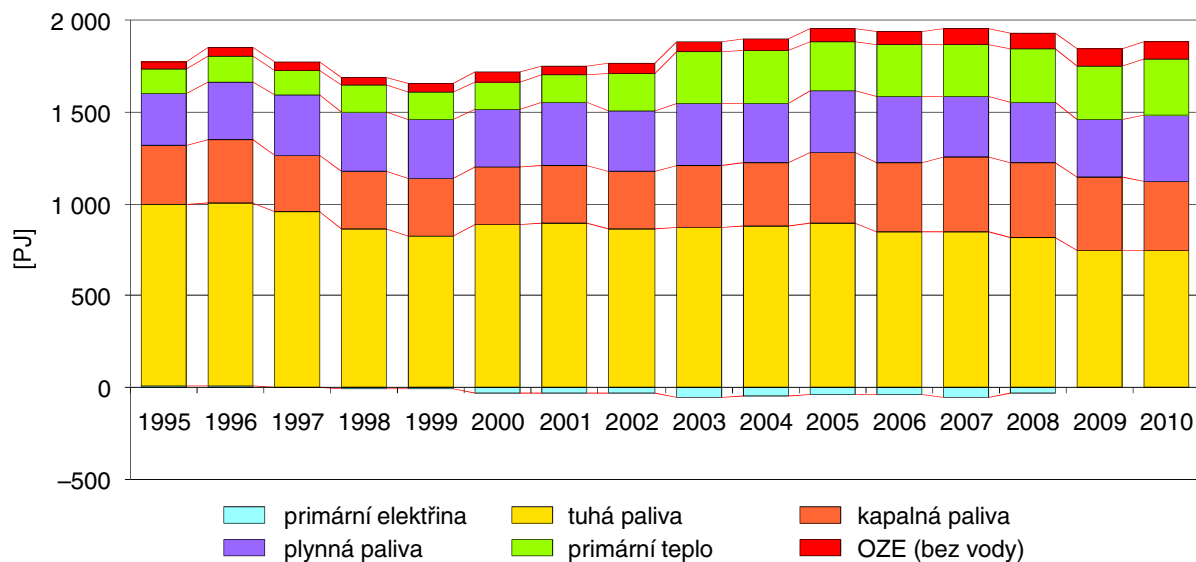
a) Vývoj indikátoru v ČR

Spotřeba PEZ v ČR od roku 1996 až do roku 1999 klesala tempem 3,8 % ročně. Naopak od roku 2000 až 2005 dochází k průměrnému ročnímu růstu okolo 2,5 %. Jen v roce 2003 je PEZ plným provozem JE Temelín skokem zvýšen o 5,4 %. Od roku 2006 PEZ stagnují a od roku v důsledku ekonomické krize 2008 dochází k poklesu. Předběžná data za rok 2010 naznačují mírné ekonomické oživení a s ním stoupající spotřebu PEZ. Od roku 2007 také klesá kategorie primární elektřina v důsledku snižujících se exportů elektřiny.

Cíle pro indikátor primárních energetických zdrojů vychází ze státní energetické koncepce (SEK) schválené v roce 2004. V současné době se připravuje nová energetická koncepce ČR, ale její finální podoba není zatím známa. Proto jsme se při hodnocení podrželi SEK z roku 2004. Dlouhodobým

strategickým cílem SEK z roku 2004 pro indikátor PEZ je: „nezvyšování absolutní výše spotřeby prvotních zdrojů energie. Růst ekonomiky je potřeba zajistit především zvýšením energetické efektivity“. Tento cíl se v omezené míře daří plnit. Od roku 2005 do roku 2009 poklesla spotřeba PEZ o cca 5,5 % i když tento absolutní pokles PEZ jde na vrub posledním dvěma rokům. Ty jsou zatížené zpomalením ekonomiky v důsledku ekonomické krize.

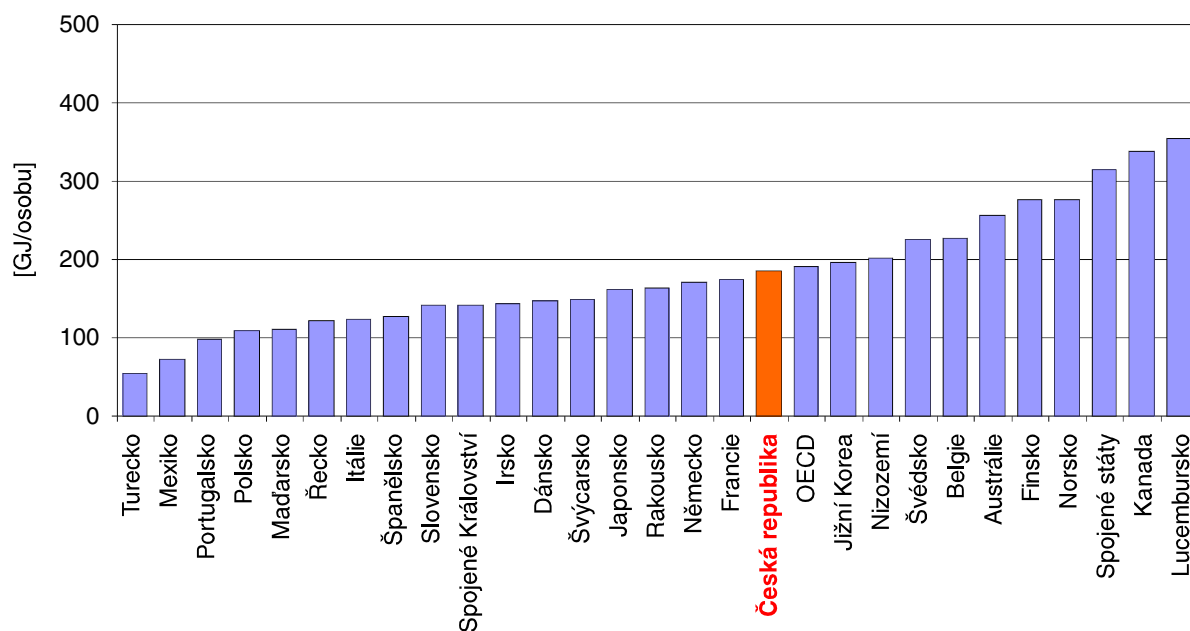
Graf II.F.1: Primární energetické zdroje, Česká republika, 1995–2010⁷⁾

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.F.2: Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2008

Zdroj: OECD

⁷⁾ Data za rok 2010 jsou předběžné odhady MPO

Mezinárodní srovnání PEZ je provedeno na osobu v dané zemi. Tím se normalizuje různá velikost populací v jednotlivých zemích. K mezinárodnímu hodnocení je nutno vzít v potaz klimatické podmínky a délku topné sezóny ve srovnávaných zemích. V případě mezinárodního srovnání se nachází Česká republika se svými 185 GJ/osobu zhruba na úrovni EU15 a průměru OECD. Výrazně vyšší je spotřeba ve srovnání s ostatními zeměmi Visegradské čtyřky.

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.G PODÍL ENERGIE Z OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidská společnost získává energii pro své fungování z různých zdrojů. Obnovitelné zdroje energie jsou zajímavé jednak z důvodu nevyčerpatelnosti daných zdrojů (pokud není překročena obnovovací kapacita), ale také, že jejich využívání je ve většině případů spojeno s nižší environmentální zátěží než v případě neobnovitelných zdrojů. Konečné využití obnovitelných zdrojů závisí zejména na jejich potenciálu v dané zemi či lokalitě. Potenciál je většinou vázán na klimaticko-geografické podmínky, ale důležitá je také technologická úroveň, která umožňuje potenciál následně využívat.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

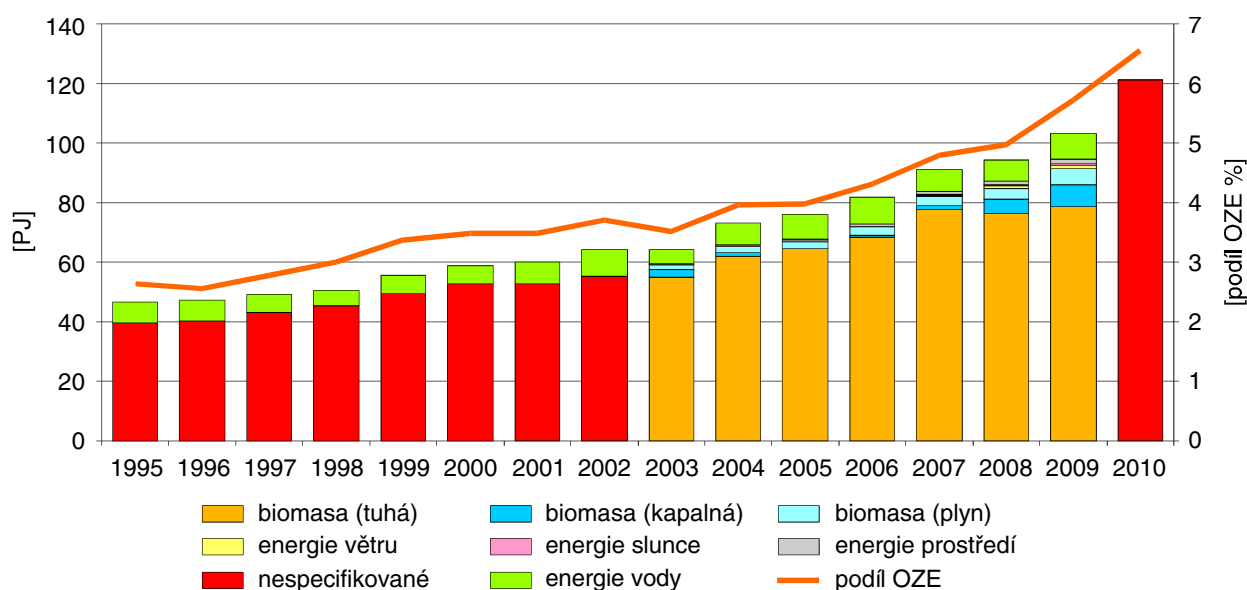
Obnovitelné zdroje energie (OZE) jsou definovány zákonem 180/2005 Sb. jako: „obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu“. Jaderná energie není považována za obnovitelný zdroj, i když se také jedná o nefosilní přírodní zdroj. Pro účely této zprávy se zaměřujeme pouze na obnovitelné zdroje energie celkem, zatímco obnovitelné zdroje na výrobu elektřiny, vykazované v předchozích situačních zprávách, jsou z důvodu omezeného rozsahu kapitoly vynechány.

Data pro tento indikátor jsou kompilována Ministerstvem průmyslu a obchodu z údajů Energetického regulačního úřadu (vodní a větrné elektrárny), z energetických bilancí Českého statistického úřadu a z výsledků vlastních dotazníkových šetření. Indikátor je v absolutní hodnotě prezentován v PJ (petajoule – 10^{15} J) a v relativní hodnotě jako procento obnovitelných zdrojů na primárních energetických zdrojích (viz indikátor Spotřeba primárních energetických zdrojů).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.G.1: Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2010⁸⁾

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu, Český statistický úřad, International Energy Agency (IEA)

⁸⁾ Data za rok 2010 jsou předběžná

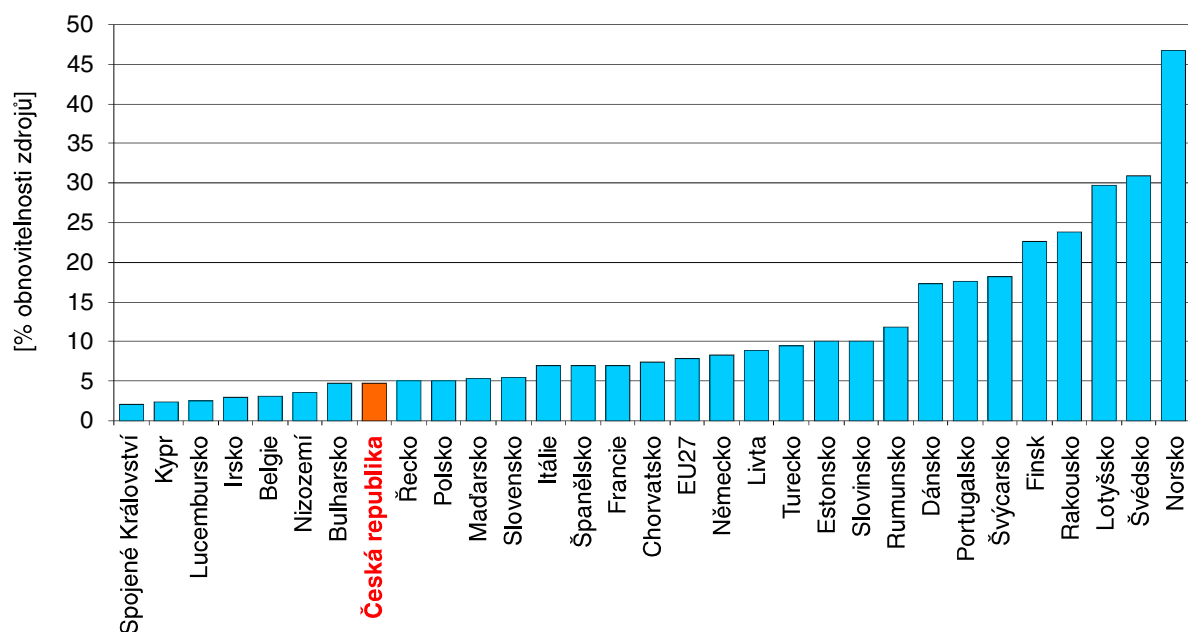
Indikátor podíl energie z OZE je systematicky sledován od roku 2003. Na území České republiky je dlouhodobě a extenzivně využívána zejména vodní energie a energie z biomasy. Graf II.G.1 ukazuje časovou řadu od roku 1995 odhadnutou alespoň agregátně bez specifikace jednotlivých položek (kromě vodní energetiky). Kategorie uvedené v grafu jsou agregáty jednotlivých podkategorií. Tuhá biomasa zahrnuje biomasa spálenou v domácnostech i mimo domácnosti, biologicky rozložitelnou část průmyslových a komunálních odpadů a alternativní paliva. Kapalná biomasa je tvořena kategorií kapalných paliv a bioaditiv do paliv. Plyná biomasa je tvořena bioplynem z bioplynových stanic, skládek a čistíren odpadních vod. Energie vody je rozuměna elektřina vyrobená v malých a velkých vodních elektrárnách. Energie prostředí zahrnuje energii vyprodukovanou geotermálními instalacemi. Sluneční energie zahrnuje energii vyrobenou fotovoltaickými instalacemi i termosolárními instalacemi.

Z celkového rozdělení v roce 2009 je vidět, že největší roli hraje biomasa. V roce 2003 dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby prvotních zdrojů. V roce 2004 toto procento narostlo na 4,02 % a v roce 2009 již celkové procento stoupl na 5,8 %. V posledních letech se rostoucí trend projevuje zejména v kategorii kapalných paliv, v bioplynu a lze předpokládat, že díky boomu solární energetiky v posledních letech začne i tato kategorie nabývat na významu. Dlouhodobým cílem ČR je do roku 2030 dosáhnout 15 % primárních energetických zdrojů z obnovitelných zdrojů. Současný mírně rostoucí trend (méně než 2 % za 5 let) na splnění tohoto cíle nestačí. V posledním hodnoceném roce se očekává výrazný nárůst výroby elektřiny z vodních, větrných a fotovoltaických elektráren.

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání tohoto indikátoru může být problematické. Kategorie zahrnuté do indikátoru nejsou totiž v jednotlivých národních státech vždy totožné. Příkladem může být energie z biomasy užitá v domácnostech, která se ve statistikách Ministerstva průmyslu a obchodu objevuje, ale mezinárodně není příliš sledována. Dalším příkladem může být energie ze spalování odpadů, kdy v našich podmínkách je uvažována energie pouze z biologicky rozložitelné části odpadů, ale v zahraničí dost často bývají do této kategorie zahrnuty veškeré odpady.

Graf II.G.2: Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2008

Zdroj: Eurostat

Přes určitou míru nejistoty v tomto srovnání je zřetelně vidět, že Česká republika dosahuje v porovnání s průměrem EU27 nízkých hodnot. Německo, Maďarsko, Polsko a Slovensko jsou země, které mají podobné geografické a klimatické podmínky jako ČR, jsou na tom ve srovnání lépe. Evropská unie chce jako celek dosáhnout toho, aby 12 % prvotních energetických zdrojů bylo v roce 2010 pokryto zdroji obnovitelnými. Současný stav viditelný z grafu II.G.1 ukazuje, že 12 % v roce 2008 dosahují pouze 4 země z EU25. Největší evropské země, které nesou největší podíl na celkové spotřebě (Itálie, Francie, Velká Británie, Německo a Polsko) se pohybují pod 10 %.

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.H MATERIÁLOVÁ SPOTŘEBA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Materiálová spotřeba je považována za vhodný indikátor zátěže životního prostředí, protože s čerpáním surovin a jejich zpracováním je spojena řada klíčových environmentálních problémů (např. strukturální změny v krajině spojené s těžbou, snižování biodiverzity spojené s produkcí biomasy, globální změna klimatu a acidifikace v důsledku spalování fosilních paliv, eutrofizace v důsledku nadměrného užívání průmyslových hnojiv, zvyšování odpadních toků v důsledku zvýšeného materiálového vstupu do ekonomiky atd.). Vztáhnutím indikátoru spotřeby materiálů k HDP dostaneme informaci o efektivitě, s jakou jsou materiály vstupující do ekonomického systému přeměňovány na ekonomický výstup. Tento indikátor je nazýván materiálová náročnost. S poklesem materiálové náročnosti dochází k poklesu zátěže životního prostředí na jednotku HDP a k zvyšování konkurenceschopnosti v důsledku snižování výrobních nákladů ze strany nákupu surovin a dalších materiálů potřebných na výrobu.

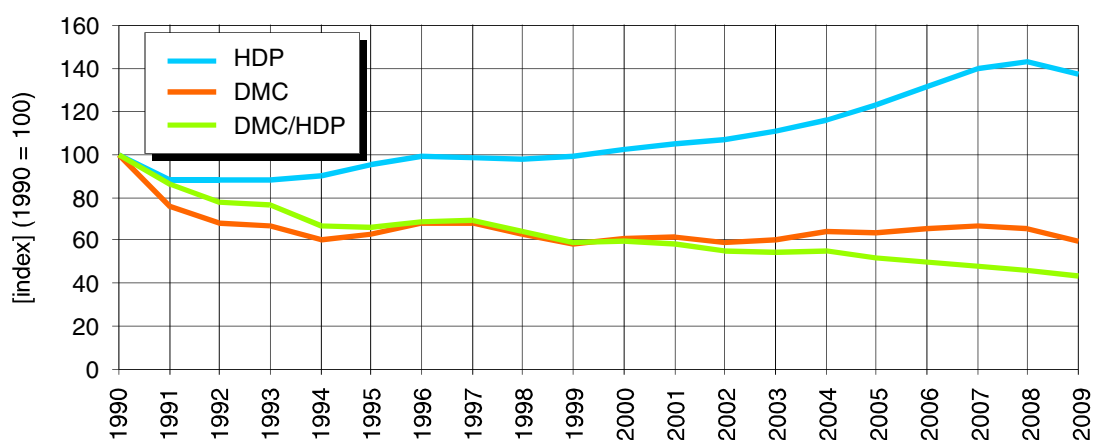
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Materiálová spotřeba je sledována jako indikátor domácí materiálová spotřeba (Domestic material consumption, DMC), který je sestavován dle metodiky Eurostatu pro výpočet indikátorů materiálových toků. Domácí materiálová spotřeba je sumou fyzického množství vytěžených surovin (energetických nerostných surovin, rud, nerudných surovin a stavebních surovin) a vyprodukované biomasy (zemědělská sklizeň, těžba dřeva, pastva atd.), které byly získány na území daného státu. K těmto materiálům jsou dále přičítány veškeré dovozy a odečítány veškeré vývozy (dovozy a vývozy nerostných surovin, biomasy, polotovarů a výrobků konečné spotřeby). Domácí materiálová spotřeba je vyjadřována v milionech tun, v tunách na osobu či formou indexu. Materiálová náročnost se vypočte jako podíl domácí materiálové spotřeby a HDP ve stálých cenách. Materiálová náročnost je prezentována v kg na 1000 Kč HDP nebo jako index. Zdrojem dat pro tento indikátor je Český statistický úřad.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.H.1: DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990–2009

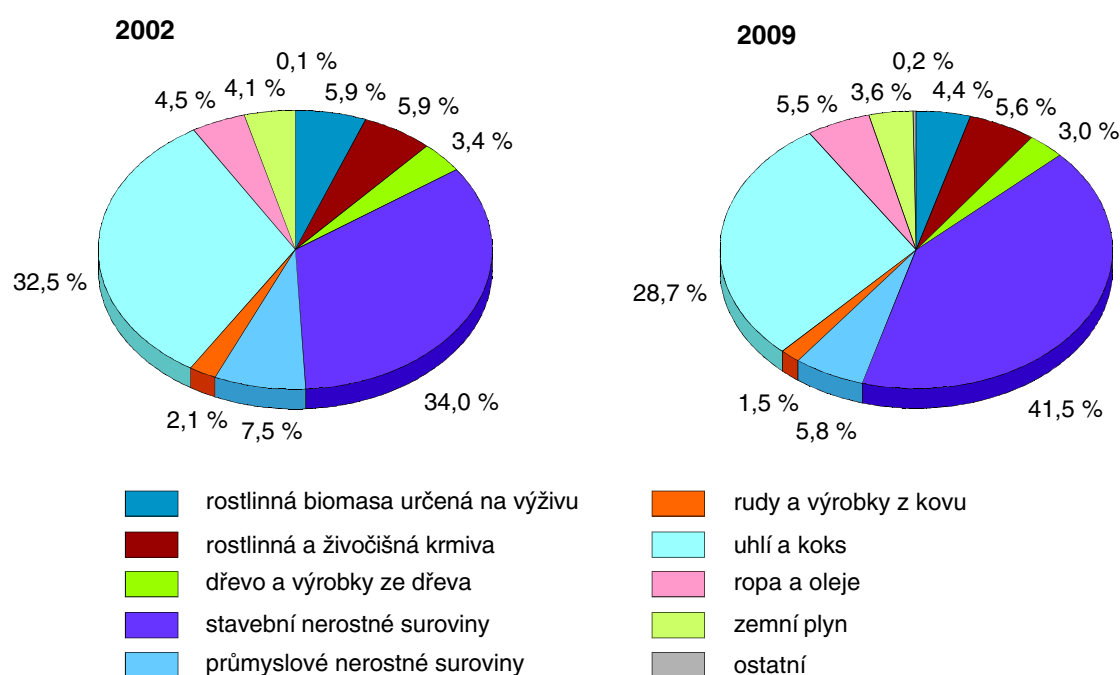

Poznámka: Odhad HDP pro roky 1990–1994, HDP ve stálých cenách roku 2000

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafu II.H.1 je patrné, že za celé sledované období poklesla domácí materiálová spotřeba v ČR (červená linie) o 40,3 %, a to 295,7 mil. tun v roce 1990 na 176,5 mil. tun v roce 2009. Došlo tedy ke snížení environmentální zátěže spojené se spotřebou materiálů. K poklesu docházelo zejména do roku 2002, poté materiálová spotřeba rostla až do roku 2007, přičemž v posledních dvou letech 2008 a 2009 opět došlo k jejímu poklesu. Vývoj DMC od roku 2002 je možné přičítat nejprve silnému hospodářskému růstu, který si vyžádal větší spotřebu materiálů, a poté hospodářské krizi, která znamenala pokles ekonomické výkonnosti a materiálové spotřeby. Materiálová náročnost (zelená linie) s výjimkou několika let setrvale klesala, a to i v roce 2009, kdy materiálová spotřeba poklesla výrazněji než HDP. Za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí (červená linie) a ekonomické výkonnosti (modrá linie), od roku 2002 se však většinou jednalo pouze o relativní oddělení (nižší růst DMC než HDP). Cílem je dosáhnout absolutního oddělení křivek, kdy bude docházet k poklesu materiálové spotřeby a nárůstu HDP.

Graf II.H.2: DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2009

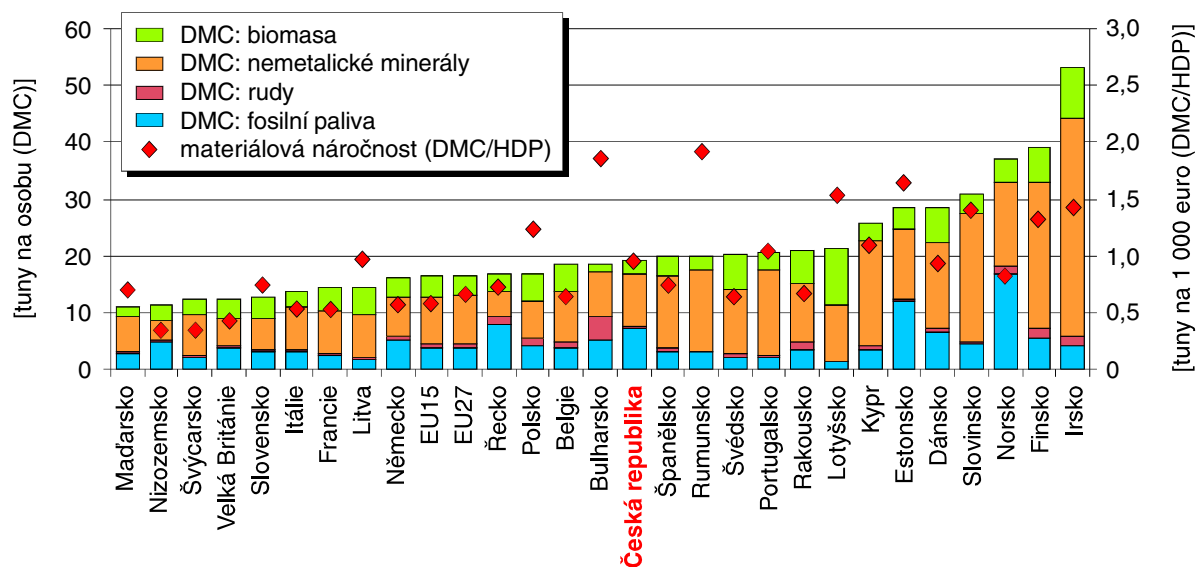

Poznámka: Položka Ostatní zahrnuje živočišnou biomasu určenou k výživě, ostatní biomasu a ostatní fosilní paliva a produkty.

Zdroj: Český statistický úřad

Zatímco absolutní hodnota domácí materiálové spotřeby byla v letech 2002 a 2009 téměř totožná (viz graf II.H.1), její struktura se zřetelně lišila (graf II.H.2). Mezi roky 2002 a 2009 došlo k poklesu podílu obnovitelných materiálů na DMC (skupiny rostlinná biomasa, krmiva, dřevo a výrobky ze dřeva a malá část položky Ostatní) celkem z cca 15 % na cca 13 %. Vzhledem k tomu, že je na mezinárodní úrovni obecně přijímáno, že by udržitelná spotřeba materiálů měla být do jisté míry zajištěna prostřednictvím obnovitelných zdrojů, je takový výrazný pokles možné hodnotit negativně. Pozitivní je pokles rud a výrobků z rud, s kterými jsou spojeny výrazné dopady na životní prostředí a lidské zdraví, a pokles podílu uhlí, které patří k nejspínavějším fosilním palivům. Negativní je naopak nárůst podílu ropy, jejíž spotřeba je spojena s výraznými emisemi CO₂ (především z dopravy) a pokles podílu zemního plynu, který patří k nejčistším zdrojům fosilní energie. Mimoto došlo mezi roky 2002 a 2009 k nárůstu podílu stavebních nerostných surovin a poklesu podílu průmyslových nerostných surovin.

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.H.3: DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2007

Poznámka: HDP přepočteno na základě standardu kupní síly (PPS)

Zdroj: Eurostat

DMC na osobu v České republice je o cca 17 % vyšší než je průměr EU15 a o 15 % vyšší než je průměr EU27 (graf II.H.3). Relativně vysoká hodnota DMC v České republice je dána vysokou spotřebou fosilních paliv a průměrnou spotřebou nerostných surovin. Naopak spotřeba biomasy je v ČR poměrně nízká. Vysokou spotřebu fosilních paliv je možné přičíst vysokému podílu tuhých paliv na primární energetické základně a stále poměrně vysoké energetické náročnosti. Materiálová náročnost v ČR je o cca 63 % vyšší než je průměr EU15 a o cca 44 % vyšší než průměr EU27. Vyšší materiálovou náročnost než Česká republika mají některé další nové země EU, a to zejména Rumunsko, Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Slovinsko a Polsko. Ze zemí EU15 zaznamenalo vyšší materiálovou náročnost než ČR Irsko, Finsko a Portugalsko. Nepříznivé postavení nových zemí EU je dáno tím, že zatímco jejich DMC na osobu je často srovnatelné se zeměmi EU15, jejich HDP na osobu bývá výrazně nižší.

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.I ODBĚRY POVRCHOVÝCH A PODZEMNÍCH VOD PODLE SEKTORŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Evidence aktuálních eventuálně i budoucích požadavků na vodu ze známých vodních zdrojů je nezbytnou podmínkou pro hospodaření s vodou. Odběr vod by měl respektovat požadavky na užívání vod a dobrý stav a ekologické limity vodních útvarů tak, aby nadměrným využíváním nedocházelo k poškozování těchto zdrojů ani přilehlých vodních ekosystémů. Cílem státní politiky životního prostředí v návaznosti na Rámcovou směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES o vodní politice je tedy snižování nadměrných odběrů vody. Další snížení odběrů vod je možné omezením úniků z vodovodní sítě, šetřením vodou ve veřejném sektoru a zlepšením používané technologie.

Odběry přesahující množství 6000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc jsou dle vodního zákona zpoplatněny a tržby z těchto odběrů jsou pak základem financování vodního hospodářství v ČR. Příjemci poplatků za odběry podzemní vody jsou SFŽP a kraje. Příjemci plateb povrchové vody jsou státní podniky Povodí a slouží k úhradě nákladů na správu vodních toků a správu povodí. Cena povrchové vody podléhá regulaci formou věcného usměrňování podle zákona č. 526/1990 Sb., o cenách, a pravidlům stanovených rozhodnutími Ministerstva financí o regulaci cen, tj. příslušnými výměry, kterými se vydává seznam zboží s regulovanými cenami, které jsou uveřejňovány v Cenovém věstníku. Odběry vod v ČR dlouhodobě klesají, a tak průměrná cena povrchové vody neustále roste.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Sledování údajů o odběrech podzemní a povrchové vody je upraveno vyhláškou č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a údajích pro vodní bilanci. Na základě § 10 této vyhlášky jsou ohlašovány a evidovány odběry vod přesahující 6000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc. Jsou rozlišovány odběry vody pro veřejné vodovody, zemědělství, průmysl vč. dobývání, energetiku a ostatní. Sledování odběrů vody podle jednotlivých sektorů probíhá již od roku 1980.

Podkladem pro zjišťování údajů v ČR jsou hlášení jednotlivých správců povodí předávaná vždy do 31. 3. každého roku Českému statistickému úřadu. Údaje byly do roku 2007 členěny pouze podle klasifikace OKEČ (odvětvová klasifikace ekonomických činností, ČSÚ, Praha 1998), rok 2008 byl přestupný a od roku 2009 je již využívána pouze kategorizace NACE (neúplná zkratka z francouzského označení „Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne“) (tabulka II.I.1). Vzhledem ke sjednocení údajů nejsou do odběrů povrchových vod zahrnuty převody vody a vody odebrané pro rybníční soustavy. Data pro ostatní státy byla získána z veřejně dostupné databáze Evropského statistického úřadu Eurostat.

Tabulka II.I.1: Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE

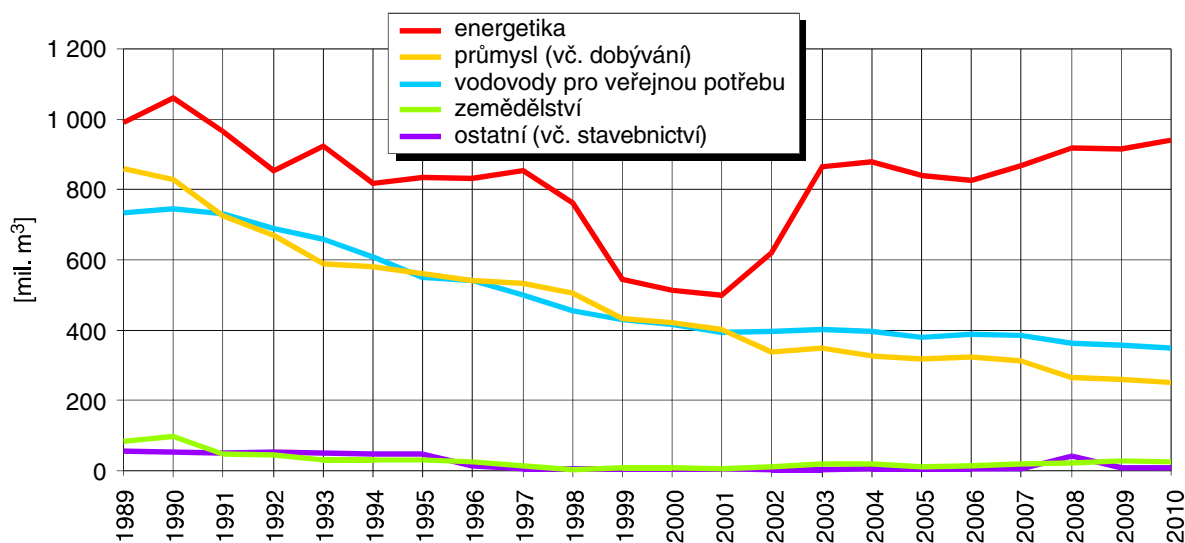
Shromažďování, úprava a rozvod vody	NACE 36
Zemědělství, lesnictví a rybářství	NACE 01–03
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	NACE 35
Těžba a dobývání	NACE 05–34
Ostatní (včetně stavebnictví)	NACE 37–96
Celkem (bez rybníků a převodů)	NACE 01–96

Zdroj: Český statistický úřad

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

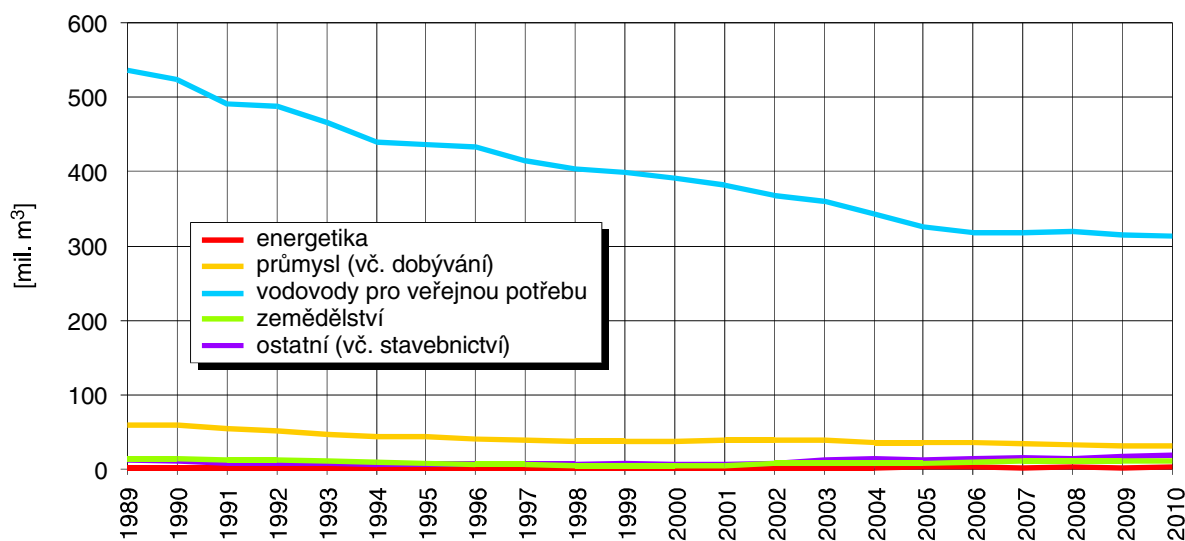
Graf II.I.1: Odběry povrchových vod, ČR, 1989–2010

Zdroj: Ministerstvo zemědělství, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M., v. v. i.

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a dále též změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody (graf II.I.1). V roce 2010 je tak odebíráno pouze 46,9 % množství vod roku 1990. Nejvýraznější pokles nastal ve sféře průmyslu, a to z 830,1 mil. m³ v roce 1990 na 250,8 mil. m³ v roce 2010, tj. na pouhých 30,2 %. Obdobně výrazné snížení je možné zaznamenat u sektoru zemědělství. Odběr poklesl z 92,2 mil. m³ na 25,3 mil. m³, tj. na pouhých 27,4 %. Snížené odběry však neznamenají, že by došlo k nižšímu antropogennímu ovlivnění vodních zdrojů. Například u energetiky naopak vzrostla tzv. nenávratná spotřeba (rozdíl mezi odběrem a vypouštěním) ze 118,7 mil. m³ v roce 1990 na 135,2 mil. m³ v roce 2010.

Graf II.I.2: Odběry podzemních vod, ČR, 1989–2010

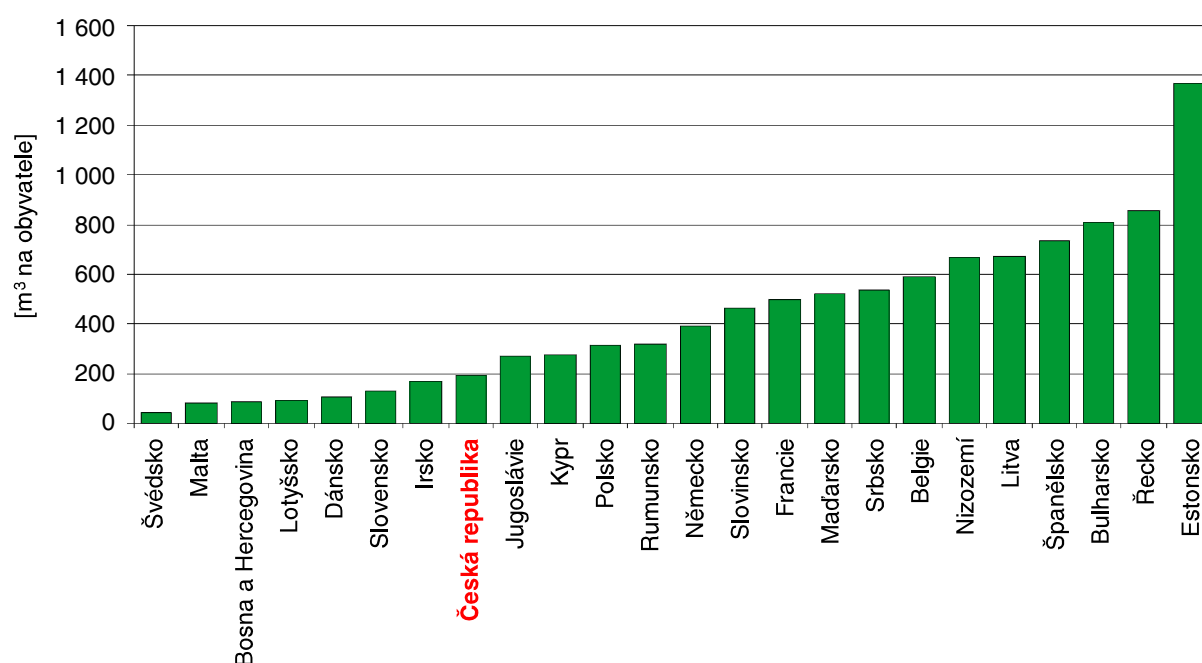
Zdroj: Ministerstvo zemědělství, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M., v. v. i.

Tempo snižování odběrů podzemní vody dosáhlo svého maxima v minulých obdobích a nyní dochází spíše ke stagnaci. Ke zlomu trendu došlo v roce 2006 (graf II.I.2).

Z hlediska celkových odběrů vody výrazně převažují odběry povrchové vody nad odběry podzemních vod. Největší podíl odběrů vody na celkových odběrech náležel v roce 2010 energetice (48,3 %) a vodovodům pro veřejnou potřebu (34 %). Nevýznamné byly odběry v zemědělství vč. závlah a v sektoru ostatní vč. dobývání. Struktura odběrů vod z povrchových a podzemních vod se značně liší, a to především kvůli potřebné kvalitě odebíraných vod. Odběry z povrchových vod jsou obecně největší pro energetický sektor (v roce 2010 téměř 60 %), většina odběrů podzemních vod (v roce 2010 cca 83 %) je naopak pro vodárenské účely.

a) Mezinárodní srovnání

Graf II.I.3: Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2007

Zdroj: Eurostat

S ohledem na různé evidence a zjišťování údajů celkových odběrů vody dle sektorů je mezinárodní srovnání pro daný indikátor velmi obtížné. Graf II.I.3 zobrazuje celkové odběry vody vybraných států v přepočtu na obyvatele v roce 2007. Rozdílné hodnoty v množství odebrané vody jsou způsobeny různými faktory. Větší hodnoty vykazují především státy, které využívají vodu pro zemědělskou produkci.

Autor kapitoly: Mgr. Jana Janková (Ministerstvo zemědělství)

II.J NAKLÁDÁNÍ S ODPADY PODLE HLAVNÍCH ZPŮSOBŮ NAKLÁDÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Stejně jako ostatní členské země EU se i Česká republika řídí hierarchií nakládání s odpady, kdy se upřednostňuje materiálové a energetické využití odpadů před jejich odstraňováním. Využitím odpadů se dá předcházet narůstající potřebě využívání nerostných surovin, vzácných kovů apod., což přispívá k oddálení vyčerpání zásob nerostných surovin. Náročnost ekonomického systému na materiály je komplexním indikátorem zátěže životního prostředí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor umožňuje sledovat a posuzovat trend ve vývoji hlavních způsobů nakládání s odpady, kterým se dle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech (dále jen zákon o odpadech) rozumí shromažďování, sběr, výkup, přeprava, doprava, skladování, úprava, využití a odstranění odpadů. Pro základní orientaci se však používají 3 souhrnné dílčí kategorie⁹⁾, a to odstraňování odpadů (označené kódy D), materiálové a energetické využívání odpadů (označené kódy R a N).

Základním zdrojem dat je Informační systém odpadového hospodářství (dále jen ISOH), ve kterém se shromažďují data na základě zákona o odpadech a jeho prováděcích právních předpisů. Tento informační systém zřídilo Ministerstvo životního prostředí, mezi roky 2002 a 2006 ho provozoval Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce – Centrum pro hospodaření s odpady (CeHO), od roku 2007 spravuje ISOH CENIA, česká informační agentura životního prostředí. V databázi ISOH se provádí výpočet indikátorů, který je stanoven podle platné metodiky pro daný rok¹⁰⁾.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Plán odpadového hospodářství ČR (dále jen Plán) stanovuje v souladu s principy udržitelného rozvoje cíle a opatření pro nakládání s odpady na území ČR. Jedním z hlavních cílů je zvýšení využívání odpadů s upřednostněním recyklace, a to na 55 % ze všech vyprodukovaných odpadů do roku 2012, a snížení hmotnostního podílu odpadů ukládaných na skládky o 20 % do roku 2010 ve srovnání s rokem 2000.

Vývoj nakládání s odpady, především díky rozvoji technologií zvyšujících efektivitu nakládání s odpady, směřuje k neustálému zvyšování podílu využívání odpadů oproti odstraňování odpadů, které má od roku 2006 sestupnou tendenci (viz graf II.J.1). Nejčastějším způsobem odstraňování odpadů je již dlouhodobě ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládkování), které představuje okolo 80–85 % z vybraných způsobů odstraňování.

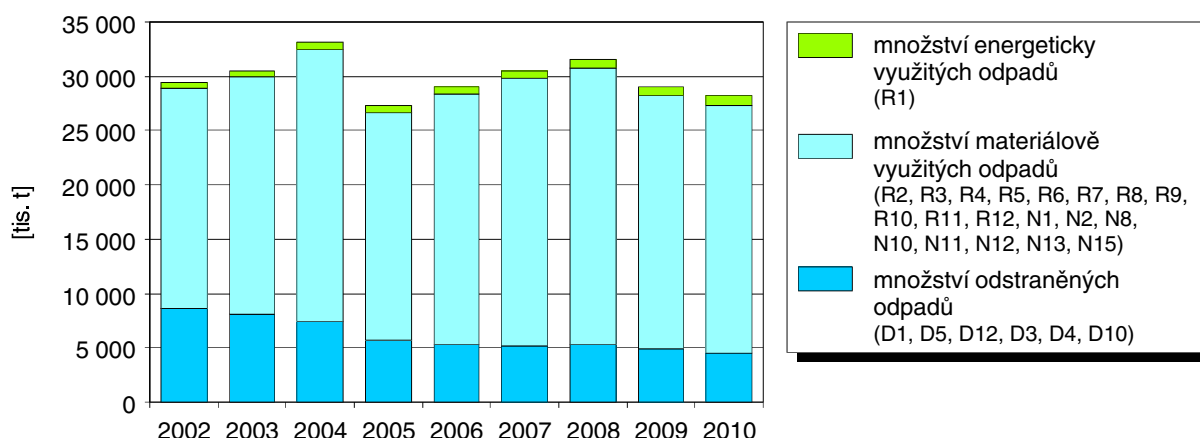
⁹⁾ **R1** – Využití odpadu jako paliva nebo k výrobě energie, **R2** – Získání/regenerace rozpouštědel, **R3** – Získání/regenerace organických látek, **R4** – Recyklace/znovuzískání kovů, **R5** – Recyklace/znovuzískání ostatních anorganických materiálů, **R6** – Regenerace kyselin a zásad, **R7** – Obnova látek používaných ke snižování znečištění, **R8** – Získání složek katalyzátorů, **R9** – Rafinace nebo jiný způsob opětovného použití olejů, **R10** – Aplikace do půdy, která je přínosem pro zemědělství nebo zlepšuje ekologii, **R11** – Využití odpadů, které vznikly pod označením R1 až R10, **R12** – Předúprava odpadů k aplikaci některého z postupů uvedených pod označením R1 až R11, **N1** – Využití odpadů na rekultivaci, terénní úpravy apod., **N2** – Předání kalů ČOV k použití na zemědělské půdě, **N8** – Předání (dílů, odpadů) pro opětovné použití, **N10** – Prodej odpadu jako suroviny (druhotné suroviny), **N11** – Využití odpadu na rekultivaci skládek, **N12** – Ukládání odpadu jako technologický materiál na zajištění skládky, **N13** – Kompostování, **N15** – Protektorování pneumatik, **D1** – Ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládkování), **D3** – Hlubinná injektáž, **D4** – Ukládání do povrchových nádrží, **D5** – Ukládání do speciálně technicky provedených skládek, **D10** – Spalování na pevnině, **D12** – Konečné či trvalé uložení.

¹⁰⁾ Podle Matematického vyjádření „soustavy indikátorů odpadového hospodářství“ dostupné na http://www.mzp.cz/cz/matematicke_vyjadeni.

Ve vývoji materiálového využívání všech vyprodukovaných odpadů sledujeme od roku 2002 pozitivní trend s maximem dosaženým v roce 2006. V roce 2010 bylo materiálově využito cca 22,8 mil. t odpadů, což představuje zhruba 80 % z celkového množství vybraných kódů odpadů, s kterými bylo nakládáno. Materiálové využívání odpadů je tedy nejčastějším způsobem nakládání s odpady a jeden z hlavních cílů stanovený Plánem se ČR už od roku 2003 daří úspěšně plnit. Mezi nejčastěji využívané způsoby materiálového využití odpadů patří využití odpadů na rekultivace, terénní úpravy a recyklace anorganických materiálů a kovů.

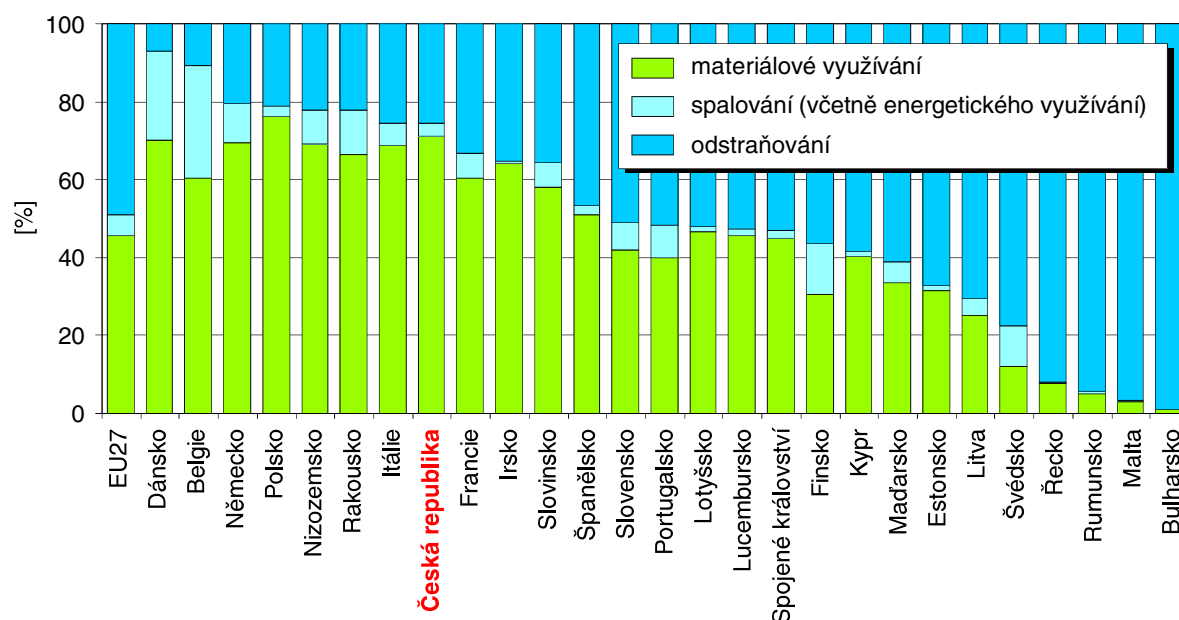
b) Mezinárodní srovnání

Graf II.J.1: Nakládání s odpady dle vybraných způsobů nakládání, ČR, 2002–2010¹¹⁾

Zdroj: CENIA

Graf II.J.2: Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání, 2008¹²⁾

Zdroj: Eurostat

¹¹⁾ Pro rok 2010 jsou uvedena předběžná data.

¹²⁾ Podkladová data do Eurostatu zasílá Český statistický úřad; odchylky dat mezi Českým statistickým úřadem a ISOH jsou způsobeny odlišnou metodikou sběru a zpracování dat.

Graf II.J.2 vyjadřuje podíl mezi třemi základními způsoby nakládání s odpady, mezi které patří využití, spalování a odstraňování odpadů. V členských státech EU27 bylo v průměru energeticky využito 5,4 % odpadů, materiálově využito 45,7 % a zbylých 48,9 % odpadů bylo odstraněno. Mezi státy, které odstranily více než 96 % odpadů, patří Bulharsko a Malta, tyto státy však mezi kategorií odstraněný odpad zahrnují i odpady z těžby nerostných surovin nebo z demolic. Mezi státy, které využívají vysoký podíl odpadů, patří Dánsko, Belgie, ale i Česká republika. Mezinárodní srovnání má s ohledem na dosud neukončenou implementaci evropských právních norem do odpadového práva jednotlivých členských států EU omezenou vypovídací schopnost.

Autoři kapitoly: Mgr. Miroslava Čabáková, Mgr. Ing. Pavlína Slavíková (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

II.K NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidský kapitál každé země se hodnotí podle různých kritérií, jedním z nich je i vzdělanost obyvatelstva. Čím vzdělanější obyvatelé jsou, tím celá společnost a ekonomika disponuje kvalitnějšími lidskými zdroji a je více konkurenceschopná. Vzdělanost je tedy jedním ze základních faktorů ovlivňujících rozvoj společnosti. Velice významný je zejména vývoj vzdělanosti mladé generace nastupující na trh práce. Vzdělanější lidé mají daleko lepší pozici na trhu práce, mají větší šanci získat odpovídající zaměstnání a vyšší plat. Informace o vývoji vzdělanosti obyvatelstva tedy patří mezi základní ukazatele charakterizující kvalitu lidských zdrojů ve společnosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Míra vzdělanosti obyvatel se měří prostřednictvím podílu obyvatel s určitým stupněm vzdělání v celé populaci, případně v jednotlivých věkových kohortách. Konstrukce ukazatele se řídí metodikou stanovenou OECD a Eurostatem a nejvyšší dosažené vzdělání se vykazuje podle kategorií Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání (ISCED97), která je využívána nejen v mezinárodních statistikách, a od 1. 1. 2010 byla Českým statistickým úřadem ustanovena jako národní klasifikace vzdělání.

Základními ukazateli charakterizujícími vzdělanost obyvatel jsou podíl obyvatel s vyšším sekundárním vzděláním¹³⁾, které je základem pro úspěšný vstup na trh práce, a podíl obyvatel s terciárním vzděláním¹⁴⁾, které je základem schopnosti společnosti reagovat na nové technologické inovace. Tyto ukazatele se obvykle počítají po skupině obyvatel ve věku 25–64 let a pro mladší věkové skupiny 20–24 let (kteří ještě mohou být ve vzdělávacím procesu) a 25–34 let (kteří obvykle mají již počáteční vzdělávání ukončeno). Veškeré údaje pro výpočet těchto ukazatelů vycházejí z Labour Force Survey (u nás Výběrové šetření pracovních sil realizované Českým statistickým úřadem, odkud přebírá data i Eurostat), kam dodávají jednotlivé země údaje z národních statistik.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v České republice v oblasti učňovského a středoškolského vzdělávání se tradičně Česká republika řadí mezi země s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním. Svoji roli zde hraje zejména odborné školství, i když po revoluci vzrostl i podíl absolventů gymnázií, tedy všeobecného proudu středoškolského vzdělávání.

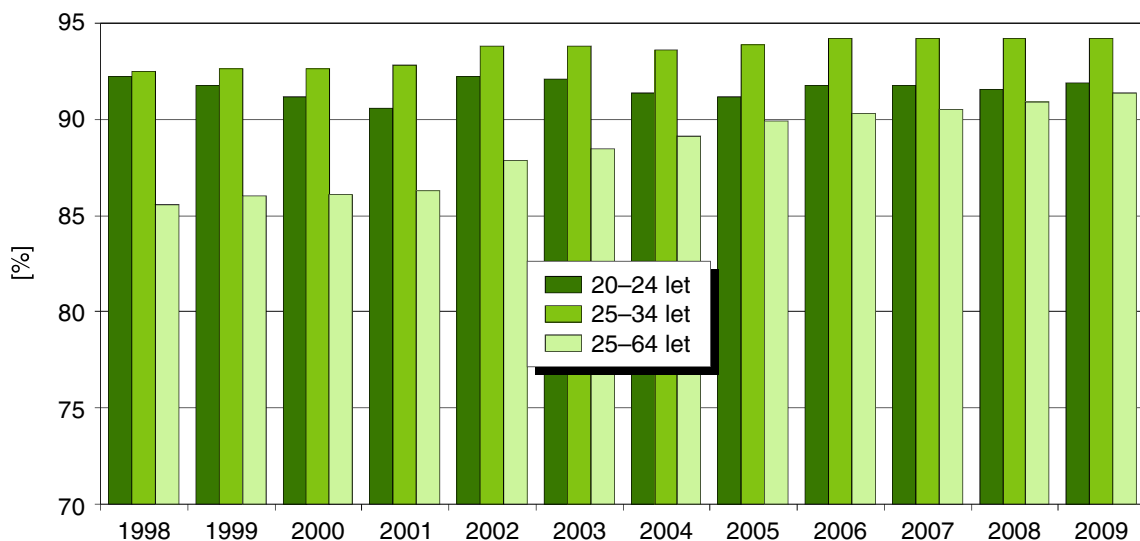
V České republice se podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním pohybuje na úrovni 91 % (ve věkové kategorii 25–64 let), v případě mladší věkové skupiny je však vyšší. Ve skupině obyvatel ve věku 20–24 let se jedná o 91,9 %. Je nutné si však uvědomit, že v tomto věku ještě ne všichni mají vzdělání dokončené a že si v průběhu života střední školu ještě dodělají. O tom svědčí i podstatně vyšší podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním ve věku 25–34 let, jde již o 94,2 %. Ve věkové kategorii 25–64letých se jedná o nejvyšší podíly od roku 1998, v případě generace 25–34letých se jedná o stabilní podíl posledních čtyř let. U obyvatel ve věku 20–24 let se ve sledovaném období tento

¹³⁾ V mezinárodní klasifikaci vzdělání ISCED se jedná o úroveň 3 a vyšší, v rámci České republiky se jedná o veškeré vzdělání od úrovně středního vzdělání výše.

¹⁴⁾ ISCED úroveň 5, u nás vzdělání poskytované konzervatořemi, vyššími odbornými školami a vysokými školami.

podíl pohyboval na úrovni 90,6–92,2 %, vyšší hodnoty po roce 1998 jsou způsobeny zejména odlišnou délkou docházky do základní školy a tím nižším věkem ukončování střední školy.

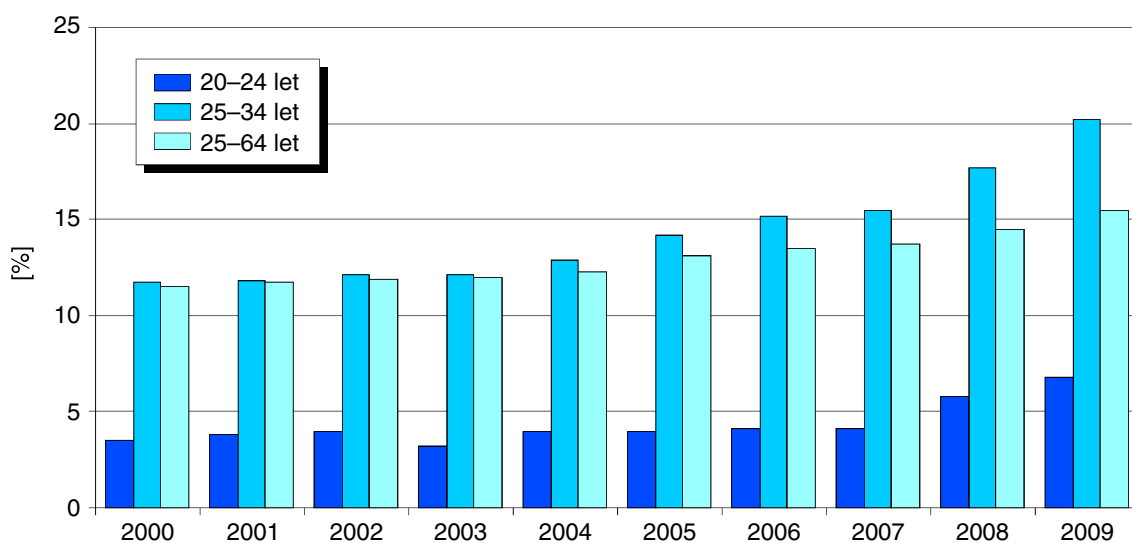
Graf II.K.1: Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998–2009

Zdroj: Eurostat

S rozvojem technologií a jejich uplatnění v praxi stále narůstá význam terciárního vzdělávání. V před-revolučním období byl počet studijních míst na vysoké škole striktně limitován, po roce 1989 se vzdělávací trh uvolnil a na vysoké školy mohlo nastupovat stále větší množství uchazečů. I když celkový podíl obyvatel s terciárním vzděláním narůstá pomalu, v případě mladé generace se zvyšuje rychlejším tempem. V současné době má terciární vzdělání 15,5 % obyvatel ve věku 25–64 let, zatímco mezi 25–34letými se jedná o 20,2 %. Velmi nízký podíl (6,8 %) lidí s terciárním vzděláním mezi 20–24letými je způsoben skutečností, že velká část z nich stále studuje a studium ještě neabsolvovali.

Graf II.K.2: Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000–2009

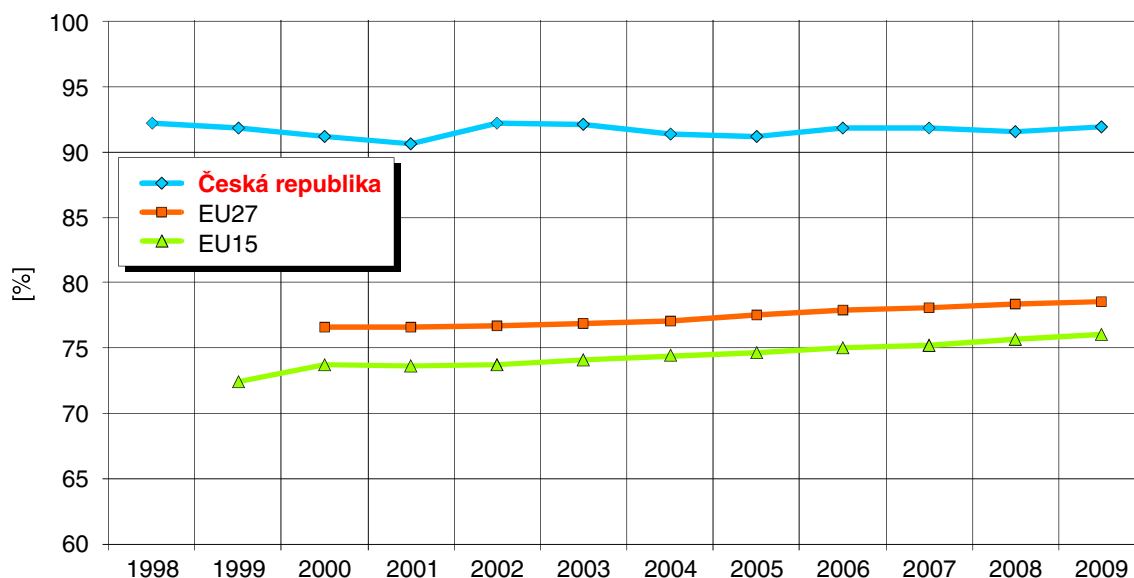

Zdroj: Eurostat

b) Mezinárodní srovnání

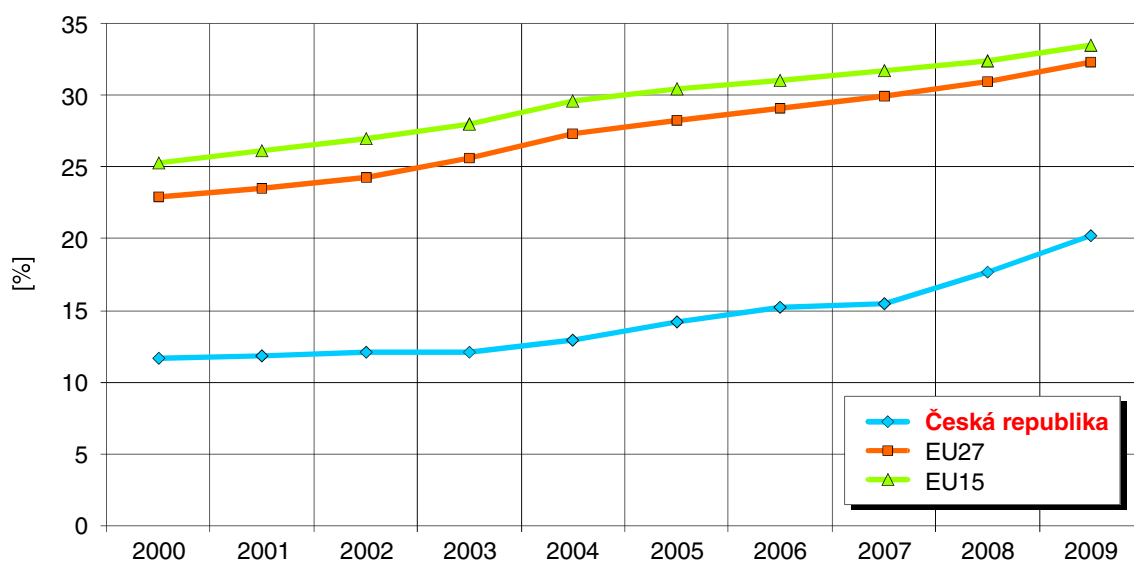
Jak již bylo řečeno, Česká republika zaujímá v podílu obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním přední místo v mezinárodním srovnání, a to jak v případě obyvatel celkem, tak u mladé generace. Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v České republice převyšuje průměr zemí Evropské unie (EU27) o 12,3 p. b. Rozdíl mezi hodnotami za země Evropské unie a České republiky se postupně snižuje, což je dáno zejména zvýšeným podílem obyvatel s tímto vzděláním v rámci EU, protože situace v České republice je v posledních letech poměrně stabilní.

Graf II.K.3: Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998–2009

Zdroj: Eurostat

Graf II.K.4: Podíl obyvatel ve věku 25–34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000–2009

Zdroj: Eurostat

I přes poměrně masivní nárůst počtu přihlášených a zejména přijatých k vysokoškolskému studiu a prudký nárůst počtu studentů na českých vysokých školách v posledních dvaceti letech se vyšší podíl obyvatel s terciárním vzděláním začíná projevovat velmi pomalu. Nejmladší věkovou skupinou, u které má smysl tento podíl porovnávat, je skupina 25–34letých. V této věkové skupině by mladí lidé měli mít svá vysokoškolská studia již ukončena a oproti generacím starším se zde expanze terciárního vzdělání projeví nejdříve a s největší dynamikou.

V roce 2000 mělo v České republice terciární vzdělání pouze 12 % obyvatel ve věku 25–34 let, což byl podíl méně než poloviční oproti zemím Evropské unie (v zemích EU15 se jednalo o 25 % a v zemích EU27 o 22,9 %). V současné době se ale situace výrazně zlepšuje a podíl mladých lidí s terciárním vzděláním u nás významně narůstá – v roce 2009 se jednalo již o 20,2 %, což je již téměř dvoutřetinový podíl oproti zemím EU (země EU15 – 33,5 %, země EU27 – 32,3%). Dá se předpokládat, podíl mladých lidí s terciárním vzděláním v České republice bude narůstat i do budoucna.

Autor kapitoly: RNDr. Michaela Kleňhová (Ústav pro informace ve vzdělávání)

II.L VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hraje klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Efektivní finanční podpora VaV ze státního rozpočtu, především základního a aplikovaného výzkumu, je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj je systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD), zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Šetření probíhá v souladu s mezinárodními metodickými principy (Frascati manuál, OECD 2002) a podle platného nařízení EU (Nařízení Komise č. 753/2004). Více informací o šetření VTR 5-01 naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje.

3. Hodnocení indikátoru

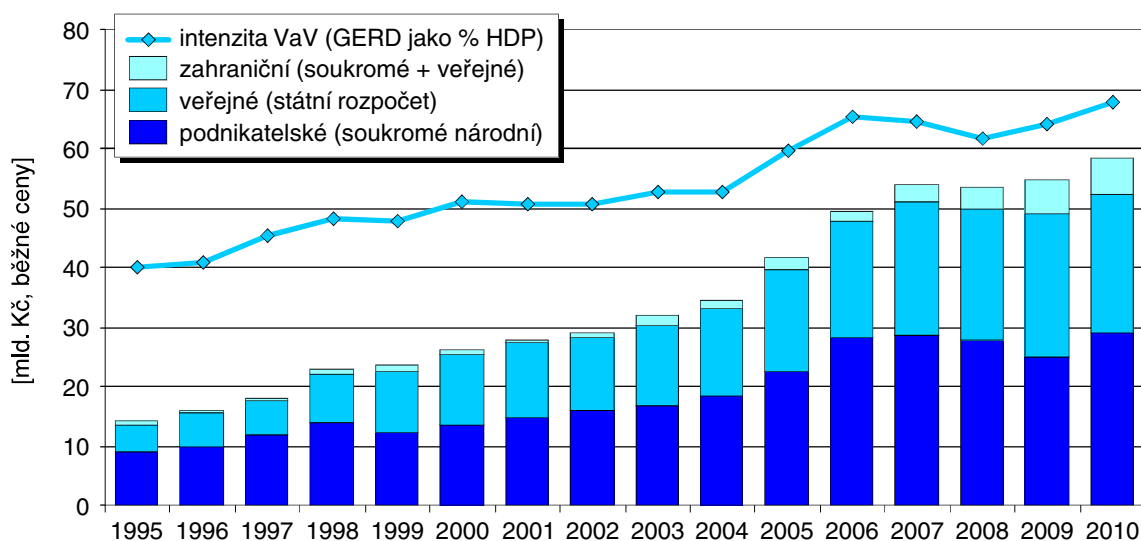
a) Vývoj indikátoru v ČR

Od roku 1993 můžeme v ČR pozorovat neustálý nárůst, i když s různou intenzitou, celkových investic do VaV, který byl přerušen pouze v roce 2008, a to pravděpodobně z důvodu finanční a ekonomické krize, jež měla především dopad na firemní investice do VaV. Jestliže v prvním roce samostatné ČR bylo na našem území za provedený VaV utraceno 12,3 mld. Kč, tak v roce 2000 to bylo již 26,5 mld. Kč a za dalších deset let téměř 60 mld. Kč.

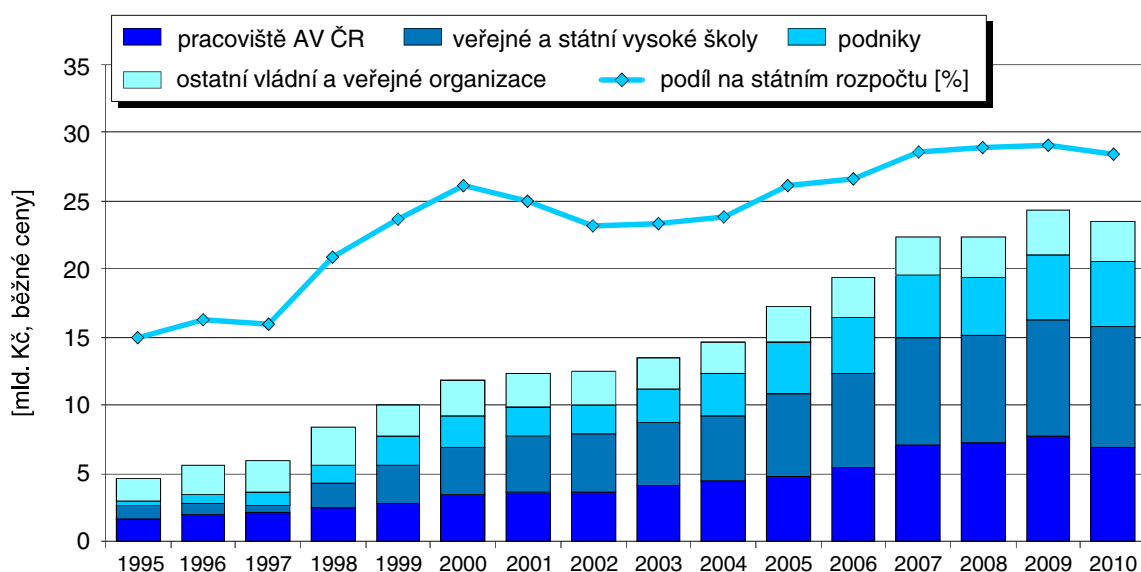
V roce 2010 došlo v ČR po dvou letech opět k výraznému meziročnímu nárůstu investic do VaV, a to o 3,7 mld. Kč. Tento meziroční nárůst byl způsoben investicemi do VaV ze soukromých podnikatelských zdrojů, které meziročně vzrostly o 4,2 mld. (17 %).

V celém sledovaném období je nejvýznamnějším sektorem provádění VaV v ČR podnikatelský sektor a to s 60 % a vyšším podílem na celkových výdajích plynoucích do VaV. Vládní sektor, který zahrnuje především jednotlivé veřejné výzkumné instituce, je v ČR stále druhým nejvýznamnějším sektorem provádění VaV, i když se jeho podíl na celkových výdajích na VaV od roku 1993 výrazně snížil, a to ve prospěch vysokoškolského výzkumu.

V roce 2010 dosáhly v Česku veřejné výdaje na VaV 23,5 mld. Kč, tj. v reálných cenách 1,6krát více než před deseti roky. Od poloviny 90. let se podíl veřejných zdrojů na celkových výdajích na VaV u nás pohybuje kolem 40 %. ČR patří mezi země s významnou přímou podporou podnikatelského VaV z veřejných zdrojů. V roce 2010 investoval český stát do podnikatelského VaV téměř 5 mld. Kč, což byla pětina celkových veřejných výdajů na VaV.

Graf II.L.1: Celkové výdaje na VaV podle zdrojů jejich financování, ČR, 1995–2010

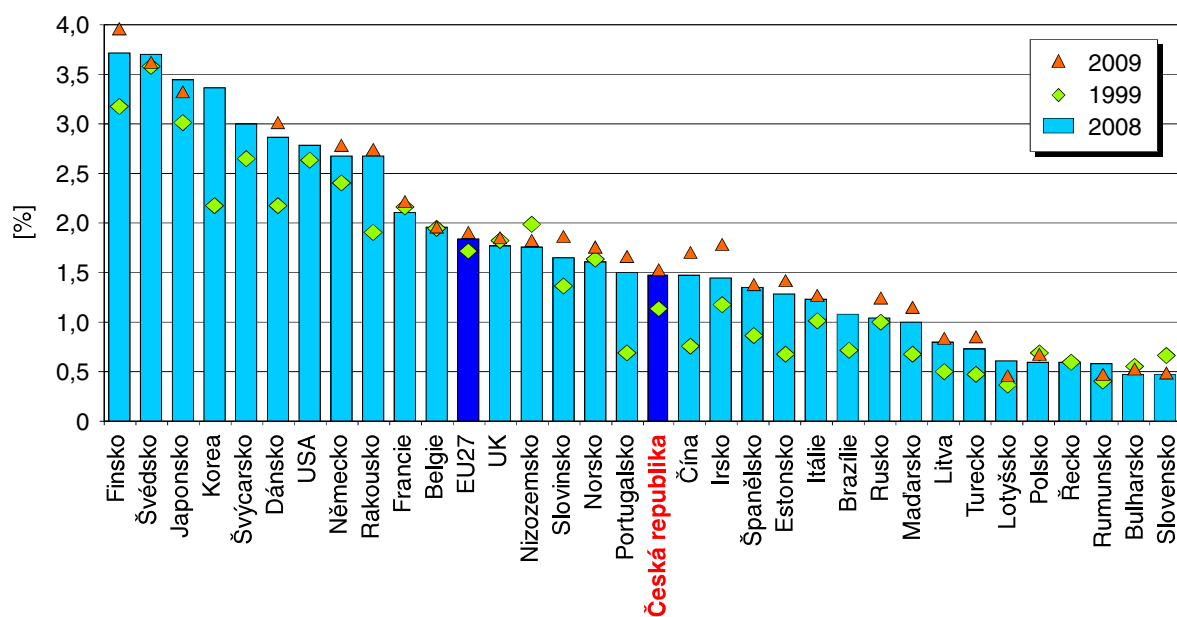
Zdroj: Český statistický úřad

Graf II.L.2: Veřejné výdaje na VaV podle zdrojů jejich užití, ČR, 1995–2010

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

I když výdaje na VaV ve vztahu k HDP vzrostly ve sledovaném období v ČR výrazně více než v celé EU27 nebo ve Spojených státech, splnění hlavního cíle Lisabonské strategie v oblasti VaV, dosažení 3 % HDP do roku 2010, se v současné době pro většinu evropských států včetně ČR stalo nedosažitelným.

Graf II.L.3: Intenzita celkových výdajů na výzkum a vývoj [GERD jako % HDP], mezinárodní srovnání, 1999, 2008, 2009

Zdroj: OECD, Eurostat a vlastní dopočty Českého statistického úřadu

Autor kapitoly: Ing. Martin Mana (Český statistický úřad)

II.M PŘÍSTUP K INTERNETU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přinášejí moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou šíři problematiky (jednak vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT a především pak jejich využití jednotlivci) a jsou plně harmonizována v rámci EU.

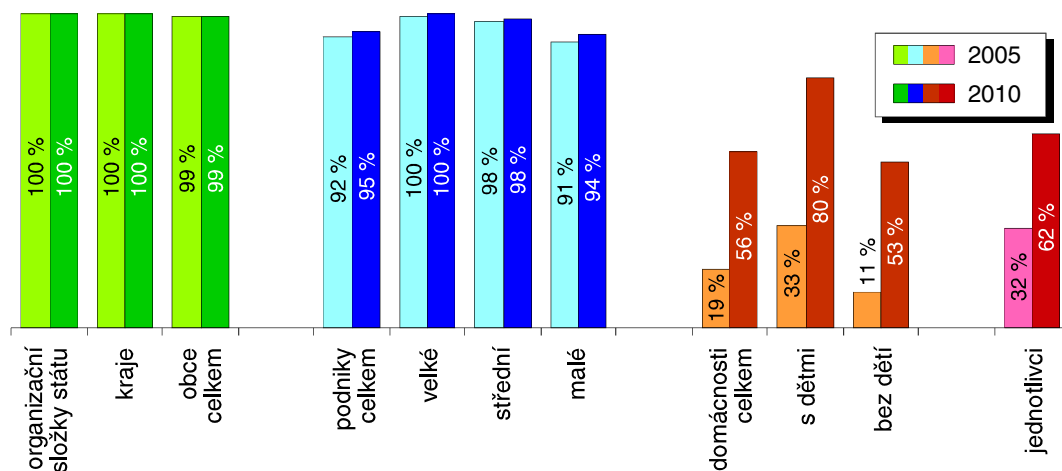
Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Internet se postupně stává nedílnou součástí našich životů a v mnoha oblastech společnosti je již jeho výskyt téměř stoprocentní. Například téměř všechny organizace veřejné správy a podniky v posledních pěti letech již používají internet. Oproti tomu jsou v případě vybavenosti domácností internetem zaznamenávány v průběhu sledovaných let významné změny, ale i přes prudký nárůst počtu domácností s připojením k internetu nebyly v roce 2010 k internetu připojeny stále 4 domácnosti z deseti (56 % připojených domácností). Stejná situace jako u domácností nastává u jednotlivců používajících internet, jejichž zastoupení ve společnosti se za zmiňované období téměř zdvojnásobilo na současných 62 % uživatelů internetu v české společnosti.

Graf II.M.1: Využívání internetu [% celkového počtu organizací/podniků/domácností či jednotlivců], ČR, 2005, 2010

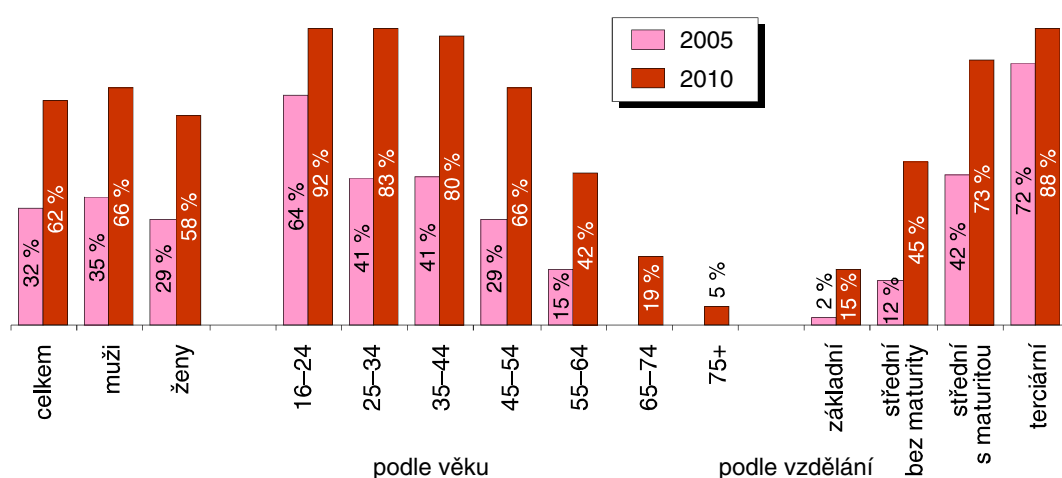

Zdroj: Český statistický úřad

V průběhu let se zvyšuje nejen míra rozšíření internetu do všech oblastí společnosti, ale také se s neustálým rozvojem a nástupem nových technologií zvyšuje jeho kvalita (rychlost). Jestliže v lednu 2006 pouze 18 % podniků používajících internet uvedlo, že maximální rychlost jejich připojení je větší než 2 Mb/s, tak v lednu 2010 to bylo již 86 %.

Jak již bylo zmíněno jsou organizace veřejné správy i podniky již téměř plně vybaveny internetem a i pokud se podíváme na jednotlivé kategorie organizací a podniků, zjistíme, že nejsou napříč jimi významné rozdíly. Naopak v případě domácností i jednotlivců zaznamenáváme velmi zajímavé rozdíly v jednotlivých socio-demografických skupinách. V roce 2010 například bylo připojeno k internetu 53 % bezdětných domácností a téměř 80 % domácností s dětmi. Ještě více než přítomnost dětí však vybavenost internetem významně ovlivňuje také příjmová situace domácností. Mezi domácnostmi patřícími do prvního příjmového kvartilu (nejnižší příjmy) bylo v roce 2010 vybaveno internetem necelých 19 % a v kvartilu čtvrtém (nejvyšší příjmy) to bylo 89 % domácností.

Graf II.M.2: Uživatelé internetu [% celkového počtu jednotlivců], ČR, 2005, 2010

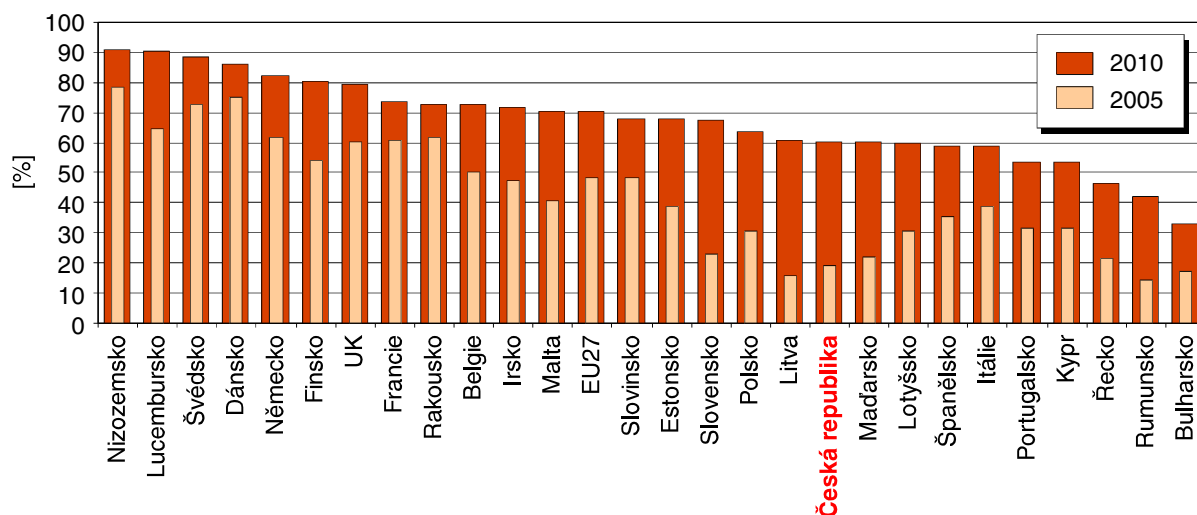
Zdroj: Český statistický úřad

Během sledovaných let se nezvyšovalo pouze zastoupení uživatelů internetu v populaci jako celku, ale také v jednotlivých kategoriích. Ve všech sledovaných letech však lze zaznamenat jisté pravidelnosti: internet je více využíván ze strany mladších ročníků, více ho využívají osoby s vyšším dosaženým vzděláním a také muži než ženy.

Mezi nejčastější činnosti prováděné jednotlivci na internetu patří posílání e-mailů (55 %), vyhledávání informací o zboží a službách (50 %), čtení on-line zpráv (41 %) či internetové bankovníctví (21 %). V roce 2010 již každý čtvrtý z nás nakoupil nějaký produkt přes internet oproti každému dvacátému v roce 2005. Obdobná čísla platí i pro telefonování přes internet. Více než třetina mladých lidí ve věku 16–24 let uvedla, že v roce 2010 používala alespoň občas internet ke sledování televize a necelá polovina poslouchala rádia vysílající on-line.

b) Mezinárodní srovnání

V případě vybavenosti domácností internetem a jeho využívání jednotlivci nedosahuje Česká republika, ani přes výrazný nárůst podílů za poslední roky, průměru EU27. Obdobná situace platí i v případě jednotlivců používajících internet. V roce 2010 bylo v EU27 v průměru 69 % jednotlivců používajících internet a nejvyšších hodnot bylo dosahováno ve Švédsku (91 %) a v Nizozemsku (90 %). Na samém konci pomyslného žebříčku s podílem 36 % jednotlivců používajících internet v populaci nacházíme Rumunsko.

Graf II.M.3: Domácnosti s připojením k internetu, mezinárodní srovnání, 2005, 2010

Poznámka: Údaje uváděné za české domácnosti Eurostatem se mírně odlišují od těch, která za ČR publikuje Český statistický úřad. Rozdíl je způsoben tím, že Eurostat do výstupů zahrnuje pouze domácnosti, v nichž žije alespoň jedna osoba ve věku 16–74 let. Český statistický úřad uvádí údaje za všechny domácnosti.

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

PRIORITNÍ OSA III:

ROZVOJ ÚZEMÍ

III.A HDP NA OSOBU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Regionální hrubý domácí produkt na 1 obyvatele je makroekonomickým agregátem pro měření regionálních disparit ekonomické výkonnosti územních celků (regionů) EU. Tento ukazatel se stal základním instrumentem regionální politiky EU, která se pokouší nalézt rovnováhu mezi principy solidarity, tolerance a zásluhovosti. Jeho význam souvisí s přerozdělováním finančních prostředků pomocí tzv. Strukturálních fondů ve prospěch zaostávajícím regionům.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Regionální HDP na 1 obyvatele představuje podíl nově vytvořené hodnoty na daném území za určité období (zpravidla běžný rok). Pro potřeby mezinárodních komparací se nejčastěji přepočítává do jednotek Standardu kupní síly (PPS) a vyjadřuje se nejčastěji v procentech ve srovnání s průměrem EU27. Pro stanovení odhadů regionálního HDP se používají shodné datové zdroje jako v národních účtech (viz indikátor II.A). Dále se pak využívá Klasifikace územních statistických jednotek (CZ-NUTS). Pro relativní vyjádření míry ekonomické výkonnosti regionu se využívají údaje z demografie – střední stav obyvatelstva. Při vlastním kalkulování odhadů regionálních HDP se uplatňuje produkční metoda propočtu HDP. Od roku 2004 se při odhadování regionálních hodnot využívá metoda pseudo-bottom-up. Pro možné porovnání v čase se HDP vyjadřuje ve stálých cenách, což umožňuje poté kvantifikovat vývoj (růst, pokles) produkčnosti daného regionu v procentech.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Nejnovější odhady regionálního HDP na obyvatele ukazují, že s výjimkou Prahy došlo u ostatních krajů v roce 2009 nominálně k meziročnímu poklesu, pouze u Jihočeského a Plzeňského kraje lze vývoj v daném roce hodnotit jako stagnaci. Tento fakt nelze přeceňovat, protože citelný meziroční pokles tohoto ukazatele na Plzeňsku v roce 2008 vytvořil pro následující rok nižší srovnávací základnu, přesto nově vytvořená hodnota v roce 2009 nedosahuje výše z roku 2007. Stav oproti jiným krajům je ovlivněn zejména orientací exportu z kraje na vyspělé ekonomiky směrem na západ od našich hranic, které byly dříve než ČR postiženy hospodářskou recesí. Obdobně je tomu i u kraje Libereckého a Kraje Vysočina.

Vzhledem k naznačenému vývoji došlo v regionální struktuře nově vytvořené hodnoty k dalšímu nárůstu podílu Prahy, který se v roce 2009 odhaduje na 26,1 % z celkové HPH ČR. Tento vývoj ovlivňují zejména dva faktory – dojíždka za prací do hlavního města, které trvale vykazuje nejpříznivější hodnoty na trhu práce, což samozřejmě je způsobeno i výrazně vyšší cenou práce, která významně motivuje dojíždějící. Druhým faktorem je v porovnání s ostatními regiony ČR odlišná odvětvová struktura. Trvale nejnižší krajský podíl HPH připadá na Karlovarský kraj 2,0 %, k dalšímu poklesu došlo u kraje Libereckého (2,9 %).

Na základě provedených odhadů regionálního HDP na obyvatele lze říci, že z dlouhodobého hlediska dochází k výraznému nárůstu regionálních disparit, což dokládá i zvýšení variačního koeficientu u souboru regionů NUTS 3 (krajů) mezi roky 1995 a 2009 o více než 15 p. b. Proti roku 2000 činil nárůst takto měřené regionální disparity téměř 7 bodů a ve srovnání s rokem 2004, kdy vstoupila ČR do EU, dosáhl růst téměř 5 bodů. Tato skutečnost je z 80 % ovlivněna „exklusivitou“ hlavního města. Při zkoumání regionální disparity regionů ČR na úrovni NUTS 3 bez Prahy lze zjistit, že od roku 1995

se sice relativní regionální odchylky téměř zdvojnásobily, dosahují však rozdílu necelých 4 p. b., což je čtyřikrát méně než v případě zahrnutí hlavního města do souboru regionů. Vzhledem k této skutečnosti je vhodné též analyzovat regionální makroekonomická data jak s vlivem, tak bez vlivu Prahy. Pro budoucí vývoj a volbu správné strategie u regionální politiky je nezbytné se zabývat odhady i za účelově vymezené regiony (ČR bez Prahy, ČR bez Prahy a Středních Čech apod.) tzn. přizpůsobit se novým požadavkům EK jako je např. „Nové paradigma“ regionální politiky.

Obr. III.A.1: HDP na obyvatele podle regionů NUTS3, ČR, 2009

Zdroj: Český statistický úřad

Jediným regionem, který překračuje průměrné hodnoty HDP na obyvatele na národní úrovni ČR je Praha (220,4 %). U ostatních krajů se podíl tohoto indikátoru pohyboval v rozmezí od 67,6 % v Karlovarském kraji do 95,5 % v Jihomoravském kraji. Pro regionální politiku EU jsou rozhodující údaje za regiony NUTS2, lze říci, že porovnání HDP na obyvatele v PPS oproti průměru EU27 se pohybuje v intervalu od 61,4 % za Severozápad do 177 % u Prahy.

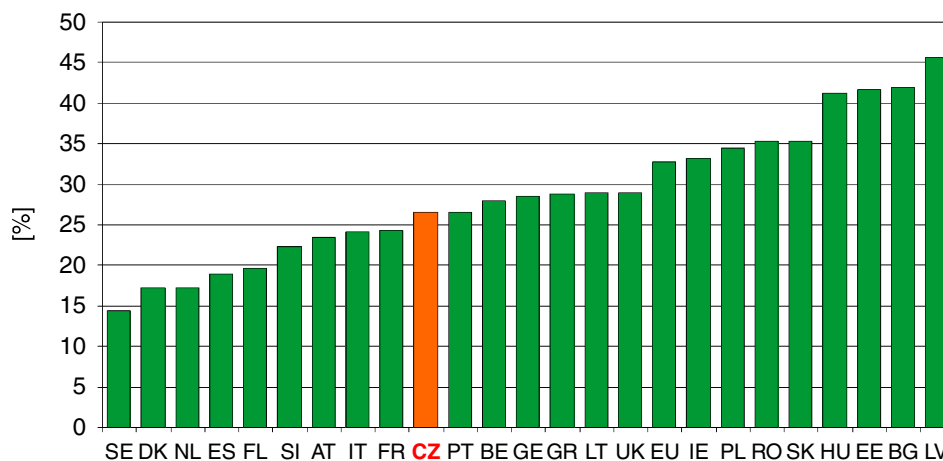
V meziročním porovnání HDP ve stálých cenách na národní úrovni v roce 2009 poklesl o 4,1 %, za regiony bez hlavního města Prahy dokonce o 5,4 %. Nejvyšší meziroční pokles 10,3 % byl zaznamenán u Libereckého kraje. Naopak o pouhé 0,3 % pokleslo HDP ve stálých cenách v Praze. Ve srovnání s rokem 1995 se objem HDP zvýšil s výjimkou Karlovarského kraje (pokles o 5,9 %) u všech regionů NUTS 3, a to v rozmezí od 14,3 % v Ústeckém kraji do 89,5 % ve Středočeském kraji respektive v Praze o 76,1 %.

b) Mezinárodní srovnání

Jediným regionem ČR, který překračuje průměrné hodnoty HDP na obyvatele EU27 v roce 2009 je Praha (177 %). U ostatních krajů se podíl tohoto ukazatele pohyboval v rozmezí od 54,3 % u Karlovarského do 76,7 % v Jihomoravském kraji. U regionů NUTS 2 dosahovaly hodnoty HDP na obyvatele v PPS ve srovnání s průměrem EU27 intervalu od 61,4 % (Severozápad) do 73,7 % (Středočeský kraj).

Ve srovnání s rokem 2000 došlo v roce 2007 u rozptylu HDP na obyvatele v PPS u průměru EU27 za regiony NUTS 3 ke snížení o 2,8 p. b. (z 35,5 na 32,7). Za kraje ČR došlo naopak k nárůstu tohoto ukazatele o 3,7 p. b. (z 22,8 na 26,5). Nejnižší disparita meziregionálních rozdílů byla vykázána ve Švédsku, kde mezi lety 2000 a 2007 došlo ke snížení rozptylu z 15,8 na 14,4. Naopak nejvyšší meziregionální diference u HDP na obyvatele v PPS u regionů na úrovni NUTS 3 byla zjištěna v Lotyšsku, i zde však došlo k žádoucímu trendu snižování ze 46,9 na 45,6.

Graf III.A.2: Rozptyl regionálního HDP na obyvatele za regiony NUTS3, mezinárodní srovnání, 2007

Poznámka: AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Miloslav Chlad (Český statistický úřad)

III.B OBECNÁ MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti představuje jeden nejdůležitějších ukazatelů trhu práce i sociální exkluze obyvatelstva. Na evropské úrovni je bedlivě monitorována především dlouhodobá nezaměstnanost – je zařazena mezi strukturální ukazatele i mezi ukazatele udržitelného rozvoje. Do stejného systému indikátorů se řadí také rozptyl regionální míry zaměstnanosti, který má silnou vazbu na regionální disparity nezaměstnanosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel vychází z údajů Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které je prováděno ve všech státech EU na základě metodiky Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO) a zaručuje plnou mezinárodní srovnatelnost výsledku. VŠPS provádí pod metodickým vedením Eurostatu jednotlivé národní statistické úřady. Respondenty jsou vybrané domácnosti, vyšetřené údaje se dopočítávají na populaci celé ČR. Níže prezentované údaje jsou tříděny podle kraje bydliště respondenta.

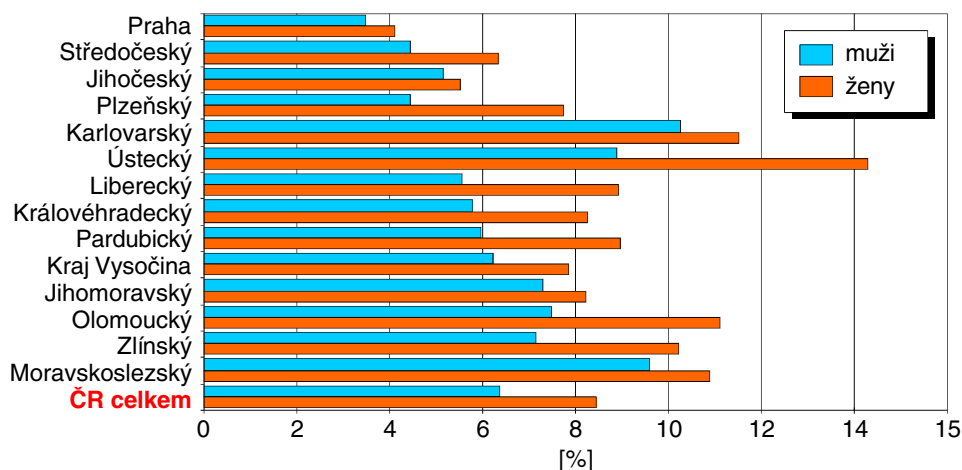
Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje v procentech podíl nezaměstnaných osob na pracovní síle. Podle metodiky Eurostatu se vztahuje výpočet míry na věkovou skupinu 15–74 let. Za nezaměstnaného je dle definice ILO považována osoba, která v referenčním období neměla zaměstnání ani nebyla samostatně výdělečně činná, práci aktivně hledala a byla schopna nástupu do 14 dnů. Pracovní sílu tvoří zaměstnaní a nezaměstnaní. Za zaměstnaného je považována osoba, která v referenčním týdnu odpracovala alespoň jednu hodinu za plat či odměnu nebo s cílem dosažení zisku nebo měla práci, ve které nebyla přítomna. Mezi zaměstnané nejsou zahrnovány osoby na rodičovské dovolené.

Pro komparaci regionálních rozdílů v rámci jednotlivých zemí počítá Eurostat ukazatel rozptyl regionální nezaměstnanosti. Vyjadřuje poměr směrodatné odchylky vážených regionálních měr nezaměstnanosti k nezaměstnanosti na národní úrovni. Vychází opět z VŠPS a počítá se jak pro regiony NUST 2, tak i NUTS 3. Jako váha vystupuje počet obyvatel ve věku 15–64 let v příslušných regionech.

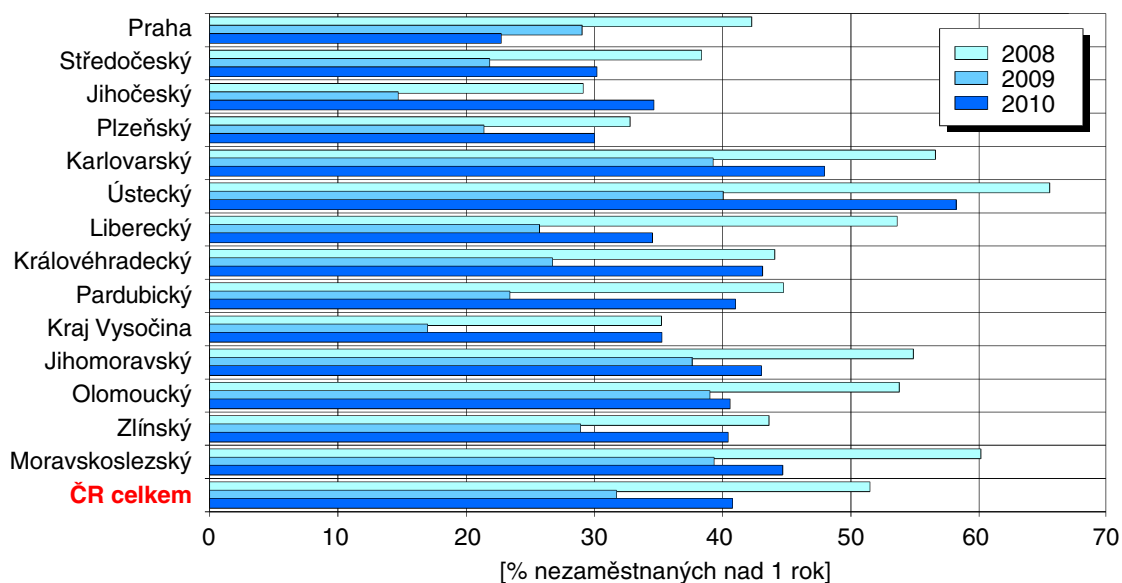
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

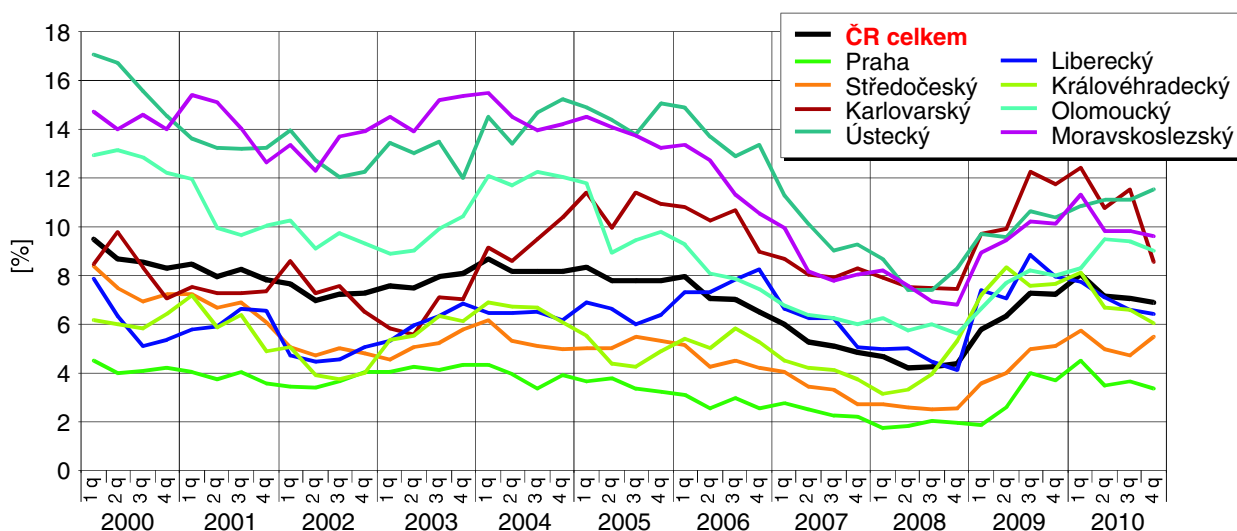
Graf III.B.1: Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.B.2: Podíl dlouhodobě nezaměstnaných v krajích, ČR, 2008, 2009 a 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.B.3: Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000–2010

Zdroj: Český statistický úřad

Přestože ve většině krajů ČR dosahovala obecná míra nezaměstnanosti maxim již v roce 2000, nejdynamičtějšího nárůstu jsme byli svědky v roce 2009, prakticky ve všech krajích kulminovala v prvním čtvrtletí 2010. Od té doby se mírně zvyšovala pouze na Ústecku a Olomoucku. Kromě regionů s tradičně vysokou nezaměstnaností se ekonomická recese negativně promítla na pracovním trhu v do té doby relativně méně problémových regionech např. Liberecku či Královéhradecku. Nízká nezaměstnanost se nadále udržela v Praze a ve středních Čechách. Disparity celkové míry nezaměstnanosti mezi kraji se v posledních dvou letech snížily. Ve všech regionech předstihovaly ženy v nezaměstnanosti muže, nejvíce na Olomoucku, Ústecku, téměř vyrovnaná situace byla v Praze a kraji Jihočeském. Bezmála 40 % nezaměstnaných tvořily osoby nezaměstnané dlouhodobě, na Ústecku byl tento podíl oproti Praze téměř trojnásobný (s výrazným vlivem silněji zastoupených osob se základním vzděláním). V Praze jako jediném kraji se podíl dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů v roce 2010 meziročně snížil. Regionální disparity míry celkové nezaměstnanosti jsou do značné míry ovlivněny právě osobami se základním vzděláním.

b) Mezinárodní srovnání

Regionální rozdíly míry nezaměstnanosti řadí ČR v kontextu zemí EU k průměrným. Severské země a Nizozemsko si udržují nízké disparity. Situace v zemích s tradičně vysokými rozdíly (Německo, Španělsko a především Itálie) se v posledních letech zlepšila, o čemž svědčí i decilové poměry (tabulka III.B.1), opačným směrem šly Rumunsko a Bulharsko. V ČR, Slovensku a nových členských zemích si relativně velmi dobře stojí regiony hlavních měst, což souvisí s nižším podílem imigrantů z třetích zemí, kteří jsou typičtí např. pro Brusel, Londýn či Paříž.

Tabulka III.B.1: Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony NUTS 3, mezinárodní srovnání, 2001–2009

EU, vybrané země	Vážený variační koeficient [%] míry nezaměstnanosti (mezi regiony NUTS 3; váhy: počet obyvatel ve věku 15–64)								Míra nezam. v 9. decilu reg. NUTS 3/míra nezam. v 1. decilu reg. NUTS 3*			Míra nezam. v regionu hl. města (NUTS 3)/míra nezam. v zemi celkem (NUTS 0)		
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	v tom		2001	2005	2009	2001	2005	2009
							muži	ženy						
EU27	70	55	51	50	52	53	57	59	5,6	4,2	3,4	x	x	x
Belgie	56	51	57	.	.	.	.	.	3,3	2,9	.	2,0	1,9	.
Bulharsko	.	47	47	65	66	.	.	.	.	3,2	5,5	.	0,8	0,5
Česká republika	48	47	46	43	46	35	34	37	2,5	2,7	2,3	0,5	0,4	0,5
Dánsko	.	.	.	27	25	34	33	37	.	.	2,2	.	.	1,3
Německo	64	45	44	50	51	43	45	43	.	3,3	3,3	1,9	1,7	1,8
Estonsko	33	34	37	41	40	22	15	33	1,9	2,0	1,6	0,8	1,0	0,9
Irsko	23	17	14	.	.	13	13	18	1,6	1,5	1,4	0,8	1,0	0,9
Řecko	26	30	27	27	29	22	25	24	2,7	2,3	2,5	1,0	0,9	0,9
Španělsko	43	33	32	33	35	28	28	31	3,0	2,3	2,4	0,7	0,7	0,8
Francie	44	37	37	35	38	34	.	.	2,4	1,9	1,9	1,0	1,1	1,0
Itálie	84	63	62	61	59	48	51	48	8,5	4,6	3,2	1,0	0,9	1,0
Lotyšsko	24	23	27	16	14	9	10	12	1,6	1,7	1,3	0,8	0,9	1,0
Litva	10	21	20	20	16	12	12	18	1,3	1,8	1,6	0,9	1,0	1,0
Maďarsko	34	30	36	45	48	36	37	35	2,6	1,8	2,2	0,7	0,7	0,6
Nizozemsko	34	25	24	29	27	22	28	23	2,9	2,0	1,8	1,0	1,3	1,1
Rakousko	39	41	45	46	41	33	40	26	2,2	1,7	1,8	1,6	1,8	1,6
Polsko	29	25	28	39	30	32	33	34	2,2	1,9	2,5	0,6	0,5	0,5
Portugalsko	35	30	29	27	.	.	.	.	2,7	2,4	.	1,2	1,1	.
Rumunsko	35	43	47	53	54	52	53	60	2,2	2,7	3,8	1,3	0,9	0,5
Slovinsko	26	25	26	25	28	30	24	40	1,6	1,7	2,2	0,8	0,8	0,7
Slovensko	28	42	43	46	51	38	38	41	2,0	3,3	2,7	0,4	0,3	0,4
Finsko	35	29	31	32	27	25	.	.	2,3	2,2	1,8	0,6	0,7	0,8
Švédsko	26	15	14	13	15	14	16	15	1,7	1,5	1,3	0,7	0,9	0,8
Velká Británie	40	34	32	32	35	31	34	33	2,7	2,2	2,0	1,3	1,5	1,2

Poznámka: * 9. decil nezam. = míra nezam. v regionu oddělující 10 % regionů s nejvyšší nezam. od ostatních regionů, kde je nezaměstnanost nižší; * 1. decil. = míra nezam. v regionu oddělující 10 % regionů s nejnižší nezaměstnaností od ostatních regionů, kde je nezaměstnanost vyšší

Zdroj: Eurostat a vlastní výpočty Českého statistického úřadu

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.C VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ A POČTY ZAMĚSTNANCŮ VE VÝZKUMU A VÝVOJI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hraje klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Efektivní finanční podpora VaV ze státního rozpočtu, především základního a aplikovaného výzkumu, je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj je systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděný ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Šetření probíhá v souladu s mezinárodními metodickými principy (Frascati manuál, OECD 2002) a podle platného nařízení EU (Nařízení Komise č. 753/2004).

Počet zaměstnanců VaV je zjišťován pomocí dvou základních ukazatelů, jimiž jsou počet fyzických osob (HC) a přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby věnované výzkumným a vývojovým činnostem (FTE). Fyzické osoby vypovídají o evidenčním počtu osob plně či částečně aktivních ve VaV činnostech, zaměstnaných na základě hlavního nebo vedlejší pracovního poměru ke konci příslušného roku. Přepočtené osoby vypovídají o průměrném evidenčním počtu zaměstnanců VaV přepočteném na plný pracovní úvazek věnovaný VaV činností. Jeden FTE se rovná jednomu roku práce (na plný pracovní úvazek) zaměstnance, který se na 100 % věnuje VaV činnosti. Veškeré počty zaměstnanců VaV i výzkumných pracovníků publikované na následujících řádcích jsou uváděny v FTE.

Více informací o šetření VTR 5-01 naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje.

3. Hodnocení indikátoru

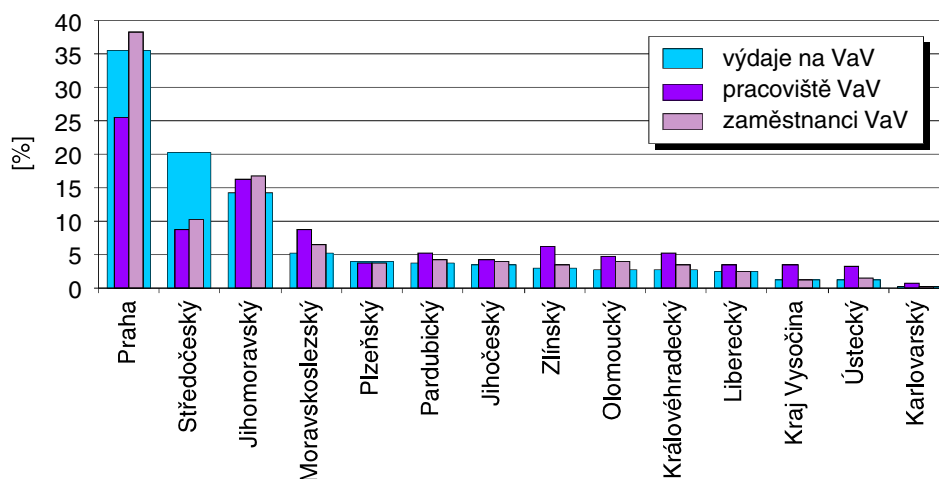
a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2010 se v České republice nacházelo 2587 pracovišť provádějících výzkum a vývoj, v nichž bylo zaměstnáno 5 tisíc osob přepočtených na plný pracovní úvazek (FTE) a bylo v nich na výzkum a vývoj spotřebováno více jak 59 mld. Kč. Mezi zaměstnanci VaV pak pracovalo více jak 29 tisíc výzkumných pracovníků (FTE).

Mezi kraji dominovala jednoznačně Praha, kde bylo v tomto posledním sledovaném roce jak nejvíce pracovišť VaV (657), tak také nejvíce zaměstnanců (19 963) i výdajů (21 mld. Kč.) směřujících do VaV. Pokud se podíváme na to, jaký podíl z celkových hodnot ukrajovala Praha, zjistíme, že se v Praze nacházelo 25 % pracovišť VaV, pracovalo zde 38 % zaměstnanců VaV, dokonce 41 % všech výzkumných pracovníků a utraceno bylo v Praze 36 % veškerých financí, které v České republice do VaV

směřovaly. Na druhém místě, co se počtu pracovišť i zaměstnanců týká, byl kraj Jihomoravský, kde se nacházelo 16 % výzkumných pracovišť (420) a zaměstnáno ve VaV zde bylo 16 % (8732) ze všech českých zaměstnanců VaV. V případě výdajů na výzkum a vývoj se však Jihomoravský kraj s cca 8 mld. Kč (14 %) utracenými za VaV nachází na třetím místě a to až za krajem Středočeským, ve kterém bylo v tomto roce do výzkumu a vývoje investováno téměř 12 mld. Kč, které se na celkových výdajích na VaV v Česku podílely 20 %. Ačkoliv do VaV ve Středočeském kraji směřuje 20 % všech financí plynoucích do českého VaV, je v tomto kraji zaměstnáno ve VaV pouhých 10 % (5325) zaměstnanců VaV a nachází se v tomto kraji dokonce pouze 9 % (225) ze všech pracovišť VaV v České republice.

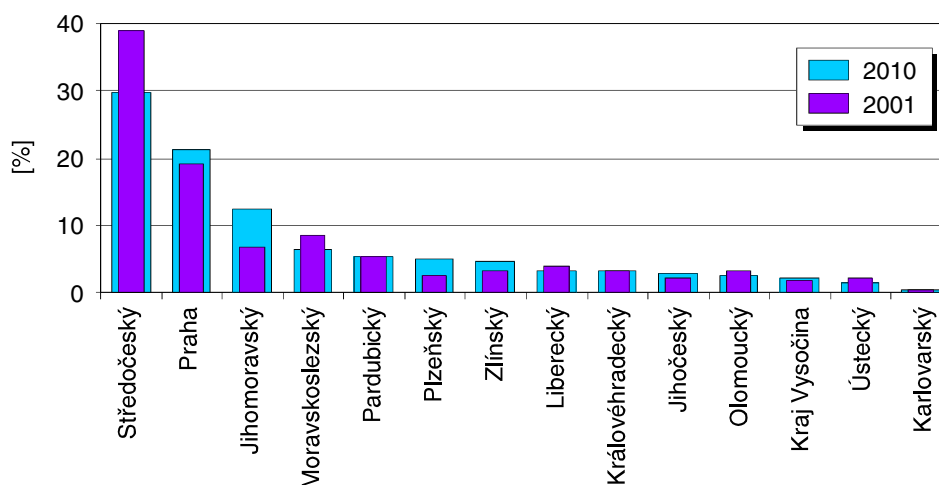
Graf III.C.1: VaV v krajích [% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců], ČR, 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Lze konstatovat, že naopak nejméně je VaV prováděn v rámci České republiky v kraji Karlovarském, kde se nachází pouhých 20 pracovišť VaV, ve kterých pracuje 94 zaměstnanců VaV a investováno zde bylo cca 106 mil. Kč. Oproti jiným krajům jsou malé částky do VaV investovány také v krajích Ústeckém a na Vysočině, jedná se o cca 700 mil. Kč, které se podílejí na celkovém objemu investovaných financí 1 %. Stejný podíl na celorepublikových hodnotách zaujímají také zaměstnanci VaV v těchto krajích pracujících. Pracoviště VaV v kraji Ústeckém i na Vysočině pak tvoří shodná 3 % z českých pracovišť VaV.

Graf III.C.2: Výdaje na VaV v podnikatelském sektoru v krajích [% celkových výdajů na VaV], ČR, 2001, 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Pokud se zaměříme na jednotlivé sektory provádění VaV v krajích ČR, zjistíme, že v podnikatelském sektoru je opět dominantní Praha společně se Středočeským kraje, ve kterých byla dohromady v roce 2010 utracena více jak polovina peněz směřujících do VaV podnikatelského sektoru. Vyšší částka dokonce připadala na kraj Středočeský se silným automobilovým průmyslem a to téměř 11 mld. Kč (30 %) a v Praze pak bylo utraceno 7,8 mld. Kč (21 %).

Není nijak překvapivé, že v případě vládního sektoru je většina VaV alokována do hlavního města Prahy s koncentrací veřejných výzkumných institucí, kam v roce 2010 směřovalo 73 % (8,4 mld. Kč) finančních prostředků utracených v tomto roce za vládní VaV. V kraji Jihomoravském bylo ve stejném roce spotřebováno 10 % (1,2 mld. Kč) vládních výdajů na VaV, v kraji Středočeském 9 % (1 mld. Kč) a v Jihočeském kraji 5,5 % (630 mil.). Zbývá 2 % výdajů na VaV utracených ve vládním sektoru se pak dělí mezi ostatních deset krajů České republiky.

Stejně jako u vládního sektoru, je i v případě sektoru vysokoškolského velká část výdajů na VaV koncentrována do několika krajů, což je samozřejmě způsobeno výskytem a rozmístěním vysokých škol, jejich fakult a výzkumných pracovišť. V Praze, kde je nejvyšší koncentrace vysokého školství bylo v roce 2010 za VaV utraceno 44 % (4,6 mld. Kč) ze všech vysokoškolských výdajů na VaV. Na druhém místě je za Prahou s poměrně velkým odstupem kraj Jihomoravský s 25 % (2,6 mld. Kč) spotřebovaných vysokoškolských výdajů na VaV.

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

III.D MUNICIPALITY ZAPOJENÉ DO REALIZACE METODY MÍSTNÍ AGENDA 21

1. Význam a souvislosti indikátoru

Místní Agenda 21 (dále jen MA21) sleduje a popisuje nastavení klíčových procesů veřejné správy, které jsou nezbytné pro realizaci Agendy 21 na úrovni municipalit (obcí a regionů). Dokument Agenda 21 byl přijat na summitu OSN v Riu de Janeiro v roce 1992. Jedná se o globální plán světového společenství, který stanovuje konkrétní kroky směrem k udržitelnému rozvoji. Dle Agendy jsou municipality tou úrovní správ, která je nejbližší lidem – sehrávají tudíž důležitou roli při řešení ekonomických, sociálních i environmentálních problémů společnosti a napomáhají tak dosažení udržitelného rozvoje.

MA21 je součástí snahy o kvalitní veřejnou správu (tzv. „good governance“), která musí být především otevřená, transparentní a umožňující účast veřejnosti na rozhodování a plánování. Hlavním cílem MA21 je prostřednictvím „good governance“ dosáhnout dlouhodobě udržitelného rozvoje obce či regionu. Dobře fungující MA21 zahrnuje především průběžnou a aktivní komunikaci s veřejností – budování partnerství; kvalitní strategické plánování a řízení včetně systému financování; systémové a měřitelné směřování k udržitelnému rozvoji. Kvalita postupu jednotlivých MA21 v ČR je hodnocena dle Kritérií MA21 (viz dále).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

V rámci indikátoru se sledují následující skupiny municipalit zapojených do procesu MA21: malé obce (do 2000 obyvatel), města a obce, statutární města s městskými obvody, mikroregiony, kraje. Dle úrovně realizace procesu MA21 na svém území získává každá municipalita zařazení do kategorie A (nejpokročilejší) – D (začátečníci). Je sledován také počet zájemců, u kterých je projev pouze zájem o téma MA21. Každá z kategorií má svá vlastní kritéria a jasně měřitelné ukazatele, které hodnotí kvalitu procesu MA21 v dané municipalitě. Předpokladem pro splnění celé kategorie je naplnění a zdokumentování všech v ní obsažených Kritérií MA21, stanovených Pracovní skupinou pro MA21 při Radě vlády pro udržitelný rozvoj. Kategorie je získána, pokud jsou naplněna kritéria, resp. ukazatele stanovené nejen pro danou kategorii, ale i pro všechny kategorie nižší. Pro udržení dané kategorie je třeba každoroční naplňování ukazatelů.

Zdrojová data jsou přístupná v rámci Databáze MA21 (<http://ma21.cenia.cz/>) a agregovaná data včetně víceletých přehledů a srovnání v rámci Informačního systému statistiky a reportingu (ISSaR, <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1906>) spravovaných CENIA, českou agenturou životního prostředí pod garancí Ministerstva životního prostředí.

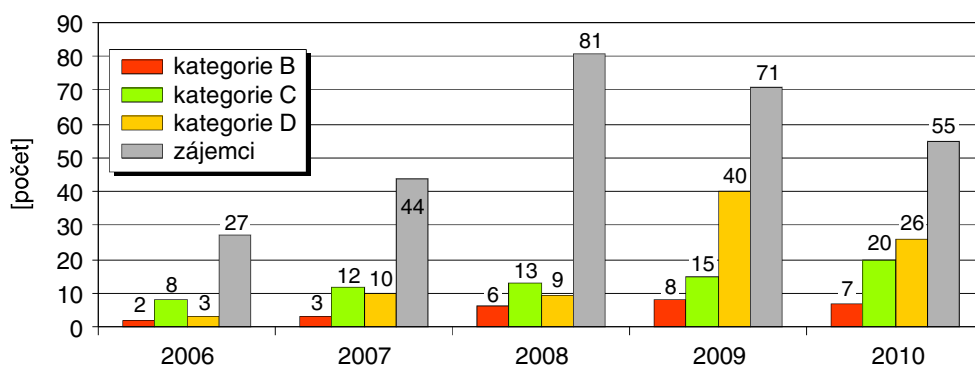
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Od roku 2006 byl zaznamenán každoroční nárůst počtu municipalit realizujících MA21. Hlavním impulsem tohoto pozitivního vývoje bylo vypracování metodiky hodnocení kvality procesů MA21, schválení oficiálních Kritérií MA21 a finanční podpora, zejména ze strany MŽP. To v roce 2007 podpořilo částkami 5000–100 000 Kč práci na naplnění jednotlivých konkrétních Kritérií (např. z oblasti územního plánování založeného na integrovaném přístupu a vhodné výstavbě, dále z oblasti obnovy památek, udržitelné turistiky, péče o krajinu, péče o starší občany, programů pro školy zaměřených na otázky udržitelného rozvoje, environmentálních systémů řízení pro podniky, místní úřady a další instituce či projektů, které se zabývají konkrétní problematikou, např. dopravou nebo ekologickým

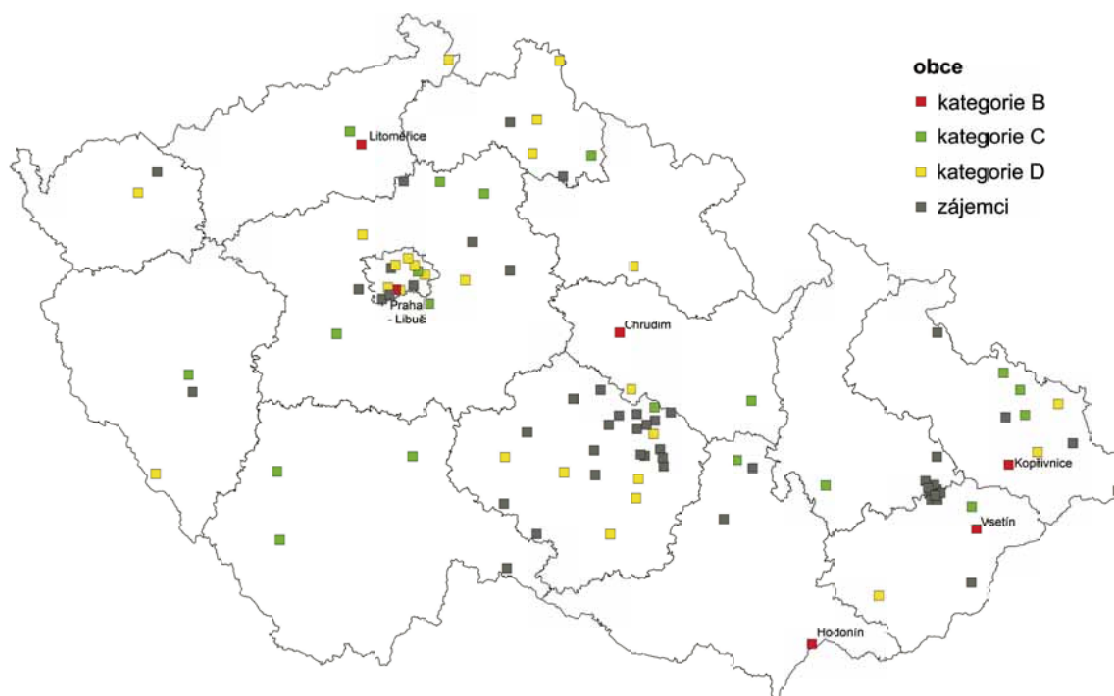
vytápěním). Od roku 2008 je otevřen tzv. Revolvingový fond MŽP, zaměřený na procesy MA21. Ve čtyřech výzvách bylo rozděleno 45,5 mil. Kč. Došlo nejen k dalšímu, ještě výraznějšímu nárůstu počtu municipalit, ale i ke kvalitativnímu zlepšování – postupu do vyšších kategorií. Pozitivní trend nárůstu a posunu na vyšší úroveň je jasně zřetelný i na počtech dotčených obyvatel, žijících na území obcí, které MA21 zavádějí a praktikují. Mezi lety 2006–2010 tento počet narostl z 801 tis. na 1 853 000 tis. obyvatel, tj. na téměř 18 % populace ČR. V roce 2010 došlo k poklesu počtu municipalit, který byl způsoben aktualizací Databáze MA21 a vyřazením několika desítek účastníků, kteří během uplynulého roku aktivně neprojevovali zájem v databázi setrvat. K 31. 12. 2010 celkový počet municipalit registrovaných v Databázi MA21 činil 108 (resp. 146 včetně deaktivovaných).

Graf III.D.1: Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2010

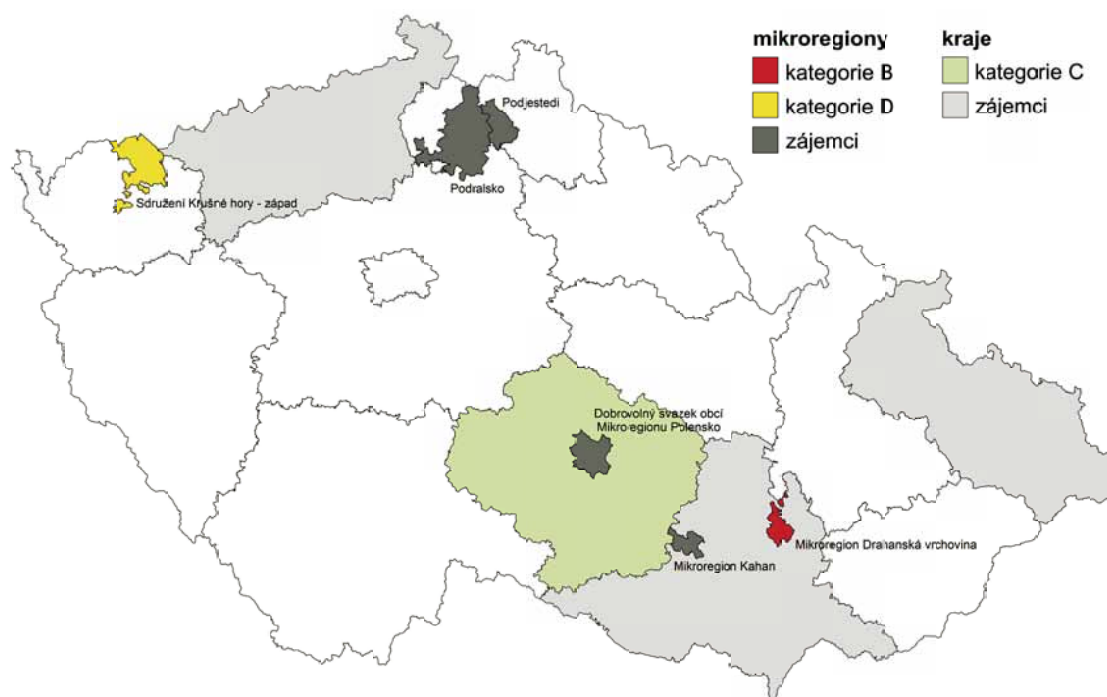
Zdroj: CENIA

Obr. III.D.2: Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2010

Zdroj: CENIA

Obr. III.D.3: Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2010

Zdroj: CENIA, Mikroregiony – Centrum pro regionální rozvoj ČR

Autoři kapitoly: Mgr. Jan Šindelář, Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

III.E MIGRAČNÍ SALDO VENKOVSKÝCH OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Saldo migrace je jednou z možných kvantifikací geografické mobility obyvatel a představuje též významnou hnací sílu demografické redistribuce. Negativní saldo migrace venkovských obcí bývá spojeno s omezením pracovních příležitostí, zhoršenou dopravní obsluhou, vč. dosažitelnosti zdravotních, sociálních i kulturních služeb. Tento tradiční pohled je v posledních letech rozostřován procesy suburbanizace a selektivním rozvojem obcí v příhraničí.

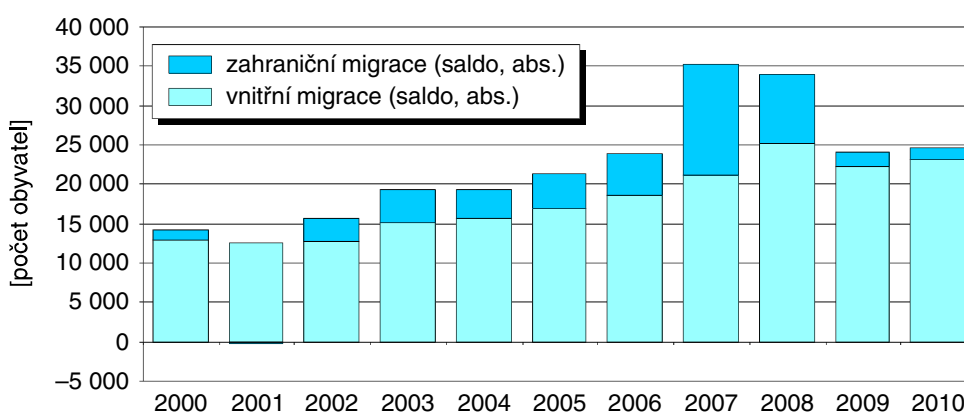
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Základní údaje o počtu obyvatel jsou získávány ze sčítání lidu, domů a bytů, na něž navazují každoroční statistické bilance dat. Od roku 2005 jsou data o stěhování převzata přímo z inf. systému evidence obyvatel v gesci Ministerstva vnitra (občané ČR), resp. od Ředitelství služby cizinecké policie (cizinci). Údaje se týkají obyvatel s trvalým bydlištěm na uvedeném území (bez ohledu na státní příslušnost). Od roku 2001 jsou započtení cizinci s přiznaným azylem, cizinci s vízy nad 90 dní, kteří v ČR pobývají déle než 1 rok, a od 1. 5. 2004 i občané zemí EU s přechodným pobytem a občané třetích zemí s dlouhodobým pobytem na území ČR (v návaznosti na tzv. Euronovelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců). Venkov je vymezen souborem venkovských obcí (nespojité území), s méně než 2000 obyvateli k 31. 12. 2010 (5578 obcí, 73 % rozlohy a 26,5 % obyvatel ČR), a to i retrospektivně (tj. za období 2000–2009 byly obce přepočteny na územní a velikostní strukturu k 31. 12. 2010), čímž je zajištěna lepší srovnatelnost v čase. Údaje o přistěhovalých a vystěhovalých za venkov jsou vysčítány z obcí (vč. pohybů mezi venkovskými obcemi). Vnitřním stěhováním rozumíme migrace v rámci hranic ČR (bez ohledu na státní občanství migrující osoby).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf III.E.1: Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, ČR, 2000–2010

Poznámka: Obce v územním a velikostním vymezení platném ke konci roku 2010

Zdroj: Český statistický úřad

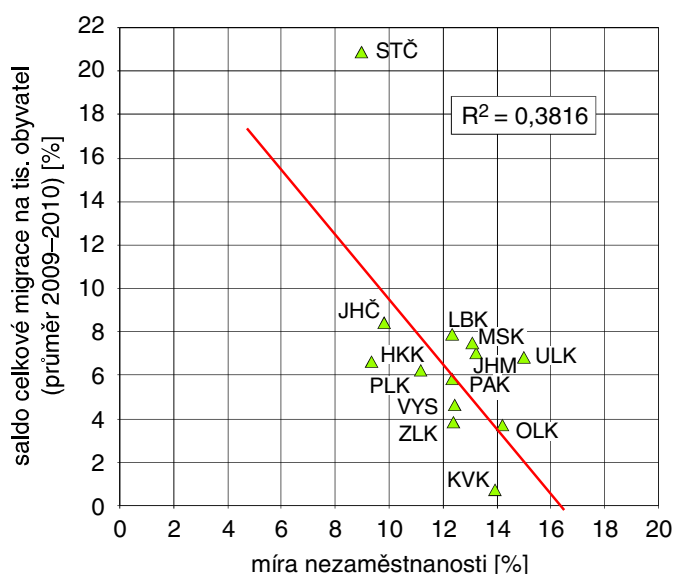
Ke konci roku 2010 čítaly venkovské obce v ČR bezmála 2,8 mil. obyvatel. Rurální typ osídlení je nejvýrazněji zastoupen v kraji Středočeském (42 % obyvatel ve venkovských obcích), na Vysočině a Pardubicku, opačný pól představují Ústecko, Karlovarsko a Moravskoslezsko (mezi 15–20 %). Počet obyvatel venkova v Česku (v územním a velikostním vymezení ke konci roku 2010) vzrostl od roku 2000

o bezmála o desetinu, ve městech celkově stagnoval. O pětinu se rozrostla venkovská populace ve středních Čechách, o osminu na SZ Čech, nejnižší dynamiku za poslední desetiletí sledujeme na Vysočině, střední a severní Moravě (3–5 %). Migrační přírůstky na obyvatele se v ČR příliš neliší dle populační velikosti venkovské obce, v posledním desetiletí nejvíce zvyšovaly migrační atraktivitu obce do 200 obyvatel. Venkov v ČR roste z více jak 90 % díky migraci, neboť teprve v roce 2007 (o rok později než v celé republice) zaznamenáváme relativně skromný přírůstek i přirozenou měnou. Regionální rozdíly přirozeného přírůstku obyvatel jsou na rozdíl od migrace malé, nejlepší postavení má (i díky stále silnému přílivu mladých migrantů) kraj Středočeský, existují však oblasti, kde venkov přirozenou měnou nadále vymírá (Zlínsko a dále vnitrozemský periferní venkov).

Obrácení migrační bilance město-venkov ve prospěch venkova, které započalo v druhé polovině 90. let, je v posledních letech stále výraznější, byť se zdá, že od roku 2008 již došlo ke stabilizaci (venkov získává z měst každoročně 25 tis. obyvatel). V době vrcholící konjunktury (2007–2008) tvořily na venkově třetinu migračního přírůstku osoby z ciziny, i tak však venkov ukrojil pouze šestinu republikového přírůstku zahraničním stěhováním. Cizinci se stále nejvíce stěhují do velkých měst, občané ČR do jejich zázemí, především ve Středočeském kraji. Do zvyšujícího se přílivu migrantů na venkov se v letech 2005–2007 vedle suburbanizačních procesů a zahraniční migrace promítlo i stále častější stěhování cizinců v rámci ČR. Pohyb cizinců se výrazně odrazil v poklesu počtu přistěhovaných i celkového salda migrace na venkově v době recese, z republikového zisku zahraničním stěhováním zůstala venkovu méně než desetina. Na recesi reagoval i objem vnitřního stěhování, byť s výrazně menší razancí (v roce 2009 meziroční pokles o 7 %, v roce 2010 ale růst o 3 %). Z vnitřního stěhování profitoval venkov ve všech krajích, v zázemí měst, příhraničí (více na německém a rakouském),

jakož i vnitrozemské obce s periferní polohou (s horší dostupností krajského města). Migrace si však zachovává selektivní charakter, což platí zejména na mikroregionální úrovni. V roce 2010 proto ztrácela vnitřní migrací obyvatelstvo bezmála třetina venkovských obcí v ČR; na Olomoucku, Vysočině a v příhraničí s Rakouskem a Polskem téměř 40 %. Vyšší migrační atraktivitou disponují venkovské obce s dobrou dostupností dostatkem pracovních míst v místě či blízkém okolí (viz vazba migračního salda a nezaměstnanosti). Zatímco zisky krajů a typologicky vymezených regionů dle polohy zůstávají v případě vnitřní migrace v posledních letech stabilní (migrační zisky stále mírně posilují v zázemí měst), dříve významné přírůstky zahraničním stěhováním vlivem recese téměř zastavily a v letech 2009–2010 byly významněji soustředěny jen v Praze a jejím blízkém okolí.

Graf III.E.2: Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkovských obcích krajů, ČR, 2009–2010

Poznámka: HKK – Královéhradecký kraj; JHČ – Jihočeský kraj; JHM – Jihomoravský kraj; KVK – Karlovarský kraj; LBK – Liberecký kraj; MSK – Moravskoslezský kraj; OLK – Olomoucký kraj; PAK – Pardubický kraj; PLK – Plzeňský kraj; STČ – Středočeský kraj; ULK – Ústecký kraj; VYS – Kraj Vysočina; ZLK – Zlínský kraj

Zdroj: Český statistický úřad a Ministerstvo práce a sociálních věcí

Tabulka III.E.1: Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí dle krajů a geografické polohy¹, ČR, 2000–2010

obce < 2 tis. obyvatel (vymezení k 31. 12. 2010) ²	Saldo vnitřní migrace							Saldo zahraniční migrace						% obcí se ztrátou vnitř. stěhováním		
	počet osob absolutně					počet osob na tis. obyv.		počet osob absolutně				počet osob na tis. obyv.		2000–2001	2005–2006	2009–2010
	2000	2005	2008	2009	2010	2005–2006 ²	2009–2010 ²	2005	2008	2009	2010	2005–2006 ³	2009–2010 ³			
obce < 2 tis. obyv. celkem	12 928	16 866	25 229	22 335	23 247	6,7	8,2	4 455	8 816	1 833	1 449	1,8	0,6	38	33	30
v tom kraj:																
Středočeský	3 849	6 517	10 967	9 857	9 876	14,2	18,9	1 170	3 134	1 180	808	3,1	1,9	31	24	18
Jihočeský	1 095	1 426	1 962	1 703	1 963	7,0	8,4	595	638	9	–23	2,5	0,0	40	33	30
Plzeňský	555	614	1 239	1 165	1 081	3,9	6,1	633	1 047	–63	114	3,5	0,1	42	39	33
Karlovarský	316	261	24	–147	146	3,6	0,0	221	413	36	58	3,7	0,8	32	33	34
Ústecký	1 609	1 656	1 520	1 024	923	9,6	6,1	277	768	70	151	1,8	0,7	25	26	31
Liberecký	870	768	963	777	808	7,5	7,5	67	294	34	42	0,6	0,4	31	30	26
Královéhradecký	550	892	1 115	1 121	1 305	6,3	6,8	389	479	–83	14	2,4	–0,2	39	31	29
Pardubický	874	845	1 447	987	995	5,1	5,1	303	573	238	66	1,6	0,8	41	38	35
Kraj Vysočina	415	164	804	887	972	2,2	4,3	278	361	113	48	1,4	0,4	51	42	36
Jihomoravský	1 124	1 461	2 178	2 339	2 116	4,7	6,5	227	565	178	149	1,0	0,5	40	35	30
Olomoucký	502	710	1 009	678	876	3,8	3,5	143	217	68	44	0,9	0,3	41	37	38
Zlínský	583	621	832	595	666	3,7	3,6	109	177	54	36	0,6	0,3	34	35	35
Moravskoslezský	586	931	1 169	1 349	1 520	5,3	7,7	43	150	–1	–58	0,3	–0,2	44	30	31
v tom poloha:																
zázemí kraj. měst	6 430	8 472	12 808	12 058	12 082	12,2	15,1	1 792	3 612	1 219	742	2,5	1,2	27	23	21
pohraničí celkem	1 844	2 198	2 331	2 234	2 356	3,5	3,9	1 114	1 501	29	180	1,9	0,2	42	39	37
Německo	1 024	807	992	945	992	4,6	5,9	454	699	83	107	3,0	0,6	38	41	33
Rakousko	147	558	668	481	512	4,1	4,1	364	366	–18	2	2,4	–0,1	45	38	39
Polsko	587	411	375	540	515	2,4	2,6	246	337	–86	15	1,3	–0,2	46	38	40
Slovensko	86	422	296	268	337	3,4	3,0	50	99	50	56	0,5	0,5	39	36	37
ostat. vnitrozemí	4 654	6 196	10 090	8 043	8 809	5,0	6,0	1 549	3 703	585	527	1,4	0,4	42	35	31
z toho periferní ⁴	350	358	923	918	798	2,4	4,0	222	391	159	5	1,1	0,4	47	42	35

Poznámka:

¹ Území vytvořeny s pomocí hranic správních obvodů ORP (obcí s rozšířenou působností), každá venkovská obec je zařazena jen do jednoho typu území, obce spadající do zázemí měst a ležící též v příhraničních správních obvodech ORP byly zařazeny pouze k zázemím krajských měst (např. na Opavsku)

² Konstantní územní a velikostní vymezení obcí dle stavu k 31. 12. 2010

³ Roční průměr

⁴ S dostupností krajského města individuální silniční dopravou nad 60 min.

Zdroj: Český statistický úřad

III.F CELKOVÁ VÝŠE PŘÍJMŮ NA 1 OBYVATELE A DLUHOVÁ SLUŽBA V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Příjmy na jednoho obyvatele v regionálním rozložení dle krajů jsou ukazatelem, kterým se dá přistoupit k hodnocení diferencí mezi jednotlivými regiony. Rozdíly mezi jednotlivými lokalitami jsou dány jak určitou dotační diferencovaností tak zákonem o rozpočtovém určení daní, podle kterého města s větším počtem obyvatel mají následně i vyšší příjmy na jednoho obyvatele. Zatímco dotační politika obcí a krajů a její diferencovanost by neměla působit systematicky ve prospěch několika regionů (protože by produkovala systematickou divergenci rozvoje jednotlivých území), zákon o rozpočtovém určení daní ovlivňuje nerovnoměrnost příjmů regionů systematicky.

Dluhová služba je pak výrazně propojena s příjmy, kdy nedostatečné příjmové pokrytí regionu, které následně není reflektováno umírněním výdajové strany nutně plodí dluh, který má přímý dopad na každoroční výdaje municipality.

Tento ukazatel pak vyjadřuje množství prostředků, které musí daný subjekt vynakládat každý rok na zajištění svého dluhového financování. Jedná se tak zejména o splátky dluhů v daném období a úrokové výdaje na tento dluh či výdaje charakterem podobné (například leasing). Tento ukazatel je velmi důležitý, protože rostoucí zadlužování radikálně zvyšuje náklady na obsluhu dluhu a vytlačuje výdaje, které mohly být použity na rozvoj daného území. Stejně tak je daná municipalita kriticky náchylná na případnou krizi, kdy s růstem zadlužení může růst i výše dluhu, který je potřeba každým rokem refinancovat čímž se vystavuje riziku, že tato potřeba přijde v nepříznivé době a povede k dalšímu zvyšování nákladů na dluh.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel příjmy na jednoho obyvatele je sestaven na základě hotovostních příjmů obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Data jsou konsolidována na úrovni kraje dle vyhlášky č. 16/2001 Sb. a vyhlášky č. 449/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V případě položky „Celkem republika“ jsou data konsolidována na úrovni republiky a zahrnují v sobě data obcí, dobrovolných svazků obcí, krajů a regionálních rad regionů soudržnosti. Hlavním zdrojem dat jsou systémy využívané Ministerstvem financí: ARIS (Automatizovaný rozpočtový informační systém) a CSÚIS (Centrální systém účetních Informací státu, který nahradil ARIS od roku 2010). V těchto systémech se nachází údaje o příjmech a výdajích za jednotlivé subjekty. Data o počtu obyvatel jsou pak čerpány z datových zdrojů Českého statistického úřadu.

V případě dluhové služby se jedná rovněž o hotovostní data obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Podobně jako u příjmů na obyvatele jsou data čerpána ze systémů ARIS, CSÚIS a z Českého statistického úřadu. Konsolidace je vždy provedena na příslušných úrovních. Tento ukazatel je spočten jako součet položek rozpočtové skladby 5141, 5178, 8112, 8122, 8222, 8114, 8124, 8214, 8224.

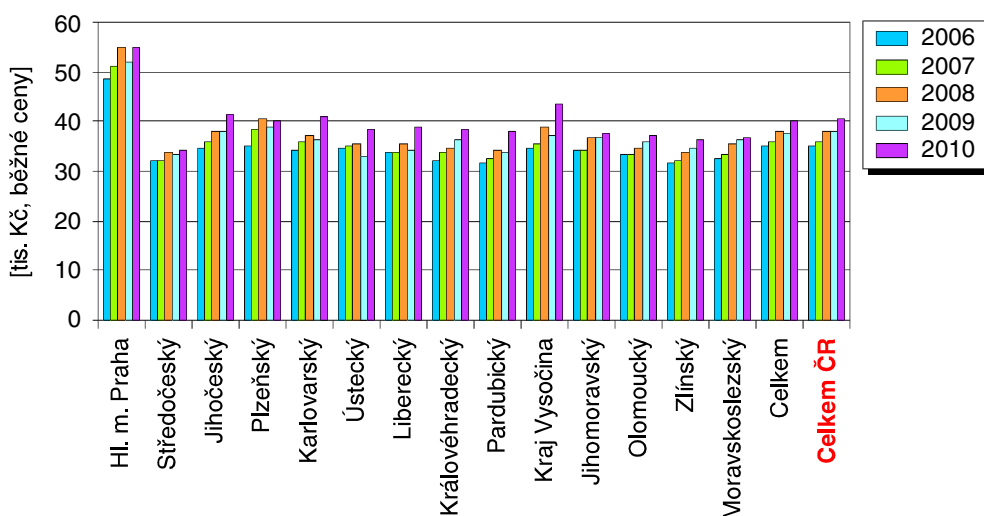
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Ve sledovaném období docházelo k trvalému růstu příjmů na obyvatele u všech krajů České republiky a u některých docházelo k růstu dokonce i v průběhu roku 2009, kdy hospodářství zaznamenalo výrazný propad. V průběhu hospodářské krize jsou pak z regionálního hlediska zasaženy především kraje s vyšším příjmem na obyvatele, jejichž relativně větší část příjmů tvoří daňové příjmy, a tudíž vývoj jejich příjmů je citlivější na hospodářský cyklus.

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji.

Graf III.F.1: Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2010

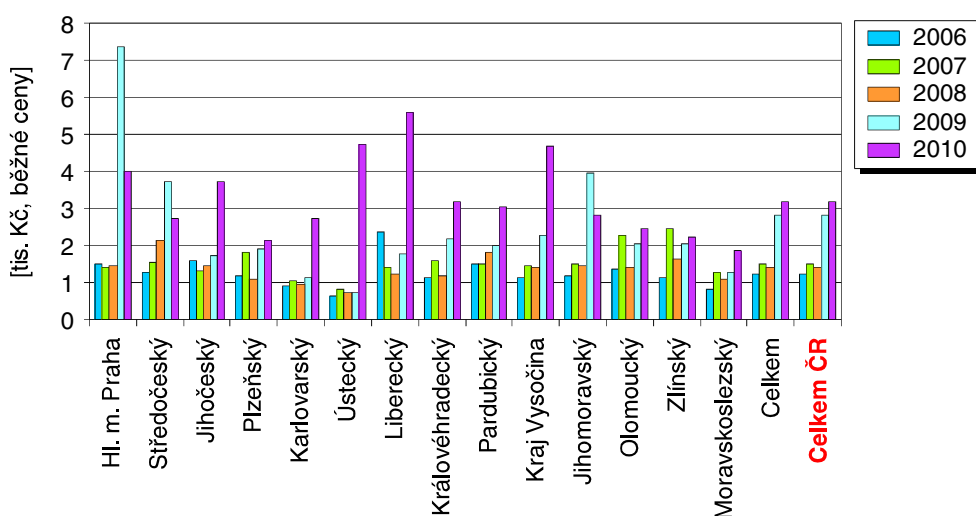

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Dluhová služba byla před rokem 2009 v některých krajích na relativně stabilní úrovni, během roku 2009 došlo u většiny krajů k dramatickému posunu směrem vzhůru. I přes odeznívající krizi není vývoj v roce 2010 o mnoho lepší.

V dlouhodobém horizontu je nutné i na úrovni místních rozpočtů (i když jejich váha na tvorbě vládního dluhu je relativně malá) schválit celou řadu opatření a zahájit úsporné procesy, aby se v budoucnosti nestaly zátěží pro státní rozpočet při případné pomoci výrazně zadluženým obcím. Vzhledem k vysoké autonomii a možnosti se relativně snadno zadlužovat je nutné jejich hospodaření sledovat obzvláště obezřetně s cílem zachytit jakýkoli systémový problém.

Graf III.F.2: Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2010

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Autor kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí)

III.G PŘEPRAVA CESTUJÍCÍCH VEŘEJNOU SILNIČNÍ A ŽELEZNIČNÍ DOPRAVOU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Jednotlivé druhy dopravy mezi sebou na přepravním trhu soutěží v závislosti na aspektech ceny, rychlosti, dostupnosti, frekvence, bezpečnosti, pohodlí apod. Z hlediska udržitelného rozvoje je žádoucí, aby co největší podíl přeprav byl realizován environmentálně příznivými druhy dopravy, které mají ve vzájemném srovnání výrazně nižší dopady na životní prostředí a zdraví. Navržený indikátor proto sleduje, nakolik obyvatelé jednotlivých regionů využívají systém veřejné dopravy, jež je v rámci přepravy osob obecně považována za environmentálně šetrnou formu přepravy.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou je vyjádřen pro jednotlivé kraje České republiky jako poměr počtu cestujících po železnici a v autobusech ve vztahu k celkovému počtu obyvatel. Jde vlastně o průměrný počet cest vykonaných jedním obyvatelem příslušným druhem dopravy za rok. Tím je zajištěno, že je možné pomocí hodnoty indikátoru srovnávat různě velké regiony.

Datovou základnu tvoří výsledky šetření prováděných v rámci rezortní statistiky Ministerstva dopravy. Tato data jsou každoročně publikovány přibližně v polovině roku (cca červenec) v Ročence dopravy. Z přepravy cestujících jsou každoročně publikovány následující hodnoty samostatně za každý region:

- výjezdy cestujících po železnici do regionů;
- příjezdy cestujících po železnici z regionů;
- přeprava cestujících po železnici v rámci regionu;
- přeprava cestujících ve veřejné autobusové dopravě v rámci regionu.

Mezikrajská přeprava po železnici je pro každý kraj počítána jako průměr hodnot výjezdů a příjezdů po železnici, celková přeprava pak jako součet mezikrajské přepravy a přepravy v rámci regionu. Ve vztahu k autobusové dopravě je k dispozici pouze hodnota počtu cestujících v rámci regionu. Počet obyvatel jednotlivých regionů se bere k 31. 12. každého roku.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Z tabulky III.G.1 je zřejmé, ve kterých regionech České republiky cestují obyvatelé veřejnou nejčastěji. Po železnici nejméně cestují obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, což je odrazem nízké hustoty sítě a tím pádem i velmi nízké nabídky. Nejvyšší hodnoty u Prahy a Jihomoravského kraje lze odvodit preferencí železnice jako páteřní dopravy při zavádění IDS. V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně. To je důsledkem neustálého omezování nabídky spojení ze strany objednatelů dopravy (zejména kraje) a zdražování jízdného, což způsobuje odklon cestujících směrem k individuální automobilové dopravě. Jediným regionem kde v meziročním srovnání (celkový součet za železniční a autobusovou dopravu) lze pozorovat značný nárůst je Jihomoravský kraj, což poukazuje na úspěšnost při zavádění plnohodnotného integrovaného dopravního systému, který integroval veřejnou dopravu nejen po stránce tarifní, ale koordinátor zasáhl také do systému linkového vedení a do četnosti vedení spojů, kdy je zajištěna pravidelná taktová doprava (linková doprava v pravidelných intervalech, přičemž interval je pravidelnou částí nebo násobkem hodinového intervalu) do všech obcí kraje bez výjimky včetně nepracovních dnů.

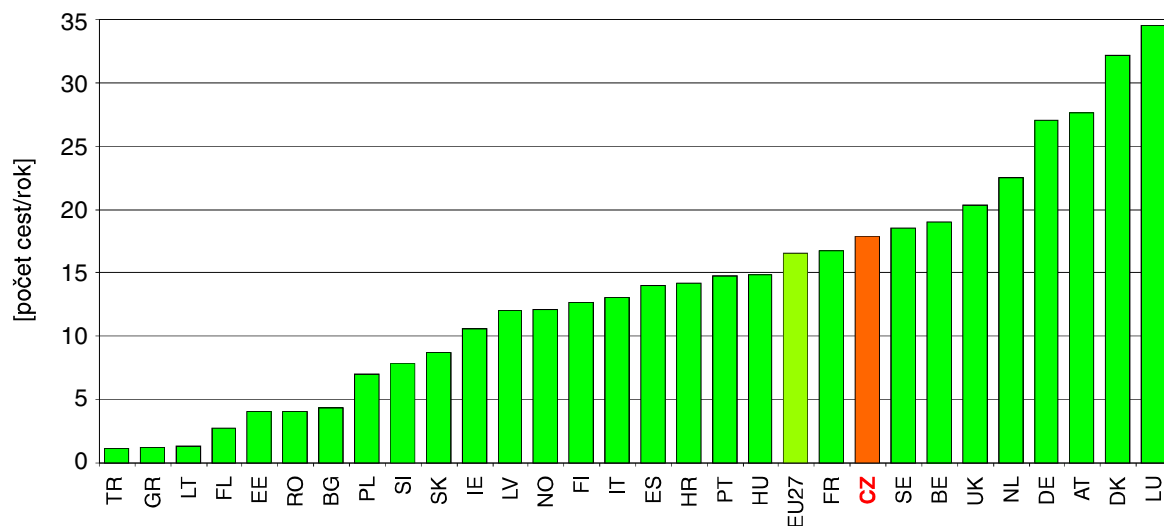
Tabulka III.G.1: Přeprava cestujících veřejnou železniční a autobusovou dopravou [počet cest na 1 obyvatele], ČR, 2005–2009

	železnice 2005	železnice 2006	železnice 2007	železnice 2008	železnice 2009	bus 2005	bus 2006	bus 2007	bus 2008	bus 2009
Praha	9,05	23,51	25,92	27,79	27,12	1,71	3,21	3,10	5,10	4,05
Středočeský	16,52	16,83	15,65	14,31	13,38	41,19	48,12	44,72	42,79	42,76
Jihočeský	10,64	11,19	10,82	10,11	9,12	39,69	35,69	34,10	31,43	28,97
Plzeňský	15,18	18,03	17,32	15,10	13,80	24,23	30,39	29,65	22,62	22,02
Karlovarský	13,66	13,87	13,69	12,32	11,26	33,00	30,73	26,93	24,85	20,48
Ústecký	14,40	14,22	13,60	12,52	12,10	26,37	23,89	17,71	16,33	17,90
Liberecký	11,93	12,87	13,22	12,50	11,39	32,59	33,39	32,04	33,32	25,78
Královehradecký	17,15	16,53	17,90	15,29	14,59	31,39	34,79	31,23	27,16	29,46
Pardubický	16,49	17,14	16,84	16,45	14,81	28,73	36,83	37,28	31,79	31,63
Kraj Vysočina	10,67	10,71	9,66	9,10	8,33	39,11	49,26	37,15	35,25	33,47
Jihomoravský	18,03	27,26	26,70	24,64	21,74	35,28	39,47	49,38	54,90	61,98
Olomoucký	20,96	20,85	20,40	18,86	17,72	46,07	48,47	45,82	43,50	39,87
Zlínský	13,78	15,85	15,35	14,66	12,95	65,91	56,93	53,78	46,73	45,61
Moravskoslezský	12,16	14,37	14,47	14,05	12,81	30,67	36,00	34,28	34,01	29,93

Zdroj: Ministerstvo dopravy, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání hodnot indikátoru lze zpracovat na základě dat poskytovaných Eurostatem. V požadovaných jednotkách (absolutní počet přepravených cestujících) je zveřejňována pouze statistika železniční dopravy za jednotlivé země (graf III.G.1), statistika autobusové dopravy publikována není.

Graf III.G.1: Přeprava cestujících v železniční dopravě, mezinárodní srovnání, 2007

Poznámka: AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypr; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU15 – země EU15; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemí; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; SE – Švédsko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

III.H PŘÍSTUP K INTERNETU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přináší moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou šíři problematiky (vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT jejich využití jednotlivci).

Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm.

Data za vybavenost domácností internetem a využívání internetu jednotlivci jsou pro potřeby krajského srovnání počítány jako tříletý klouzavý průměr, kdy například údaj uvedený u roku 2009 je vypočten z hodnot za roky 2008–2010.

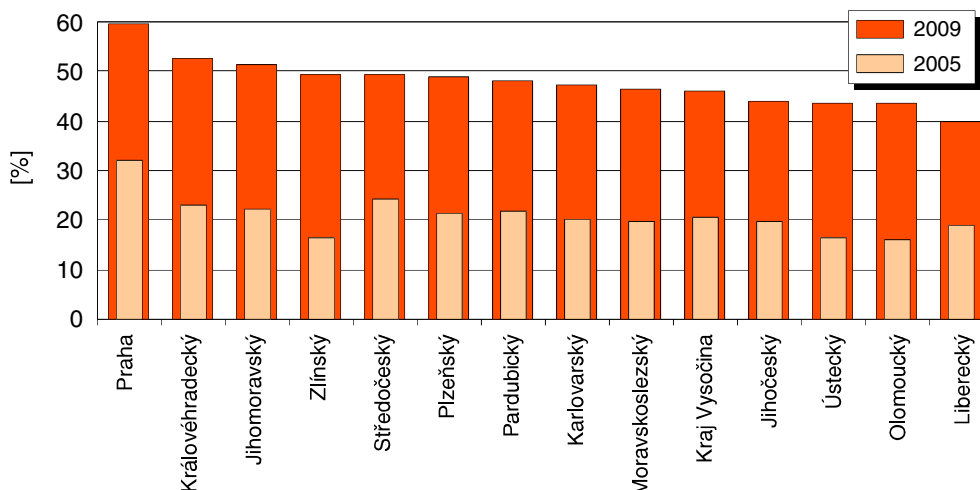
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Domácnosti

Nejvyšší podíl domácností majících přístup k internetu je dlouhodobě zaznamenáván v Praze, kde bylo v roce 2009 k internetu připojeno 59 % domácností. Naopak nejméně domácností s internetem se nacházelo v Libereckém kraji, jednalo se o 40 %. Ještě v roce 2008 však byl na konci pomyslného žebříčku kraj Olomoucký, avšak zde došlo do roku 2009 k velkému nárůstu počtu domácností s internetem a tak se s 43% podílem domácností s internetem dostal na místo předposlední. Mezi lety 2005 a 2009 došlo k nejvýraznějšímu nárůstu podílu domácností majících internet ve Zlínském kraji, kde ještě v roce 2005 mělo připojení k internetu pouhých 16,4 % domácností a do roku 2009 vzrostl jejich podíl o 33 p. b. na současnou hodnotu 49 %. Nejméně vzrostl podíl domácností s internetem právě v již zmiňovaném Libereckém kraji, kde v roce 2005 mělo připojení k internetu necelých 19 % domácností. Velmi dobře jsou, kromě Prahy internetem vybaveny domácnosti také v kraji Královéhradeckém (53 %), Jihomoravském (51 %) a Středočeském (39 %).

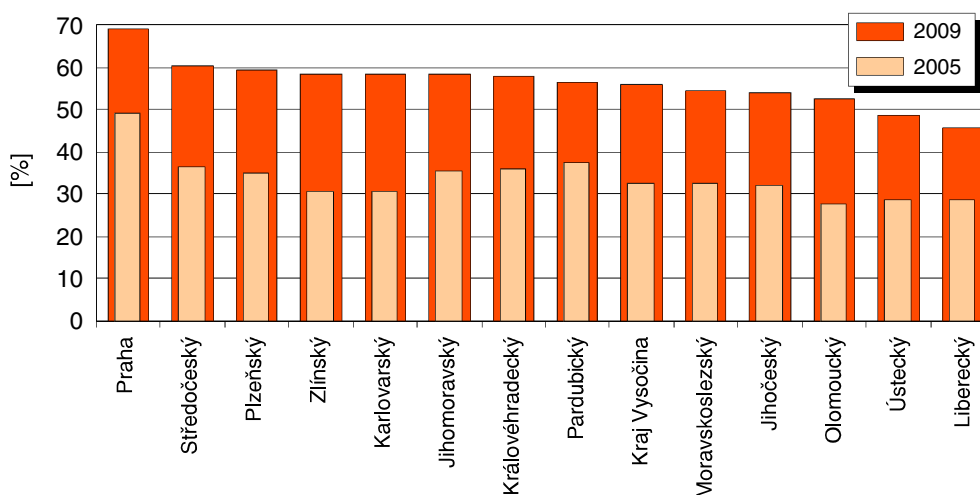
V případě vysokorychlostního připojení k internetu je situace velmi obdobná jako u domácností s internetem. Nejvyšší zastoupení mají domácnosti s vysokorychlostním připojením v Praze a naopak nejméně pak opět v kraji Libereckém, kde je vysokorychlostně k internetu připojeno pouze necelých 33 % domácností. Nárůst byl v případě tohoto připojení zaznamenán nejvyšší v Praze, kde mezi lety 2005 a 2009 vzrostl podíl domácností s vysokorychlostním internetem o 39 p. b. Nejpomaleji pak rostlo zastoupení vysokorychlostně připojených domácností opět v kraji Libereckém, kdy se jejich podíl zvýšil o 26 p. b.

Graf III.H.1: Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2005, 2009

Zdroj: Český statistický úřad

Jednotlivci

V zastoupení jednotlivců používajících počítač v dospělé populaci dominuje dlouhodobě Praha, kde se v roce 2009 nacházelo 69 % uživatelů internetu a před Středočeským krajem, který dosahuje druhé nejvyšší hodnoty, tak měla náskok 9 p. b. I v roce 2005 bylo v Praze zastoupení jednotlivců používajících internet podstatně výraznější než v ostatních krajích, v tomto roce byl rozdíl mezi Prahou a druhým krajem, v tomto případě Pardubickým, 11 p. b. Nejmenší zastoupení uživatelů internetu v populaci zaznamenáváme opět v Libereckém kraji (46 %), kde i došlo, ve srovnání s ostatními kraji, od roku 2005 k nejmenšímu nárůstu podílu uživatelů internetu a to o 17 p. b. Nejdynamičtěji pak narůstal podíl uživatelů internetu v populaci Karlovarského kraje, kde došlo mezi lety 2005 a 2009 k navýšení téměř o 28 %.

Graf III.H.2: Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2005, 2009

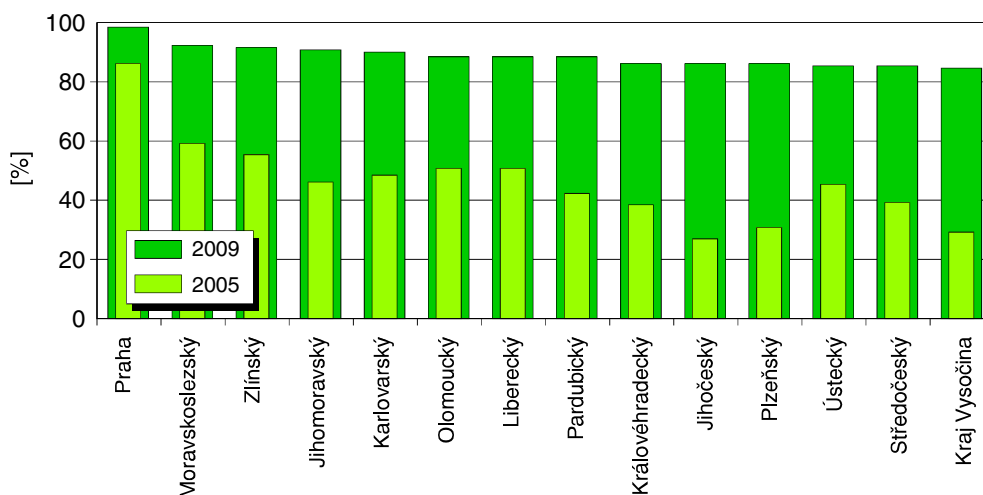
Zdroj: Český statistický úřad

Veřejná správa

Ve vybavenosti obecních úřadů internetem nenacházíme napříč jednotlivými kraji žádné významné rozdíly. V současné době je internetem vybaveno téměř 100 % obecních úřadů a i v roce 2005 byla situace velmi podobná. Pokud se zaměříme na rychlost připojení, není situace již tak jednoznačná.

V roce 2009 bylo vysokorychlostně připojeno k internetu 86 % obecních úřadů, přičemž nejvyšší zastoupení úřadů s takovýmto připojením bylo v Praze (98 %) a nejméně v Kraji Vysočina (84 %). Zajímavější než současný stav je však vývoj v čase, v roce 2005 bylo vysokorychlostně připojeno k internetu 41 % obecních úřadů a mezi jednotlivými kraji existovaly velmi výrazné rozdíly. V Praze mělo v tomto vysokorychlostní připojení k internetu 86 % úřadů a v kraji Jihočeském pak pouhých 27 %. Jihočeský kraj je také tím, ve kterém došlo k nejvýraznějšímu nárůstu podílů obcí s tím, to typem připojení a to o 60 p. b.

Graf III.H.3: Obecní úřady s vysokorychlostním připojením k internetu v krajích, ČR, 2005, 2009

Zdroj: Český statistický úřad

Autor kapitoly: Mgr. Eva Skarlandtová (Český statistický úřad)

III.I POČET HOSTŮ V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH V KRAJÍCH

1. Význam a souvislost indikátoru

Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) je jedním ze základních nefinančních ukazatelů sloužících k zjišťování a popisu intenzity cestovního ruchu v předem vymezeném geografickém prostoru. Nejčastěji jsou tímto prostorem státní území, příp. nižší administrativní celky (v případě ČR kraje, okresy, obce). Pro analytické účely se kromě absolutního počtu doporučuje rovněž konstrukce relativně vyjádřených indikátorů – např. počet hostů v HUZ na populaci území (1000 obyv.), jeho plochu (km²) aj. Zároveň lze sledovat i kvalitativní charakteristiky – zemi původu hosta, jeho pohlaví, věk, způsob organizace cesty apod. Zmíněné indikátory lze obecně využít při mezinárodním nebo též meziregionálním srovnání dopadů cestovního ruchu (s ohledem na rozvoj krajiny). Mohou sloužit i jako indikátory atraktivity území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Zdrojem dat o návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu jsou měsíční výběrové šetření CR 1–12 a čtvrtletní šetření CR 2–04 (obě realizována Českým statistickým úřadem). Údaje jsou současně souhrnem zpracovaných dat za předložené dotazníky a za statisticky dopočtená data ubytovacích zařízení, od kterých nebyl vyplněný dotazník získán. Hromadné ubytovací zařízení cestovního ruchu (HUZ) je definováno jako ubytovací zařízení s minimálně pěti pokoji nebo deseti lůžky sloužící pro účely cestovního ruchu. Hostem je každá osoba, která použila služeb zařízení k přechodnému ubytování včetně dětí. Může přitom použít služeb ubytovacího zařízení z důvodu dovolené, zájezdu, lázeňské péče, služební cesty, školení, kursu, kongresu, symposia, pobytu dětí ve škole v přírodě, v letních a zimních táborech. Mezi hosty se nezapočítávají:

- personál a majitelé ubytovacího zařízení, kteří v ubytovacím zařízení bydlí;
- osoby (občané ČR a cizinci), které využívají služeb ubytovacího zařízení k přechodnému ubytování za účelem zaměstnání, či řádného studia (pokud doba jeho trvání překročí 1 rok).

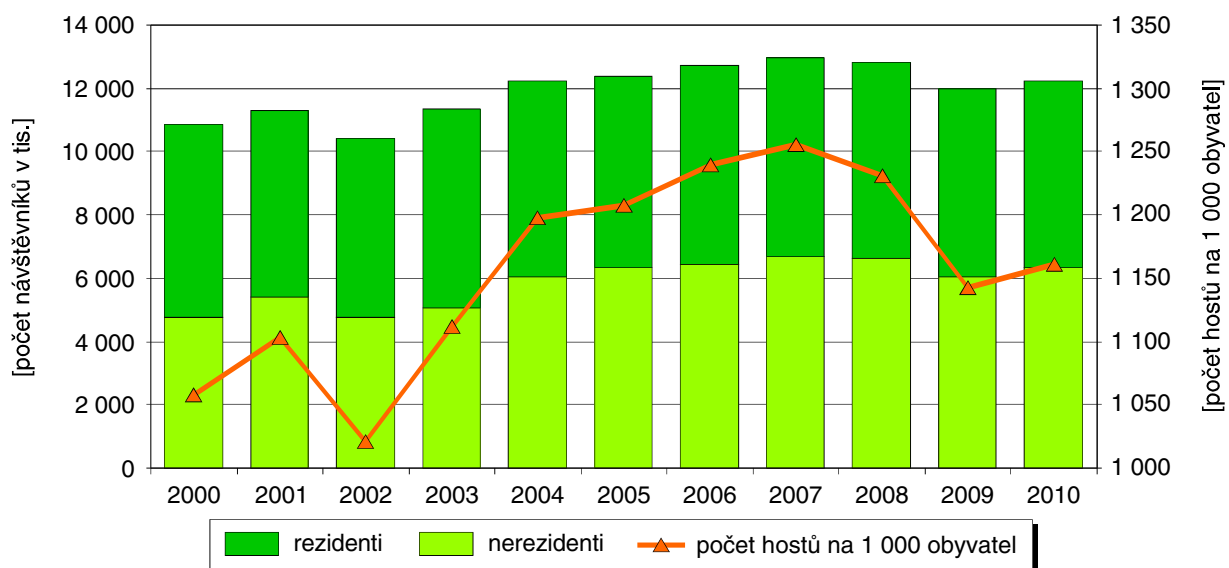
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

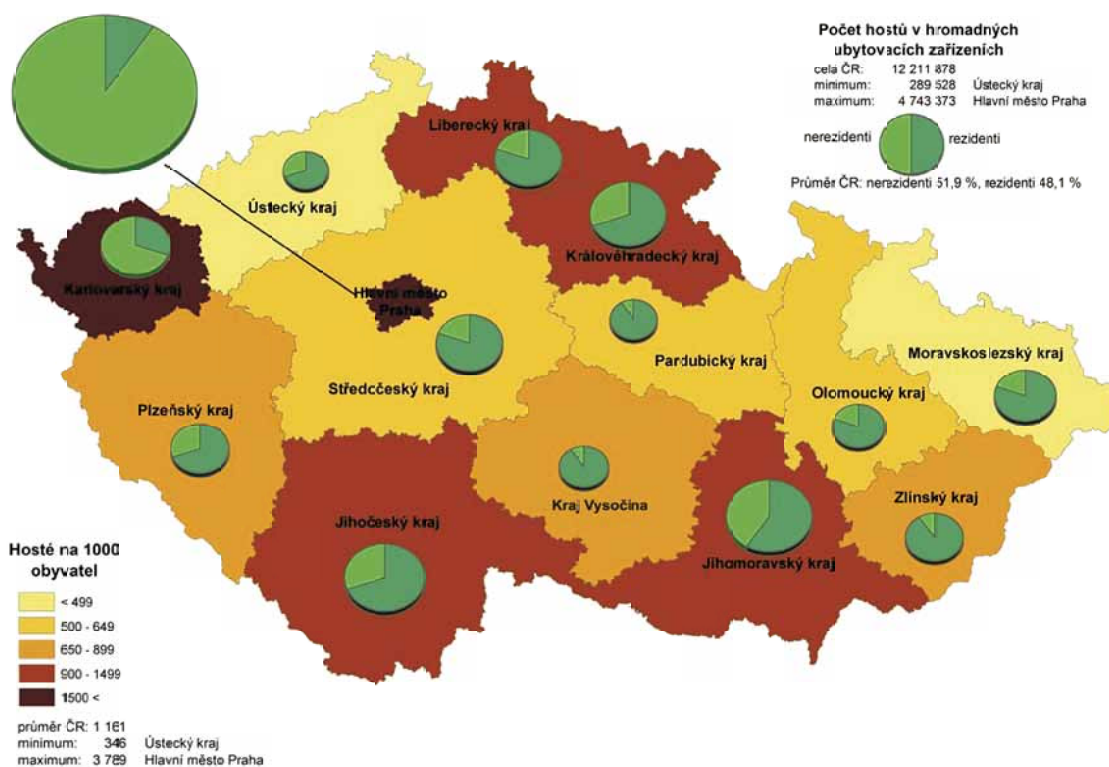
V roce 2010 dosáhl počet ubytovaných hostů v HUZ v celé České republice 12,2 mil., což bylo o 1,9 % více než v roce 2009.¹⁵⁾ V regionálním pohledu návštěvnosti dlouhodobě dominuje Praha, jejíž podíl činil 38,8 % na počtu hostů (na začátku dekády v roce 2000 to bylo pouze 24,1 %), druhý nejvyšší podíl patřil Jihomoravskému kraji (8,5 % z celku).

Naopak nejméně hostů absolutně přijelo do kraje Ústeckého (podíl 2,4 %). V roce 2000 byl podíl nejvíce navštěvovaného kraje 8x vyšší než nejméně navštěvovaného, v roce 2010 to již bylo 16x více. Uvedený vývoj proporcionality samozřejmě souvisel s vývojem absolutního počtu hostů v ubytovacích zařízeních jednotlivých krajů. Pouze v Praze, Jihomoravském, Plzeňském a Karlovarském kraji se totiž v roce 2010 oproti roku 2000 zvýšil počet hostů. Nejvyšší propad měl oproti tomu Středočeský a znovu Ústecký kraj (o 34,6 %, resp. 26,4 %).

¹⁵⁾ Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kterých přijelo meziročně více o 5,0 % a jejich počet přenocování se zvýšil o 3,5 %. Naopak domácích hostů ve sledovaných zařízeních ubylo (o 1,3 %) a snížil se i jejich počet přenocování (o 2,0 %).

Graf III.I.1: Počty hostů v HUZ, ČR, 2000–2010

Zdroj: Český statistický úřad

Obr. III.I.2: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích, ČR, 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Zajímavé jsou rozdíly mezi kraji z pohledu struktury ubytovaných osob. Průměrně bylo v České republice v HUZ zaznamenáno 51,9 % nerezidentů a 48,1 % rezidentů. Přitom zahraniční turisté při své návštěvě volí v drtivé většině ubytování v Praze. V roce 2010 jich zde přespalo téměř 65 % z celkového počtu v ČR a pouze asi každý sedmý ubytovaný host v Praze byl Čech. Navíc v průběhu sledovaného období se toto postavení hlavního města ještě posílilo. Jeho podíl na celkovém počtu

ubytovaných nerezidentů byl v roce 2000 o více než 16 p. b. nižší. Zahraniční návštěvníci dominovali ještě v Karlovarském kraji (2/3 nerezidentů oproti 1/3 rezidentů), což je tradiční cíl především turistů z Ruska. Není bez zajímavosti, že šest krajů se nepřiblížilo ani dvouprocentnímu podílu na celku, nejnižší podíl (shodně 0,7 %) měly kraj Pardubický a Kraj Vysočina. Nejatraktivnějším regionem pro domácí návštěvníky byl Jihomoravský kraj, kde se v roce 2010 ubytovalo v HUZ více než 650 tisíc Čechů. V absolutním měřítku kromě Prahy počtem domácích návštěvníků vynikaly také Jihočeský, Královohradecký a Středočeský kraj. Celkově do výše jmenovaných pěti regionů zavítala rovná polovina všech rezidentů, kteří k přenocování využili sledovaná zařízení.

K posouzení vlivu na udržitelný rozvoj je nutné indikátor vyjádřit relativně. V počtu hostů na 1000 obyvatel dosáhla nejvyšší pozice opět Praha, na opačném konci stál Ústecký kraj. Přitom rozdíl mezi těmito dvěma regiony činil více než 10ti násobek zjištěné hodnoty. Nad průměrem ČR byl ještě Karlovarský kraj, atraktivní svou lázeňskou turistikou, dále kraje Liberecký, Královohradecký a Jihočeský, vyznačující se známými přírodními či kulturně historickými atraktivitami (Krkonoše, Šumava, Český Krumlov). Zároveň se obecně jedná o regiony s vysokou kapacitou ubytovacích služeb.

Zajímavým souvisejícím indikátorem je využití lůžek a pokojů, které se sleduje v hotelech a podobných ubytovacích zařízeních.¹⁶⁾ Z těchto výsledků vycházel v roce 2010 jako nejvytíženější kraj Karlovarský, kde byly pokoje v hotelech a penzionech využity z 54,8 %, následovaný Prahou s využitím 54,2 %. Všechny ostatní regiony byly pod průměrem ČR (40,5 %). Naopak nejméně byly ubytovací kapacity využity v Ústeckém kraji (22,6 %).

Autor kapitoly: Mgr. Zdeněk Lejsek (Český statistický úřad)

---

¹⁶⁾ Využití pokojů je podílem počtu realizovaných pokojůdnů (tj. počtu obsazených pokojů za jednotlivé dny sledovaného období) a součinu průměrného počtu pokojů k dispozici s počtem provozních dnů. Výsledná hodnota je uváděna v procentech (tj. násobena 100).

III.J VÝDAJE NA KULTURU V KRAJÍCH

1. Význam souvislostí indikátoru

Kultura je velmi strukturovanou oblastí různorodých individuálních, skupinových i společenských zájmů, aktivit a činností, která podstatnou měrou napomáhá identifikaci a rozvoji jednotlivce, obce, regionu a zároveň integraci občanské společnosti, významná je i její sociální a komunikační funkce. V ČR je oblast kultury tradičně vnímána jako oblast veřejného zájmu i jako kritérium kvality života. Obecně chápáný význam indikátoru „výdaje na kulturu“ pro udržitelný rozvoj je mimo jiné vyjádřen i zařazením oblasti kultury do priorit schválených strategií i operačních programů pro období 2007–2013. Rozvoj služeb kultury se může podílet na ekonomickém rozvoji území, na zvyšování zaměstnanosti, posilování sociální soudržnosti a regionální identity, přispívá též ke zlepšení kvality i rozmanitosti nabídky vzdělávacích příležitostí a také kvalifikace obyvatel.

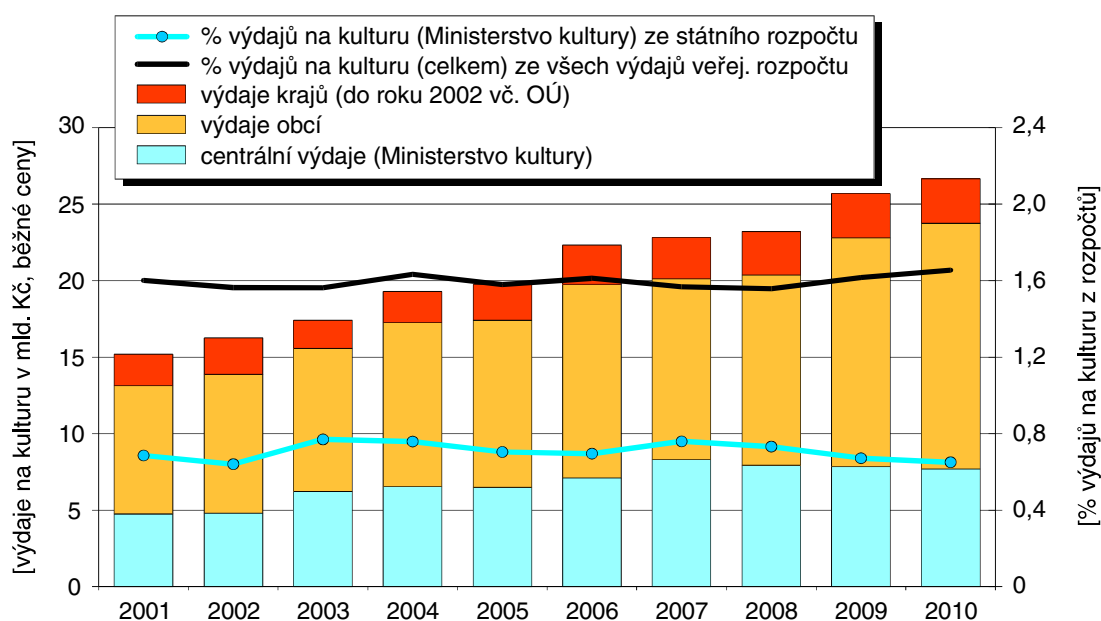
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výdaje na kulturu sledujeme ze dvou pohledů – jako veřejné výdaje (ze státního rozpočtu a z územních rozpočtů) a jako výdaje soukromé (jsou reprezentovány výdaji domácností – podle statistiky rodinných účtů). Vymezení kultury u veřejných výdajů je dáno příslušnými paragrafy rozpočtové skladby (vyhl. č. 323/2002 Sb.), u výdajů domácností mezinárodní klasifikací ind. spotřeby (COICOP: oddíl 09, resp. pro užší vymezení kultury oddíly 09.1, 09.2, 09.5 a skupiny 09.4.2 a 09.4.3). Výdaje na kulturu jsou pro účely regionální komparace vztaženy k počtu obyvatel či k výši všech výdajů. Výdaje domácností hodnotíme v kontextu vývoje spotřebitelských cen, vč. oblasti kultury a rekreace¹⁷⁾. Jiné údaje za soukromé výdaje na kulturu (kromě statistiky rodinných účtů) nejsou, podobně jako údaje v mezinárodním srovnání, za regiony dostupné, popř. nedosahují dostatečné spolehlivosti.

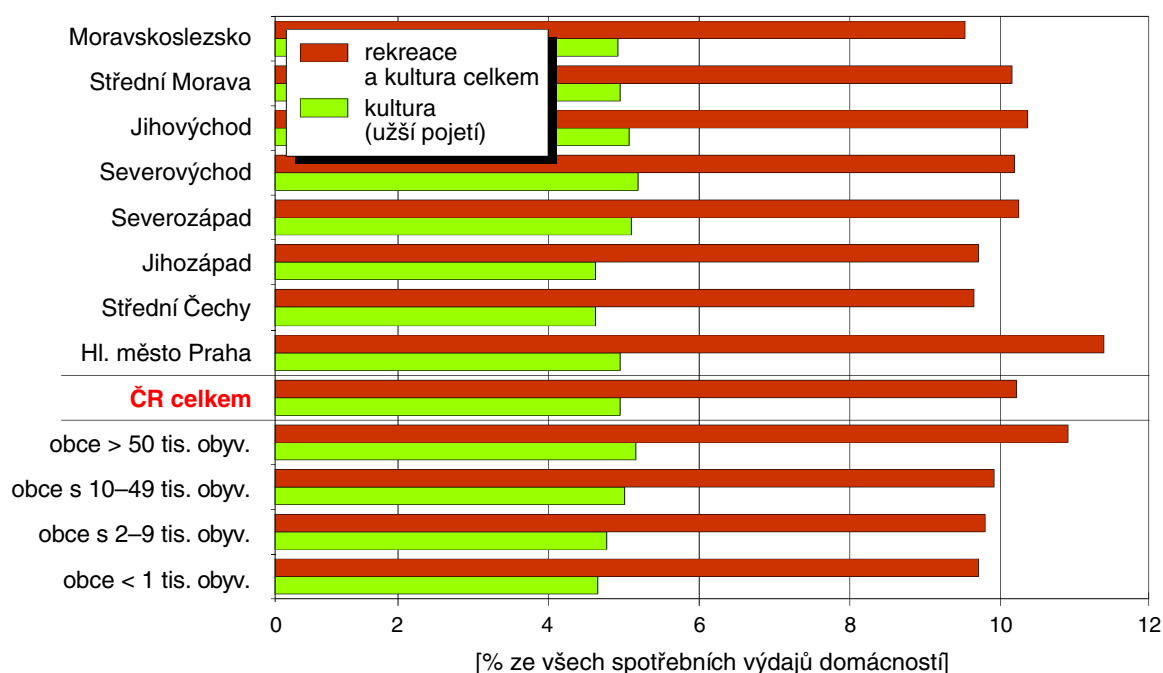
3. Hodnocení indikátoru

Nominální výše veřejných výdajů na kulturu v ČR dlouhodobě roste, v roce 2010 dosáhla 26,7 mld. Kč (viz graf III.J.1). I přes tento růst podíl veřejných výdajů na kulturu na celkových rozpočtech dlouhodobě stagnuje (v roce 2010 byl u územních rozpočtů 4,45 %, u všech veřejných rozpočtů 1,66 %). V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,59 % (rok 2001) na 0,71 % (v roce 2010). K růstu nejvíce přispívají výdaje municipalit (v roce 2010 již tvoří tři pětiny všech veř. výdajů na kulturu), klesá naopak význam centrálních zdrojů, které proudí především do Ministerstva kultury a třech desítek jím zřízených příspěvkových organizací (sídlicích převážně v Praze). Téměř 3/4 výdajů KÚ na kulturu slouží činnosti knihoven, muzeí a galerií, u výdajů obcí je užití pestřejší – dlouhodobě převažují výdaje na divadla (v roce 2010 šestina výdajů), těsně následované výdaji na knihovny a kulturní památky, pouze 6–7 % směřuje do činností muzeí a galerií, tato oblast je jako jedna malá primárně saturována financemi krajského úřadu. V přepočtu na obyvatele vydává od roku 2005 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů (obce + DSO + KÚ) na kulturu Praha, Karlovarsko a Zlínsko, Královéhradecko a kraj Jihomoravský (o 10–20 % nad úroveň ČR). Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úroveň ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti uspokojit v Praze. V relativních výdajích na knihovny dosahuje nejvyšších hodnot Královéhradecko a také Karlovarsko a Plzeňsko, které spolu s Olomouckem vévodí krajům též u výdajů na muzea a galerie.

¹⁷⁾ V praxi je často těžké odlišit výdaje domácností na kulturu a od výdajů na rekreaci (např. zájmová činnost, sběratelství, poznávací dovolené aj.), proto zde užíváme spíše širší pojetí, které spojuje oba jevy dohromady.

Graf III.J.1: Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001–2010

Zdroj: Ministerstvo kultury (NIPOS), Ministerstvo financí

Graf III.J.2: Podíl výdajů domácností na kulturu a rekreaci dle velikosti obce a regionu, ČR, 2010

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo kultury (NIPOS)

Tabulka III.J.1: Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005–2010

ČR, Kraj	Souhrnné výdaje územních rozpočtů na kulturu (kapitola 700, v mil. Kč, b. c.)												Výdaje územních rozpočtů na kulturu na 1 obyvatele (ČR = 100)					
	2005		2006		2007		2008		2009		2010		územní rozpočty celkem				obce a DSO	KÚ
	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	2005	2008	2009	2010	2005–2010*	
ČR celkem	10 915	2 327	12 656	2 575	11 833	2 678	12 440	2 827	14 944	2 903	16 039	2 917	100	100	100	100	100	100
Praha	1 763		2 146		1 974		2 049		2 413		2 404		116	114	114	107	139	x
Středočeský	682	321	839	383	790	355	885	286	1 060	389	1 001	410	67	66	69	62	58	114
Jihočeský	682	208	696	260	622	280	718	277	874	252	902	264	110	107	104	101	93	156
Plzeňský	574	207	611	251	607	295	736	303	806	295	827	319	110	125	113	111	98	191
Karlovarský	334	93	539	107	450	132	415	130	431	99	434	142	109	120	101	104	111	146
Ústecký	770	148	936	166	831	196	892	241	1 242	274	1 420	241	86	93	107	110	97	97
Liberecký	344	115	394	107	431	104	450	117	506	123	637	129	83	89	84	97	84	103
Královéhradecký	626	202	660	220	595	246	654	179	928	203	931	174	117	103	120	111	105	142
Pardubický	456	132	583	109	564	121	624	155	677	122	708	147	90	104	91	92	93	98
Kraj Vysočina	403	135	472	148	472	145	594	170	640	225	646	163	82	101	99	87	83	123
Jihomoravský	1 502	166	1 593	164	1 531	194	1 605	211	2 030	177	2 003	214	114	108	113	107	119	63
Olomoucký	594	278	849	272	745	231	694	314	903	279	888	250	106	107	108	98	96	162
Zlínský	610	128	839	147	762	151	681	171	875	198	1 259	203	97	98	107	137	112	108
Moravskoslezský	1 575	192	1 500	240	1 461	227	1 443	273	1 559	265	1 980	261	109	94	86	100	100	75

Poznámka: * roční průměr

Zdroj: Ministerstvo kultury (NIPOS), Ministerstvo financí

Domácnosti vydávají na kulturu a rekreaci 10 % spotřebních výdajů (na převážně kulturní aktivity 4,7 %), územní rozdíly jsou malé, % výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony je vyšší jen v Praze. Velkou roli nehraje ani věk osoby v čele domácnosti (mírně vyšší % výdajů směřují do kultury osoby ve věku 40–49 let), ze sociálních skupin mají podle očekávání nejnižší sklon k výdajům nezaměstnaní (v roce 2010: 4 % do kultury, resp. 7,7 % do kultury vč. rekreace), nejvyšší domácnosti samostatně výdělečně činných osob (4,5 %, resp. 11 %). Větší podíl těchto výdajů nalezneme také u osob s nejvyššími příjmy, jde ale většinou o výdaje na rekreační aktivity (především dovolené), podíl výdajů na převážně kulturní aktivity roste jen pomalu – podobně je tomu také u domácností s dětmi, kde se zvyšujícím počtem dětí sledujeme vyšší zastoupení výdajů na rekreaci, ale stagnaci výdajů na převážně kulturní aktivity. Ze sociálních skupin tak v roce 2010 dosáhli nejvyšších výdajů na převážně kulturní aktivity senioři (vlivem zvýšených výdajů na televizi, rozhlas, noviny a časopisy). Celkové nominální výdaje domácností (na 1 člena) na kulturu a rekreaci vzrostly za poslední desetiletí o 40 % a výrazně tak převýšily skromný růst cenové hladiny v tomto oddíle spotřeby, i tak však zaostaly za růstem výdajů z územních rozpočtů na kulturu, které byly v roce 2010 nominálně o 75 % a reálně o polovinu vyšší než před 10 lety.

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.K POKRYTÍ ÚZEMÍ ČR SCHVÁLENOU ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACÍ OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí. Územně plánovací dokumentace je tedy zpracovávána s ohledem na všechny tři pilíře udržitelného rozvoje území. Schválená ÚPD je právně závazným dokumentem pro vlastníky pozemků a výkon státní správy na úseku územního plánování.

Územně plánovací dokumentace s jasnými, obecně závaznými pravidly pro využití území významně ovlivňuje rozhodování soukromého sektoru o tom, kam vloží své prostředky a jak se bude podílet na rozvoji obce nebo kraje. Územně plánovací dokumentace je dále jedním z rozhodujících podkladů pro získávání veřejných prostředků a pro posouzení jejich hospodárného vynaložení. Poskytování prostředků z veřejných rozpočtů podle zvláštních právních předpisů na provedení změn v území nesmí být v rozporu s platnou ÚPD. Ze stavebního zákona nevyplývá povinnost pořízení ÚPD obce; je využíván princip pozitivní motivace (investiční jistota, jednodušší územní řízení).

Jedná se především o územní plány (ÚP) pořizované od roku 2007, dále pak územní plány obcí (ÚPO) pořizované v letech 1998 až 2006, účinné do 31. 12. 2015 a územní plány sídelních útvarů (ÚP SÚ) pořizované v letech 1976 až 1998, které pozbyly účinnosti k 1. 1. 2010.

Územní plán stanovuje základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání, tj. urbanistickou koncepci, dále pak koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury. Vymezuje zastavěné území, zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území, tj. plochy přestavby. Vymezuje plochy a koridory pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy. Stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů. Územní plán se pořizuje a vydává pro celé území obce. Územní plán může ve vybraných plochách a koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií nebo pořízení regulačního plánu jako podmínku pro rozhodování o změnách v území.

Indikátor pokrytí území schválenou ÚPD vyjadřuje míru koncepčního, plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí (na krajské úrovni je zpracování a periodická aktualizace podkladů a územně plánovací dokumentace pro území kraje podle nyní platného stavebního zákona již obligátní).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor představuje podíl výměry katastrálních území s platnou ÚPD obcí k celkové rozloze státu vyjádřený v procentech.

Data pro výpočet indikátoru jsou k dispozici v centrální databázi systému Evidence územně plánovací činnosti (dále jen Evidence). Souvislá data jsou k dispozici od roku 1995.

Povinnost evidence územně plánovací činnosti vyplývá ze zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Je prováděna ve smyslu § 162 citovaného zákona a na základě § 23 vyhlášky Ministerstva pro místní rozvoj č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně

plánovací činnosti. Postup orgánů územního plánování při evidenci je dále upraven Metodikou OÚP MMR pro postup orgánů územního plánování při evidenci územně plánovací činnosti. Databáze je zpřístupněna na adrese <http://www.uur.cz/ilas/iLAS.asp>.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrný z tabulky III.K.1 a grafu III.K.1. Aktuální pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je 84,60 % (k 31. 12. 2010).

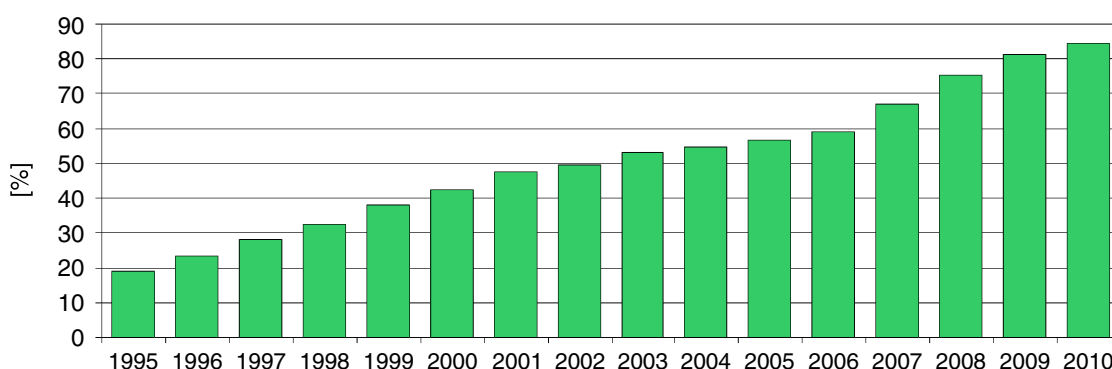
Tabulka III.K.1: Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2010

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ukazatel [%]	19,10	23,37	28,15	32,47	38,11	42,33	47,75	49,55	52,96	54,90	56,54	59,12	66,82	75,35	81,41	84,60

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2007 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku.

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Graf III.K.1: Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2010

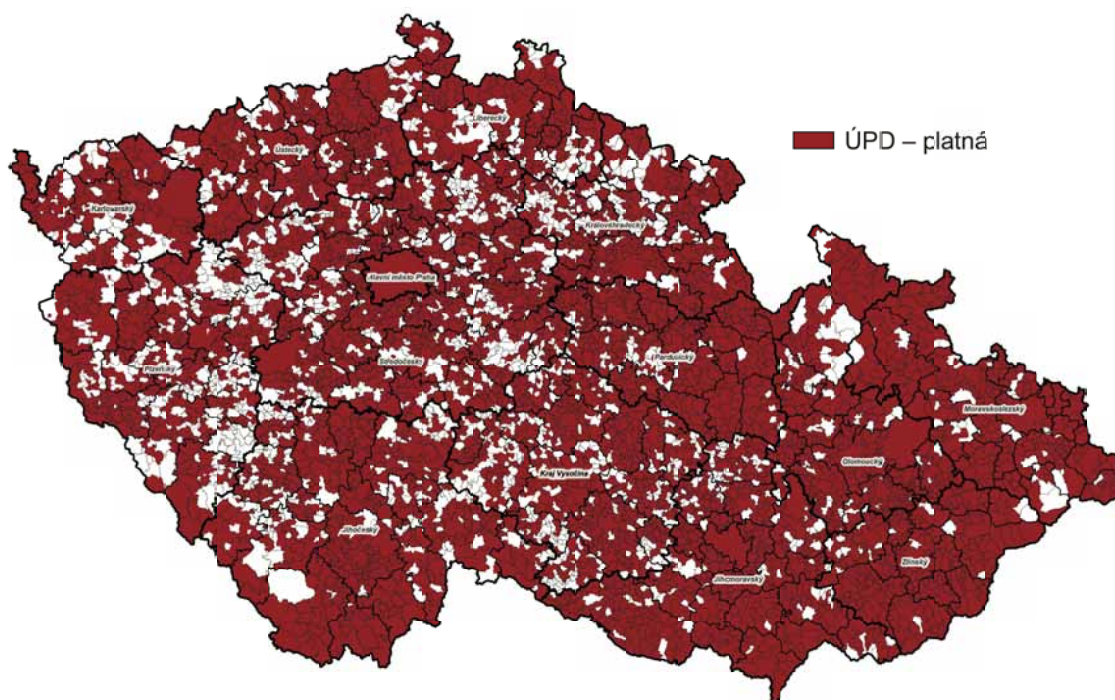

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2006 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku.

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Trend vývoje pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je vzestupný. V souvislosti se stupňujícím se tlakem na rozvoj v území lze i nadále očekávat nárůst hodnoty indikátoru. Prostorové rozložení pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrné z obr. III.K.2.

Obr. III.K.2: Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2011

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Autor kapitoly: Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc. (Ústav územního rozvoje)

PRIORITNÍ OSA IV:

KRAJINA, EKOSYSTÉMY A BIODIVERZITA

IV.A EKOLOGICKÁ STOPA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ekologická stopa je složeným ukazatelem závislosti lidské společnosti na přírodních zdrojích a službách. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovné kapacity prostředí populacemi jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Ekologická stopa umožňuje srovnat ekologické nároky společností s různým stupněm rozvoje. Požadavky lidí na ekosystémy se neustále zvyšují a mnohé naznačuje tomu, že rychlost čerpání přírodních zdrojů a služeb mnohdy přesahuje regenerační schopnost a absorpční kapacitu biosféry. Za hlavní faktory řídící velikost ekologické stopy jsou v globálním měřítku považovány zejména ekonomické bohatství, populační růst a efektivita využívání zdrojů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ekologická stopa (EF) vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí (biokapacitou – BC) a lidskými nároky na biokapacitu (stopou). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézá se země v ekologickém dluhu. V případě vyšší biokapacity ve srovnání se stopou má naopak stát ekologický přebytek. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti (domácností, podniků, veřejné správy) na ekosystémy. Jako bioproduktivní plochy jsou účtovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště, zastavěné plochy a půda pro vázání uhlíku.

Ekologická stopa tak zahrnuje nejenom zemědělskou, lesnickou a rybářskou produkci, ale rovněž produkci emisí CO₂ a přivlastnění produkčních ekosystémů zástavbou. Ekologická stopa a biokapacita se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha), což zajišťuje globální srovnatelnost vzhledem k lokální produkci a distribuci jednotlivých typů bioproduktivních ploch¹⁸⁾. Globální hektar znamená jednotku s průměrnou globální produktivitou bez ohledu na typ plochy či místo produkce. Jednou z dominantních složek ekologické stopy obvykle bývá tzv. uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂, která zahrnuje rovněž uhlík vtělený v mezinárodním obchodu.

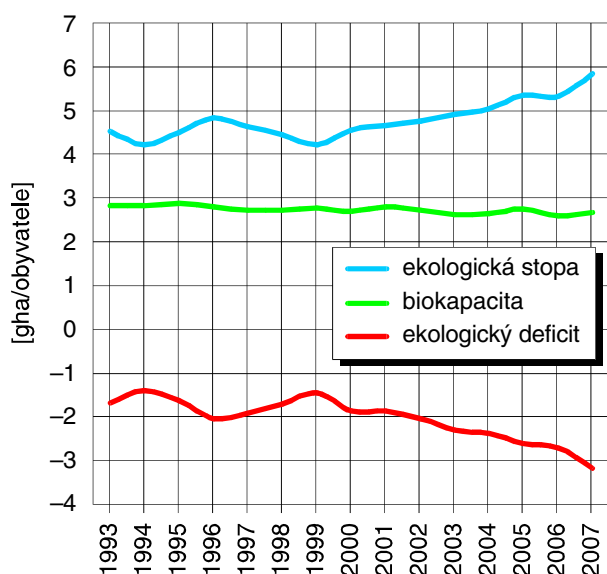
Zdrojem dat pro výpočet ukazatele ekologické stopy jsou údaje celé řady mezinárodních a národních institucí. Globálně udržuje Národní účty ekologické stopy a biokapacity (NFA) organizace Global Footprint Network, pro Českou republiku metodu a data ověřuje a poskytuje Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti je indikátor sestaven pro většinu států světa, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost nároků států na obnovné zdroje biosféry.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Národní účty ekologické stopy ČR pro rok 2010 (zachycují stav z roku 2007) stanovují hodnotu ekologické stopy spotřeby na 60 mil. globálních hektarů (gha), což je 5,85 gha/obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 27 mil. gha, tedy 2,67 gha/obyvatele. „Ekologický dluh“ ČR tedy dosahuje 32,65 mil. gha (–3,18 gha/obyvatele). Z hlediska časového vývoje ekologická stopa ČR setrvale narůstá, zatímco dostupná biokapacita se mírně snižuje. Celkový ekologický deficit se tedy za posledních 15 let téměř zdvojnásobil.

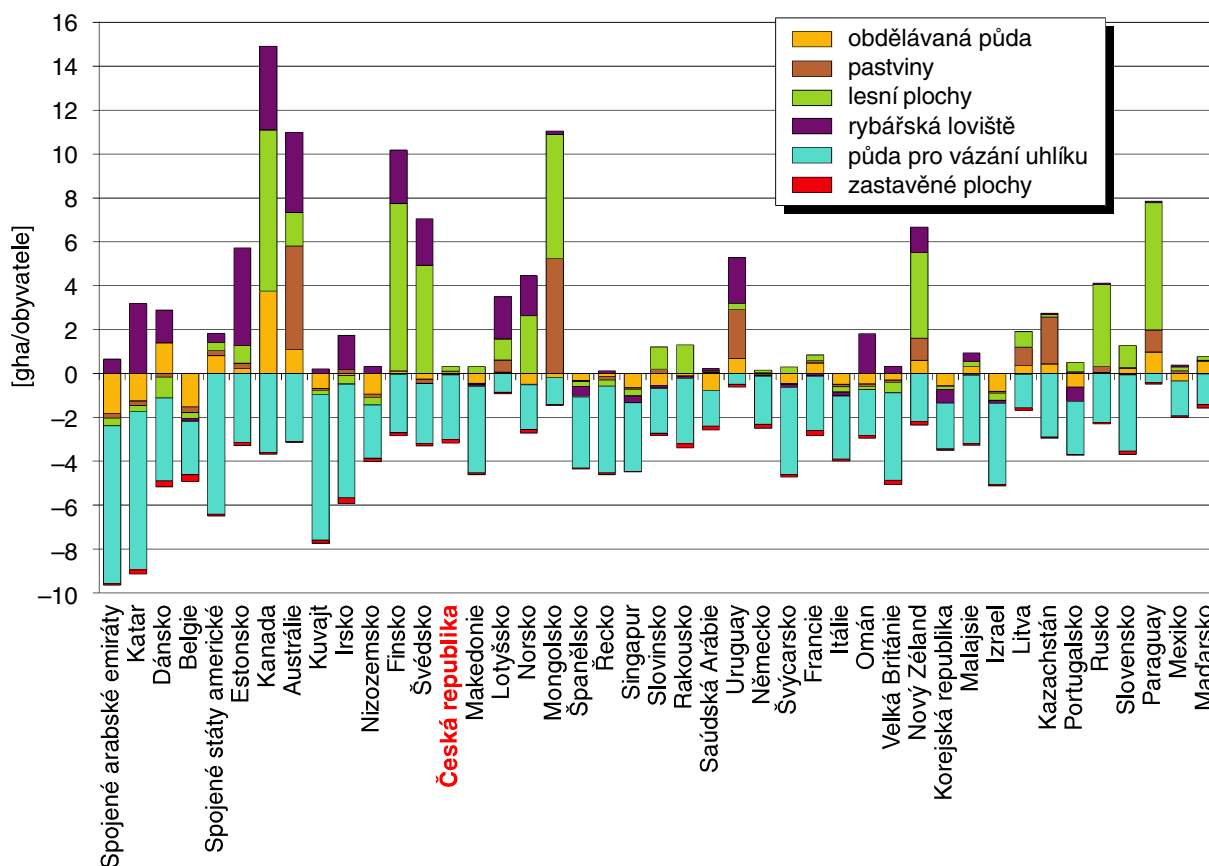
¹⁸⁾ Podrobná metodika výpočtu viz Ewing B., A. Reed, S. M. Rizk, A. Galli, M. Wackernagel, J. Kitzes (2009). *Metodika výpočtu národních účtů ekologické stopy*, vydání z roku 2008. Global Footprint Network, Oakland a Centrum pro otázky životního prostředí UK, Praha, <http://www.ekologickastopa.cz>.

Graf IV.A.1: Ekologická stopa, biokapacita a ekologický deficit, ČR, 1993–2007

Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

b) Mezinárodní srovnání

Česká republika patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního hodnocení pro rok 2010, pokrývajícího datově rok 2007, byla ČR zemí s 14. nejvyšší ekologickou stopou na světě. Graf IV.A.2 ukazuje země s nejvyšší ekologickou stopou s údaji o ekologickém deficitu podle jednotlivých kategorií bioproduktivních ploch. Záporné hodnoty značí nedostatek biokapacity, zatímco kladné hodnoty indikují přebytek biokapacity vzhledem k celkové stopě. Protože uhlíkové emise a zastavěné plochy představují vždy přivlastnění biokapacity, nenabývají kladných hodnot. Celá řada států se však ocitá v deficitu i pro další kategorie bioproduktivních ploch, například pastviny, obdělávanou půdu či rybářská loviště. Nedostatek či přebytek biokapacity má významné důsledky pro mezinárodní obchod.

Graf IV.A.2: Balance složek ekologické stopy spotřeby (rozdíl biokapacity a ekologické stopy), mezinárodní srovnání, 2007

Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.B INDIKÁTOR ZMĚN ÚZEMÍ A EKOSYSTÉMŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Změny využití území patří k základním ukazatelům dopadů lidské činnosti na ekosystémy. Území je prostorově omezeným zdrojem a způsob jeho využití ovlivňuje ekosystémy i kvalitu lidského života. Přeměny zemského pokryvu a změny využívání území významně ovlivňují celou řadu ekosystémových služeb, jako je kvalita pitné vody, tlumení povodní, regulace klimatu, šíření infekčních a invazních organismů, stejně jako ztrátu biologické rozmanitosti. Jedním z nejzávažnějších problémů současné Evropy je mimo jiné živelné rozpínání zástavby, které lze rovněž považovat za významný faktor rostoucího dopadu lidské společnosti na životní prostředí. Indikátor zachycuje zejména změny většího měřítka a postihuje dominantní procesy změn ekosystémů, např. narůstající zábor půdy urbanizací nebo ztrátu přírodních biotopů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor změn území a ekosystémů postihuje změny rozlohy jednotlivých kategorií využití území a ekosystémů a jejich příčiny. Indikátor v současné podobě měří proporční a absolutní změny rozlohy a celkový obrat hlavních typů ekosystémů pro časová období 1990–2000 a 2000–2006. Díky prostorové povaze dat je součástí těchto účtů rovněž databáze vzájemných přesunů území mezi jednotlivými kategoriemi a jejich příčin (tzv. Land Cover Flows, LCF). Čistá změna zemského pokryvu je potom definována jako balance nového vzniku dané kategorie zemského pokryvu v určitém území a zániku určité kategorie („spotřeby“) v rámci přeměn území. Na značné části území k žádné změně nedochází a balance je zde tedy nulová (nezanikají stávající kategorie využití území ani nejsou zaváděny nové typy zemského pokryvu).

Indikátor je založený na územních a ekosystémových účtech (LEAC), tedy databázi Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) Corine Land Cover (CLC) odvozené na základě družicových snímků zemského pokryvu. V současnosti je tato databáze zpracována pro 36 evropských států, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost trendů vývoje území a ekosystémů.

Databáze krajinného pokryvu CLC klasifikuje zemský povrch do 44 základních kategorií využití území. V České republice se vyskytuje 30 tříd zemského pokryvu, protože se zde nevyskytují zejména přímořské či středomořské typy prostředí. Minimální mapovací jednotka pro rozlohu jednotlivých kategorií zemského pokryvu je 25 ha, v případě změnové databáze jsou potom zachytitelné přeměny území s rozlišením 5 ha. Produkty založené na Corine Land Cover jsou rovněž dostupné stále rychleji a indikátor by tak měl být založen na stále aktuálnějších datech.

Klasifikaci základních kategorií zemského pokryvu a změn využití území lze nalézt v metodických publikacích Evropské agentury pro životní prostředí (EEA). Data *Corine Land Cover* jsou veřejně přístupná a lze je stáhnout z internetových stránek EEA (<http://www.eea.europa.eu/themes/landuse>).

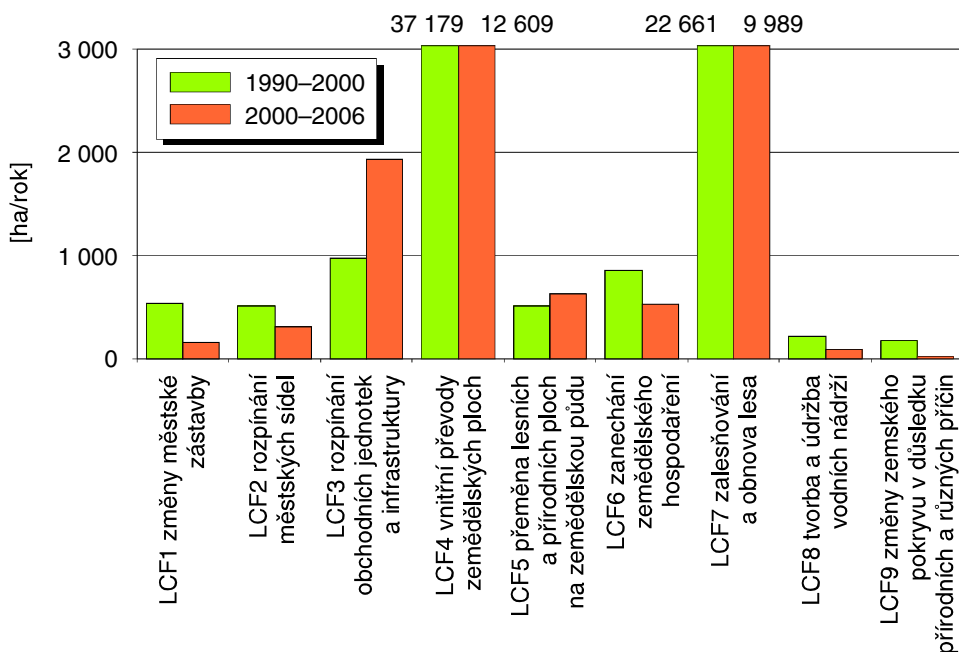
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Rychlost a rozsah přeměn území se mezi obdobími 1990–2000 a 2000–2006 výrazně zpomalily, z 0,81 % území ročně na 0,33 % území ročně. K nejvýznamnějším přeměnám území patří rozpínání urbanizovaných území, které oproti předchozímu období 1990–2000 narostlo v období 2000–2006 na intenzitě o 56 %. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním.

Nicméně prudký růst pastvin s rychlostí 34,9 tis. ha/rok v období 1990–2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se výrazně zpomalil a v období 2000–2006 poklesl na 9,5 tis. ha/rok. Znepokojivým trendem je setrvalý pokles rozlohy přírodně blízké vegetace, přičemž například rozloha přírodních travních ekosystémů poklesla o 3,57 % oproti roku 2000.

Graf IV.B.1: Intenzita změny území a ekosystémů dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990–2000 a 2000–2006

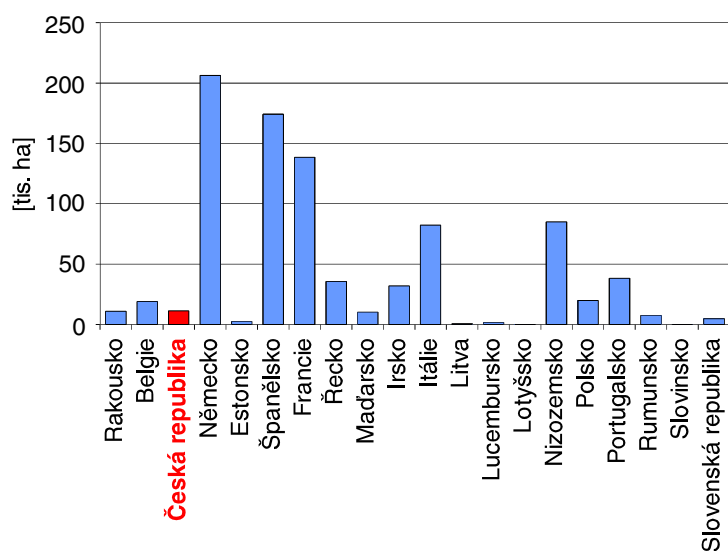

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)

b) Mezinárodní srovnání

Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000–2006 v měřítku Evropy více než 686 tis. ha. Největší podíl nově urbanizovaných ploch vzniká na zemědělské půdě. V České republice bylo v letech 1990–2000 zastavěno více než 11 tis. ha zemědělské půdy, patří však stále ke státům s nižším podílem zastavěných ploch na zemědělské půdě.

Graf IV.B.2: Ztráta zemědělské půdy z důvodu urbanizace, mezinárodní srovnání, 1990–2000

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.C INDIKÁTOR BĚŽNÝCH DRUHŮ VOLNĚ ŽIJÍCÍCH PTÁKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Mezi hlavní indikátory stavu a vývoje biodiverzity patří vývoj početnosti a rozšíření vybraných druhů. Populační trendy vybraných taxonomických skupin patří mezi hlavní indikátory definované v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Změny početnosti různých druhů tvořících diverzitu sledované oblasti mohou včas odhalit možné negativní faktory ohrožující biodiverzitu. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci.

Evropská unie ve své Strategii udržitelného rozvoje uvedla závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, právně závazným 6. Akčním programem stejně jako Strategií biodiverzity EU a směrnici o stanovištích (č. 92/43/EHS) a o ptácích (č. 79/409 EHS).

ČR uvádí „zastavení poklesu biodiverzity“ jako jeden z prioritních cílů Státní politiky životního prostředí na období 2004–2010 a podrobně se této problematice věnuje ve Strategii biologické rozmanitosti České republiky i v aktualizovaném Státním programu ochrany přírody a krajiny.

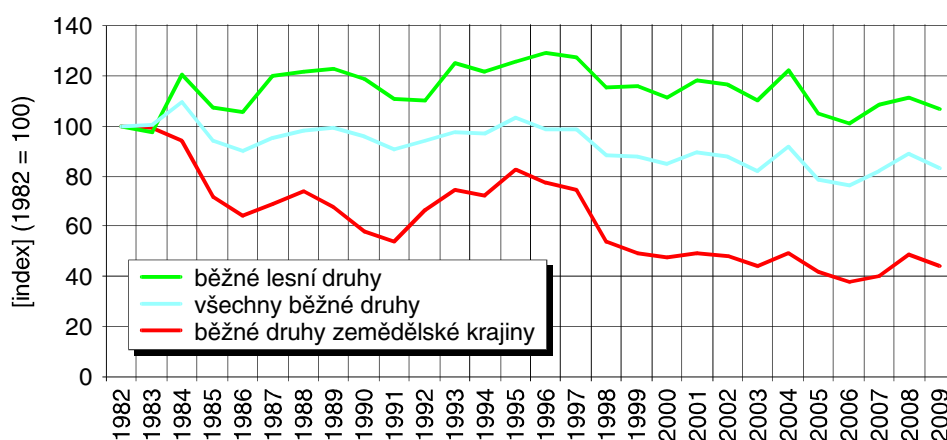
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Jako zdroj dat pro sestavení indikátoru byly použity výsledky monitorovacího programu České společnosti ornitologické (ČSO) Jednotný program sčítání ptáků v ČR (JPSP), který poskytuje výsledky pravidelně každý rok. Použitá metodika je standardní metodikou pro sčítání ptáků a JPSP patří mezi obecně akceptované standardní monitorovací programy v Evropě. Jako hlavní indikátor běžných druhů ptáků slouží kombinovaný indikátor změn početnosti 66 druhů ptáků a zvláště jsou prezentovány jeho složky, tj. kombinované indikátory skupin druhů podle typu prostředí – indikátor druhů zemědělské krajiny a indikátor lesních druhů.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf IV.C.1: Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2009

Zdroj: Česká společnost ornitologická – Jednotný program sčítání ptáků

Celková hodnota indikátoru početnosti všech běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles. Rozdělení indikátoru na skupiny podle hlavních typů prostředí pak ukazuje rozdíly mezi těmito skupinami.

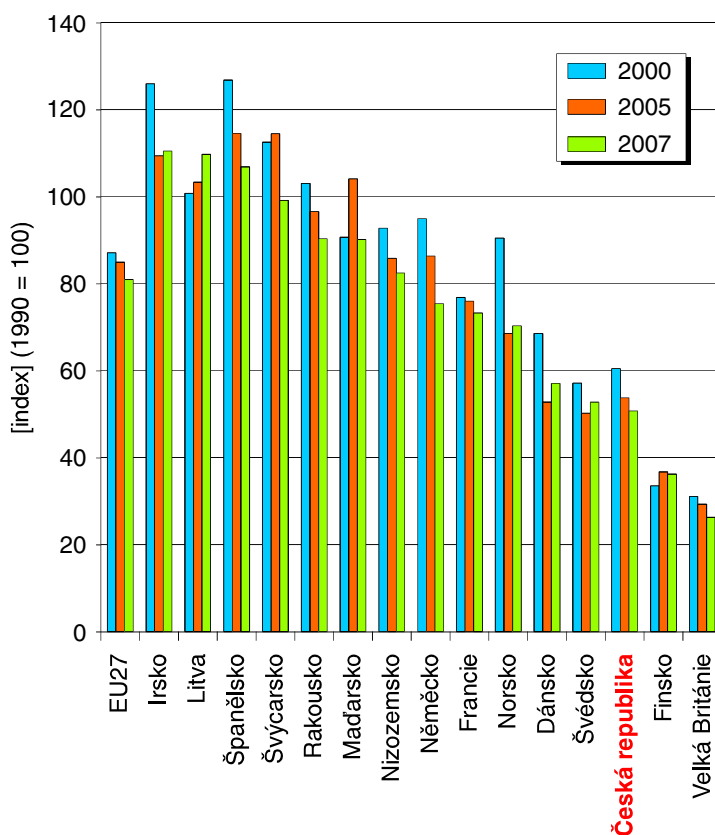
Početnost běžných druhů ptáků zemědělské krajiny klesala zejména v první polovině 80. let 20. století. Po roce 1989 došlo ke stabilizaci stavů a počátkem 90. let k jejich nárůstu. V letech 1994 a 1995 se index zvýšil zhruba na úroveň 80 % roku 1982, poté však dochází opět k poklesu. Dle publikované odborné studie (REIF, J. et al., 2008a¹⁹⁾) je hlavní příčinou úbytku polního ptactva intenzifikace zemědělství. Vliv na klesající početnost populací má také úbytek zemědělské půdy. Současný vývoj může změnit jen radikální změna způsobu zemědělského hospodaření v krajině.

Početnost běžných druhů lesních ptáků je po sledované období více-méně stabilní, mění se pouze zastoupení jednotlivých skupin. Druhy listnatých lesů postupně nahrazují druhy vázané na jehličnaté lesy, což může souviset se zvětšující se rozlohou listnatých lesů na úkor jehličnatých (REIF, J. et al., 2008b²⁰⁾). Přes některé příznivé změny ve stavu lesů a ve způsobech hospodaření v nich začíná početnost lesního ptactva v posledních 15 letech po předchozím nárůstu mírně klesat.

b) Mezinárodní srovnání

Podle ČSO počty běžných druhů ptáků zemědělské krajiny v Evropě klesly za posledních 25 let téměř na polovinu. V minulosti běžné druhy jako vrabec polní, čejka chocholátá nebo skřivan polní se dnes ocitly na seznamu výrazně ubývajících druhů. Zhoršuje se i situace v nových členských státech EU, kde byl doposud stav polních ptáků příznivější (Voříšek, Pazderová, 2007²¹⁾).

Graf IV.C.2: Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 2000, 2005, 2007

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Jana Benešová (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

¹⁹⁾ REIF, J., VOŘÍŠEK, P., ŠŤASTNÝ, K., BEJČEK, V., PETR, J. *Agricultural intensification and farmland birds: new in sights from a central European country*. Ibis, 2008a, Vol. 150, p. 569–605.

²⁰⁾ REIF, J., STORCH, D., VOLÍNEK, P., ŠŤASTNÝ, K., BEJČEK, V. *Bird-habitat associations predict population trends in central European forest and farmland birds*. *Biodiversity and Conservation*, 2008b, Vol. 17, p. 3307–3319.

²¹⁾ VOŘÍŠEK, P., PAZDEROVÁ, A. *Z Evropy i nadále mizí ptáci zemědělské krajiny* [online]. ČSO, Praha, c2007 [cit. 2011-04-15]. Dostupné z: <http://www.birdlife.cz/index.php?ID=1609>.

IV.D VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A VEŘEJNÉ VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor výdajů na ochranu životního prostředí patří mezi nejčastěji používané ukazatele péče o životní prostředí a často je také považován za základní indikátor vlivu společnosti na životní prostředí. Představuje rovněž kvantifikovaný ukazatel politického prosazování potřeb ochrany životního prostředí na centrální i místní úrovni. Umožňuje základní pohled na finanční kvantifikaci potřeb udržování a zkvalitňování životního prostředí v podnikové i veřejné sféře a rovněž pohled na strukturu a objem vynakládaných finančních prostředků z centrálních zdrojů a územních rozpočtů. Hlavním popisným ukazatelem je podíl výdajů na ochranu životního prostředí na HDP v ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je tvořen dvěma subindikátory:

Výdaje na ochranu životního prostředí, jež jsou tvořeny součtem investičních výdajů a neinvestičních nákladů na ochranu životního prostředí, které vydávají všechny ekonomické subjekty daného hospodářství. Investiční výdaje na ochranu životního prostředí zahrnují veškeré investice, které se vztahují k činnostem, jejichž hlavním cílem je zejména shromažďovat, nakládat, monitorovat a kontrolovat, snižovat objem, předcházet nebo eliminovat znečišťující látky a znečištění, které vzniká v důsledku podnikatelské činnosti. Neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí zahrnují mzdové náklady, platby za spotřebu materiálu a energií, za opravy a udržování atd. a platby za služby, u kterých je hlavním účelem prevence, snížení, úpravy nebo likvidace znečištění a znečišťujících látek nebo další degradace životního prostředí, které vycházejí z výrobního procesu podniku. Statistické zjišťování zdrojových dat je prováděno Českým statistickým úřadem. Od roku 1986 jsou zjišťována data o výši investičních výdajů na ochranu životního prostředí, data o neinvestičních nákladech se statisticky sledují od roku 2003.

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny výdaji na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů a územních rozpočtů. Nejvýznamnějším centrálním zdrojem jsou finanční prostředky (např. dotace či návratné finanční výpomoci) pocházející ze státního rozpočtu, dále se jedná o financování ochrany životního prostředí prostřednictvím Státního fondu životního prostředí ČR (SFŽP ČR) a již zaniklého Fondu národního majetku (FNM), jehož zbylé kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí v rámci financování škod způsobených přítomností sovětských armád v době existence východního bloku. Druhým typem veřejných výdajů jsou finanční prostředky pocházející z územních rozpočtů obcí a krajů. Kvůli metodice sběru dat, který zajišťuje Ministerstvo financí, nepředstavují veřejné výdaje na ochranu životního prostředí prostý součet centrálních zdrojů a územních rozpočtů, jelikož část veřejných výdajů územních rozpočtů představuje duplicitu výdajů z centrálních zdrojů.

3. Hodnocení indikátorů

a) Vývoj indikátorů v ČR

Výdaje na ochranu životního prostředí – investiční výdaje, neinvestiční náklady

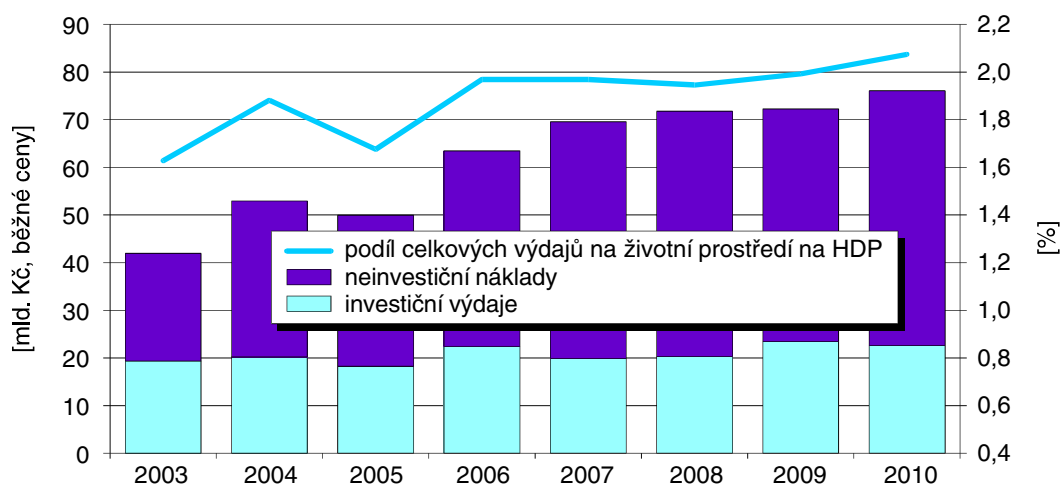
S ohledem na vývoj stavu financování ochrany životního prostředí v posledních letech lze konstatovat, že do roku 2008 docházelo k neustálému razantnímu navyšování sumy výdajů, avšak v roce 2008 se tento trend zastavil z důvodu poklesu neinvestičních nákladů. Při posledním meziročním srovnání

let 2009 a 2010 však došlo k jejich opětovnému navýšení, naopak investiční výdaje zaznamenaly mírný pokles.

V roce 2010 celkové výdaje na ochranu životního prostředí činily 76,1 mld. Kč, v roce 2009 téměř 72,3 mld. Kč, tj. při meziročním srovnání došlo k patrnému nárůstu o 3,8 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách se v roce 2010 přiblížil 2,1 %, nicméně s ohledem na poslední meziroční srovnání se tento ukazatel výrazně nezměnil, vzhledem k rozdílu ve výši HDP v letech 2009 a 2010. Z tohoto lze vyvodit, že z pohledu financování si ochrana životního prostředí stabilně udržuje svoji důležitost. K největšímu nárůstu došlo u neinvestičních nákladů v oblasti nakládání s odpady, a to o 2,7 mld. Kč. Naopak u investičních výdajů byl zaznamenán nejvýraznější pokles v oblasti ochrany a sanace půdy, podzemních a povrchových vod, a to o 1,1 mld. Kč.

Celkově lze shrnout, že prioritními oblastmi ochrany životního prostředí i nadále zůstaly nakládání s odpadními vodami, nakládání s odpady a ochrana ovzduší a klimatu.

Graf IV.D.1: Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003–2010

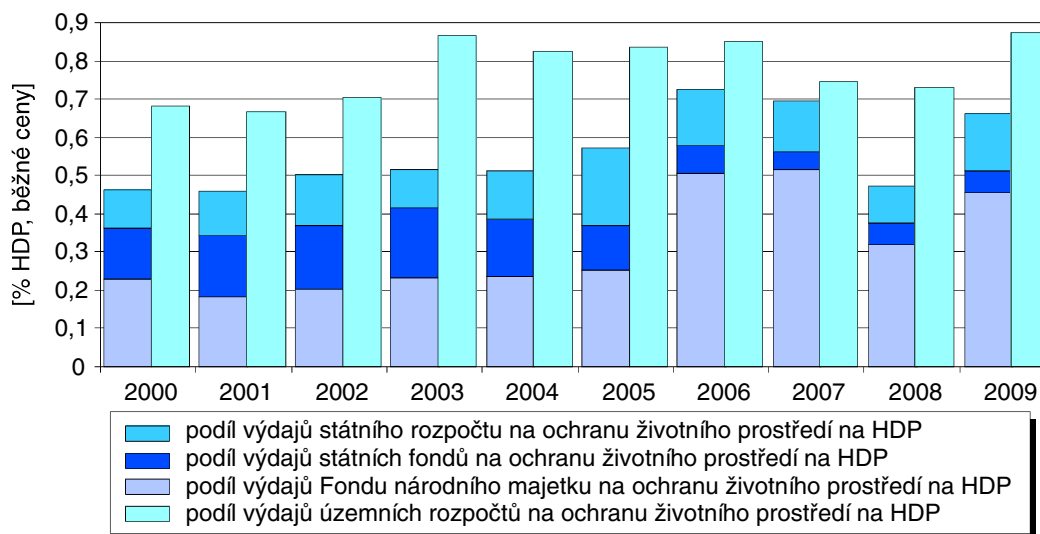
Zdroj: Český statistický úřad

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí

Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů v posledních letech, lze konstatovat, že **podíl veřejných výdajů na HDP** udržuje v letech 2000–2010 stabilní či mírně rostoucí trend. Při poměrně výrazném ekonomickém růstu v období 2000–2008 se jedná o příznivé zjištění – veřejná podpora ochrany životního prostředí rostla úměrně s růstem ekonomiky. Podíl výdajů na ochranu životního prostředí na HDP meziročně vzrostl – v případě veřejných výdajů z centrálních zdrojů činil v roce 2010 cca 0,72 % HDP (26,5 mld. Kč, tj. + 9,3 % oproti roku 2009). V případě výdajů územních rozpočtů, z nichž na ochranu životního prostředí plyne větší objem finančních prostředků než ze státního rozpočtu, státních fondů a FNM dohromady, činil jejich podíl 0,97 % HDP (35,7 mld. Kč, tj. + 11,5 % oproti roku 2009).

Z hlediska programového zaměření patří mezi dlouhodobě nejvíce finančně podporované oblasti ochrana vody, ochrana biodiverzity a krajiny a také nakládání s odpady. V posledních letech se opět zvyšuje i podpora ochrany ovzduší z veřejných výdajů (z centrálních zdrojů i územních rozpočtů).

Od roku 2005 získala ČR možnost financovat projekty ochrany životního prostředí prostřednictvím strukturálních fondů EU, čímž výrazně zvýšila objem profinancovaných prostředků na projekty ochrany životního prostředí. Většina těchto financí představuje částku určenou na OPŽP, v rámci kterého jsou otvírány výzvy v sedmi operačních osách až do roku 2013.

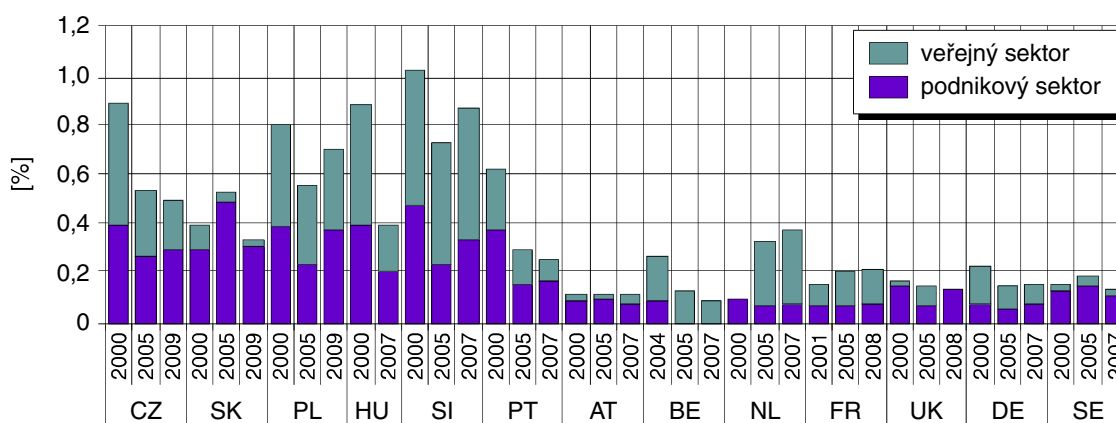
Graf IV.D.2: Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000–2010

Poznámka: Fond národního majetku ČR byl k 1. 1. 2006 zrušen. Jeho kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí. Část veřejných výdajů územních rozpočtů na životní prostředí představuje duplicitu výdajů z centrálních zdrojů.

Zdroj: Ministerstvo financí, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání²²⁾

Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR společně s dalšími postkomunistickými státy do ochrany životního prostředí výrazně více prostředků, než činily průměry EU (až do roku 2007). To bylo dáno zejména podstatně horším stavem životního prostředí v důsledku vysoké průmyslové vytíženosti především pohraničních oblastí ČR s Německem a Polskem, který bylo nutné řešit zvýšenými investicemi, a rovněž nutností splnit požadavky EU v souvislosti se vstupem do EU (zejména investice v oblasti ochrany vod).

Graf IV.D.3: Investiční výdaje podnikového a veřejného sektoru na ochranu životního prostředí, mezinárodní srovnání, 2000, 2005 a poslední dostupný rok (resp. nejbližší dostupné roky)

Poznámka: CZ – Česká republika, SK – Slovensko, PL – Polsko, HU – Maďarsko, SI – Slovinsko, PT – Portugalsko, AT – Rakousko, BE – Belgie, NL – Nizozemsko, FR – Francie, UK – Velká Británie, DE – Německo, SE – Švédsko

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Bc. Pavla Kačmárová, Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

²²⁾ V případě indikátoru Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí se mezinárodní srovnání neprovádí, a to z důvodů diferencovaného chápání veřejných rozpočtů (centrálních i místních) v jednotlivých zemích.

IV.E SPOTŘEBA ZÁKLADNÍCH ŽIVIN V MINERÁLNÍCH HNOJIVECH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech je považována za jeden z nejdůležitějších indikátorů ekologizace zemědělství. Půda vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů. Tento proces je tak pomalý, že půdu můžeme považovat za neobnovitelný zdroj. Zemědělství má na půdu mnohdy velmi negativní vliv. Jeden z faktorů, který snižuje kvalitu půd, je nadměrné užívání minerálních (průmyslových) hnojiv, spojené zejména s okyselováním půd, půdní erozí a následně s celkovým snížením úrodnosti. Užívání minerálních hnojiv se také ve vysoké míře podílí na eutrofizaci vod a kontaminaci pitné vody.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

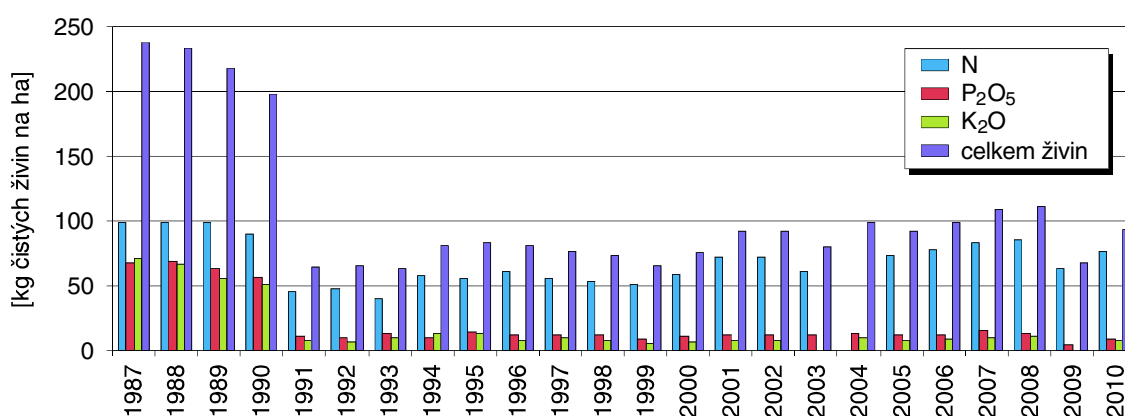
Indikátor se vypočítá podílem množství aplikovaných minerálních hnojiv v kilogramech čistých živin na hektar zemědělské půdy. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj spotřeby základních živin v minerálních hnojivech v letech 1986–2010 ukazuje graf IV.E.1.

Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986–2010

Zdroj: Ministerstvo zemědělství

Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání minerálních hnojiv, a to především z důvodu zvýšení jejich ceny. Nejnižší propad hnojení byl zaznamenán u dusíku, protože hnojení dusíkem nejvíce ovlivňuje výnos plodiny.

V roce 2004 došlo poprvé k výraznějšímu zvýšení hnojení minerálními hnojivy (cca o 25 %). Důvodem je především vstup ČR do EU, kdy zemědělci mají k dispozici více finančních prostředků na nákup vstupů do zemědělství, aniž by docházelo ke strukturální reformě způsobu hospodaření nebo k plošnému přechodu na dostatečně šetrné postupy hospodaření.

Od roku 2004 do roku 2008 se spotřeba minerálních hnojiv díky zlepšující se ekonomické situaci zemědělců celkově zvyšovala. Nicméně v roce 2009 došlo k celkovému propadu úrovně aplikace minerálních hnojiv, který byl částečně vyrovnán v roce 2010. Jedním z hlavních důvodů je, že apli-

kace minerálních hnojiv z podzimu roku 2009 byla v důsledku nepříznivých klimatických podmínek přesunuta na jaro 2010.

b) Mezinárodní srovnání

V letech 2000 až 2007 došlo ve všech sledovaných státech k celkovému snížení aplikace živin v minerálních hnojivech. Pouze v Nizozemí a Finsku došlo ke zvýšení spotřeby dusíkatých hnojiv, v Belgii, Lucembursku a Norsku došlo v podstatě ke stagnaci aplikace dusíkatých hnojiv. V České republice došlo v období let 2000–2007 ke zvýšení spotřeby minerálních hnojiv, kdy v roce 2007 jsme aplikovali více živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU15. Podrobnosti ukazuje tabulka IV.E.1.

Tabulka IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv [kg čistých živin na ha], mezinárodní srovnání, 2000 a 2007

Země	N		P ₂ O ₅		K ₂ O		Celkem živin	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Irsko	127	78	79	19	105	25	311	122
Švýcarsko	131	49	54	14	88	25	273	88
Velká Británie	144	64	46	15	59	21	249	100
Nizozemí	110	138	39	23	75	23	224	184
Německo	135	109	34	16	51	28	221	153
Belgie a Lucembursko	111	106	32	34	71	59	214	199
Francie	122	79	45	20	45	26	213	125
Norsko	107	106	33	28	64	54	204	188
Portugalsko	93	29	51	16	33	12	177	57
Španělsko	89	46	49	12	36	19	174	77
Rakousko	91	37	35	13	41	15	167	65
Dánsko	103	83	17	13	41	31	161	127
Řecko	98	26	35	10	21	7	154	43
Itálie	75	41	44	23	29	19	147	83
Finsko	74	76	27	20	31	33	132	129
Švédsko	85	53	20	10	22	13	127	76
Česká republika	58,9	83,8	10,8	15,3	6,2	9,9	75,9	109,1

Zdroj: Ministerstvo zemědělství

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství)

IV.F PODÍL EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy je základní a jednoznačně kvantifikovatelný indikátor stupně rozvoje ekologického zemědělství.

Na rozvoj ekologického zemědělství klade důraz také vláda ČR. Dne 17. 3. 2004 přijala vláda ČR usnesením č. 236/2004 strategický materiál „Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010“. Hlavním cílem Akčního plánu bylo dosáhnout podíl 10% ekologického zemědělství do konce roku 2010. Tento cíl byl splněn, podíl k 31. 12. 2010 byl 10,55%. Na tento Akční plán navazuje nový Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011–2015, který byl dne 14. 12. 2010 přijat vládou ČR. Hlavním cílem nového Akčního plánu je dosáhnout podílu 15% ekologického zemědělství do roku 2015, včetně dosažení vyššího podílu biopotravin na trhu s potravinami (3 %) a vyššího podílu českých biopotravin na trhu s biopotravinami (60 %).

Hlavním stimulem rozvoje ploch v ekologickém zemědělství je stabilní státní podpora na plochu zařazenou v ekologickém zemědělství. Od roku 2007 je finanční podpora ekologickým zemědělčům realizována v rámci Programu rozvoje venkova 2007–2013. Zde jsou ekologičtí zemědělci podporováni nejenom formou dotace na plochu, ale i bodovým zvýhodněním při hodnocení investičních projektů na ekofarmách.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor se stanoví podílem výměry zemědělské půdy zařazené do ekologického zemědělství a celkové výměry zemědělské půdy v ČR. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství.

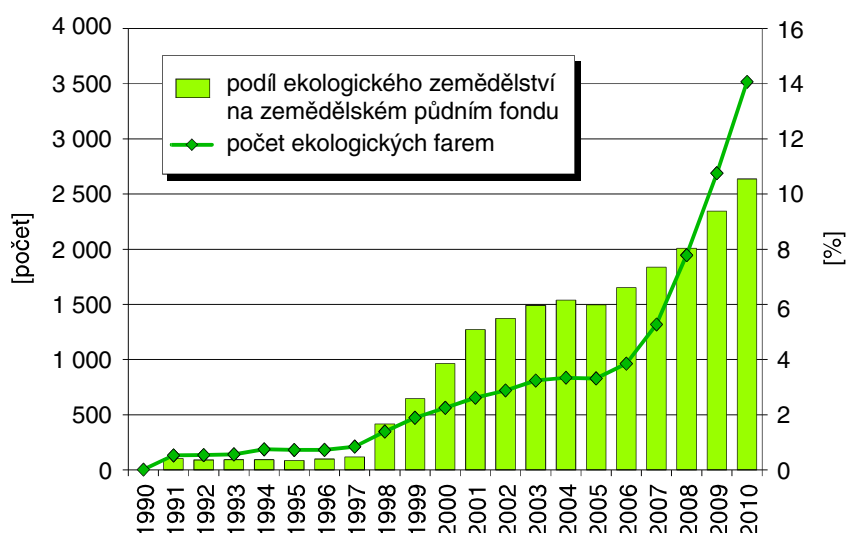
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj podílu ekologického zemědělství včetně počtu ekologických farem v jednotlivých letech ukazuje graf IV.F.1.

V České republice se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Dotace vyplácené ekozemědělčům v letech 1990–1992 byly zaměřeny především na investiční projekty (například na nákup zemědělské techniky). V té době narostla výměra až na 15 000 ha, což představovalo podíl cca 0,4 % celkové výměry zemědělské půdního fondu. V 1992 došlo ke zrušení dotací, což mělo za následek stagnaci ploch a počtu

Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990–2010

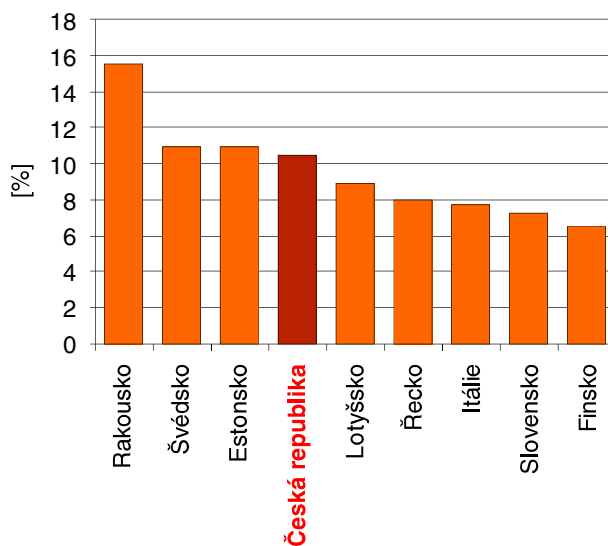
Zdroj: Ministerstvo zemědělství

ekologických zemědělců. Počet ekozemědělců začal významněji narůstat až od roku 1997, kdy bylo rozhodnuto o znovuzavedení dotací. Od roku 1998 mají dotace již současnou podobu, tj. podpora plochy zařazené do ekologického zemědělství.

b) Mezinárodní srovnání

Podíl ekologického zemědělství ČR v roce 2010 je v porovnání s ostatními členskými státy EU na vysoké úrovni. Země s nejvyšším podílem ekologicky obhospodařované půdy ukazuje graf IV.F.2.

Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství)

IV.G DEFOLIACE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Defoliace charakterizuje zdravotní stav stromů a odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů, jako důsledku dlouhodobého a nadměrného znečištění ovzduší různými škodlivinami z energetiky, průmyslu a dopravy. Lesní porosty jsou významné pro udržitelný rozvoj a hrají klíčovou roli v uchování biologické rozmanitosti. Z tohoto důvodu je nezbytné monitorovat a vyhodnocovat jejich zdravotní stav, jehož ukazatelem je právě defoliace.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu v porovnání se zdravým stromem, rostoucím ve stejných porostních a stanovištních podmínkách.

Zdravotní stav lesa je sledován v České republice od roku 1986 v rámci programu Evropské hospodářské komise při OSN zkráceně označovaného jako ICP Forests. Program byl zahájen v souvislosti s Úmluvou o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu (CLRTAP) a jeho hlavním cílem je monitorovat stav lesa v Evropě. V letech 2009–2010 byl monitoring zdravotního stavu lesů spolufinancován v rámci evropského programu LIFE+, projektu FutMon.

V současné době se pravidelné šetření v České republice provádí na monitorovacích plochách základní sítě 16 × 16 km a vybraných plochách ze sítě 8 × 8 km v celkovém počtu 306 ploch, které jsou rozmístěny rovnoměrně podle lesnatosti po celém území ČR. Plochy jsou umístěny v lesních porostech tak, aby dobře charakterizovaly dané stanovištní a porostní podmínky. V nadmořských výškách od 150 m do 1100 m se hodnotí každým rokem více než 12 tisíc stromů, reprezentujících 28 druhů lesních dřevin v různých věkových třídách. Na každé monitorovací ploše jsou zjišťovány základní stanovištní a porostní charakteristiky.

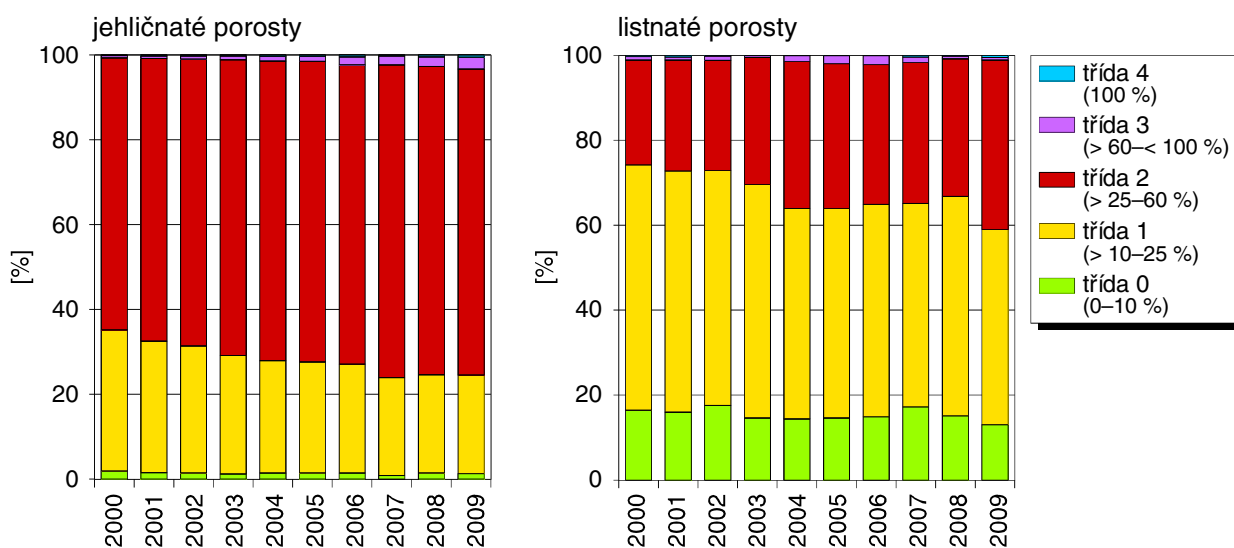
Hodnoty defoliace se rozdělují do pěti základních tříd, z nichž poslední tři charakterizují významně poškozené stromy: 0 – žádná (0–10 %), 1 – mírná (> 10–25 %), 2 – střední (> 25–60 %), 3 – silná (> 60–< 100 %) a 4 – odumřelé stromy (100 %).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Defoliace lesních porostů si v posledních letech stále zachovává velmi mírně stoupající trend. Ten se projevuje u obou druhových kategorií jehličnanů i listnáčů většinou poklesem zastoupení 1. třídy defoliace a současně vzestupem 2. třídy. Tento trend ukazuje na značné časové zpoždění, s jakým lesní porosty reagují na pozitivní změny imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích.

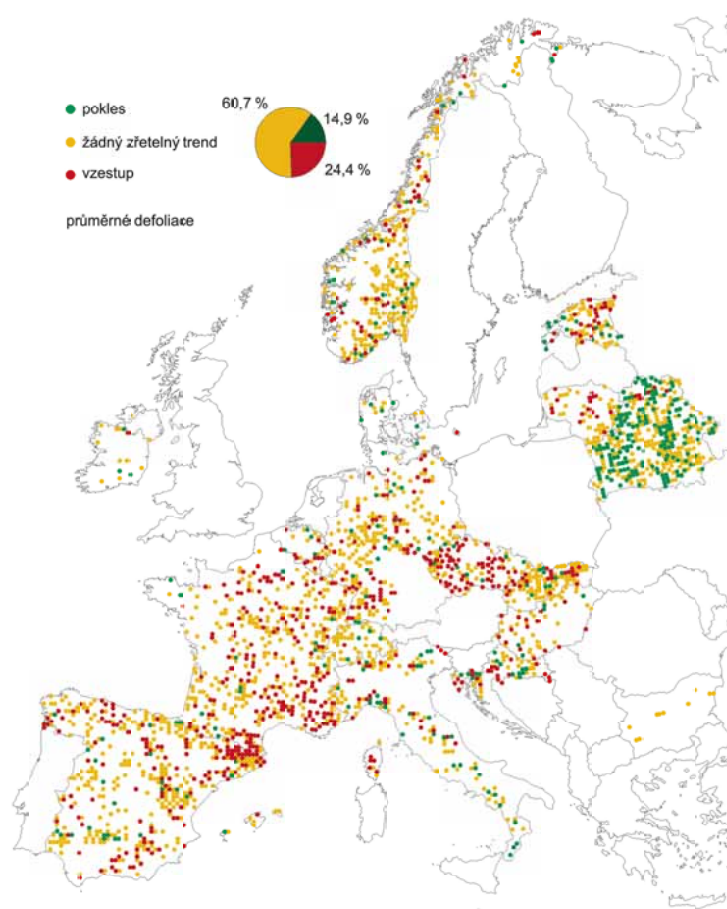
U starších jehličnatých porostů (nad 59 let) dochází k růstu defoliace zvyšováním zastoupení ve 2.–4. třídě (od roku 2000 o 10,7 %) na úkor 0. a 1. třídy. Stejně tak i u mladších jehličnatých porostů (do 59 let) docházelo v dlouhodobém trendu k nárůstu zastoupení porostů v 2. třídě defoliace (od roku 2000 o 8,3 %) na úkor 0. a 1. třídy, což mohlo být způsobeno vlivem nepříznivých abiotických faktorů a škůdců na porosty oslabené imisní zátěží. U starších porostů listnáčů (nad 59 let) dochází ke zhoršování stupně defoliace, a to zvyšováním zastoupení porostů v 2. třídě (o 15,2 % oproti roku 2000) na úkor 0. a 1. třídy. Stejně tak u mladších porostů (do 59 let) narůstá v dlouhodobém trendu stupeň defoliace.

Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (nad 59 let) podle tříd, ČR, 2000–2009

Zdroj: Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i.

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního kontextu zůstává stav českých lesů, navzdory výraznému poklesu emisí během 90. let, nadále špatný, dokonce nejhorší v Evropě. V roce 2009 měla ČR v rámci EU27 nejvyšší zastoupení dřevin ve 2.–4. třídě defoliace (56,8 %), následoval Kypr (36,2 %), Itálie (35,8 %), Slovinsko (35,5 %) a Francie (33,5 %), méně než 10 % pak bylo v Estonsku, Dánsku, Finsku, Rusku a Ukrajině.

Obr. IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin, mezinárodní srovnání, 1998–2009

Zdroj: ICP Forests

Autor kapitoly: Mgr. Jana Benešová (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

IV.H INTENZITA TĚŽBY DŘEVA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor Intenzita těžby dřeva nám dává informaci o využívání dostupné dřevní hmoty v lesních porostech. V případě, kdy jeho hodnota převyšuje 100 %, dochází v konkrétním čase k nadměrnému využívání dřevní hmoty, jehož důsledkem je snížení množství dostupné dřevní hmoty, případně i snížení rozlohy lesů.

Tento indikátor je mimo jiné součástí pravidelně vydávaného přehledu „Stav evropských lesů“, který je zpracováván v rámci Ministerské konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe). Odtud je dále přebírán například pro hodnocení biodiverzity (SEBI 2010).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor Intenzita těžby dřeva je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstu dřevní hmoty. Udává se v procentech [%].

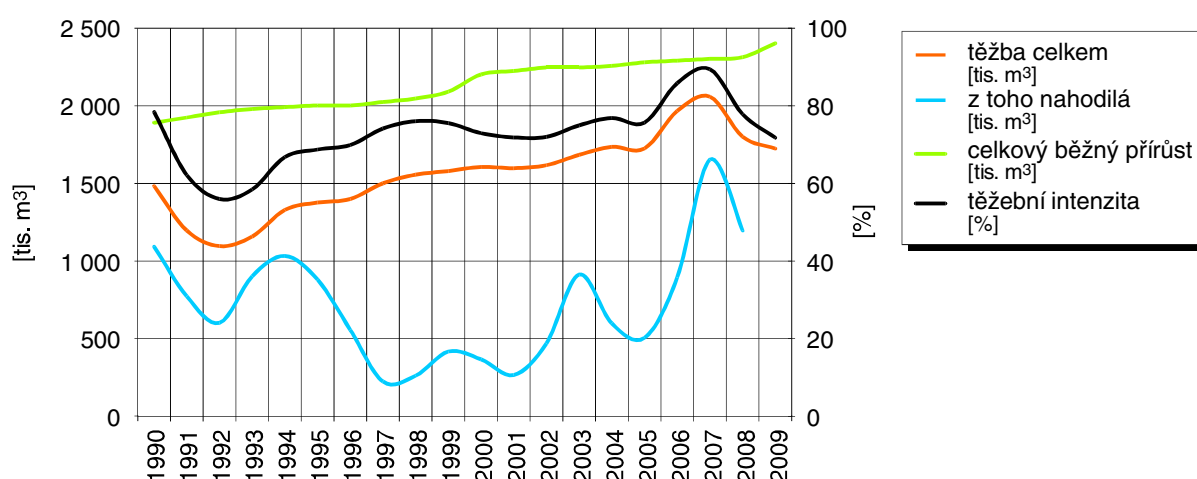
Těžba dřeva je aktivita umožňující získání dřevní hmoty z lesního porostu. Součtem objemu jednotlivých dílčích těžeb je celková těžba dřeva. Těžba je součástí celého procesu péče o lesní porosty (obnova a výchova). Za celkový čistý přírůstek dřevní hmoty považujeme v lesním hospodářství zavedenou veličinu, která se nazývá celkový běžný přírůst. Celkový běžný přírůst je definován jako roční přírůst dřevní hmoty na hlavním i podružném porostu (stanoví se jako rozdíl výše zásob dřeva mezi dvěma roky s připočtením těžeb provedených v daném roce). Vyjadřuje skutečné množství dřeva přirůstajícího v lese v daném období. Je ukazatelem a měřítkem celkové objemové produkce.

Zdrojová data těžby dřeva poskytuje Český statistický úřad. Zdrojová data celkového běžného přírůstu poskytuje Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990–2009

Zdroj: Český statistický úřad, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů

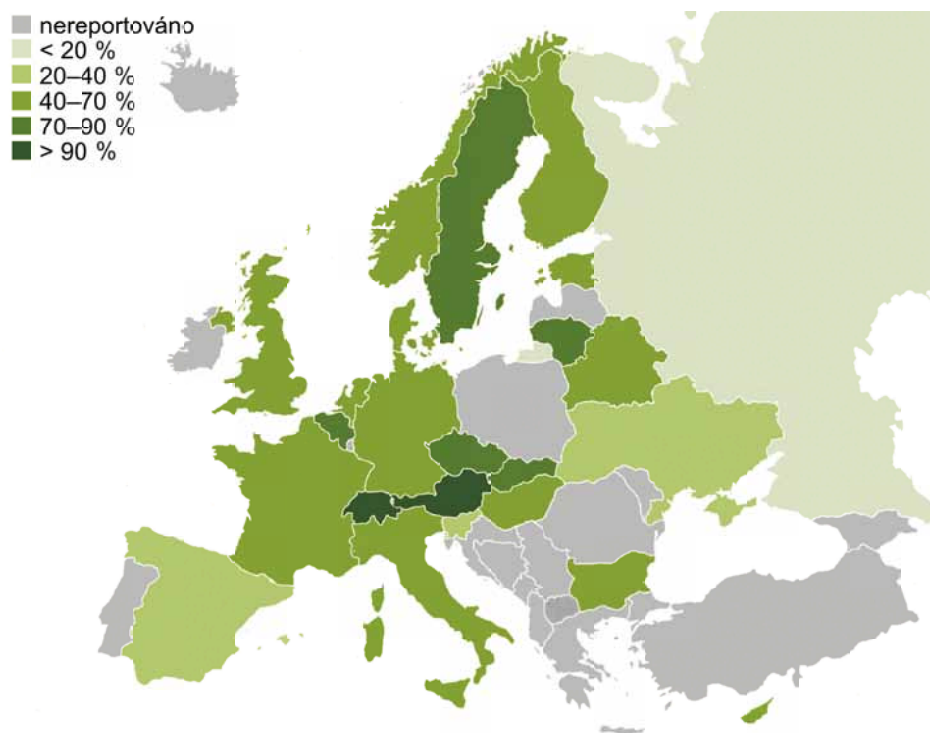
Poměr celkového běžného přírůstu a celkových těžeb v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006 a 2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých

těžeb, jak dobře dokumentuje graf IV.H.1. Celkově se ale tento poměr pohybuje dostatečně pod hranicí 100 %, která je v rámci metodiky Evropské environmentální agentury (EEA) označována jako limit udržitelnosti. Tento celkový údaj má spíše orientační charakter. Udržitelnost lesního hospodaření je v ČR garantována lesním zákonem a systémem závazných ustanovení lesního hospodářského plánování.

Výše nahodilých těžeb v posledních letech je zapříčiněna výskytem kalamit (2006 – námraza, 2007 – orkán Kyrill, 2008 – vichřice Emma). Vysoký podíl nahodilých těžeb částečně brání, resp. zpomaluje uplatňování principů trvale udržitelného hospodaření v lesích, protože váže významnou část zdrojů. Lesní hospodář tak nemůže umísťovat těžby plně v souladu se svými záměry²³⁾ a musí přednostně zpracovávat těžby nahodilé. Na druhou stranu lze konstatovat, že se téměř vždy podařilo zpracovat veškerou kalamitní hmotu a tím připravit vhodné podmínky pro další rozvoj a realizaci výše zmíněných principů, které jsou, byť v různých podobách, uplatňovány již celé generace.

b) Mezinárodní srovnání

Obr. IV.H.2: Intenzita těžby dřeva, mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: Ministerská konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe – MCPFE)

Obr. IV.H.2 ilustruje skutečnost, že těžba dřeva v evropských zemích, v souladu s principy trvale udržitelného hospodaření v lesích, nepřekračuje přírůst. Švédsko, Rakousko a Švýcarsko prošlo během minulého desetiletí rozsáhlými živelnými škodami v lesích, což vedlo k vyšším těžbám.

V porovnání s průměrnou hodnotou v evropských zemích je intenzita těžeb v České republice mírně vyšší, přesto, i přes poměrně nepříznivý podíl nahodilých těžeb, stále zůstává hluboko pod hodnotou 100 % definovanou EEA jako limit udržitelnosti.

Autoři kapitoly: Ing. Patrik Pacourek, Ing. Jaroslav Kubišta (Ústav pro hospodářskou úpravu lesů)

²³⁾ Závazná ustanovení lesního hospodářského plánování – maximální celková výše těžeb, minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu a minimální plošný rozsah výchovných zásahů do 40 let.

PRIORITNÍ OSA V:

STABILNÍ A BEZPEČNÁ SPOLEČNOST

V.A INDEX VNÍMÁNÍ KORUPCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Korupce v širším slova smyslu je zneužitím svěřených pravomocí k získání neoprávněných výhod. Může mít podobu od prostého úplatkářství až k systému klientelistických sítí, které dokáží ovládnout státní správu. Rozbujelá systémová korupce může zcela paralyzovat fungování demokratické politiky a podlomit hospodářský život země a poškodit její mezinárodní reputaci.

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI) se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru, respektive na korupci, do níž jsou zapojeni státní úředníci, veřejní činitelé nebo politici. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Dále jde o otázky zkoumající dopady a účinnost protikorupčních opatření v rámci veřejného sektoru, čímž se věnuje pozornost jak administrativním, tak politickým aspektům korupce.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Index CPI 2010 vychází z 13 různých průzkumů provedených 10 nezávislými institucemi. Mezinárodní organizace Transparency International (TI) dbá na to, aby údaje z průzkumů byly dostatečně doloženy a aby vysvětlení použité metodologie umožnilo posouzení spolehlivosti zdroje. Úplný seznam zdrojů údajů pro CPI 2010, podrobnější informace o výzkumech (pokládání otázky, počty respondentů atd.) je možné nalézt v metodologii CPI na adrese <http://www.transparency.org/cpi>. CPI nabývá hodnoty 0–10, kde 10 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Při sestavování indexu se vychází z hodnocení jednotlivých zemí/území ve zdrojových průzkumech a vypočítává se jediná kombinovaná celková hodnota pro každou zemi.

3. Hodnocení indikátoru

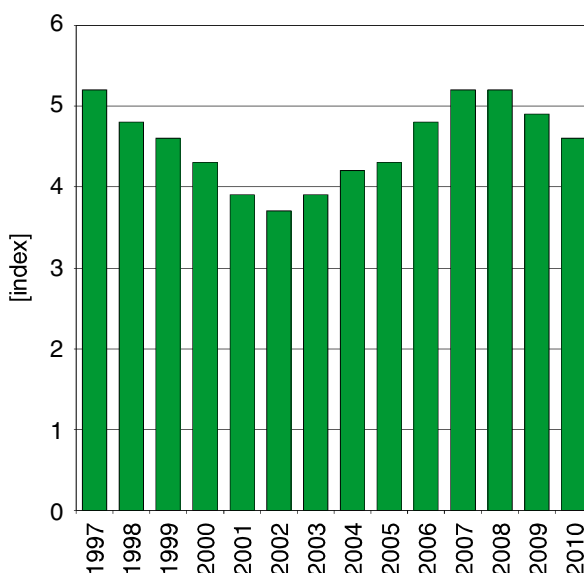
a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj Indexu CPI v ČR v letech 1997 až 2010 poměrně dobře odráží vývoj společenského a politického života v ČR, byť je samozřejmě nutné brát v potaz dlouhodobější dynamiku společenských cyklů. Vývoj v grafu V.A.1 můžeme např. interpretovat v souvislostech voleb, střídání vlád, vidět jak se po období očekávaného zlepšení opět objevuje na konci sledovaného období spíše skeptický přístup. Česká republika tak patří k zemím, kde bylo v roce 2010 zaznamenáno zhoršení situace oproti předchozímu roku. Lze očekávat, že data za rok 2011 budou v tomto trendu pokračovat.

b) Mezinárodní srovnání

Žebříček vnímání korupce CPI 2010 hodnotí podle míry vnímání korupce 178 zemí. Česká republika je na 53. místě s hodnocením 4,6. Mezi nejméně zkorumpované země světa se řadí Dánsko, Nový Zéland a Singapur (9,3). Nejnižšího hodnocení dosáhly Somálsko (1,1), Afghánistán a Barma (1,4).

Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997–2010

Zdroj: Transparency International

V rámci EU se Česko umístilo na 21. místě a zaostává za západními státy i svými sousedy. Pokud bychom hodnotili všechny státy evropského kontinentu, pak by ČR náležela 24. pozice.

Tabulka V.A.1: Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2010

Pořadí země	Země/území	CPI 2010 – hodnocení
1	Dánsko	9,3
1	Nový Zéland	9,3
15	Německo	7,9
17	Japonsko	7,8
20	Velká Británie	7,6
22	Spojené státy	7,1
25	Francie	6,8
27	Slovinsko	6,4
28	Spojené arabské emiráty	6,3
30	Izrael	6,1
30	Španělsko	6,1
33	Botswana	5,8
36	Bhútán	5,7
39	Korea (Jižní)	5,4
41	Kostarika	5,3
41	Polsko	5,3
46	Litva	5,0
50	Maďarsko	4,7
50	Jordánsko	4,7
53	Česká republika	4,6
54	Kuvajt	4,5
54	Jižní Afrika	4,5
56	Turecko	4,4
59	Slovensko	4,3
62	Chorvatsko	4,1
67	Itálie	3,9
68	Gruzie	3,8
69	Brazílie	3,7
69	Rumunsko	3,7
78	Čína	3,5
78	Kolumbie	3,5
78	Řecko	3,5
85	Maroko	3,4
87	Albánie	3,3
87	Indie	3,3
98	Egypt	3,1
98	Mexiko	3,1
110	Kosovo	2,8
116	Vietnam	2,7
127	Bělorusko	2,5
134	Ukrajina	2,4
134	Zimbabwe	2,4
154	Kambodža	2,1
154	Rusko	2,1
164	Venezuela	2,0
172	Uzbekistán	1,6
178	Somálsko	1,1

Zdroj: Transparency International

Autor kapitoly: Stanislav Beránek (Transparency International – Česká republika, o. p. s.)

V.B ÚČAST VE VOLBÁCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Volby jsou v zastupitelské demokracii významným a základním mechanismem, pomocí kterého může občan projevit svůj názor a podílet se na rozhodování o věcech veřejných. Volební účast je jedním z nejzákladnějších indikátorů, které odrážejí zdraví demokracie, přičemž může svědčit například o tom, že v té které společnosti existují hlubší problémy. Účast je v jednotlivých zemích a typech voleb odlišná a ovlivňuje ji řada faktorů geopolitických, kulturních a socioekonomických.

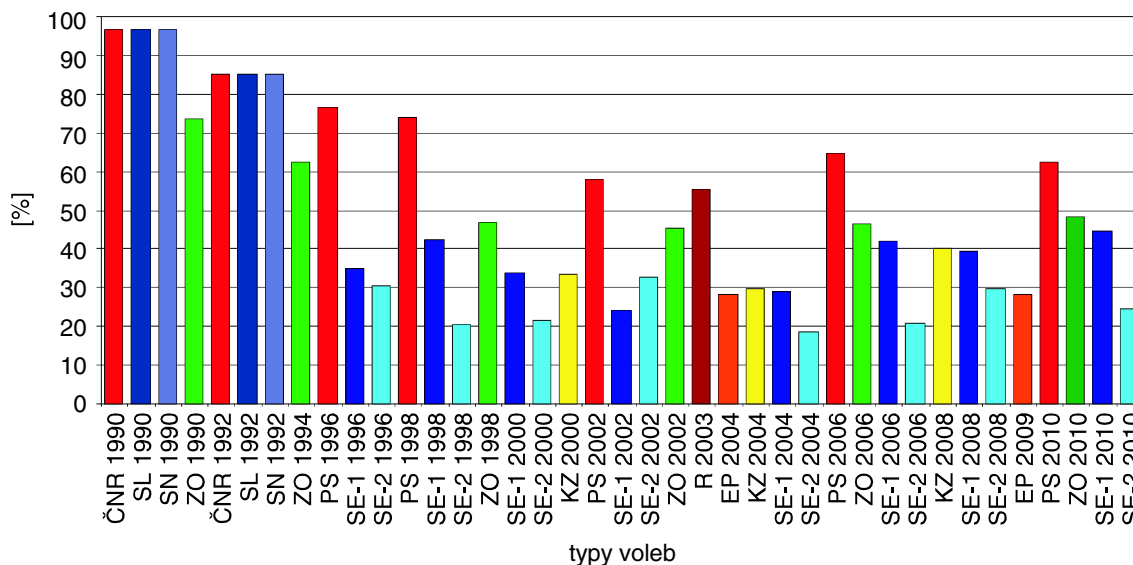
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Volební účast je podílem počtu hlasujících a registrovaných voličů vyjádřeným v procentech. Registrovaní voliči jsou osoby zapsané v seznamech voličů, tj. osoby, které splňují zákonné podmínky pro výkon aktivního volebního práva. Hlasující voliči jsou ti registrovaní voliči, kteří se zúčastnili voleb. Data pro tento indikátor jsou získána ze zpracování výsledků voleb, které zajišťuje Český statistický úřad, v případě mezinárodního srovnání z Eurostatu.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf V.B.1: Volební účast, ČR, 1990–2010

Poznámka: ČNR – Česká národní rada, EP – Evropský parlament, KZ – zastupitelstva krajů, PS – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, R – celostátní referendum, SE-1 – Senát Parlamentu České republiky 1. kolo, SE-2 – Senát Parlamentu České republiky 2. kolo, SL – Sněmovna lidu Federálního shromáždění ČSFR, SN – Sněmovna národů Federálního shromáždění ČSFR, ZO – zastupitelstva obcí

Zdroj: Český statistický úřad

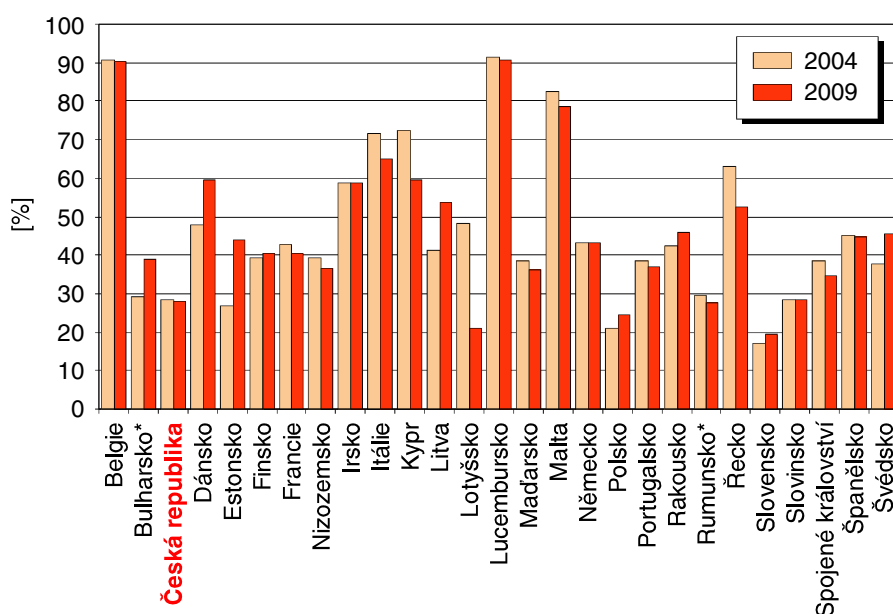
Volební legislativa, která byla přijata po roce 1989, obnovila působnost orgánů státní statistiky ve volbách. Údaje o volební účasti jsou k dispozici od roku 1990. Volební účast jak v parlamentních, tak v komunálních volbách byla nejvyšší v roce 1990. V průběhu devadesátých let se zájem voličů o parlamentní (volební účast ve volbách do ČNR 1990 byla 96,8 % a ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998 činila 74,0 %) i komunální (voleb do zastupitelstev obcí se v roce 1990 zúčastnilo

73,6 % voličů a v roce 1998 pouze 46,7 %) volby poměrně razantně snižoval. Po roce 2000 se volební účast v jednotlivých typech voleb stabilizovala. Ve volbách do dolní komory Parlamentu oscilovala kolem 60 % a ve volbách do zastupitelstev obcí se pohybovala pod 50 %. Občané považují zřejmě za nejdůležitější volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu, přičemž ona důležitost odráží vnímání možnosti ovlivňovat alespoň určitým způsobem dění v celé zemi. Proto také voliči o ostatní typy voleb projevují menší zájem. To se odrazilo i ve volbách do krajských zastupitelstev, kterých se účastnilo 30 až 40 % voličů. Dlouhodobě nízká volební účast je charakteristická pro volby do horní komory Parlamentu. Nepříznivý trend započaly již první senátní volby v roce 1996, kdy se prvního kola voleb zúčastnilo 35 % registrovaných voličů, kola druhého pak pouhých 30,6 % voličů. Zajímavým fenoménem, týkajícím se volební účasti v senátních volbách, je propad v míře volební účasti mezi prvním a druhým kolem voleb (pohyboval se mezi 10 až 20 p. b.). Volby do Senátu probíhaly vždy souběžně s volbami do obecních či krajských zastupitelstev. Konání jiného typu voleb společně s prvním nebo druhým kolem senátních voleb ovlivnilo úroveň volební účasti v těchto jednotlivých kolech směrem k vyšší účasti.

b) Mezinárodní srovnání

Po vstupu České republiky do Evropské unie se konaly dvoje volby do Evropského parlamentu.

Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009

Poznámka: * doplňovací volby v roce 2007

Zdroj: Eurostat

Volební účast v České republice byla stabilní a pohybovala se těsně nad 28 %. V rámci celé Evropské unie dosáhla volební účast v roce 2004 výše 45,5 % a v roce 2009 poklesla na 43 %. Kromě Belgie (90,4 %) a Lucemburska (90,8 %), v nichž jsou volby povinné, byla nejvyšší volební účast na Maltě (78,8 %). Naopak nejnižší volební účast byla na Slovensku, kde volilo necelých 20 % registrovaných voličů. Méně než 30 % voličů přišlo, kromě České republiky, k volbám v Litvě, Polsku, Rumunsku a Slovinsku. Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla ve většině členských států klesající tendenci. V roce 2009 byla volební účast v 16 z 27 zemí EU nižší než v roce 2004.

Autor kapitoly: Alena Kudláková (Český statistický úřad)

V.C POPULACE ŽIJÍCÍ POD HRANICÍ CHUDOBY PŘED A PO SOCIÁLNÍCH TRANSFERECH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech je mezinárodně srovnatelným indikátorem pro měření chudoby, který ukazuje efektivitu působení sociálních transferů, resp. jejich dopadu na osoby ohrožené chudobou. Jednotná metodika pro všechny země EU umožňuje sledovat a porovnávat chudobu nejen v celé populaci, ale i v příslušných věkových skupinách, podle pohlaví, v závislosti na ekonomické aktivitě, podle regionů, stupně vzdělání apod.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu osob v populaci nebo v příslušné skupině obyvatel před a po působení sociálních transferů.

Osoby ohrožené chudobou jsou ty osoby, jejichž roční vyrovnaný disponibilní příjem (před a po zahrnutí všech sociálních transferů) je nižší než 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku²⁴⁾. Vyrovnaný příjem domácnosti je definován jako podíl celkového disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Vypočtený vyrovnaný příjem domácnosti na spotřební jednotku se přiřazuje všem jejím členům (všechny osoby v domácnosti mají stejný příjem). Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle výše jejich vyrovnaného příjmu se pak počítá hranice chudoby.

Hranice/práh příjmové chudoby představuje 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku EU. Do příjmu se zahrnují i příjmy v naturáliích. Výhodou tohoto relativního měření pomocí mediánu (a ne průměru) je to, že není příliš ovlivněno mezními hodnotami, nevýhodou je pak značná rozdílnost nastavených prahů ohrožení chudobou v různých zemích.

Hlavním zdrojem údajů o populaci žijící pod hranicí chudoby v ČR je šetření Českého statistického úřadu Příjmy a životní podmínky domácností v ČR. Pro mezinárodní srovnání slouží data EU-SILC, která jsou po přepočtu a odsouhlasení národních údajů poskytována Eurostatem.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Dle šetření Českého statistického úřadu Příjmy a životní podmínky domácností v ČR v roce 2009²⁵⁾ a informací z Eurostatu se hranice/práh příjmové chudoby (po zahrnutí všech sociálních transferů) od roku 2005 zvýšil o cca 35 % z 80 986 Kč v roce 2005 na 109 184 Kč v roce 2009. Pod touto hranicí se v roce 2005 nacházelo 10,4 % populace. V roce 2009 se podíl osob ohrožených chudobou snížil a představoval 8,6 % z celkové populace v ČR.

Z hlediska pohlaví byly ve sledovaném období chudobou více ohroženy ženy (v roce 2005 jejich podíl činil 11 %, v roce 2009 poklesl na 9,5 %) než muži (9,7 % v roce 2005 a 7,6 % v roce 2009). Chudobou byly nejvíce ohroženy děti ve věkové kategorii 0–17 let (jejich podíl se snížil z 17,6 % v roce 2005

²⁴⁾ Spotřební jednotka podle EU stupnice je definována následovně: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý v domácnosti (osoba starší 13 let) = 0,5; každé dítě (do 13 let včetně) = 0,3.

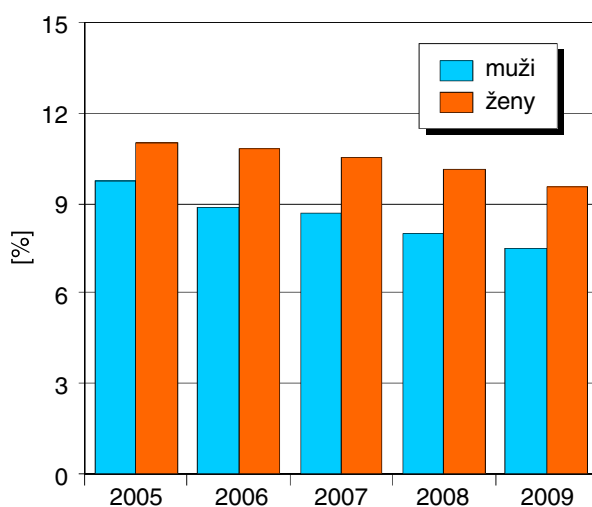
²⁵⁾ Při tomto šetření byly zjišťovány příjmy domácností a osob za rok 2008.

na 13,3 % v roce 2009). Míra ohrožení chudobou u domácností s dětmi se oproti roku 2005 snížila o cca 3 p. b. na 10,7 % v roce 2009 (u bezdětných domácností představovala míra ohrožení chudobou v roce 2009 6,1 %, tj. o 0,6 p. b. méně než v roce 2005) Mezi domácnostmi se závislými dětmi byly chudobou nejvíce ohroženy neúplné rodiny (41 % v roce 2005 a 40,2 % v roce 2009).

U osob ve věku 16 a více let bylo v roce 2009 ohroženo chudobou 3,6 % pracujících osob (o 0,1 p. b. méně než v roce 2005). Naproti tomu vysoký podíl chudých byl zaznamenán mezi nezaměstnanými (51,1 % v roce 2005 a 46,9 % v roce 2009) a ostatními ekonomicky neaktivními osobami s výjimkou důchodců (16,1 % v roce 2005 a 13,5 % v roce 2009).

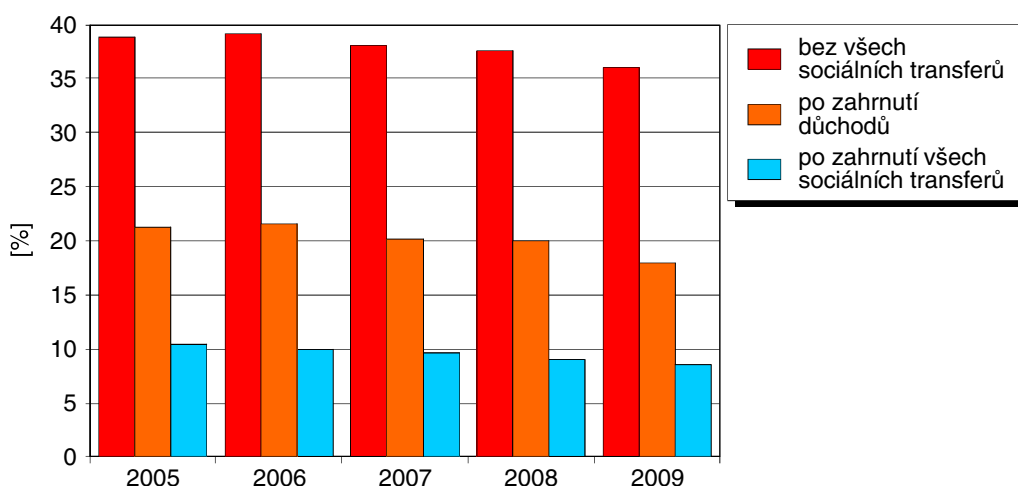
Míra ohrožení chudobou u nepracujících důchodců v roce 2005 představovala 6,1 %, přestože v roce 2009 vzrostla o 2 p. b. na 8,1 %, je nižší než míra chudoby celé populace.

Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005–2009

Zdroj: Eurostat

Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech, ČR, 2005–2009

Zdroj: Eurostat

Sociální transfery významně ovlivnily celkovou míru chudoby v ČR. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by v roce 2009 žilo pod hranicí ohrožení chudobou 36 % osob. Sociální transfery míru chudoby snížily o 27,4 p. b. Po vyplacení důchodů tato míra klesla na 17,9 % a po zahrnutí ostatních sociálních transferů se snížila na konečných 8,6 %. Podíl těchto transferů na HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký (dle Eurostatu podíl výdajů na sociální ochranu z HDP v ČR v roce 2008 činil 18,7 %, průměr zemí EU27 představoval 26,4 %), což svědčí o efektivitě sociálních systémů v ČR.

b) Mezinárodní srovnání

V roce 2009 byla míra chudoby (po zahrnutí sociálních transferů) v ČR nejnižší ze všech zemí EU. Činila 8,6 %, zatímco průměr EU27 představoval 16,3 %.

Při posuzování vlivu sociálních transferů na výslednou hodnotu míry ohrožení chudobou z hlediska věku měly velký vliv důchody, po jejichž zahrnutí se významně zlepšily výsledky pro věkovou skupinu

65 a více let (v průměru EU27 z 87,7 % na 21,6 %). Celkový vliv transferů v rámci EU27 redukoval výchozí míru chudoby z průměrných 42,3 % na 16,3 %.

Tabulka V.C.1: Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech podle věkových skupin [%], mezinárodní srovnání (státy EU27), 2009

Země	Bez všech soc. transferů				Po zahrnutí důchodů				Po zahrnutí všech soc. transferů			
	Celkem	0–17	18–64	65+	Celkem	0–17	18–64	65+	Celkem	0–17	18–64	65+
EU27	42,3	35,5	32,2	87,7	25,1	33,3	23,6	21,6	16,3	19,9	14,8	17,8
Belgie	40,7	32,9	30,5	90,7	26,7	32,2	25,1	25,9	14,6	16,6	12,1	21,6
Dánsko	39,9	24,9	31,0	95,2	31,2	24,8	29,8	45,6	13,1	11,1	12,3	19,4
Finsko	38,6	28,3	28,1	91,3	26,2	27,8	24,8	29,4	13,8	12,1	12,2	22,1
Francie	43,3	36,2	34,0	87,4	23,8	34,8	22,6	13,6	12,9	17,3	11,9	10,7
Irsko	46,2	47,8	38,2	87,3	37,5	46,6	34,2	34,3	15,0	18,8	13,2	16,2
Itálie	42,7	33,8	32,3	82,9	23,2	31,8	21,3	21,5	18,4	24,4	16,4	19,6
Lucembursko	44,0	41,2	35,6	90,8	27,0	39,6	26,4	9,3	14,9	22,3	14,2	6,0
Německo	43,5	31,6	31,1	93,7	24,1	30,5	24,8	16,1	15,5	15,0	15,8	15,0
Nizozemí	35,9	25,8	26,1	94,8	20,5	25,2	20,3	14,4	11,1	15,4	10,3	7,7
Portugalsko	41,5	33,5	31,9	84,5	24,3	30,7	22,8	23,1	17,9	22,9	15,8	20,1
Rakousko	42,9	39,1	31,8	89,2	24,1	36,1	22,1	17,9	12,0	13,4	10,8	15,1
Řecko	42,0	27,8	33,3	85,2	22,7	25,2	20,8	26,7	19,7	23,7	18,1	21,4
Španělsko	39,0	30,4	30,3	83,3	24,4	28,6	22,4	28,2	19,5	23,7	16,9	25,2
Švédsko	40,5	30,9	28,7	93,4	26,6	30,4	25,3	26,4	13,3	13,1	12,1	17,7
Velká Británie	43,2	43,5	31,2	88,3	30,4	42,8	26,5	29,1	17,3	20,8	14,9	22,3
Česká republika	36,0	27,5	26,3	89,4	17,9	25,3	16,7	14,5	8,6	13,3	7,6	7,2
Estonsko	37,5	32,1	27,0	83,7	25,9	29,7	22,0	36,4	19,7	20,6	15,8	33,9
Kypr	30,6	21,2	22,8	88,7	22,7	20,4	18,0	52,4	16,2	12,0	11,5	48,6
Litva	42,1	40,6	32,0	84,7	29,4	37,3	27,1	29,3	20,6	23,7	18,5	25,2
Lotyšsko	38,0	36,5	29,6	73,3	30,3	32,9	24,9	49,4	25,7	25,7	20,3	47,5
Maďarsko	51,3	51,3	42,7	88,1	28,9	46,3	28,3	9,3	12,4	20,6	11,9	4,6
Malta	36,4	33,8	27,7	81,1	23,1	31,1	20,5	24,1	15,1	20,7	12,6	19,0
Polsko	42,6	36,4	35,9	84,4	23,6	30,1	23,0	17,3	17,1	23,0	16,0	14,4
Slovenská republika	35,9	30,4	27,5	86,3	17,1	24,1	15,8	14,4	11,0	16,8	9,6	10,8
Slovinsko	37,8	27,1	29,8	84,0	22,0	24,2	19,2	31,6	11,3	11,2	9,2	20,0
Rumunsko	48,2	48,4	39,5	86,7	29,1	42,1	26,4	24,5	22,4	32,9	19,8	21,0
Bulharsko	38,8	34,8	28,8	80,1	26,4	30,1	20,8	44,0	21,8	24,9	16,4	39,3

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Odbor analýz a statistik (Ministerstvo práce a sociálních věcí)

V.D DEFICIT A DLUH VLÁDNÍHO SEKTORU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Vládní deficit patří bezesporu k jednomu z nejvýznamnějších indikátorů udržitelného vývoje fiskální politiky státu. Má vazbu na celou řadu makroekonomických veličin, které jsou tím pádem ovlivňovány formou nastavení fiskální politiky dané země. Případné přetrvávající problémy s deficitem vládního sektoru by se zcela zásadním a negativním způsobem promítly do důvěryhodnosti a ekonomického výkonu a v konečném důsledku ohrozily především nejzranitelnější část populace.

Dluh v dlouhodobějším horizontu v podstatě z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se tak jednou ze základních veličin, která je bedlivě sledována jak mezinárodními institucemi, investory do státních dluhopisů, potenciálními investory do národní ekonomiky, ale i celou řadou jiných zájmových skupin. Veškeré rozpočtové problémy, které ovlivní deficit vládního sektoru se tedy nakonec dříve či později přelijí do zadlužení dané země, a veškeré negativní důsledky týkající se deficitu se ve stejné míře pak týkají i dluhu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Data podle metodiky národních účtů pokrývají všechny vládní instituce a jejich operace jsou zachycovány na akruálním principu (tj. transakce jsou zachycovány tehdy, když se ekonomická hodnota vytváří, transformuje nebo zaniká, nebo když se pohledávky a závazky zvyšují nebo snižují bez ohledu na to, kdy bude realizovaná transakce peněžně uhrazena).

Vládní sektor v systému národního účetnictví obecně představuje všechny institucionální jednotky, které jsou kontrolovány vládou a jsou netržní výrobci, tzn. že jejich produkce je financována více než z poloviny vládou a méně než z poloviny z tržeb. Vládní sektor ČR se dělí na tři subsektory: subsektor ústředních vládních institucí, subsektor místních vládních institucí a subsektor fondů sociálního zabezpečení.

Data za minulost jsou pravidelně kompilována Českým statistickým úřadem. Data za rok 2011 jsou nejnovějším odhadem Ministerstva financí, který vychází z Notifikace vládního deficitu a dluhu z dubna 2011.

Vládní dluh v metodice ESA95, který je pravidelně reportován Eurostatu v rámci Notifikace vládního deficitu a dluhu je definován jako hrubý konsolidovaný dluh v nominální hodnotě, tvořený stavem pouze vybraných typů závazků (oběživo a depozita, cenné papíry jiné než účasti mimo finanční deriváty a půjčky) ke konci daného roku. Pokrytí subjektů je v tomto případě zcela shodné jako u deficitu vládního sektoru. Data za minulost jsou jako u deficitu kompilována Českým statistickým úřadem a rok 2011 je pak nejnovější odhad Ministerstva financí.

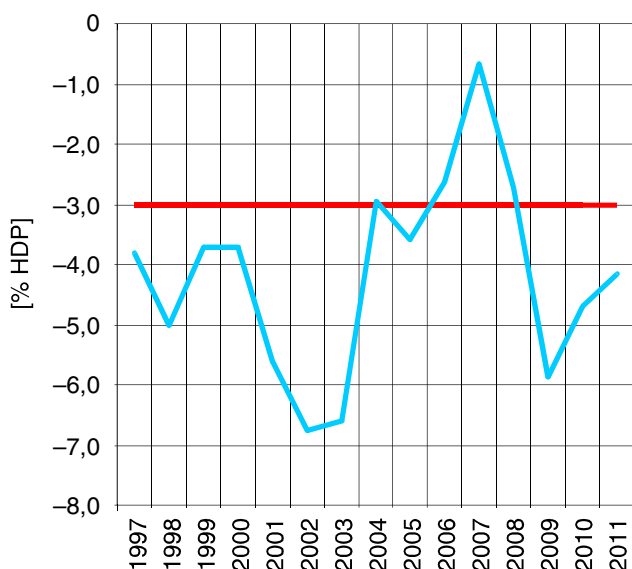
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let nad hodnotou tzv. maastrichtského konvergenčního kritéria. Světlou výjimkou je pouze období kolem roku 2007, které je ovšem charakteristické vysokým tempem hospodářského růstu. V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize na národní hospodářství a tím výpadku daňových příjmů ve spojení s přijetím protikrizových opatření propadl až na 5,9 % HDP. V následujícím roce se již deficit začal postupně zlepšovat

zejména díky postupnému odeznívání hospodářské krize a zrušení celé řady protikrizových opatření, které byly přijaty v roce 2009. Zároveň byla v tomto roce zahájena úsporná strategie, která má za cíl postupné snižování strukturálního deficitu vládního sektoru až k hodnotě vymezené jako tzv. střednědobý cíl, který je pro ČR stanoven na hodnotu 1 % HDP. Tato výše deficitu by měla zajistit v případě běžných fluktuací ekonomického vývoje kolem potenciálního produktu udržení deficitu vládního sektoru pod hodnotou maastrichtského konvergenčního kritéria 3 % HDP. Lze to tedy chápat jako jakýsi bezpečnostní polštář pro případ negativního vývoje hospodářství.

Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997–2011

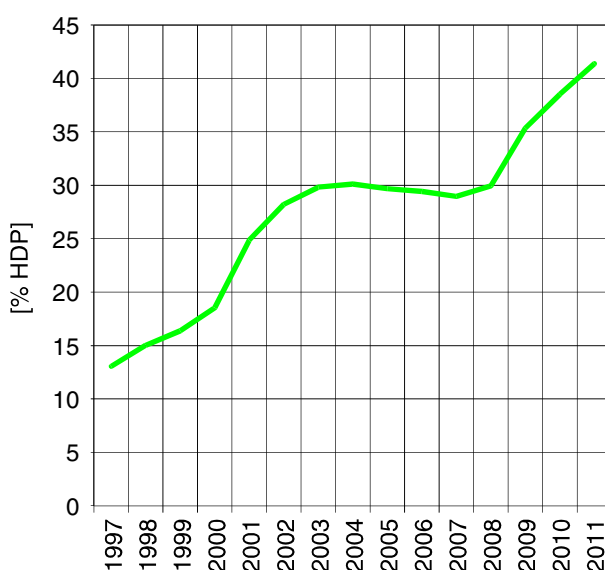
Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí

Vývoj dluhu v podstatě reflektuje vývoj deficitů ve sledovaném období, až na drobnou výjimku kolem roku 2007, docházelo k neustálému růstu podílu vládního dluhu na HDP. K výraznější akceleraci došlo v posledních několika letech, a to především díky působení krize. Koncem roku 2011 se očekává překročení hranice 40 % HDP, kdy ovšem dluh stále zůstane relativně hluboko pod hranicí 60 % HDP danou maastrichtskými konvergenčními kritérii. V horizontu výhledu pak očekáváme postupný nárůst vládního dluhu až na maximální hodnotu 42,8 % HDP v roce 2013 a v následujících letech by pak mělo docházet k mírnému poklesu.

Tento vývoj ovšem předpokládá, jak již bylo zmíněno v případě deficitu vládního sektoru, prosazení celé řady reforem, které zajistí udržení deficitu poblíž hranice stanovené jako střednědobý cíl.

Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti vývoje vládního sektoru v ČR je ovšem stále třeba vyřešit celou řadu problémů, které mohou mít v případě zanedbání velmi negativní následky. Jedná se především o úpravu financování starobních penzí, kde díky negativnímu demografickému vývoji dochází ke stárnutí populace, což ruku v ruce se zvyšující se střední délkou dožití má výrazný negativní vliv na vývoj veřejných financí. V současné době již sice proběhla celá řada parametrických změn tohoto systému, stále ovšem schází nějaké smysluplné a dlouhodobé řešení. S podobnými problémy se potýká i financování zdravotnictví, kde také ve velké míře působí nepříznivý demografický vývoj, stejně jako používání moderních léčebných postupů, které jsou pro zdravotní pojišťovny čím dál nákladnější.

Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997–2011

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního srovnání se Česká republika v současné době nachází pod průměrem deficitů zemí EU27. I přes relativně dobré výsledky v mezinárodním srovnání ovšem tato hodnota není rozhodně dlouhodobě udržitelná. Nejhorších výsledků dosahují především Řecko, Irsko, Španělsko a Portugalsko, kdy jejich zadlužení roste velmi rychle a bez urychleného řešení svých problémů nemusí být daleko od akutních problémů s financováním svého dluhu (Řecko již tento problém má). Hluboko za hranicí 3 % HDP se ovšem nachází i země jako Francie či Velká Británie, které ovšem vzhledem k velkému naakumulovanému bohatství budou mít nejspíše mnohem vyšší dluhovou kapacitu.

Tabulka V.D.1: Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2007–2011

		2007	2008	2009	2010	2011
EU27	% HDP	–0,90	–2,40	–6,80	–6,40	.
Česká republika	% HDP	–0,68	–2,72	–5,87	–4,71	–4,15
Slovensko	% HDP	–1,81	–2,08	–7,96	–7,90	–4,91
Polsko	% HDP	–1,88	–3,67	–7,35	–7,85	–5,59
Rumunsko	% HDP	–5,03	–3,69	–4,54	–4,17	2,02
Německo	% HDP	0,27	0,11	–3,04	–3,27	–2,53
Francie	% HDP	–2,72	–3,30	–7,47	–7,01	–5,68
Velká Británie	% HDP	–2,76	–6,90	–11,51	–9,97	–7,88
Itálie	% HDP	–1,52	–2,72	–5,38	–4,60	–3,89

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí

Co se týče dluhu nachází se Česká republika přibližně na polovině dluhu zemí EU27. Za povšimnutí stojí Řecko, kde se dluh na konci tohoto roku předpokládá nad hranicí 150 % HDP. Velmi vysoký dluh (nad 100 % HDP) má i Itálie a další země (Irsko, Belgie) nejsou od této hranice daleko. Vzájemná srovnatelnost zadlužení jednotlivých zemí je ovšem velmi problematická, protože v konečném důsledku záleží na schopnosti dané země vypůjčit si při dané výši dluhu další prostředky na finančních trzích. Pak záleží na vnímání finančních trhů, kdy některé země mohou mít problémy se svým financováním i při relativně nízkých úrovních dluhu, zatímco jiné dokáží bez závažnějších problémů financovat svůj dluh i při velmi vysokých hranicích. Dluhová kapacita země je determinována celou řadou faktorů, jako je bohatství země a jejích obyvatel, kvalita institucí, vymahatelnost práva, politická kultura a mnoho dalších.

Tabulka V.D.2: Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2007–2011

		2007	2008	2009	2010	2011
EU27	% HDP	59,00	62,30	74,40	80,00	.
Česká republika	% HDP	28,96	29,95	35,29	38,52	41,36
Slovensko	% HDP	29,56	27,79	35,42	40,96	44,13
Polsko	% HDP	44,99	47,11	50,91	54,98	54,93
Rumunsko	% HDP	66,08	72,31	78,38	80,20	75,45
Německo	% HDP	64,91	66,26	73,45	83,23	81,84
Francie	% HDP	63,93	67,67	78,27	81,70	84,58
Velká Británie	% HDP	43,56	58,11	72,55	82,55	84,11
Itálie	% HDP	103,62	106,30	116,07	119,00	120,03

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí

Autor kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí)

V.E PRŮMĚRNÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor postihuje civilní agendu (C) u okresních a krajských soudů. Vývoj délky soudních řízení v ostatních agendách je obdobný, proto byla civilní agenda vybrána jako zástupce všech ostatních soudních agend.

Efektivní vykonatelnost práva, resp. jednotlivých právních norem je jedním z podstatných pilířů a znaků demokratického právního státu. Přiměřená doba řízení je považována za jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces. Aby vykonatelnost práva byla efektivní, důvěryhodná a požívala jisté autority, je nezbytné, aby byla realizována v přiměřeném čase.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci²⁶⁾ do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občanskoprávních řízení, které okresní a krajské soudy pravomocně ukončí v daném vykazovaném roce.

Zdrojovými daty jsou data z rejstříků v aplikaci ISAS (Informační systém administrativy soudů), která jsou denně zasílána do informačního systému CSLAV (Centrální SLAV, kdy SLAV jsou Statistické listy a výkazy). Ten umožňuje sběr a zpracování statistických dat v rámci resortu, a to s odpovídajícími výstupy v podobě standardních sestav, které jsou publikované dle své povahy buď pro interní potřeby resortu nebo pro širokou veřejnost.

3. Hodnocení indikátoru

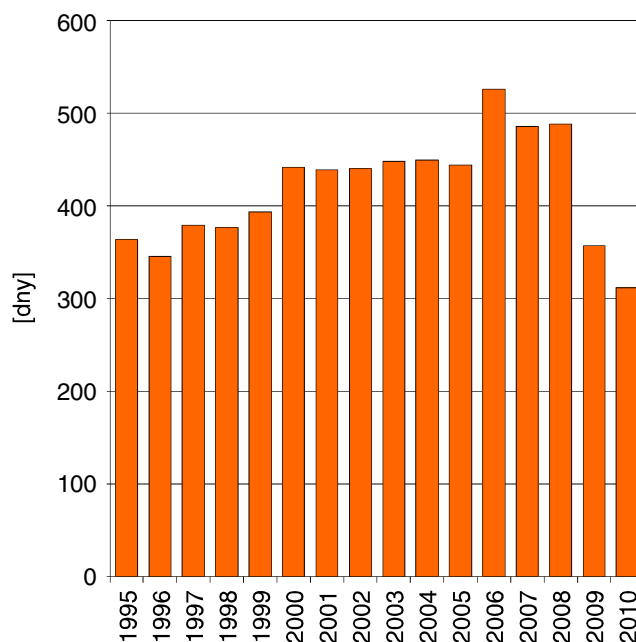
a) Vývoj indikátoru v ČR

Z grafu V.E.1 je zřejmý vývoj délky řízení v civilní agendě od roku 1995 do roku 2010.

Délka řízení u okresních a krajských soudů byla nejdelší v roce 2006 (525 dnů), od té doby klesá (s výjimkou roku 2008, kdy byla o 3 dny delší než v roce 2007). V roce 2010 činila 311 dnů.

Hlavní příčiny stále ještě nepřiměřené délky řízení lze spatřovat zejména v přetrvávajícím zahlcení soudů neúměrným množstvím starých případů a v personálních problémech, především pokud jde o počet a kvalitu administrativních pracovníků. Negativní dopad na délku řízení v agendě C má rovněž náročnost vyřizování a množství podávaných návrhů v ostatních agendách, v poslední době zejména v agendě elektronické.

Graf V.E.1: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními a krajskými soudy, ČR, 1995–2010

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti

²⁶⁾ Nápadem věci se rozumí den, kdy je návrh na zahájení řízení doručen soudu

kých platebních rozkazů (jde o návrhy na zaplacení peněžitého plnění podávané v elektronické formě; s nimiž však soudy vzhledem k tomu, že dosud není zaveden elektronický spis, musí pracovat stejně jako s ostatními návrhy podávanými v papírové podobě).

Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím různých opatření dlouhodobě usiluje o snižování délky soudních řízení. Obecně lze říci, že tato opatření jsou úspěšná a na řadě soudů se snižování délky řízení daří.

b) Mezinárodní srovnání

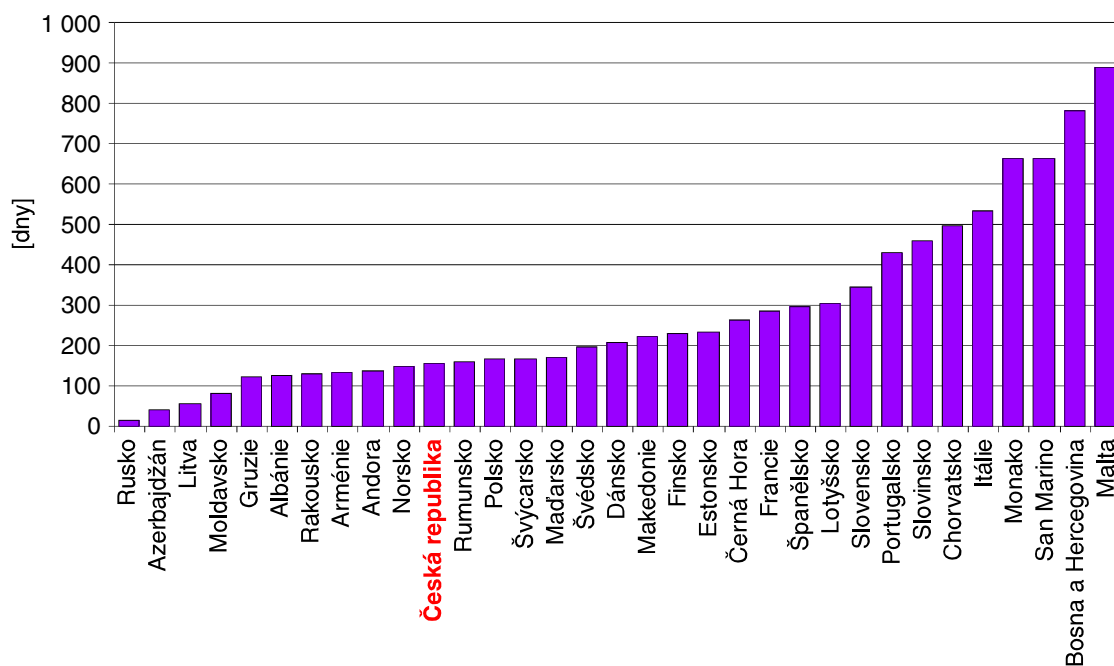
Srovnání se zeměmi Rady Evropy lze čerpat ze zprávy Evropské soudní systémy – vydání 2010 (data 2008). Délka řízení je uvedena ve dnech jako tzv. dispoziční čas, přičemž tento ukazatel je vypočten podle následujícího vzorce:

$$\text{CaseTurnoverRatio} = \frac{365}{\text{CaseTurnoverRatio}}$$

CaseTurnoverRatio je pak podíl věcí vyřízených k počtu věcí nevyřízených koncem příslušného období (tj. k 31. 12. 2008).

Podle tohoto vzorce činila v ČR v roce 2008 délka řízení v agendě C 154 dnů, přičemž průměr byl 282 dnů. ČR tak zaujímala 11 místo mezi 33 zkoumanými evropskými zeměmi.

Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními soudy, mezinárodní srovnání, 2008

Zdroj: Rada Evropy

Autor kapitoly: JUDr. Ivana Borzová (Ministerstvo spravedlnosti)

V.F CELKOVÁ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zapojení země do zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) charakterizuje její připravenost konkrétně napomáhat řešení globálních problémů lidstva a nastolení dlouhodobě udržitelného rozvoje v souladu s programy OSN a závěry velkých mezinárodních konferencí k této problematice z Rio de Janeiro (1992) a Johannesburgu (2002).

Zahraniční rozvojová spolupráce je integrální součástí zahraniční politiky ČR a přispívá k naplňování jejích cílů. Výchozí bod představují Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs). Rámcovým, strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle. Česká republika si uvědomuje, že samotná rozvojová pomoc není dostačující – klíčový stimul představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí. Rozvojová spolupráce přispívá k rozvoji politických, ekonomických, obchodních, environmentálních, kulturních a vědeckých vztahů s partnerskými zeměmi.

Dle povahy příjemce prostředků se oficiální zahraniční rozvojová pomoc ČR dělí na dvoustrannou (bilaterální – poskytovanou přímo rozvojové zemi) a mnohostrannou (multilaterální – poskytovanou rozvojovým zemím prostřednictvím příslušné mezinárodní organizace a jejích rozvojových programů). Hodnota indikátoru je proto závislá nejen na aktuálním rozhodování o objemu prostředků státního rozpočtu, vyčlenitelných na ZRS, ale i na dlouhodobých platbách (příspěvcích) pro rozvojové účely mezinárodních organizací, kde je ČR ke svým závazkům smluvně vázána (EU, OSN apod.).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Pro kvantifikaci ZRS a pro mezinárodní srovnávání je používán ukazatel Oficiální rozvojová pomoc/ Official Development Assistance vztahený k Hrubému národnímu důchodu/Gross National Income (ODA/HND). Přestože se jedná o ukazatel syntetický, který nemůže postihnout bohatost problémů spojených s prioritami dárcovských a přijímajících zemí, volbou projektů, jejich realizací a efektivností vynaložených prostředků, je to ukazatel jednoznačně definovaný a všeobecně mezinárodně uznávaný.

Do celkové ZRS jsou dle metodiky OECD zahrnuty: rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací, platby do mezinárodních finančních institucí a platby do EU, a to buď v plné výši příspěvku nebo podílem, charakterizujícím rozvojovou dimenzi příslušné mezinárodní organizace.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

ZRS ČR vykazovala v posledních letech trvalý nárůst, v souladu s původní Konceptí zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002–2007 i s aktuální Konceptí zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017.

Česká republika si je vědoma svých mezinárodních závazků ohledně objemu prostředků věnovaných na rozvoj chudých zemí, které byly potvrzeny Hodnotící konferencí k Financování pro rozvoj v prosinci 2008 v katarském Dauhá. Snaží se proto o plnění Závěrů Rady EU z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17 % podílu ZRS na HND v roce 2010 a 0,33 % na HND v roce 2015. Zatím se však výše oficiální rozvojové pomoci ČR stabilizovala na relativních hodnotách okolo 0,13 % HND.

Tabulka V.F.1: Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005–2010 (výhled 2011–2014)

Rok	ODA [mil. Kč]	ODA/HND [%]
2005	3 236	0,110
2006	3 637	0,120
2007	3 633	0,110
2008	4 245	0,120
2009	4 077	0,120
2010	4 342	0,130
2011	4 143	0,130
2012	4 743	0,148
2013	4 703	0,142
2014	5 017	0,146

Poznámka: Data za roky 2011–2014 jsou plánované odhady dle příslušné koncepce

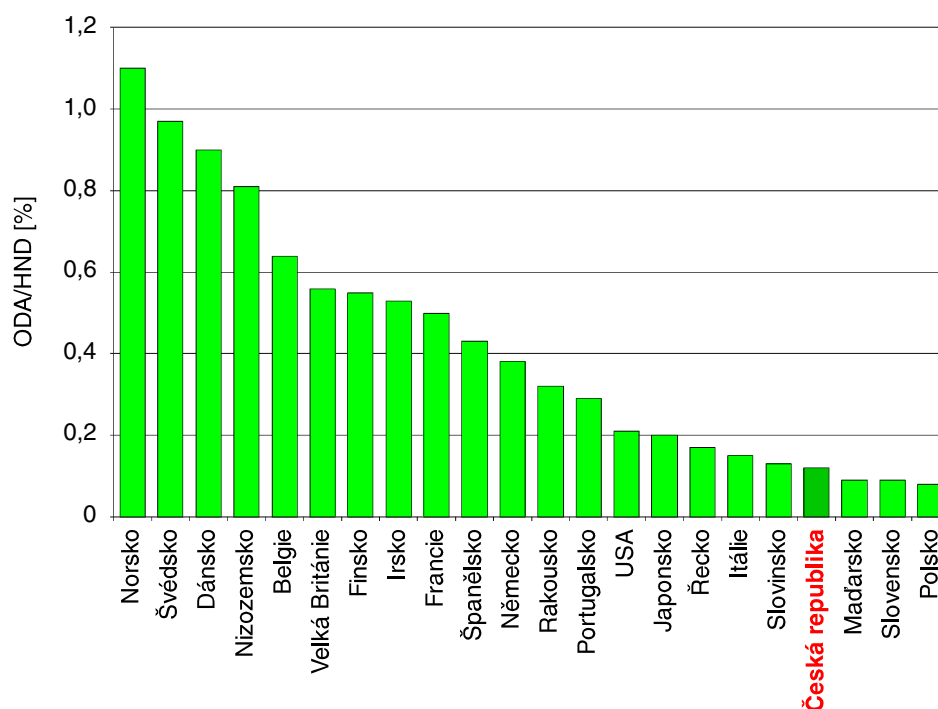
Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí

Ačkoliv ČR v roce 2010 na oficiální rozvojovou pomoc nevynaložila předpokládaných 0,17 % svého HND, pozitivní je skutečnost, že se ČR navzdory globální ekonomické krizi snaží svou pomoc přinejmenším udržovat na hladině kolem 0,13 % ODA/HND.

b) Mezinárodní srovnání

Přestože jsou často závazky mnoha zemí i doporučení mezinárodních organizací (OSN) velmi ambiciózní, jsou skutečně poskytnuté finanční prostředky odvozeny spíše od možností donorských zemí než od aktuálních potřeb rozvojových zemí souvisejících s naplňováním rozvojových cílů milénia.

Graf V.F.1 ukazuje poměr ODA/HND u vybraných donorských zemí v roce 2010.

Graf V.F.1: Úroveň podílu ODA/HND, mezinárodní srovnání, 2010

Zdroj: OECD/DAC, předběžná data

Autoři kapitoly: Mgr. Petr Starý, RNDr. Aleš Ždimera (Ministerstvo zahraničních věcí)

V.G EMISE SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ NA OBYVATELE A NA JEDNOTKU HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Emise skleníkových plynů jsou nejpoužívanějším ukazatelem antropogenního vlivu na klimatický systém. Jejich produkce zvyšuje atmosférické koncentrace skleníkových plynů, což posiluje skleníkový efekt atmosféry a přináší tak klimatické změny na regionální i globální úrovni. Indikátor, zejména v měrném vyjádření (na obyvatele a jednotku HDP), je rovněž komplexním ukazatelem ekonomiky dané země a jejích interakcí se životním prostředím. V kombinaci s dalšími hospodářskými ukazateli vypovídá o energetické a materiálové náročnosti ekonomiky a skladbě energetických zdrojů, stavu dopravního systému, spotřebě domácností i o kvalitě života.

Závazky ČR k snižování produkce národních emisí skleníkových plynů vyplývají z členství ČR v Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu (UNFCCC) a také z členství ČR v Evropském společenství. Cíle týkající se emisí skleníkových plynů jsou rovněž součástí národních strategických dokumentů, jako je Státní politika životního prostředí a Politika ochrany klimatu ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných²⁷⁾ národních emisí skleníkových plynů za rok přepočtený na střední stav obyvatel v daném roce, respektive na jednotku hrubého domácího produktu ve stálých cenách roku 2000. Pro mezinárodní srovnání je použit přepočet na USD dle standardu kupní síly (PPS). Zdrojem dat jsou národní inventarizace emisí skleníkových plynů, prováděných dle jednotné metodiky IPCC pro potřeby reportingu dle Rámcové úmluvy o změně klimatu (UNFCCC), které v ČR provádí ČHMÚ. Celkové agregované emise jsou stanoveny bez sektoru LULUCF²⁸⁾, tedy v souladu s tím, jak jsou stanoveny redukční cíle. Údaje o počtu obyvatel a hrubém domácím produktu jsou převzaty z databází Českého statistického úřadu, Eurostatu a OECD.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj emisí skleníkových plynů v ČR po roce 1990 je rozkolísaný v závislosti na změnách v národním hospodářství a jeho výkonnosti. Po prudkém poklesu na začátku 90. let minulého století emise stagnovaly, v některých letech i mírně narostly, po roce 2007 opět výrazně klesají. Emisní náročnost hospodářství zřetelně klesá, zejména po roce 2000. Ovšem s ohledem na tradiční zaměření české ekonomiky na průmysl a její velmi špatné výchozí environmentální parametry před rokem 1990 jsou však nadále intenzitní hodnoty indikátorů skleníkových plynů v ČR nad průměrem zemí EU15 i EU27, i když se k nim postupně blíží.

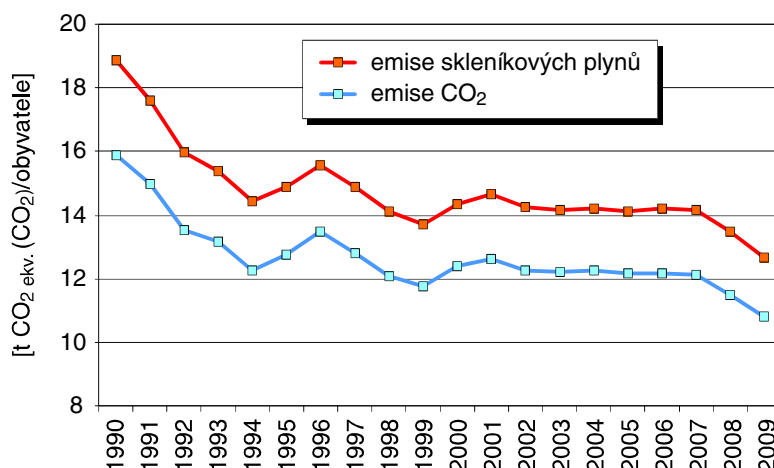
Celkové agregované emise skleníkových plynů (bez sektoru LULUCF) v ČR poklesly od roku 1990 do roku 2009 o cca 32 %, Kjótský závazek tak byl s velkou rezervou splněn. Od roku 2005, na který se vztahuje cíl Klimaticko-energetického balíčku EU i národní Politiky ochrany klimatu, poklesly celkové agregované emise o 8,6 %, a to výhradně díky poklesu po roce 2007. I přes pravděpodobný vliv globální ekonomické krize na tento pozitivní vývoj můžeme konstatovat, že ČR zatím úspěšně

²⁷⁾ Agregované emise skleníkových plynů jsou vyjádřeny ekvivalentním množstvím CO₂ stejného radiačně absorpčního účinku jako součet emisí jednotlivých plynů vynásobených příslušnými konverzními koeficienty, které udávají, kolikrát je daný plyn z hlediska pohlcování tepelného záření účinnější než CO₂ (pro CO₂ 1, pro CH₄ 21 a pro N₂O 310). Hodnoty radiačního potenciálu pro F-plyny jsou o 2–4 řády vyšší.

²⁸⁾ Pod sektor spadají emise a propady z využití území, změn využití území a z lesnictví (Land Use, Land Use Change and Forestry, LULUCF). Propadem se rozumí ukládání uhlíku v lesích či půdě. Za propad lze tedy považovat např. množství uhlíku obsaženého v narůstajícím dřevu (absorbovaný uhlík).

směřuje ke splnění aktuálně platného 20% redukčního cíle EU, který pro ČR představuje snížení celkových emisí o 8,3 % do roku 2020 (pokles o 21 % v EU ETS a možný nárůst až o 9 % v odvětvích mimo EU ETS). Redukční cíl Politiky ochrany klimatu ČR, tj. pokles celkových agregovaných emisí o 20 % mezi roky 2005 a 2020, se však dle dosavadního vývoje emisí a dostupných projekcí emisí skleníkových plynů jeví jako velmi ambiciózní, zejména v případě ekonomického růstu.

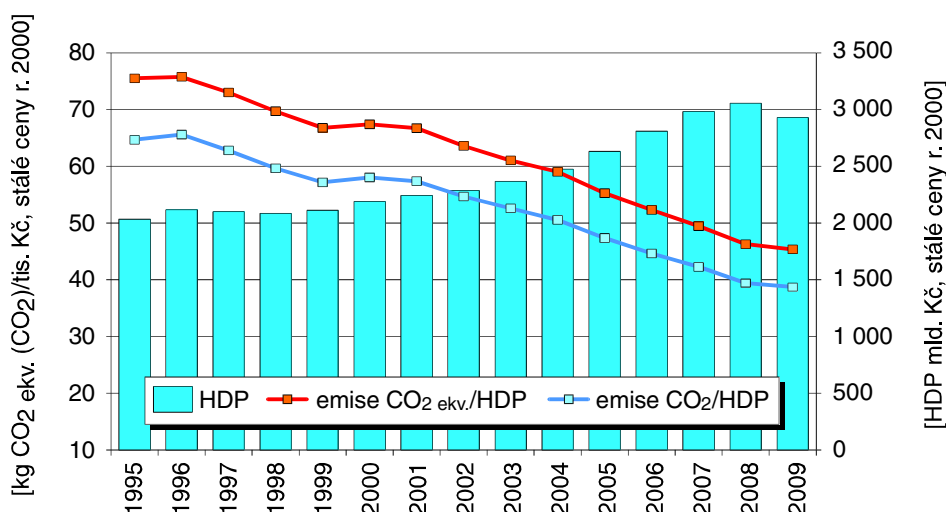
Graf V.G.1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na obyvatele, ČR, 1990–2009

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

Emisní náročnost hospodářství ČR klesá, efektivita přeměny energie a materiálů na ekonomický výkon se zvyšuje. Emise skleníkových plynů na jednotku HDP v ČR poklesly nejvíce po roce 2000, a to o 32,6 % do roku 2009 na 45,4 kg CO₂ ekv./1000 Kč HDP přičemž růst ekonomiky v tomto období činil 33,8 %. Ve stejném období celkové agregované emise poklesly o 9,9 %. Na rozdíl od vývoje energetické a materiálové náročnosti má tak vývoj emisní náročnosti po roce 2000 znaky absolutního decouplingu (ekonomika roste a emise klesají) ovšem pouze v případě, že vezmeme období jako celek. Z podrobnější analýzy časové řady je zřejmé, že v době rychlého ekonomického růstu v letech 2000–2005 emise stagnovaly a jejich výrazný pokles byl zaznamenán až společně se zpomalením ekonomiky v letech 2008–2009.

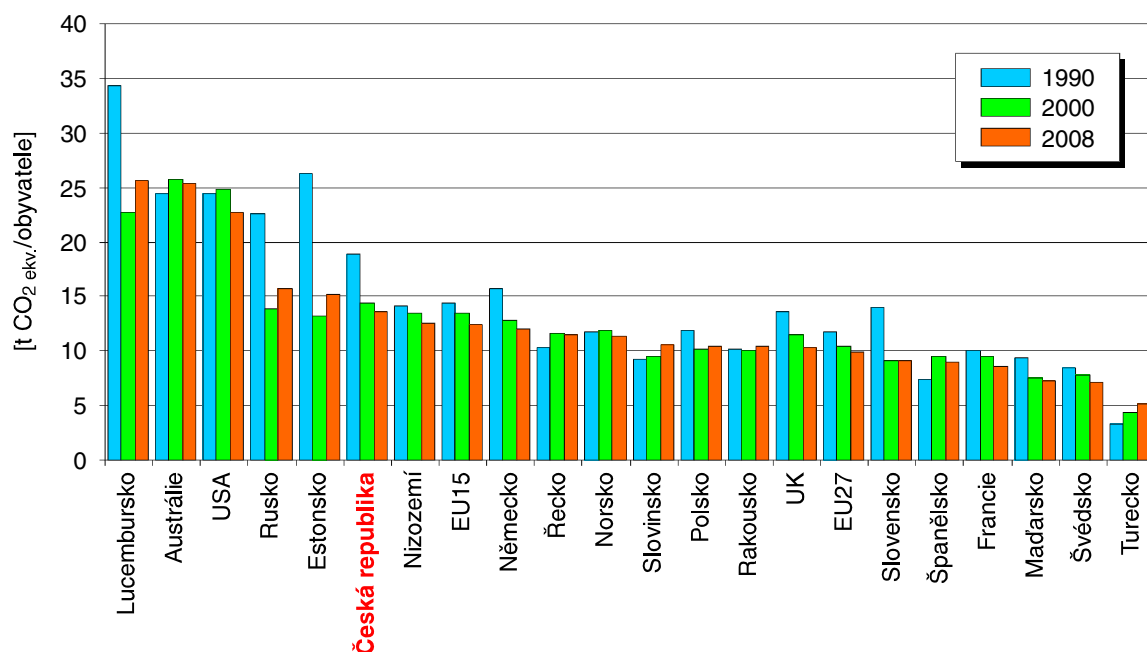
Graf V.G.2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na jednotku HDP, ČR, 1995–2009

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

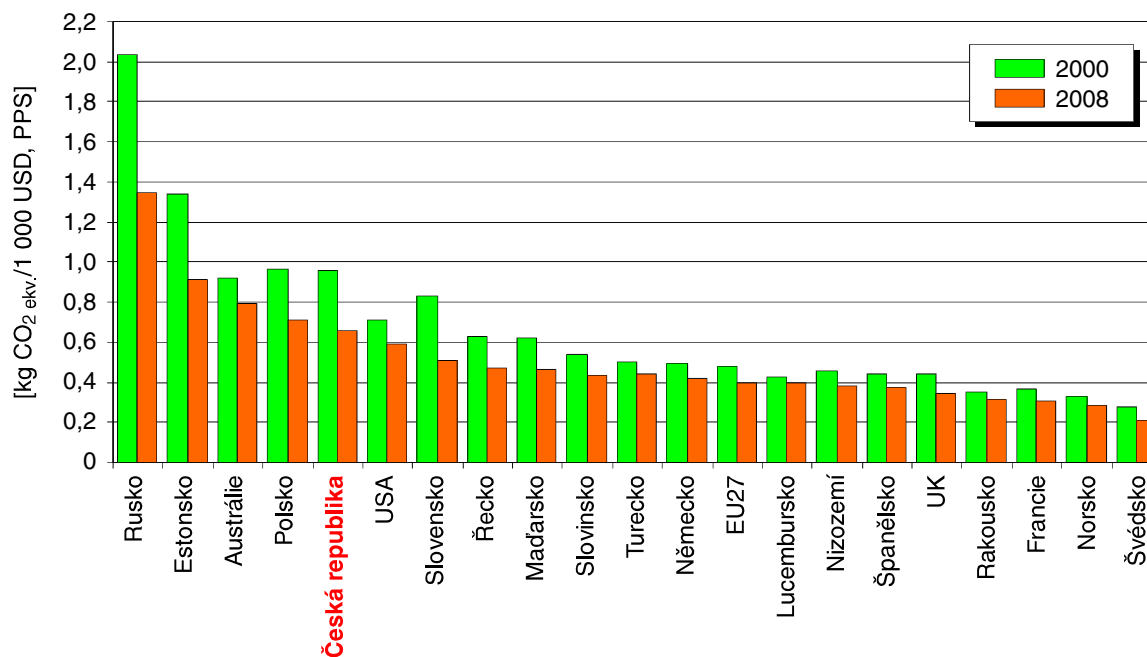
b) Mezinárodní srovnání

Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele poklesly v období 1990–2009 o přibližně 33 % na 12,7 t CO₂ ekv./obyv. V roce 2008 byly emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR o 27 % vyšší, než představuje průměr zemí EU27 (o 8,6 % oproti EU15), tento odstup se od roku 2000 téměř nezměnil. Vyšší emise na obyvatele než ČR mají některé velké mimoevropské ekonomiky (Austrálie, USA, Rusko) a rovněž také některé menší evropské země (Lucembursko, Estonsko).

Graf V.G.3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele, mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2008

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), Eurostat

V evropském kontextu byly emise skleníkových plynů na HDP v ČR v roce 2008 o 39,6 % nad průměrem zemí EU27, v roce 2000 to bylo o cca 50 %, v tomto parametru se tedy situace postupně zlepšuje. Z evropských zemí mělo v roce 2008 vyšší emisní náročnost tvorby HDP např. Polsko a Estonsko (vyšší než 0,7 kg CO₂ ekv./1000 USD), velmi vysokou má Rusko, naopak USA ji má vzhledem k vysokému výkonu ekonomiky nižší než ČR.

Graf V.G.4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP, mezinárodní srovnání, 2000, 2009

Zdroj: United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), OECD

Autor kapitoly: Mgr. Jan Mertl (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

V.H PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Přímé zahraniční investice (PZI) jsou jedním z nejvýznamnějších fenoménů ekonomické globalizace a jejich vliv na hostitelskou zemi má mnoho kladných, ale někdy i záporných dopadů. K měření ekonomických dopadů PZI se využívají základní i doplňující indikátory stanovené OECD²⁹⁾. Indikátory umožňují vyhodnotit jejich přínos pro jednotlivé sektory ekonomiky a to jak pro hostující, tak investiční zemi, vypovídají o geografické alokaci investic, konkurenceschopnosti a atraktivitě ekonomik atd. Současně umožňují mezinárodní srovnání vlivu přímých investic na jednotlivé země. Jedním z hlavních indikátorů je Podíl toků PZI do ekonomiky na hrubém domácím produktu (HDP). Podle OECD tento indikátor vypovídá o ekonomické globalizaci, protože poskytuje orientační informaci o relativní atraktivnosti ekonomiky pro nové investice. Nepřímo také charakterizuje úroveň globalizace dané země a ekonomické prostředí v daném období a změny mezi jednotlivými lety. Indikátor umožňuje srovnatelnost v čase, neboť např. období ekonomické a hospodářské krize má zpravidla stejné dopady na toky kapitálu pro většinu zemí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor Podíl toků PZI do České republiky na HDP je kalkulován jako poměr přílivu PZI do ČR v Kč (v čitateli) a hrubého domácího produktu v běžných cenách v Kč (ve jmenovateli). Výsledný indikátor je vyjádřen v % a vyjadřuje intenzitu toků PZI ve vztahu k tvorbě přidané hodnoty ekonomiky v daném období.

Podle devizového zákona jsou PZI vymezeny jako investice do jiné ekonomiky s cílem získat podíl na kmenových akcích a rozhodovacích právech ve výši alespoň 10 %. Toky přímých zahraničních investic jsou transakcemi se zahraničím a jsou vykázány ve finančním účtu platební bilance v členění na investice do základního kapitálu, reinvestice zisků a ostatní kapitál. Rozlišují se přímé zahraniční investice do České republiky a tuzemské investice do zahraničí, jejichž saldo tvoří čistý příliv PZI. Zdrojem dat pro PZI jsou Mezinárodní měnový fond a OECD.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Indikátor Podíl toků PZI do České republiky na HDP se v průběhu sledovaného období (1995–2010) vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,5–11,3 %. Průměrná hodnota indikátoru dosáhla ve sledovaném období hodnoty 5,6 %.

V České republice byl objem přílivu kapitálu ovlivněn stupněm liberalizace kapitálových toků a jednotlivými fázemi privatizace za účasti zahraničního kapitálu. V počátečních letech transformace po roce 1993 se podíl PZI na HDP pohyboval na úrovni cca 5 %. Od roku 1997 do roku 1999 došlo k nárůstu indikátoru na cca 10 % zejména v důsledku privatizace v odvětví telekomunikací a bankovníctví, kdy státní podíly byly prodány nerezidentům. Pokles v roce 2003 byl výsledkem zpětného odkupu částí akcií i u telekomunikací státem, což se promítlo ve snížení indikátoru až o 9 p. b. K oživení přispěly pokračující privatizační akce za účasti zahraničních investorů v letech 2004 a 2005, kdy se indikátor zvýšil na 9,4 %. Poté podíl PZI na HDP postupně klesal až na 1,5 % v roce 2009 (s mírným výkyvem směrem nahoru v roce 2007). Klesající trend přílivu PZI je spojován s celosvětovou krizí. Mírné oživení bylo opět zaznamenáno v roce 2010 (3,6 %).

²⁹⁾ OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators (2005)

Výše indikátoru byla ovlivněna na straně PZI zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu, příspěvek ostatního kapitálu či tvorba reinvestovaného zisku nebyly tak výrazné (graf V.H.1).

b) Mezinárodní srovnání

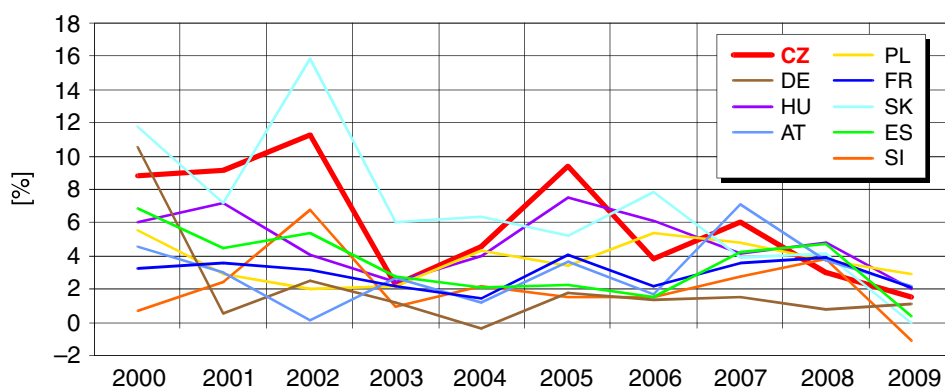
Z mezinárodního srovnání indikátorů Podíl toků PZI na HDP je zřejmé, že Česká republika nevybočuje z trendu vývoje ostatních srovnávaných ekonomik a že rozdíly mezi jednotlivými zeměmi nejsou příliš významné.

Indikátor se v průběhu posledních deseti let pohyboval u sledovaných zemí v koridoru od 0 % do 10 %. Z uvedeného pásma vybočilo pouze Slovensko, které mezi srovnávanými zeměmi patřilo v minulých letech k zemím s nejvyšším podílem přímých investic na HDP, když v roce 2002 přesáhl tento indikátor 15 %. Nevýznamné zvýšení zaznamenal ve stejném roce i vývoj v České republice, kde indikátor přesáhl mírně 11 %. Naopak Německo a Slovinko vykázaly i mírné záporné hodnoty (graf V.H.2). Pokles přílivu přímých zahraničních investic v ČR a ve všech srovnávaných zemích kulminoval v letech 2008–2009 v důsledku finanční a hospodářské krize, kdy se indikátor pohyboval od –1,1 % do 3 %. Oživení přílivu přímých zahraničních investic do ČR je patrné v roce 2010.

Závěrem lze říci, že z hlediska vývoje indikátoru ve sledovaném období postupně klesá u všech zemí. Je tedy patrné, že finanční a hospodářská krize měla stejný dopad ve všech ekonomikách ve smyslu snížení přílivu přímých investic.

Při hodnocení ukazatele PZI je však důležité brát v úvahu i další faktory, jako je metodika kompilace dat přímých zahraničních investic umožňující srovnatelnost dat. Proto byly do porovnání vybrány země Evropské unie, které používají stejnou metodiku při sestavování statistik přímých zahraničních investic.

Graf V.H.2: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000–2009

Poznámka: CZ – Česká republika; HU – Maďarsko; PL – Polsko; SK – Slovensko; SI – Slovinsko; DE – Německo; AT – Rakousko; FR – Francie; ES – Španělsko

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, OECD

Autor kapitoly: Ing. Ludmila Budíková (Česká národní banka)

PŘEHLED INDIKÁTORŮ S GESTORY

	Název indikátoru	Gestor
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví		
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	Státní zdravotní ústav
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	Státní zdravotní ústav
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	Český hydrometeorologický ústav
d	Produkce biomasy, těžba surovin a emise skleníkových plynů spojené se spotřebou domácností	Univerzita Karlova v Praze
e	Zadlužení domácností	Český statistický úřad
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	Český statistický úřad
g	Index stáří a index závislosti	Český statistický úřad
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace		
a	HDP na osobu	Český statistický úřad
b	Produktivita práce	Český statistický úřad
c	Obecná míra nezaměstnanosti	Český statistický úřad
d	Přepravní náročnost v dopravě	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
e	Energetická náročnost HDP	Univerzita Karlova v Praze
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
h	Materiálová spotřeba	Univerzita Karlova v Praze
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	Ministerstvo zemědělství
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	Ministerstvo životního prostředí
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	Ústav pro informace ve vzdělávání
l	Výdaje na výzkum a vývoj	Český statistický úřad
m	Přístup k internetu	Český statistický úřad
Prioritní osa III: Rozvoj území		
a	HDP na osobu v krajích	Český statistický úřad
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	Český statistický úřad
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	Český statistický úřad
d	Municipality zapojené do realizace metody místní Agenda 21	Ministerstvo životního prostředí
e	Migrační saldo venkovských obcí	Český statistický úřad
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích Dluhová služba v krajích	Ministerstvo financí
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
h	Přístup k internetu v krajích	Český statistický úřad
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	Český statistický úřad
j	Výdaje na kulturu v krajích	Český statistický úřad
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	Ministerstvo pro místní rozvoj
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita		
a	Ekologická stopa	Univerzita Karlova v Praze
b	Indikátor změn území a ekosystémů	Univerzita Karlova v Praze
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	Ministerstvo životního prostředí
d	Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	Ministerstvo životního prostředí
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	Ministerstvo zemědělství
f	Podíl ekologického zemědělství	Ministerstvo zemědělství
g	Defoliace	Ministerstvo životního prostředí
h	Intenzita těžby dřeva	Ústav pro hospodářskou úpravu lesů

	Název indikátoru	Gestor
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost		
a	Index vnímání korupce	Transparency International – ČR, o. p. s.
b	Účast ve volbách	Český statistický úřad
c	Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech	Ministerstvo práce a sociálních věcí
d	Deficit a dluh vládního sektoru	Ministerstvo financí
e	Průměrná délka soudního řízení	Ministerstvo spravedlnosti
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	Ministerstvo zahraničních věcí
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP	Ministerstvo životního prostředí
h	Přímé zahraniční investice	Česká národní banka

ADRESY AUTORŮ

Mgr. Jana Benešová CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: jana.benesova@cenia.cz	Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc. Ústav územního rozvoje Jakubské náměstí 3 601 00 Brno e-mail: hladisova@uur.cz
Stanislav Beránek Transparency International – Česká republika, o. p. s. Sokolovská 260/143 180 00 Praha 8 e-mail: beranek@transparency.cz	Ing. Petr Hovorka Ministerstvo financí Letenská 15 118 10 Praha 1 e-mail: petr.hovorka@mfc.cz
Ing. Jana Bondyová Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jana.bondyova@czso.cz	Ing. Miloslav Chlad Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: miloslav.chlad@czso.cz
JUDr. Ivana Borzová Ministerstvo spravedlnosti Vyšehradská 16 128 10 Praha 2 e-mail: iborzova@mzp.justice.cz	Mgr. Jana Janková Ministerstvo zemědělství Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: jana.jankova@mze.cz
Ing. Ludmila Budíková Česká národní banka Na Příkopě 28 115 03 Praha 1 e-mail: ludmila.budikova@cnb.cz	Ing. Jiří Jedlička Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: jiri.jedlicka@cdv.cz
Mgr. Miroslava Čabáková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: miroslava.cabakova@cenia.cz	Bc. Pavla Kačmarová CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: pavla.kacmarova@cenia.cz
Mgr. Ivo Dostál Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: ivo.dostal@cdv.cz	Bc. Jiří Kamenický Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jiri.kamenicky@czso.cz
Ing. Drahomíra Dubská Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: drahomira.dubaska@czso.cz	RNDr. Michaela Kleňhová Ústav pro informace ve vzdělávání Senovážné náměstí 26 P.O. Box č. 1 110 06 Praha 1 e-mail: michaela.klenhova@uiv.cz
PaedDr. Tomáš Háek, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: tomas.hak@czp.cuni.cz	Mgr. Jan Kovanda, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: jan.kovanda@czp.cuni.cz
Mgr. Miroslav Havránek Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: miroslav.havranek@czp.cuni.cz	Ing. Jaroslav Kubišta Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřeží 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: kubista.jaroslav@uhul.cz

Alena Kudláková Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: alena.kudlakova@czso.cz	Mgr. Jan Pokorný CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: jan.pokorny@cenia.cz
Ing. Martin Leibel, PhD. Ministerstvo zemědělství Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: martin.leibl@mze.cz	Ing. Lukáš Savko Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: lukas.savko@czso.cz
Mgr. Zdeněk Lejsek Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: zdenek.lejsek@czso.cz	Mgr. Eva Skarlandtová Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: eva.skarlandtova@czso.cz
Mgr. Michala Lustigová Státní zdravotní ústav Šrobárova 48 100 42 Praha 10 e-mail: lustigova@szu.cz	Mgr. Ing. Pavlína Slavíková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: pavlina.slavikova@cenia.cz
Ing. Martin Mana Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: martin.mana@czso.cz	Mgr. Petr Starý Ministerstvo zahraničních věcí Loretánské náměstí 5 118 00 Praha 1 e-mail: petr_starý@mzv.cz
Mgr. Leona Matoušková Český hydrometeorologický ústav Na Šabatce 2050/17 143 06 Praha 412-Komořany e-mail: leona.matouskova@chmi.cz	Mgr. Jan Šindelář CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: jan.sindelar@cenia.cz
Mgr. Jan Mertl CENIA, česká informační agentura životního prostředí Litevská 1174/8 100 05 Praha 10 e-mail: jan.mertl@cenia.cz	Mgr. David Vačkář, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: david.vackar@czp.cuni.cz
Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: bedrich.moldan@czp.cuni.cz	Ing. Miroslav Vančura, CSc. Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: vancura@cdv.cz
Mgr. Michaela Němečková Český statistický úřad Na padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: michaela.nemeckova@czso.cz	RNDr. Aleš Ždimera Ministerstvo zahraničních věcí Loretánské náměstí 5 118 00 Praha 1 e-mail: ales_zdimera@mzv.cz
Ing. Patrik Pacourek Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřeží 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: pacourek.patrik@uhul.cz	

SEZNAM ZKRATEK

ARAD	databáze časových řad
ARIS	Automatizovaný rozpočtový informační systém
b. c.	běžné ceny
BC	biokapacita
CBD	Úmluvy o biologické rozmanitosti
CEHO	Centrum pro hospodaření s odpady
CLC	Corine Land Cover
CLRTAP	Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu
CNS	círky a náboženské společnosti
CPI	index vnímání korupce
CSLAV	Centrální SLAV, kdy SLAV jsou Statistické listy a výkazy
CSÚIS	Centrální systém účetních Informací státu, který od roku 2010 nahradil ARIS
CZ-NUTS	územní statistická jednotka
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
ČSÚ	Český statistický úřad
DMC	domácí materiálová spotřeba
DSO	dobrovolný svazek obcí
EA16	skupina 16 zemí EU využívajících společnou měnovou jednotku Euro
EEA	Evropská environmentální agentura
EF	ekologická stopa
EHEMU	European Health Expectancy Monitoring Unit
ESA 95	European System of National and Regional Accounts
ETC/ACM	European topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation
EU ETS	Evropský systém obchodování s emisemi
EU	Evropská unie
EU15	Evropská unie před rozšířením v květnu 2004
EU27	Evropská unie po rozšíření v lednu 2007
FTE	přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby
GERD	celkové výdaje na výzkum a vývoj
HDD	hrubý disponibilní důchod
HDP	hrubý domácí produkt

HFA DB	European Health for all Database
HND	hrubý národní důchod
HUZ	hromadná ubytovací zařízení
ICP Forests	International Co-operative Programme on Assessment and Monitoring of Air Pollution Effects on Forests
ICT	informační a komunikační technologie
IDS	integrovaný dopravní systém
ILO	Mezinárodní organizace práce
IPCC	Mezivládní panel pro změnu klimatu
ISAS	Informační systém administrativy soudů
ISCED97	mezinárodní standardní klasifikace vzdělání
ISOH	Informační systém odpadového hospodářství
ISSaR	Informační systém statistiky a reportingu
JE Temelín	jaderná elektrárna Temelín
JPSP	Jednotný program sčítání ptáků
KVO	kardiovaskulární úmrtnost
KÚ	krajský úřad
LCF	Land Cover Flows
LULUCF	Land Use, Land Use Change and Forestry
MA21	Místní Agenda 21
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
NACE	klasifikace ekonomických činností v Evropské unii
NFA	Národní účty ekologické stopy a biokapacity
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
ODA	oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností Českého statistického úřadu
OPŽP	Operační program Životní prostředí
ORP	obce s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
OÚ	okresní úřad
OÚP MMR	Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj
OZE	obnovitelné zdroje energie
p. b.	procentní bod
PEZ	prvotní energetické zdroje

PM ₁₀	suspendované částice o velikosti menší než 10 µm
PPS	purchasing power standard
PZI	přímé zahraniční investice
s. c.	stálé ceny
SDR	standardizovaná míra úmrtnosti
SEK	Státní energetická koncepce
SFŽP ČR	Státní fond životního prostředí ČR
SILC	Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností EU
SKP	standardní klasifikace produktů
SVJ	společenství vlastníků jednotek
THFK	tvorba hrubého fixního kapitálu
TI	Transparency International
UNFCCC	Rámcová úmluva o změně klimatu
ÚP	územní plány
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPO	územní plány obcí
ÚP SÚ	územní plány sídelních útvarů
ÚSC	územně správní celek
VaV	výzkum a vývoj
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje ČR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Ministerstvo životního prostředí

Editoři: Jan Kovanda a Tomáš Hák

Vydalo Ministerstvo životního prostředí, Praha 2012

Typografie: EnviTypo® Vít Gajdůšek, Magdalena Seifová

1. vydání, 166 stran

ISBN 978-80-7212-573-9